

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex. A.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1932:19
FINANSDEPARTEMENTET

1930 ÅRS PENSIONSSAKKUNNIGA

B E T Ä N K A N D E

MED FÖRSLAG TILL

REGLEMENTE ANGÅENDE
TJÄNSTEPENSION

FÖR TJÄNSTEMÄN, TILLHÖRANDE DEN CIVILA
STATSFÖRVALTNINGEN, M. M.

S T O C K H O L M

1 9 3 2

Statens offentliga utredningar 1932

Kronologisk förteckning

1. Sociala jordutredningens betänkande med förslag till vissa ändringar i den sociala arrendelagstiftningen. Marcus. 121 s. **Jo.**
2. Betänkande rörande erkännande och verkställighet av utländsk civildom. Av E. Marks von Würtemberg. Marcus. 43 s. **Ju.**
3. Luftförsvarsutredningens betänkande. Utredning beträffande hemortens och civilbefolkningens skyddande vid luftanfall mot Sverige. Norstedt. 139 s. **Fö.**
4. Dödlighetsantaganden för livränteförsäkring. Norstedt. 142 s. **H.**
5. Betänkande rörande frivilliga sammanslutningar mellan enskilda järnvägar i Skåne m. m. Beckman. 132 s. 2 bilagor. **K.**
6. Normalförslag till byggnadsordningar m. m. 1. Byggnadsordning för stad, köping och större municipalsamhälle. Marcus. 37 s. **K.**
7. Normalförslag till byggnadsordningar m. m. 2. Byggnadsordning för mindre municipalsamhälle. Marcus. 27 s. **K.**
8. Normalförslag till byggnadsordningar m. m. 3. Byggnadsordningar och utomplansbestämmelser för landsbygden. Marcus. 18 s. **K.**
9. Normalförslag till byggnadsordningar m. m. 4. Bilagor till normalbyggnadsordningar för städer och för landsbygden. Marcus. 32 s. **K.**
10. Jordbruksutredningens betänkanden. 6. Promemoria rörande inkomstutvecklingen inom Sveriges jordbruk i jämförelse med i andra näringsgrenar och dess sammanhang med lönepolitiken. Beckman. 52 s. **Jo.**
11. Normalförslag till provisoriska byggnadsföreskrifter. Marcus. 10 s. **K.**
12. Jordbruksutredningens betänkanden. 7. Betänkande angående åtgärder för lindrande av jordbrukets kredit-svårigheter. Beckman. 99 s. **Jo.**
13. Skattentjämningsberedningen 1. Statistisk utredning angående det kommunala skattetrycket. Av E. Ahlberg. Norstedt. 85*, 560 s. **Fi.**
14. Jordbruksutredningens betänkanden. 8. Arbetarfrågan inom det svenska jordbruket. Av B. Nyström. Beckman. 111 s. **Jo.**
15. De ekonomiska verkningarna för sjöfarten av 1928 års lotsförfattningsakkunnigas förslag till lotsavgifter. Norstedt. 38 s. **H.**
16. Lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken. 4. Förslag till lag om boutredning och arvskifte m. m. Norstedt. 689 s. **Ju.**
17. Utredning och förslag rörande ändrade grunder för biskoparnas avlöning och därmed sammanhängande frågor. Idun. 264 s. **E.**
18. Utredning rörande motorfordonsbeståndet i Sverige. Marcus. 50 s. **K.**
19. 1930 års pensionssakkunniga. Betänkande med förslag till reglemente angående tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen, m. m. Norstedt. (2), 211 s. **Fi.**

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbrukadepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1932:19.

FINANSDEPARTEMENTET

1930 ÅRS PENSIONSSAKKUNNIGA

B E T Ä N K A N D E

MED FÖRSLAG TILL

REGLEMENTE ANGÅENDE
TJÄNSTEPENSION

FÖR TJÄNSTEMÄN, TILLHÖRANDE DEN CIVILA
STATSFÖRVALTNINGEN, M. M.

STOCKHOLM 1932

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

321938

STATEN-GENEERALE DER NEDERLANDEN
TWEDE KAMER DER STAATEN-GENEERALE

1930 AAR. TENSIONSKUNNEN

BETRIJF

DE TENSIONEN

REGLEMENT EN GAALENDE

IN TENSIONEN

DE TENSIONEN EN TENSIONEN

STATISTIEK EN TENSIONEN

ST. GEN. N. 1930

ST. GEN. N. 1930

1930

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Skrivelse till Konungen	3
Inledning	7
Pensioneringssystem	10
Pensioneringens omfattning	20
Pensionsålder	25
Pensionsunderlag	30
Pensionsfonder	36
Befrämjande av kvinnliga gifta tjänstemäns avgång ur statstjänst	43

Specialmotivering.

1. *Civila tjänstepensionsreglementet.*

Rubrik och uppställning	47
-----------------------------------	----

1 avd. Allmänna bestämmelser:

1 §. Reglementets tillämplighet	47
2 §. Tjänstårsberäkning	49
3 §. Pensionsavdrag	54
4 §. Utbetalning av pension	56
5 §. Pensionsrättens förverkande	57
6 §. Prövning av pensionsrätt	61
7 §. Tjänstematrikel	64
8 §. Avrundning av pensions belopp	64

2 avd. Ordinarie tjänstemän, som tillsätts genom fullmakt eller konstitutorial.

1 kap.

9 §. Skyldighet att avgå från tjänsten	64
10 §. Rätt till pension	72
11 §. Ålderspension	73
12 §. Invalidpension	78
13 §. Sjukpension	78
14 §. Förtidspension	78
15 §. Pensionsunderlag och pensionsavdrag	80
16 §. Pensionsålder	80
17 §. Förflyttning	81
18 §. Minskning av pension	82

2 kap.

19 §.	Utfyllnad av antalet tjänstår	86
20 §.	Extra pensionsavdrag	89

3 kap.

21 §.	Uppskjuten livränta	90
3 avd.	Ordinarie tjänstemän, som tillsätts genom förordnande på viss tid.	
22 §.	Skyldighet att avgå från tjänsten	95
23 §.	Rätt till pension	98
24 §.	Pensionsunderlag och pensionsavdrag	101
4 avd.	Icke-ordinarie tjänstemän	103
25 §.	Rätt till pension	107
26 §.	Beräkning av pension	108
27 §.	Pensionsunderlag och pensionsavdrag	109
28 §.	Pensionsålder	110
29 §.	Minskning av pension	110
30 §.	Uppskjuten livränta	110
2.	Pensionsåldersförteckning	111
3.	Tilläggsbestämmelser.	
	Allmänna bestämmelser	120
	Särskilda bestämmelser	123
4.	Övergångsbestämmelser	132

Författningsförslag.

Civila tjänstepensionsreglementet	145
Tilläggsbestämmelser till civila tjänstepensionsreglementet	161
Föreskrifter angående civila tjänstepensionsreglementets ikraftträdande	164
Ekonomisk innebörd av de sakkunnigas förslag	168
De sakkunnigas hemställan	171
Försäkringsteknisk utredning av förste aktuarien fil. dr Tim Jansson	172
Särskilda yttranden	209

Till KONUNGEN.

Den 20 juni 1930 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för finansdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga med uppdrag att överarbeta de av 1926 års pensionsutredning avgivna förslagen till bestämmelser om tjänstepension vid

den civila statsförvaltningen ävensom verkställa utredning och avgiva förslag angående dyrtidstilläggens inarbetande i pensionerna.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade chefen för finansdepartementet samma dag generaldirektören greve H. A. Hamilton, ledamoten av riksdagens andra kammare förste kontoristen vid statens järnvägar E. G. E. Eriksson och byråchefen E. Th. Sidenbladh såsom sakkunniga med uppdrag att verkställa ifrågavarande överarbetning och utredning. Tillika uppdrog departementschefen åt greve Hamilton att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

Såsom sekreterare åt de sakkunniga förordnade chefen för finansdepartementet den 3 juli 1930 nuvarande extra revisorn i riksräkenskapsverket E. Norberg, varjämte nuvarande förste aktuarien i försäkringsinspektionen filosofie doktorn E. T. Jansson förordnades att biträda de sakkunniga med verkställande av vissa försäkringstekniska utredningar. Slutligen har departementschefen den 4 september 1930, enligt hemställan av de sakkunniga, uppdragit åt rektorn C. A. Sjöwall att biträda de sakkunniga vid behandlingen av frågor, som beröra undervisningsväsendets pensionsförhållanden.

Till fullgörande av sitt ovan angivna uppdrag få de sakkunniga, som antagit benämningen *1930 års pensionssakkunniga*, härmed överlämna betänkande med förslag till reglemente angående tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen, m. m.

I enlighet med givna direktiv har vid förslagets utarbetande hänsyn tagits till resultatet av den av 1928 års lönekommitté verkställda utredningen rörande dyrtidstilläggens inarbetande i lönerna. Föreskrifterna angående pensionsväsendets ordnande äro ock i tillämpliga delar uppbyggda på samma grunder som de avlöningsbestämmelser, vilka blivit av lönekommittén föreslagna. Av det sagda följer bland annat, att *de pensionsbelopp, som innefattas i de sakkunnigas förslag, äro helt avhängiga av den lönenivå, vilken lönekommittén föreslagit skola bliva gällande efter dyrtidstilläggens inarbetande i nuvarande fasta löner.*

De sakkunniga hava ingalunda förbisett, att den ekonomiska utvecklingen, sedan lönekommitténs förslag avgavs, måhända kan nödvändiggöra en revision av kommitténs lönesiffror, men alldenstund i de sakkunnigas uppdrag icke ingår att taga befattning med lönerogleringsspörsmål och i de för de sakkunnigas arbete givna direktiven lämnats bestämd anvisning att utgå från det föreliggande lönerogleringsförslaget, hava de sakkunniga icke haft anledning överväga, huruvida de löner, som skulle läggas till grund för pensionsbeloppens bestämmande, kunde anses i och för sig lämpliga och motsvarande tidslägets krav. Att märka är emellertid, hurusom det föreslagna *pensionssystemet* icke behöver röna inflytande av frågan om pensionernas storlek, vilken fråga utan vidlyftigare utredning kan lösas i samband med det slutliga fastställandet av lönenivån.

Det föreslagna pensionsreglementet avser att ordna pensionsförhållandena för det övervägande flertalet civila tjänstemän, nämligen ordinarie och extra ordinarie tjänstemän samt tjänstemän å extra stat vid nyreglerade eller till nyreglering föreslagna delar av den civila statsförvaltningen.

Förslag till avveckling av systemet med dyrtidstillägg å pensioner, som beviljats före tiden för det nya pensionsreglementets ikraftträdande, ävensom till erforderliga ändringar i 1907 års civila pensionslag och vissa av den förordade pensionsregleringen betingade författningsföreskrifter i övrigt komma att av-
givas senare.

Rörande pensionering av arbetarpersonal i statens tjänst hava de sakkunniga likaledes för avsikt att, i enlighet med därom den 8 januari 1932 erhållet uppdrag, inom kort framlägga särskilt förslag.

Särskilda yttranden av undertecknade Eriksson och Sidenbladh finnas fogade vid betänkandet.

Stockholm den 5 september 1932.

Underdånigst

A. HAMILTON.

ERNST ERIKSSON.

ELIS SIDENBLADH.

E. Norberg.

Inledning.

Kommunikationsverken — postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk — hava såväl i löne- som pensionshänseende kommit att intaga en föregångsställning inom den civila statsförvaltningen. Den 1 juli 1920 trädde för dessa verk i tillämpning ett avlöningsreglemente enligt ett nytt lönesystem, vilket blivit normgivande för flertalet av de lönereglerna, som sedermera genomförts för andra förvaltningsgrenar och vilket i huvudsak lagts till grund även för det av 1928 års lönekommitté utarbetade förslaget till allmänt avlöningsreglemente för den civila statsförvaltningen. Men under det att kommunikationsverkens nyssnämnda avlöningsreglemente kompletterades med en samtidigt ikraftträdande pensionslag, uppbyggd på grundval av de nya principer, som i avlöningsreglementet vunnit tillämpning, blevo ändringarna i pensionshänseende för övriga nyreglerade verk mindre genomgripande. För allmänna civilförvaltningen gäller sålunda alltjämt lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension, medan de av övergången till ett nytt lönesystem omedelbart betingade avvikelserna från lagens stadganden återfinnas i särskilda kungl. kungörelser, som alltså hava avseende endast å befattningshavare med nyreglerad avlöning. Denna anordning är givetvis att anse såsom ett provisorium. Behovet av en genomgripande nydaning av det civila pensionsväsendet har också länge gjort sig starkt gällande och föranlett tillsättandet av ett flertal sakkunnigorgan för frågans beredande.

Rörande utredningsarbetets hittillsvarande gång har chefen för finansdepartementet till protokollet över finansärenden den 20 juni 1930 anført bland annat följande:

»Sedan 1921 års pensionskommitté den 18 oktober 1924 avgivit betänkande med förslag till lag angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid vissa verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, framlade Kungl. Maj:t i proposition, nr 153, för 1925 års riksdag ett i huvudsak på kommitténs betänkande grundat förslag till sådan lag. Propositionen vann emellertid icke riksdagens bifall.

Med hänsyn till de erinringar, som framkommit vid behandlingen inom riksdagen av nämnda proposition, uppdrog Kungl. Maj:t den 12 juni 1925 åt 1921 års pensionskommitté att i samband med behandlingen av den åt kommittén överlämnade frågan om pensionering av viss statsanställd icke-ordinarie personal efter verkställd utredning taga under förnyat övervägande spörsmålet, huruvida jämväl vid allmänna civilförvaltningen tjänstepension lämpligen skulle kunna för samma syfte som vid kommunikationsverken uppdelas i statspension och avgiftspension. I anledning av det sålunda meddelade uppdraget fram-

lade kommittén i ett den 30 november 1925 dagtecknat betänkande nytt förslag till civil tjänstepensionslag, innefattande jämväl bestämmelser rörande pensionering av vissa icke-ordinarie befattningshavare vid allmänna civilförvaltningen, m. m. Ej heller detta nya författningsförslag överensstämde i nyssberörda hänseende med kommunikationsverkens pensionslag.

Vidare avgav 1921 års pensionskommitté den 30 november 1925 betänkande med förslag till pensionering av till arbetarpersonal hänförliga anställningshavare vid försvarsväsendet och allmänna civilförvaltningen. Därjämte yttrade sig nämnda kommitté, i ett den 30 juni 1926 avgivet utlåtande, över kommunikationsverkens lönekommittés betänkande den 6 november 1922 angående pensionering av icke-ordinarie personal vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk. Kommittén framlade därvid förslag dels till ny tjänstepensionslag för kommunikationsverken, innefattande jämväl föreskrifter rörande pensionering av extra ordinarie och därmed jämställda tjänstemän vid nämnda verk, dels ock till kungörelse angående rätt till tjänstepension för till arbetarpersonal hänförliga anställningshavare vid dessa verk.

Förutom nu omförmälda pensionsförslag utarbetade 1921 års pensionskommitté också vissa förslag till nya pensionsbestämmelser för försvarsväsendets beställningshavare. Kommittén avgav sålunda i betänkande den 22 maj 1925 förslag till militär tjänstepensionslag samt sedermera — efter verkställd överarbetning av detta förslag — den 11 januari 1926 nytt förslag till sådan lag.

Sedan enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 4 september 1926 nya pensionsakkunniga, den s. k. 1926 års pensionsutredning, tillkallats för att, enligt delvis nya direktiv, verkställa ytterligare överarbetning av pensionskommitténs förslag till civil pensionslag samt vissa andra pensioneringsspörsmål, har sagda pensionsutredning den 29 mars 1927 avgivit betänkande med förslag till ny civil pensionslag m. m. Detta förslag är uppbyggt på det vid kommunikationsverken tillämpade systemet med pensions uppdelning i stats- och avgiftspension. Vidare har pensionsutredningen förehått till behandling frågan om pensionering av kommunikationsverkens icke-ordinarie personal och i yttrande den 29 juni 1927 framlagt förslag dels till tjänstepensionslag för tjänstemän vid kommunikationsverken, dels ock till kungörelser angående pensionering av arbetarpersonal vid nämnda verk. Jämväl pensionskommitténs nyssnämnda betänkande rörande pensionering av viss arbetarpersonal vid försvarsväsendet och allmänna civilförvaltningen har varit föremål för övervägande inom pensionsutredningen, som den 25 november 1927 inkommit med särskilt betänkande, innefattande nytt förslag i ärendet.

Slutligen har pensionsutredningen på grund av ett av Kungl. Maj:t den 9 juni 1927 meddelat särskilt uppdrag verkställt förberedande undersökning rörande det sätt, varpå familjepensionering för icke-ordinarie personal vid kommunikationsverken och den civila statsförvaltningen samt vid försvarsväsendet skall kunna ordnas, därest dylik pensionering befinnes böra komma till stånd. Resultatet av denna undersökning har pensionsutredningen framlagt i ett den 6 december 1927 avgivet betänkande.

Över samtliga pensionsutredningens förslag hava yttranden infordrats och inkommit från vederbörande ämbetsverk och myndigheter.

Däremot hava förslagen ännu icke varit föremål för slutlig prövning från statsmakternas sida. Anledningen härtill torde närmast hava varit, att under utredningens fortgång frågan om avveckling av det sedan kristiden bestående systemet med dyrtidstillägg till löner och pensioner aktualiserats, och att det ansetts ändamålsenligt att i avbidan på utformandet av förslag härutinnan låta tills vidare anstå med det slutliga beredandet av bestämmelserna på förevarande område.»

Efter att vidare hava erinrat, att det åt 1928 års lönekommitté ursprungligen meddelade uppdraget omfattade dyrtidstilläggens inarbetande i såväl löner som pensioner, förordade departementschefen, att utredningen av spörsmålet om dyrtidstilläggens inarbetande i pensionerna sammanknöttes med arbetet på pensionsbestämmelsernas revision. Dessa båda spörsmål borde sålunda i fortsättningen göras till föremål för gemensam bearbetning. Den lämpligaste anordningen för utredningsarbetets bedrivande vore enligt departementschefens mening att anförtro utredningen åt en särskild, mindre sakkunnigberedning. Departementschefen tillägger:

»Vid undersökningen i denna del bör självfallet hänsyn tagas till resultatet av den av lönekommittén verkställda utredningen rörande dyrtidstilläggens inarbetande i lönerna. Arbetet bör om möjligt bedrivas så, att i samband med lönefrågans slutliga behandling även förslag till pensionsväsendets ordnande kunna komma under omprövning, i tillämpliga delar uppbyggda på samma grunder som avlöningsbestämmelserna. De sakkunnigas antal torde böra bestämmas till högst fem. Vid valet av sakkunniga lärar böra tillses, att sambandet med lönekommitténs arbete upprätthålles.

Jag föreslår alltså, att de av 1926 års pensionsutredning utarbetade förslagen till bestämmelser om tjänstepension vid den civila statsförvaltningen — d. v. s. den allmänna civildförvaltningen samt kommunikationsverken — med beaktande av de erinringar, som under remissbehandlingen framställts, nu göras till föremål för slutlig överarbetning. I vad mån föreliggande förslag till militär tjänstepensionslag och i samband därmed spörsmålet om dyrtidstilläggens inarbetande i de militära pensionerna ävensom övriga vilande förslag på pensionsväsendets område böra upptagas till omprövning av ifrågavarande beredning torde få senare övervägas.»

De sålunda av departementschefen angivna och av Kungl. Maj:ts godkända riktlinjerna för 1930 års pensionssakkunnigas verksamhet hava de sakkunniga ansett innebära, att det för dem närmast gällde att i anslutning till de av 1928 års lönekommitté framlagda förslagen på löneområdet utarbeta förslag till bestämmelser om tjänstepension för de grupper av civila statstjänstemän, som skulle komma att beröras av de nya avlöningsbestämmelserna. Däremot inginge icke i de sakkunnigas uppdrag att taga befattning med frågor rörande pensionering av beställningshavare vid försvarsväsendet eller den statsanställda arbetarpersonalen och ej heller med spörsmålet om familjepensionering. Av departementschefens uttalanden torde vidare framgå, att uppdraget avsåge allenast den statliga tjänstemannapersonalen — sålunda icke exempelvis kommunalt anställda lärare, beträffande vilka statens pensionsanstalt handhar pensioneringen.

Sedermera hava emellertid de sakkunniga genom Kungl. Maj:ts beslut den 8 januari 1932 anbefallts att efter slutförandet av det dem ursprungligen lämnade uppdraget utarbeta förslag till bestämmelser angående pensionering av arbetare i statens tjänst samt av efterlevande änkor och minderåriga barn efter sådana anställningshavare. Till dessa frågor återkomma de sakkunniga i annat sammanhang.

Pensioneringssystem.

*Allmän
översikt.*

Enligt de i 1907 års civila pensionslag angivna grunderna skall för tjänst, med vilken jämte lön äro förenade tjänstgöringspenningar eller ortstillägg, hela lönen tjäna såsom underlag för bestämmande av pensions belopp, där ej särskilt pensionsunderlag blivitt i lönestaten angivet eller eljest av Kungl. Maj:t och riksdagen fastställt; för annan tjänst skall pensionsunderlaget anses motsvara två tredjedelar av lönen. Pensionsunderlaget utgöres således enligt huvudregeln ej av ett för varje befattning fixerat belopp utan ökas, i den mån befattningshavaren intjänar ålderstillägg, som helt eller delvis har karaktär av lön. Lagen bygger vidare på principen, att tjänstemannen skall bidra till kostnaderna för sin pensionering genom pensionsavgifter, som skola erläggas under hela den tid han innehar med pensionsrätt förenad befattning och som äro beräknade att vid fondering täcka ungefär en tredjedel av pensionskostnaderna. Avgiften utgår med viss procent — lägst 3 och högst 6 — av det för envar befattning gällande högsta pensionsunderlaget.

Om tjänsteman avgår från sin befattning utan att vara pensionsberättigad, erhåller han i allmänhet icke någon ersättning för inbetalda avgifter. Endast för den händelse han övergår till annan statstjänst och med inträdet i denna tjänst är förenad skyldighet att för beredande av pension erlægga retroaktivavgift, må han återbekomma erlagda avgifter, dock ej till högre belopp än det, vartill retroaktivavgiften uppgår. Själva beloppet av den pension, som beredes tjänstemannen, är emellertid ej beroende av den omfattning, i vilken inbetalning av pensionsavgifter ägt rum. Därest tjänstemannen kan räkna det för befattningen stadgade antalet tjänstår, varvid medräknas även tjänstetid, under vilken avgiftsplikt icke förelegat, utgår hel pension. Är så icke fallet, reduceras pensionen i allmänhet i förhållande till antalet felande tjänstår.

Bestämmelserna i kommunikationsverkens pensionslag av år 1920 skilja sig i åtskilliga hänseenden från den civila pensionslagen. Pensionsunderlagen äro sålunda bestämda till fixa belopp för varje lönegrad i den uti avlöningsreglementet för ifrågavarande verk intagna löneplanen. Pensionsunderlagets belopp, som ungefärligen motsvarar två tredjedelar av slutlönen å billigaste ort (A-ort) inom lönegraden, är alltså oberoende av om tjänstemannen vid tiden för pensioneringen uppnått den högsta för lönegraden bestämda löneklassen.

Även kommunikationsverkens pensionslag är grundad på avgiftsplikt, men pensionsavgifterna äro liksom pensionsunderlagen angivna till bestämda belopp för varje lönegrad och äro vidare beräknade under antagande av en 30-årig inbetalningsperiod, varför befattningshavarens skyldighet att erlægga pensionsavgifter såsom regel upphör efter denna tids utgång. Avgår tjänstemannen från sin befattning utan att vara pensionsberättigad, äro de inbetalade pensionsavgifterna icke för honom förlorade, utan kapitalvärdet av dessa avgifter

överföres till allmänna pensionsförsäkringsfonden för beredande åt tjänstemannen av pension enligt lagen om allmän pensionsförsäkring.

För att åtskilja den del av pensionen, som motsvaras av inbetalda avgifter, från den del, som helt bekostas av staten, anses två tredjedelar av hel pension utgöra *statspension* och en tredjedel *avgiftspension*. I detta syfte betraktas det för pensions beräknande fastställda pensionsunderlaget såsom statspensionsunderlag till två tredjedelar och såsom avgiftspensionsunderlag till en tredjedel. För åtnjutande av hel pension kräves icke blott, att tjänstemannen innehar stadgat antal — 30 — tjänstår, utan även att han skall hava erlagt avgifter under 30 år och alltså kan räkna 30 avgiftsår; eljest avkortas avgiftspensionen i förhållande till det felande antalet avgiftsår, liksom statspensionen avkortas i förhållande till det felande antalet tjänstår.

Vissa av de principer, som vunnit tillämpning i kommunikationsverkens pensionslag, såsom pensionsunderlagens och pensionsavgifternas bestämmande till fixa belopp för varje lönegrad, hava sedermera utsträckts att gälla även för befattningshavare vid övriga civila verk, som erhållit lönereglering enligt kommunikationsverkens lönesystem. Men några av de väsentligaste olikheterna — pensionens uppdelning i stats- och avgiftspension, avgiftsbetalningens upphörande efter trettio avgiftsår samt rätten att i händelse av förtidig avgång erhålla gottgörelse för inbetalda pensionsavgifter genom kapitalöverföring till pensionsförsäkringsfonden — kvarstå alltjämt outjämnade.

Frågan om en ny civil pensionslag, avsedd att ersätta 1907 års lag i ämnet, har, såsom av den tidigare lämnade redogörelsen framgår, närmast vunnit aktualitet i samband med arbetet på en omreglering av de civila verkens löneförhållanden till huvudsaklig överensstämmelse med det för kommunikationsverken antagna lönesystemet. I direktiven för den år 1921 tillsatta pensionskommittén betonades även, att den nya pensionslagen, såvitt möjligt, borde ansluta sig till den för kommunikationsverken gällande pensionslagen. Kommittén fann även de principer, som i sistnämnda lag kommit till uttryck, i väsentliga delar vara ägnade att vinna tillämpning på de civila verken i allmänhet men framhöll, att vissa för berörda verk egenartade förhållanden betingade betydelsefulla avvikelser från de vid kommunikationsverken genomförda pensionsringsgrunderna.

Pensionskommittén ansåg sig sålunda icke kunna förorda någon uppdelning av pensionsunderlaget i ett statspensionsunderlag och ett avgiftspensionsunderlag utan ansåg, att pensionsunderlaget vid de civila verken allt fortfarande borde erhålla enhetlig karaktär och att, i den mån fulla antalet tjänstår ej uppnåddes, för bestämmande av pensionens belopp reduktion borde i förhållande till det felande antalet tjänstår ske beträffande pensionsunderlaget i dess helhet. Såsom skäl härför åberopade kommittén främst de vid allmänna civilförvaltningen rådande rekryterings- och befordringsförhållandena, vilka medförde, att ordinarie anställning genomsnittligt räknat vunnos vid avsevärt högre ålder än vid kommunikationsverken. Med hänsyn till den betydelse icke-ordinarie-tiden därigenom komme att spela vid de civila verken samt till frånvaron av skyldighet att under nämnda tid erlægga pensionsavgift syntes det icke vara möjligt att frånga den enligt 1907 års pensionslag gällande prin-

cipen, att för bestämmande av pensionens belopp tjänstetiden i icke-ordinarie anställning tillades samma betydelse som tjänstetiden i ordinarie befattning.

Om systemet med särskild beräkning av avgiftsår och avgiftspension icke överflyttades till de civila verken, borde enligt kommitténs mening ej heller upptagas den med nämnda system sammanhängande regeln, att avgiftsskyldigheten upphör efter uppnåendet av trettio avgiftsår. Då kommittén det oaktat föreslog, att pensionsavgifterna skulle till beloppet överensstämman med de vid kommunikationsverken gällande, vilka beräknats under förutsättning av en till trettio år begränsad inbetalningsperiod, angavs detta bero därpå, att skyldighet att erlagga pensionsavgifter vid de civila verken i allmänhet inträdde senare än vid kommunikationsverken. I betraktande härav ansåg kommittén ett ur såväl statsverkets som tjänstemännens synpunkt mera rättvist avvägande av pensionsavgifterna vinnas därigenom, att dels pensionavgifterna fortfarande sattes lika, dels ock tjänstemännen förpliktades att erlagga pensionsavgifter ända till tjänstetidens slut.

Ett i överensstämmelse med den av 1921 års pensionskommitté sålunda uttalade uppfattningen uppgjort förslag till ny civil pensionslag framlades i proposition nr 153 till 1925 års riksdag men vann, såsom förut är nämnt, icke riksdagens bifall. Med anledning härav anbefalldes Kungl. Maj:t pensionskommittén att i samband med behandlingen av den åt kommittén överlämnade frågan om pensionering av viss icke-ordinarie personal taga under förnyat övervägande, huruvida jämväl vid allmänna civilförvaltningen tjänstepension skulle kunna för samma syfte som vid kommunikationsverken uppdelas i statspension och avgiftspension.

I sitt den 30 november 1925 avgivna betänkande med nytt förslag till civil tjänstepensionslag, innefattande jämväl förslag rörande pensionering av vissa icke-ordinarie befattningshavare vid allmänna civilförvaltningen, förklarade sig emellertid kommittén icke hava blivit övertygad om att det system beträffande pensionsunderlagens uppdelning, som genomförts vid kommunikationsverken och som anpassats efter där rådande rekryterings- och befordringsförehållanden, vore lämpligt eller ens möjligt att utan vidare tillämpa på den allmänna civilförvaltningens huvudsakligen för olikartade uppgifter avsedda och efter andra grunder organiserade verk. Kommittén ville emellertid icke bestrida, att vid genomförande av pensionering för icke-ordinarie personal frågan om avgiftstidens inflytande på pensionsbeloppens avvägning i viss mån skulle komma i ett annat läge. Om pensionsrätt och därmed tillfälle till erläggande av avgifter för egen pensionering bereddes jämväl för icke-ordinarie befattningshavare, skulle nämligen större möjlighet yppas att, om så befunnes lämpligt, låta den tid, under vilken pensionsavgifter erlagts, inverka på pensionens storlek. Den anordning kommittén för detta ändamål tänkte sig gick ut på att tjänstemannen i pensionshänseende skulle få helt tillgodoräkna endast avgiftstiden men av den tjänstetid, under vilken skyldighet att erlagga pensionsavgifter icke förelegat, allenast två tredjedelar. Enligt detta förslag skulle man, framhöll kommittén, med bibehållande av de enhetliga pensionsavgifterna allt intill tjänstemannens avgång ur tjänsten och med undvikande av

de olägenheter, som vore förenade med kommunikationsverkens avgiftssystem, likväl tillmötesgå kravet på att pensionsbeloppets storlek borde påverkas icke blott av tjänstetidens längd utan även av längden av den tid, varunder avgift erlagts.

Sedermera har åt nya sakkunniga, 1926 års pensionsutredning, uppdragits att överarbeta 1921 års pensionskommittés senaste förslag till civil tjänstepensionslag och därvid särskilt taga under förnyat överbäggande det omhandlade spörsmålet, huruvida icke det för kommunikationsverken antagna systemet med pensions uppdelning i stats- och avgiftspension skulle kunna vinna tillämpning jämväl för befattningshavare inom den allmänna civilförvaltningen. Pensionsutredningen anvisade även en utväg härför i sitt den 29 mars 1927 avgivna betänkande med förslag till ny civil pensionslag. Efter att hava erinrat om att enligt kommunikationsverkens pensionslag gäller, att tjänstemannen för erhållande av hel avgiftspension skall hava erlagt pensionsavgifter under 30 år, framhålla de sakkunniga, att det för vissa grupper av befattningshavare inom allmänna civilförvaltningen skulle möta stora svårigheter att uppfylla villkoret om en trettioårig betalningstid. En härav för vissa befattningar påkallad avkortning av betalningstiden till 25 år borde emellertid utan vidare kunna ske, därest de årliga avgifterna sattes så mycket högre, som motsvarade den kortare betalningstiden. Verkställd försäkringsteknisk beräkning hade givit vid handen, att avgifterna vid en tjugofemårig betalningstid skulle behöva höjas med 40 procent för att helt motsvara värdet av de avgifter, som utgå under 30 år. Att vid en ifrågasatt avkortning av avgiftstiden låta befattningshavaren helt bestrida den ökade kostnaden för avgiftspensionen syntes emellertid de sakkunniga knappast skäligt, då ju avkortningen påkallades antingen av statens intresse att för viss befattning erhålla en person med jämförelsevis långvarig utbildning före inträdet i statstjänst eller av nödvändigheten att föreskriva en lägre pensionsålder till följd av tjänstgöringens särskilt krävande beskaffenhet eller ock av dessa båda omständigheter förenade. De sakkunniga ansågo därför, att staten borde bestrida ungefär hälften av kostnadsökningen för avgiftspensionen. Förslaget innebar alltså, att pensionsavgifterna skulle utgå enligt två särskilda tariff: en lägre (tariff I), som motsvarade den för kommunikationsverken gällande avgiftsskalan och som var beräknad för en trettioårig betalningstid, samt en 20 procent högre (tariff II), beräknad för en tjugofemårig betalningstid. För att i fråga om alla befattningar kunna stadga 30 tjänstår och 30 avgiftsår såsom villkor för åtnjutande av hel pension föreslogo de sakkunniga, att vid beräkning av tjänst- och avgiftsår tid, under vilken tjänstemannen varit innehavare av befattning, som i avgiftshänseende tillhörde tariffklass II, skulle ökas med en femtedel.

Ser man på den svenska pensionslagstiftningens utveckling, finner man, att någon skyldighet för civila tjänst innehavare att vid viss ålder eller på grund av sjuklighet avgå från tjänsten ej var i äldre tid stadgad. Ej heller fanns någon rättighet för befattningshavarna att efter uppnående av viss ålder

lämna tjänsten och därefter åtnjuta pension. Tjänstemannen var i stället berättigad att kvarstå i befattningen, oaktat han till följd av ålderdomssvaghet eller sjuklighet kunde vara urståndsatt att behörigen förrätta tjänsten. Först genom en kungl. förordning den 24 januari 1778 stadgades, att, om en ämbetsman vid civilstaten, som uppnått 70 års ålder samt länge och väl tjänat, så åstundade, han kunde få avsked från tjänsten med bibehållande av hela lönen. Medan sålunda den avgångne befattningshavaren alltför uppbär den för tjänsten anslagna lönen, nödgades hans efterträdare tjäna antingen utan lön eller, i händelse han förut innehade tjänst, mot den lön, som var förenad med denna tjänst. Först vid den förre tjänstinnehavarens frånfalle kom efterträdaren i åtnjutande av den till befattningen hörande lönen.

För att avhjälpa de härigenom vållade olägenheterna beslöt 1809—1810 års riksdag, att pensionsbeloppen för de civila ämbets- och tjänstemän, vilka dittills erhållit avsked med fulla lönen i pension, skulle uppföras i riksstaten under en särskild avdelning, benämnd allmänna indragningsstaten.

I anledning av ett vid 1812 års riksdag fattat beslut förklarade Kungl. Maj:t i brev den 3 december samma år, att enahanda förfarande skulle iakttagas jämväl i fråga om de tjänstemän, som därefter finge avsked med lönen i pension.

En närmare bestämmelse rörande det antal tjänstår, som skulle erfordras för erhållande av avsked med pension, motsvarande lönens belopp, meddelades genom kungl. brevet den 25 juni 1818 i anledning av ett vid samma års riksdag fattat beslut. Enligt föreskrift i detta brev skulle — förutom uppnådd 70 års ålder — 30 års oavbruten tjänst medföra rätt till pension, motsvarande lönens belopp. Samtidigt meddelades ock föreskrifter rörande pensionering av sådana civila löntagare, som voro försedda med indelt lön.

På framställning av 1823 års riksdag vidtogs sedermera en viss jämkning i åldersgränsen. Genom kungl. brev den 12 november 1823 förordnades nämligen, att terminen för civila ämbets- och tjänstemäns rätt att taga avsked med oavkortade löneförmåner skulle nedsättas från 70 till 65 år, då efter vid pass 40 års tjänstgöring deras sjuklighet eller försvagade hälsotillstånd genom laglig läkarattest styrktes.

Sedan i samband med den vid 1856—1858 års riksdag beslutade provisoriska löneregleringen vissa förändrade föreskrifter meddelats om beräkning av pensionens belopp, vilka bestämmelser enligt beslut av 1859—1860 års riksdag skulle med viss jämkning äga fortsatt giltighet, blevo, genom beslut av 1877 års riksdag och ett i anledning därav utfärdat kungl. brev den 1 juni samma år, nya föreskrifter gällande för de verk, för vilka ny lönereglering enligt det av 1876 års riksdag för rikets hovrätter med flera verk antagna lönesystemet genomförts. I anslutning till den härvid skedda uppdelningen av avlöningen i lön och tjänstgöringspenningar stadgades i sistnämnda brev, att de ämbets- och tjänstemän samt betjante, för vilka dylik uppdelning av avlöningen skett, skulle, såvida ej för särskilda fall andra bestämmelser vore eller bleve meddelade, då de uppnått 65 levnads- och minst 35 tjänstår, vid avskedstagandet från tjänsten å allmänna indragningsstaten undfå pension till lönens hela belopp.

Först i samband med 1870-talets löneregleringar kommo också föreskrifter till stånd om skyldighet för befattningshavare att vid viss ålder avgå från befattningen. Bland villkoren för åtnjutande av de vid löneregleringen bestämda avlöningsförmånerna intogs nämligen i de flesta fall ett stadgande om skyldighet för löntagaren att vid uppnådd pensionsålder avgå från tjänsten.

Huru sedermera pensioneringssystemet utformades enligt 1907 års civila pensionslag och kommunikationsverkens pensionslag har förut erinrats.

Av det anförda framgår tydligt, att pensioneringens innebörd ursprungligen varit, att då tjänstgöringsskyldigheten upphörde, den med befattningen för-
De sakkunniga.
enade lönen allt fortfarande finge bibehållas. Först avlöningens uppdelning i lön och tjänstgöringspenningar medförde för pensionstagaren minskning i avlöningsförmånerna genom att tjänstgöringspenningarna bortföll vid tjänstens frånträdande.

Ett uttryck för samma uppfattning av pensionen såsom »fortsatt lön» återfinnes i gällande lag om emeritilöner för präster. Redan själva beteckningen emeriti-»lön» säger härvidlag tillräckligt.

Det torde icke vara oriktigt att antaga, att den utveckling pensionslagstiftningen i vårt land tagit präglats av en strävan att undvika kollision med den hävdvunna och grundlagsstadgade uppfattningen av ämbets- och tjänstemännens oavsättlighet. Rent formellt kan ju varje stadgande om skyldighet för tjänsteman att avgå från sin befattning, oavsett om orsaken är ålderdomssvaghet, sjuklighet eller någon annan, sägas stå i strid mot stadgandet i § 36 regeringsformen, att de, som beklåda domareämbeten, samt alla andra ämbets- och tjänstemän, icke kunna, utan medelst rannsaking och dom, ifrån sina innehavande sysslor av konungen avsättas. Redan i en kungl. resolution av år 1688 heter det även, att Kungl. Maj:t icke hade för avsikt »att låta taga tjänsten från en trogen och redlig tjänare därför, att Gud hafver lagt honom sjukdom uppå, samt fördenskull de, som troligen tjänt hade, skulle lefva i säkerhet och vara förvissade, att de icke skulle för sjukdoms och ålderdoms skull blifva förskjutne utan hafva sin lön och annan rättighet oafkortad att åtnjuta sig och de sina till hjälp och understöd».

Det gällde sålunda att finna en form, som tog hänsyn såväl till statens intresse av att tjänsten bleve behörigen skött som ock till befattningshavarens intresse av att icke förlora sin inkomst av tjänsten. Oavsättligheten torde härvid närmast hava ansetts liktydig med *lönens oantastlighet*.

Sedermera synes även den uppfattningen mer och mer ha trängt igenom, att avgång med pension är den naturliga avslutningen på en lång tjänstemannabana och pensionen ett från avlöningen helt och hållet skilt ålderdomsunderstöd. Samtidigt härmed har även känslan av motsättning mellan pensionsbestämmelserna och grundlagens stadgande om tjänstemännens oavsättlighet bortfallit. Man diskuterar visserligen fortfarande, i vilka fall skyldighet att avgå från tjänsten bör inträda, men ingen torde längre vilja ifrågasätta, att förefintligheten överhuvud av en dylik skyldighet skulle stå i strid mot nyssnämnda grundlagsstadgande.

Så länge pensionen ansågs helt likställd med lön, förefanns uppenbarligen icke någon anledning att föreskriva, att tjänstemannen för åtnjutande av pension skulle vidkännas avdrag å den lön han ägde att under sin tjänstetid uppbära. Men med försäkringsväsendets utveckling har det sannolikt fallit sig naturligt att i pensionen åtminstone delvis se en livränta, som borde i vanlig ordning förknippas med premiebetalning och premiernas fondering för mötande av blivande kostnader för en del av pensionen-livräntans bestridande. Därmed var man inne på frågan om pensionsavgifter och dessas storlek. Såsom förut nämnts, är även den statliga tjänstepensioneringen numera grundad på skyldighet för tjänstemännen att bidra till sin pensionering medelst avgifter, som äro beräknade att vid fondering täcka ungefär en tredjedel av pensionskostnaderna. Det var med avslag å Kungl. Maj:ts på kommittéutredning grundade förslag om tjänstepensioneringens ordnande utan dylik avgiftsplikt, som denna plikt fastslogs av riksdagen år 1899, och riksdagen har även sedermera vid skilda tillfällen förklarat sig vidhålla, att de statsanställdas pensionering bör vara förenad med avgiftsplikt.

Skälen för denna ståndpunkt torde vara av övervägande psykologisk art. Den tjänstemannen liksom andra medborgare åliggande förpliktelsen att i tid sörja för sitt uppehälle på alderdomen borde genom erläggandet av pensionsavgifter ställas mera levande för honom. Genom att tjänstemännen själva bidroge till sin pensionering undvekes vidare skenet av en vid jämförelse med övriga samhällsklasser obehörigt gynnad ställning för tjänstemännen, vilkas alderdomsförsörjning staten eljest kunde synas hava utan bidrag från deras sida övertagit.

För att ernå dessa syften hava emellertid åtskilliga praktiska hänsyn måst ge vika. Av avgiftssystemets motståndare har sålunda framhållits, att ett åläggande för tjänstemännen att till statsverket inbetala vissa pensionsavgifter medför en med ett vidlyftigt redovisningsväsende förbunden omgång, som kunde undvikas, om avlöningen bestämdes till det lägre belopp, vartill densamma kunde begränsas, då hänsyn icke toges till skyldigheten för tjänstemännen att bestrida den utgiftspost, som bestode i avsättningar för framtida pension. För staten själv, säger man, måste det anses likgiltigt, om löneavdraget skedde en gång för alla — vid löneregleringen — eller om det uttoges årligen i form av innehållningar vid löneutbetalningarna, vilket vore detsamma som att med den ena handen omedelbart återtaga en del av vad som med den andra givits. En liknande åsikt framföres av statskontoret och riksräkenskapsverket i deras utlåtanden över 1928 års lönekommittés förslag till allmänt avlöningsreglemente. Statskontoret framhåller sålunda, att ämbetsverket redan tidigare givit uttryck åt den uppfattningen, att det med hänsyn till den arbetsbesparing, som skulle vinnas inom förvaltningen, måste anses för staten fördelaktigt, att samtliga avgifter för egen pensionering borttoges, då tillfälle därtill gäves. Detta spörsmål borde enligt ämbetsverkets mening lämpligen kunna finna sin lösning i sammanhang med dyrtidstilläggens inarbetande i lönerna. Enligt riksräkenskapsverkets mening skulle avgiftssystemets slopande icke medföra någon verklig olägenhet men väl spara åtskilligt onö-

digt arbete med bokföring, räkneoperationer vid avlöningarnas utbetalande och vetenskapliga undersökningar av pensionsfonders ställning. Även riksräkenskapsverket ansåg, att upphävandet av tjänstemännens skyldighet att bidraga till egen pensionering borde ske vid den justering av avlöningsbeloppen, som komme att äga rum i samband med dyrtidstilläggens avveckling.

I likhet med statskontoret och riksräkenskapsverket finna de sakkunniga, att det ur administrativ förenklingssynpunkt skulle vara till stor fördel, om en övergång till ett pensioneringssystem utan avgifter nu läte sig genomföra. En omläggning i nämnd riktning kan även i förstone te sig enkel nog; lönen minskas med ett mot pensionsavgiften svarande belopp. Undersöker man saken närmare, uppstålla sig emellertid åtskilliga svårigheter. Till en början må märkas, att 1928 års lönekommitté vid uppgörandet av sina förslag till nya löneskalor utgått från att tjänstemännen alltjämt skulle hava att erlägga särskilda pensionsavgifter. Alldenstund pensionsavgifterna för närvarande utgå med enhetliga belopp för varje lönegrad men lönegraderna innesluta ett flertal löneklasser, som äro delvis gemensamma för ända till fem olika lönegrader, skulle det bliva förenat med betydande svårigheter att utforma den nya nettolöneplanen, enär den minskning, som borde ske beträffande lönen i en viss lönegrads löneklasser, icke skäligen kan bliva lika med den minskning, som skulle krävas beträffande lönen i de av dessa löneklasser, som ingå i andra lönegrader. Det är icke uteslutet, att man då rentav skulle nödgas i väsentliga avseenden omarbete hela det under senaste decenniet med så mycken möda genomförda lönesystemet. Vidare måste beaktas, att för verkställandet av beräkningar rörande de nya nettolönerna kräves tillgång till uppgifter om huru tjänstemannastocken nu fördelar sig och i genomsnitt kommer att fördela sig på de olika löneklasserna inom respektive lönegrader. Att införskaffa uppgift härom skulle vara ett omfattande företag, och utan kännedom om nämnda fördelning bleve beräkningarna hart när värdelösa.

Om emellertid det antagandet gjordes, att man funnit en genomsnittsprocent, med vilken de nuvarande lönerna borde minskas vid ett slopande av pensionsavgifterna, återstår den svårlösta frågan, huru förfaras skall med tjänstemän, vilkas hittillsvarande pensionsavgifter beräknats för en trettioårig betalningstid. Skola de bland ifrågavarande tjänstemän, vilka redan innehava trettio avgiftsår och av denna anledning befriats från erläggande av ytterligare avgifter, vid omläggningen erhålla sin lön reducerad på ovan antytt sätt och alltså ånyo — om än indirekt — börja att lämna bidrag till sin pensionering? Därest, såsom väl skulle befinnas riktigt, en dylik reduktion icke gjordes, bleve nästa svårighet att avgöra, huruvida och i vad mån reduktion borde vidtagas beträffande dem, som väl icke helt fullgjort trettio års betalning av avgifter men dock en större eller mindre del därav.

Avgörande för de sakkunniga hava dock icke varit endast de tekniska svårigheterna utan den omständigheten, att de sakkunniga vid hänvändelse till chefen för finansdepartementet erhållit direktiv att söka lösa pensionsfrågan på ett sätt, som bevarade de fördelar man genom avgiftssystemet velat vinna.

Vid utarbetande av sitt förslag till pensionsbestämmelser hava de sakkunniga

fördenskull haft att utgå från att tjänstemännen allt fortfarande skola själva bidra till kostnaderna för sin pensionering. De sakkunniga tro sig även hava funnit en form härför, som skulle väsentligen undanröja de olägenheter, som äro förknippade med det nuvarande avgiftssystemet, mot vilket särskilt erinrats, att det vållade ett betydande men alldeles onödigt administrativt arbete. Den av de sakkunniga förordade anordningen går i huvudsak ut på följande.

Pensionsavgifterna utbytas mot *pensionsavdrag*, vilka reellt tjäna samma syfte som avgifterna men formellt tillämpas på sådant sätt, att lönen under viss tidsperiod är minskad med pensionsavdragets belopp och alltså erhåller karaktär av nettolön. I avlöningslistorna verkställas icke individuella anteckningar om avdragens storlek utan räknas med nettolöner. Icke heller företages omföring av avdragsbeloppen till pensionsfonderna, vilka i stället — i den mån fonderingsprincipen anses böra upprätthållas — tillgodoföras mot pensionsavdragen ungefärligen svarande belopp från för ändamålet i riksstaten och de affärsdrivande verkens stater beräknade utgiftsanslag. I lönestaterna för resp. verk räknas såsom regel med netto- i stället för bruttolöner. Den härigenom uppkommande minskade belastningen å lönekontot kommer att — fortfarande under förutsättning av fonderingens fortsättande — motsvaras av en lika stor ökning av utgifterna för pensionsväsendet.

När befattningshavaren vidkänts avdrag under trettio år, upphör pensionsavdraget, och lönen utgår med det i löneplanen angivna bruttobeloppet. Förslaget bygger emellertid på den principen, att tid, som må tillgodoräknas såsom tjänstår, i allmänhet skall sammanfalla med den tid, under vilken pensionsavdrag å lönen äger rum. Den dubbla beräkningen av tjänstår och avgiftsår, som enligt kommunikationsverkens pensionslag skall företagas vid bestämmande av pensionsbeloppets storlek, har fördenskull icke erhållit någon motsvarighet i de sakkunnigas förslag.

Icke heller har det synts erforderligt att bibehålla anordningen med uppdelning av pensionen i en särskild del, motsvarande värdet av de verkställda pensionsavdragen, och en »statspensionsdel». Vad man åsyftat med en dylik uppdelning, nämligen att pensionens storlek bör påverkas både av omfattningen av tjänstemannens egna bidrag till sin pensionering och av tjänstetidens längd, ernås även med de sakkunnigas förslag.

Då de sakkunniga såsom allmän regel uppställt, att tjänsteman för rätt att komma i åtnjutande av hel ålderspension skall kunna räkna 30 tjänstår, hava de icke förbisett de förhållanden, som gävo anledning till den av 1926 års pensionsutredning förordade klassificeringen av befattningarna och uppdelningen av pensionsavgifterna i två tariffer, beräknade, den lägre för en trettioårig och den högre för en tjugofemårig betalningstid. Emellertid synes det låta sig göra att utan dylika åtgärder kunna på ett annat sätt förena kravet på enhetliga bestämmelser beträffande villkoren för oavkortad pension med fordringarna på vederbörligt hänsynstagande till befintliga olikheter i fråga om utbildningstid, rekrytering, befordran, tjänstgöring o. s. v. De sakkunniga hava i nu angivna syfte tänkt sig, att tjänsteman, som icke i vanlig ordning

hinner förvärva det för hel pension stadgade antalet tjänstår, skulle under vissa närmare angivna förutsättningar kunna bereda sig viss *utfyllnad av antalet tjänstår* genom att under hela sin tjänstetid såsom ordinarie tjänsteman vidkännas *extra pensionsavdrag* å sin lön. Utfyllnaden skulle, efter tjänstemannens eget val, kunna avse minst ett fjärdedels och högst fem tjänstår, varigenom anpassning kunde, inom den nämnda tidsgränsen, ske efter behovet i varje särskilt fall. Då högsta antalet utfyllnadsår satts till fem, har detta sin grund däri, att tjugofem »effektiva» tjänstår ansetts vara det minimum, som i allmänhet bör krävas för rätt till oavkortad pension; härutinnan avviker förslaget således icke från vad som föreslogs av 1926 års pensionsutredning. Det har även synts de sakkunniga angeläget, att de extra pensionsavdragen icke komma att uppgå till belopp, som kunna förutsättas bli va alltför betungande för tjänstemannen.

Då det för att taga ställning till åtskilliga spörsmål, som sammanhånga med det statliga pensionsvåsendet, är av vikt, att pensionens egentliga karaktår preciserås, vilja de sakkunniga här upptaga denna fråga till diskussion. Att pensionen ursprungligen rätt och slätt ansetts såsom ett ålderdomsunderstöd, har förut påvisats. Men tydligt är, att denna uppfattning numera icke kan vidhållas. De, som motivera det nuvarande avgiftssystemets bibehållande därmed, att tjänstemånnen bõra av egna medel gõra avsättningar för sin ålderdom i form av pensionsavgifter, torde i varje fall icke karakterisera pensionen såsom helt och hållet utgõrande ett ålderdomsunderstöd. Då vidare upprepade gånger uttalats, hurusom en av anledningarna till att statens befattningshavares lönennivå bõr ligga under den privata marknadens vore den, att stats-tjänstemånnen åro med statens garanti tillfõrsåkrade pension såväl vid invaliditet och sjukdom som ock vid viss intrådd ålder, kan det icke vara riktigt att säga, att pensionen ens till den del, som icke täckes av tjänstemånnens egna avgifter, har understõds natur. Snarare skulle man kunna ansluta sig till den rätt allmänt förfåktade åsikten, att pensionen i sin helhet utgõr »uppskjuten lön», varmed väl närmast avses, att pensionen utgõr vederlag för det kapital, som samlats dels genom tjänstemånnens direkta insatser och dels genom att deras lõner satts lågre, ån som bort ske, dårest ingen hänsyn tagits till pensionen.

En klarare uppfattning av pensionens karaktår vinnes dock enligt de sakkunnigas mening om man i pensioneringen ser en kollektiv livrånrefõrsåkring, för vilken premierna erlåggas dels direkt genom avgifter — eller enligt de sakkunnigas förslag pensionsavdrag — dels ock indirekt genom den reduktion av lõnen, som gjorts vid själva lõnesåttningen. Åven med teorien om pensionen såsom »uppskjuten lön» måste nåmligen förutsåttas, att det samlade kapitalet tages i anspråk för en tvångsfõrsåkring, enår det endast är vederbõrande befattningshavare själv, som i form av pension beredes vederlag för vad som innehållits av hans lön; hans efterlevande kunna dåremot icke tillgodogõra sig det kapital, som genom den avlidnes avsåttningar eller minsk-

ningen i hans löneförmåner sammanbragts. Genom att betrakta pensioneringen såsom en livränteförsäkring motiveras likaledes, att staten ensam bestämmer om de samlade pensionsfondernas förvaltning. Skulle ett försäkringsmoment icke inläggas i pensioneringen, måste fonderna betraktas såsom tjänstemännens tillhörighet.

För att belysa den föreliggande frågans principiella betydelse kan det antagandet göras, att pensionsfonderna, därest fonderingen kommer att fortgå enligt hittills gällande regler, skulle visa sig kunna bära en större del av pensioneringskostnaderna än den tredjedel, som avsetts skola täckas medelst pensionsavgifterna. Huru bör då förfaras med överskottet? Vore fonderna att anse såsom tjänstemännens egendom, kunna tydligen dessa frågor icke lösas utan att tjänstemännen få deltaga i beslutet. Förlänas åter pensioneringen karaktär av försäkring med statens garanti i någon av de former, som nu gälla eller av de sakkunniga föreslagits, måste staten anses vara berättigad att i ovannämnda spörsmål förfara efter eget gottfinnande. Det är också därför de sakkunniga uttala sig för att ur själva pensionsförfattningen bära uteslutas alla föreskrifter om huruvida och i vilken omfattning fondering skall fortgå för mötande av kostnaderna för pensionsväsendet liksom ock föreskrifter i fråga om överflyttning av medel från en till annan statlig pensionsfond i samband med tjänstemans förflyttning från ett till annat förvaltningsområde med åtskilda pensionsfonder.

De sakkunniga hava vid uppgörandet av förslag till nya pensionsbestämmelser givit uttryck åt sin sålunda tillkännagivna syn på pensioneringsproblemet. Liksom det vid kommunikationsverken gällande pensioneringssystemet med sitt krav på 30 »tjänstår» och 30 »avgiftsår» för erhållande av hel pension bottnar i uppfattningen om pensionsväsendet såsom en försäkringsanordning, kan detta än mera sägas vara fallet beträffande de sakkunnigas förslag om rätt för tjänsteman att genom extra pensionsavdrag bereda sig utfyllnad i antalet tjänstår. Vidare kan påpekas, att de sakkunniga icke funnit det förenligt med försäkringsprincipen, att en tjänsteman, som intjänat ålderspension för en tjänst, berövas rätt att behålla denna pension oförkränkt, även om han skulle komma i åtnjutande av pension från annan tjänst, eller att en pensionstagares medborgarskap skall hava inverkan på hans rätt att erhålla pension.

Att de sakkunniga emellertid i vissa fall ansett fullt befogat att göra avsteg från principen, framgår särskilt av vad som i specialmotiveringen till 5 § i reglementsförslaget anföres rörande hur i pensionshänseende skall förfaras, då en tjänsteman dömes till avsättning eller för tjänstefel skiljes från sin tjänst ävensom då en pensionstagare för förbrytelse i sin tidigare innehavda tjänst dömes, i stället för till avsättning, till straff enligt 2 kap. 17 § strafflagen eller undergår frihetsstraff eller avtjänar tvångsarbete.

Pensioneringens omfattning.

Genom 1928 års lönekommittés förslag till revision av gällande avlöningsbestämmelser har även pensionsfrågan kommit i ett annat läge än tidigare.

Det är nu icke längre närmast fråga om att söka för nyreglerade delar av allmänna civilförvaltningen skapa en motsvarighet till kommunikationsverkens pensionslag. Den överskådlighet och reda, som lönekommittén velat ernå genom att sammanföra för skilda förvaltningsområden gällande lönebestämmelser till ett gemensamt avlöningsreglemente för hela civilförvaltningen, »allmänna avlöningsreglementet», bör enligt de sakkunnigas mening eftersträvas även på pensionsområdet. Om avlöningsbestämmelserna bliva gemensamma för såväl kommunikationsverken som övriga grenar av civilförvaltningen, torde anledning icke heller förefinnas att låta kommunikationsverken allttjämt intaga en särställning i pensionshänseende. De nya pensionsbestämmelserna, vilka de sakkunniga givit formen av ett reglemente, benämnt »civila tjänstepensionsreglementet», böra fördenskill vinna tillämpning inom de delar av civilförvaltningen, för vilka allmänna avlöningsreglementet och dess motsvarighet beträffande icke-ordinarie tjänstemän — extra-ordinarie-reglementet — blir gällande.

Enligt nuvarande bestämmelser är den civila tjänstepensioneringen i allmänhet inskränkt till ordinarie tjänstemän. I viss omfattning har dock pensionsrätt medgivits även icke-ordinarie tjänstemannapersonal. Detta är exempelvis fallet beträffande extra ordinarie tjänstemän vid statens järnvägar samt fast anställda tjänstemän vid statens järnvägsbyggnader, extra ordinarie och extra tjänstemän vid statens vattenfallsverk, vissa icke-ordinarie befattningshavare vid statens hingstdepåer samt vissa sjuksköterskor m. fl. Det stora flertalet icke-ordinarie tjänstemän är emellertid i avsaknad av ordnad tjänstepensionering, och olika förslag hava av tidigare pensionsutredningar framlagts för åvägbringande av ändring härutinnan.

I sitt betänkande angående ny civil tjänstepensionslag har 1926 års pensionsutredning förordat pensionsrättens utsträckande till extra ordinarie tjänstemän med heltidstjänstgöring, innehavare av från extra anslag avlönade befattningar, som motsvara ordinarie eller extra ordinarie tjänster, samt, i den mån Kungl. Maj:t så beslutade, andra icke-ordinarie befattningshavare med mera fast anställning och heltidstjänstgöring.

Ur motiveringen för att endast icke-ordinarie tjänstemän med heltidstjänstgöring föreslagits till erhållande av pensionsrätt må anföras följande:

Såsom villkor för pensionsrätt åt icke-ordinarie befattningshavare bör, såsom ock 1921 års pensionskommitté förutsatt, uppställas fordran på tjänstgöring av samma omfattning som den, vilken åligger ordinarie tjänstemän i jämförlig tjänst. Med hänsyn härtill skulle från pensionsrätt vara uteslutna exempelvis icke-ordinarie lärare vid musikkonservatoriet, vilkas tjänstgöring är inskränkt till allenast några få timmar i veckan, så ock läkare och predikanter vid fångvårdsanstalter m. fl. inrättningar, av vilka befattningshavare likaledes kräves tjänstgöring i tämligen begränsad omfattning.

Enligt 1921 års pensionskommittés förslag skulle för pensionsrätt jämväl fordras, att befattningshavarens tjänstgöring fullgöres i ett och samma verk. I enlighet härmed skulle s. k. halvtidsmanuenser inom statsdepartement och centrala ämbetsverk icke komma i åtnjutande av pensionsrätt. Kommittén anförde i förevarande avseende huvudsakligen följande:

Det kunde visserligen synas, som om i de fall, då befattningshavare av ifrå-

gavarande slag samtidigt uppehölle halvtidstjänstgöring i två verk och alltså fullgjorde en sammanlagd tjänstgöringsskyldighet av den omfattning, som åläge ordinarie tjänsteman, förutsättningarna för pensionsrätt borde kunna anses uppfyllda. Kommittén hade emellertid funnit stora svårigheter möta för anordnande av pensionsrätt i förevarande fall. Det förekomme t. ex. synnerligen ofta, att halvtidsamanuenserna i de båda verk, där de tjänstgjorde, vore olika placerade å löneskalan, vilket förhållande skulle göra fastställandet av pensionsunderlag till en komplicerad fråga. Vidare inträffade stundom, att en befattningshavare, som en tid fullgjort halvtidstjänstgöring i två verk, mistade anställningen i det ena verket, varvid den en gång vunna pensionsrätten skulle förloras, utan att befattningshavaren likväl upphört att vara anställd i statens tjänst. Med hänsyn till de nu antydda svårigheter av praktisk art, som skulle vara förenade med pensionsrätt i förevarande fall, hade kommittén efter övervägande ansett sig icke kunna förorda, att pensionsrätt bereddes ifrågavarande befattningshavare. I själva verket syntes deras utslutande från pensionsrätt ej komma att erhålla större betydelse, enär tendensen numera alltmera ginge i den riktningen, att tjänstgöring såsom halvtidsamanuens i två verk utbyttes mot anställning med hel tjänstgöring i ett verk.

Av de ämbetsverk, som yttrat sig över pensionskommitténs ifrågavarande förslag, hava emellertid ett flertal yrkat, att jämväl halvtidsamanuenser skulle erhålla pensionsrätt. Med föranledande härav hava de sakkunniga tagit spörsmålet härom under särskilt övervägande men hava funnit sig icke böra frångå den av kommittén hävdade meningen. Härvid hava, förutom de av kommittén antydda svårigheterna av praktisk art, vissa skäl av mera principiell natur varit för de sakkunniga bestämmande. Det har nämligen syns de sakkunniga, som om den tjänstgöring, vilken en amanuens utför inom två olika verk, på grund av förhållandenas natur i allmänhet måste bliva av i viss mån lägre värde, än om tjänstgöringen fullgjordes i ett och samma verk. Ävenledes torde böra framhållas, att halvtidstjänstgöring, som väl i regeln bör medgivas allenast under befattningshavarens tidigaste tjänstgöring inom statsadministrationen, torde vara närmare jämförlig med aspiranttjänstgöring än med den tjänstgöring, som åligger en ordinarie tjänsteman. Enligt de sakkunnigas uppfattning böra sålunda bland extra ordinarie tjänstemän i amanuensställning allenast de, vilka hava heltidstjänstgöring i ett och samma verk, erhålla pensionsrätt.

Det förnyade förslaget att från pensionsrätt undantaga halvtidsamanuenserna har emellertid rönt bestämda gensagor från åtskilliga myndigheters sida. Särskilt har man riktat sig mot den av de sakkunniga hävdade uppfattningen, att den tjänstgöring, som utfördes inom två olika verk, i allmänhet måste bliva av i viss mån lägre värde, än om tjänstgöringen fullgjordes i ett och samma verk. Bland de myndigheter, som ansett, att även halvtidsamanuenser borde beredas pensionsrätt, märkas statskontoret, kammarrätten, riksräkenskapsverket och allmänna civilförvaltningens lönenämnd.

Vid sitt övervägande av pensioneringens lämpliga omfattning hava 1930 års pensionssakkunniga utgått från den uppdelning av tjänstemannapersonalen, som kommit till uttryck i 1928 års lönekommittés förslag till nya avlöningsreglementen för ordinarie och icke-ordinarie personal. De redan pensionsberättigade grupperna av ordinarie befattningshavare, nämligen tjänstemän, som tillsättas genom fullmakt eller konstitutorial, och tjänstemän, som

tillsättas genom förordnande på viss tid, torde i detta sammanhang icke behöva närmare beröras. Det är först, då det gäller att taga ställning till frågan om vilka grupper av icke-ordinarie befattningshavare böra beredas pensionsrätt, som anledning till tveksamhet föreligger. Såsom ett huvudvillkor för erhållande av pensionsrätt torde emellertid, på sätt framhållits av 1926 års sakkunniga, böra uppställas det kravet, att vederbörande befattningshavare vunnit en någorlunda fast anställning inom sitt verk. Detta är fallet med de i tilläggsbestämmelserna till det föreslagna allmänna avlöningsreglementet omförmälda *tjänstemännen å extra stat*, vilka enligt riksdagens beslut skola motsvara ordinarie tjänstemän, ehuru de avlönas från extra anslag och endast äro förordnade tillsvidare. Vidare äro att hit hänföra de *extra ordinarie tjänstemännen*, vilka utgöra den egentliga rekryteringspersonalen. De i lönekommitténs förslag omförmälda *extra tjänstemännen* utgöras däremot av personer, som äro mindre fast knutna vid statstjänsten än de extra ordinarie tjänstemännen och som antingen befinna sig på utbildnings- och prövningsstadiet eller ock ansetts böra under tjänstemannaställning antagas för tillgodo-seende av ett mer eller mindre varaktigt ehuru icke permanent behov av arbetskraft. Lönekommittén har slutligen under beteckningen *arvodestagare* sammanfattat sådana anställda, vilka utan att vara tjänstemän i egentlig mening åtnjuta ersättning för arbete eller uppdrag i statens tjänst. I allmänhet vore det därvid fråga om personer, som hade statstjänsten allenast som bisyssla, stadigvarande eller tillfällig.

Vid ett godtagande av lönekommitténs uppdelning av den icke-ordinarie personalen torde allenast två kategorier kunna sägas uppfylla fordringarna för erhållande av pensionsrätt, nämligen tjänstemän å extra stat och extra ordinarie tjänstemän. Då de sakkunniga avfattet sitt förslag till tjänstepensionsreglemente i överensstämmelse med denna uppfattning, hava de icke förbi-sett, att de bestämda gränser, som 1928 års lönekommitté ansett sig kunna uppdraga mellan olika grupper av icke-ordinarie tjänstemän, icke alltid — vilket kommittén även framhållit — motsvaras av rådande förhållanden på personalområdet utan snarare äro att anse som ett uttryck för hur det enligt lönekommitténs mening borde vara. De sakkunniga finna det emellertid vara av största vikt att kunna bestämt fixera de befattningshavargrupper, som skola tillerkännas pensionsrätt, och finna det vidare uppenbart, att sedan väl begreppen rörande vad som är att förstå med en »extra ordinarie tjänsteman», en »extra tjänsteman» o. s. v. en gång blivit upplärade, anställningsformerna snart nog komma att anpassas därefter.

Säkerligen kommer det emellertid att befinnas önskligt, att även för vissa andra grupper av icke-ordinarie befattningshavare än tjänstemän å extra stat och extra ordinarie tjänstemän ordnad pensionering genomföres. De sakkunniga hava ock i annat sammanhang (sid. 121 o. f.) föreslagit, att befogenhet lämnas Kungl. Maj:t att utsträcka pensionsreglementets tillämplighet till andra icke-ordinarie tjänstemän, än nyss nämnts. För de grupper icke-ordinarie befattningshavare, som ändock måste bliva stående utanför det reguljära pensionsväsendet, synes annan anordning icke för närvarande böra ifrågakom-

ma, än att de tillförsäkras en mera summarisk rätt till sjuk- och invalidpension, beräknad i visst förhållande till tjänstetidens längd och avlöningens storlek men icke förenad med skyldighet för befattningshavaren att vidkännas pensionsavdrag å avlöningen. De undantagsfall, då ålderspensionering kan ifrågakomma för här avsedda befattningshavare i tjänstemannaställning, torde, på sätt nu vanligen sker, böra underställas riksdagens prövning, där icke riksdagen kan finnas villig att helt eller med vissa begränsningar överlåta prövningen åt Kungl. Maj:t. Å andra sidan må framhållas, att om en extra tjänsteman eller arvodestagare vinner anställning såsom extra ordinarie eller ordinarie tjänsteman och detta skulle inträffa så sent, att han före pensionsålderns uppnående icke hunne förvärva det för hel pension stadgade antalet tjänstår, Kungl. Maj:t enligt reglementsförslaget (2 §) skulle, om så prövades skäligt, kunna tillgodoräkna vederbörande en del av den föregående anställningstiden såsom tjänstår för pension, oaktat han därunder icke haft att vidkännas pensionsavdrag å sin avlöning.

Vad därefter angår spörsmålet, huruvida endast extra ordinarie tjänstemän, som bestrida heltidstjänstgöring, böra komma i åtnjutande av pensionsrätt, hava de sakkunniga med hänsyn till de erinringar, som framställts mot tidigare förslag i sådan riktning, ansett sig böra söka en annan lösning. Utan att vilja närmare ingå på frågan om halvtidstjänstgöringens större eller mindre värde anse de sakkunniga det vara ur alla synpunkter lämpligast att låta *anställningens karaktär* bli va avgörande för pensionsrätten. De sakkunniga tro sig emellertid genom sitt förslag med avseende å tjänstårsberäkningen hava lyckats finna en utväg, varigenom vederbörlig hänsyn blir vid pensionsförmånnens utmätande tagen även till *tjänstgöringens omfattning*. För tid, under vilken extra ordinarie tjänsteman haft avkortad tjänstgöringstid, skulle nämligen vid tjänstårsberäkningen vidtagas en reduktion, svarande mot den nedsättning av tjänstgöringstiden, som för tjänstemannen varit gällande. För rätt att räkna fulla tjänstår skulle alltså krävas full tjänstgöring. Vid bestämmande av storleken av den pension, som skulle tillkomma en extra ordinarie tjänsteman med halvtidstjänstgöring i tvenne olika verk, uträknas pensionen för vardera av de båda befattningarna, varefter de sålunda erhållna beloppen sammanläggas. I fråga om invalidpension skulle dessutom gälla, att pensionsunderlaget reduceras i förhållande till den kortare tjänstgöringen.

De sålunda föreslagna reglerna torde i tillämpningen knappast medföra större svårigheter. Det må även i detta sammanhang erinras om att antalet *halvtidstjänster* i förhållande till hela antalet med pensionsrätt förenade befattningar är försvinnande litet och dessutom tenderar att ytterligare minskas. Anledning lär fördenskuil knappast föreligga att vid pensionsfrågornas bedömande allt för mycket dröja vid de säregna anställningskombinationer, som kunna tänkas med avseende å halvtidsamanuenser.

Såsom förut omnämnts, har för vissa grupper av den icke-ordinarie tjänstemannapersonal, som enligt förslaget skulle vara att hänföra under civila tjänstepensionsreglementet, ordnad pensionering redan blivit genomförd. Extra ordinarie tjänstemän vid statens trafikerade järnvägar och vid statens vattenfalls-

verk äro sålunda delägare, de förra i statens järnvägars pensionskassa för pensionering av icke-ordinarie personal och de senare i statens vattenfallsverks pensionskassa för samma ändamål. Vidare finnas vid telegrafverket ett antal extra ordinarie reparatörer och extra ordinarie linjeförmän, vilka i sin tidigare egenskap av linjearbetare varit delägare i telegrafverkets pensionskassa för pensionering av fast anställda verkstads-, förråds- och linjearbetare och som efter utnämningen till extra ordinarie tjänstemän tillåtits kvarstå i kassan.

I samband med det nya pensionsreglementets ikraftträdande skulle emellertid delägarskapet uti ifrågavarande, huvudsakligen för pensionering av viss arbetarpersonal upprättade pensionskassor upphöra för de ovan nämnda extra ordinarie tjänstemännen. Härvid torde från arbetarpensionskassorna böra till resp. verks fonder för tjänstemannapensionering överföras kapitalbelopp, motsvarande de förbindelser, som av pensionsfonderna övertagas. Att föranstalta om utredning rörande storleken av dessa kapitalöverföringar, torde få ankomma på vederbörande verks styrelse.

Till frågan om pensioneringens ordnande för de grupper av icke-ordinarie tjänstemän, vilka nu åtnjuta pensionsrätt i någon av förut omnämnda pensionskassor men som icke beröras av det föreslagna tjänstepensionsreglementet, återkomma de sakkunniga i det följande (sid. 122).

Pensionsålder.

Vilken levnadsålder som lämpligen bör väljas såsom pensionsålder för varje särskild befattning, är ett spörsmål, om vilket meningarna äro och med all sannolikhet alltid komma att vara starkt delade. Vitt skilda intressen och synpunkter göra sig härvidlag gällande. För staten måste det te sig önskligt att kunna bibehålla tjänstemannen vid hans befattning, så länge han befinnes kunna på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina åligganden, vilket ofta kan vara fallet även vid en tämligen framskriden ålder. Den fond av erfarenhet tjänstemannen under en lång tjänstemannabana förvärvat innebär ock en värdefull tillgång för staten. Denna omständighet och kravet på kontinuitet i arbetet liksom även hänsynen till pensionskostnaderna utgöra motiv för en jämförelsevis hög pensionsålder. Å andra sidan tala för en relativt låg pensionsålder vikten av att hava de olika posterna besatta med personer med obrutna kropps- och själskrafter ävensom den besparing i direkta löneutgifter, som kan bli en följd, å ena sidan av det med en lägre pensionsålder följande minskade behovet av tjänstledighet för sjukdom och hälsans vårdande, å andra sidan av den omständigheten, att en äldre tjänsteman, som uppnått slutlönen, kan ersättas med en billigare yngre arbetskraft.

För tjänstemännen själva ställer sig problemet annorlunda. Vid unga år torde de främst ha i sikte möjligheterna att vinna befordran. En låg pensionsålder ger flera befordringstillfällen och förefaller därför eftersträfvansvärd; men ju närmare tjänstemannen kommer den kritiska ålder, då han måste lämna sin tjänst, desto mer träda de ekonomiska intressena i förgrunden. Övergång från lön till pension innebär en kraftig inkomstminskning, som helst bör und-

vikas, så länge det är möjligt, åtminstone till dess att förhållandena inom tjänstemannens familj — exempelvis fullbordandet av barnens uppfostran och utbildning — göra det möjligt för honom att utan alltför stark sänkning av sin levnadsstandard försörja sig och de sina på den lägre inkomst, som pensionen utgör.

Dessa intresse motsatser förtjäna att hållas i minnet vid bedömande av frågan om lämplig pensionsålder. Även andra problem göra sig emellertid i detta sammanhang påminta. Sålunda måste man exempelvis fråga sig, om icke den ökade arbetsintensitet och snabbare arbetstakt, som präglar vår tid, i och för sig ställa krav på en lägre pensionsålder, om ej nämnda förhållanden medföra en hastigare förslitning av den mänskliga arbetskraften än tillförene, om vid pensionsålderns bestämmande hänsyn allt fortfarande bör tagas till befattningshavarens kön o. s. v.

De sakkunniga hava ock haft att behandla framställningar från personalhåll, avseende sänkning av nu gällande pensionsålder för vissa befattningshavargrupper. Sålunda har genom Kungl. Maj:ts remiss den 10 december 1930 för att tagas i övervägande vid fullgörande av de sakkunnigas uppdrag överlämnats en skrivelse från svenska järnvägsmanaförbundet, i vilken bland annat hemställles, att pensionsåldern för vid statens järnvägar anställda tjänstemän inom de lägre lönegraderna måtte sänkas till 60 levnadsår. Även statstjänarnas centralorganisation har uttalat sig för en pensionsålder av i allmänhet 60 år, under framhållande av att rationaliseringen i statsdriften samt det alltmer ansvarsfulla arbete, som numera ålägges de lägre tjänstemännen, jämte allt större fordringar på precision och ytterlig noggrannhet vid tjänstens fullgörande gjorde, att tjänstemännen icke förmå på ett fullt tillfredsställande sätt sköta sina tjänståligganden, till dess att den för närvarande bestämda pensionsåldern uppnås. Slutligen har styrelsen för Sveriges allmänna tulltjänstemannaförening, efter verkställd omröstning bland föreningsmedlemmarna, hemställt, att de sakkunniga måtte föreslå pensionsåldern till 65 år för tjänstemän vid tullverkets lokalförvaltning i kammarskrivares och högre tjänsteställning.

För att erfara myndigheternas synpunkter på här berörda spörsmål avlätto de sakkunniga den 2 januari 1931 en cirkulärskrivelse till ett stort antal verk, i vilken anhölls om uttalande, vilken pensionsålder vederbörande ansåge vara den för olika kategorier befattningshavare vid verket lämpliga, under förutsättning att möjlighet till förtidspensionering komme att bibehållas i minst samma utsträckning som för närvarande. Likaså borde övervägas, huruvida icke i vissa fall smärre jämkningar i fråga om nu gällande pensionsåldrar lämpligen kunde vidtagas i syfte att begränsa pensionsåldrarna till, förslagsvis, 55, 60, 63, 65 och 67 år. Till sist framställde de sakkunniga en förfrågan, om och i vad mån vederbörande ansåge, att skillnad i pensionsåldern borde förefinnas mellan manlig och kvinnlig tjänstinnehavare.

De olika meningsriktningar, som kommit till synes i myndigheternas svar på ifrågavarande cirkulärskrivelse, bestyrka riktigheten av den av generalpoststyrelsen därvid uttalade uppfattningen, att det är svårt och näppeligen ens möjligt att ur förhållandena (personal-, tjänstgörings-, sjukdoms-, förtidspensione-

rings-, dödlighets- och liknande) leta fram några siffermässigt eller eljest bestämbara faktorer att lägga till grund för en verklig beräkning, vilken pensionsålder i det ena eller andra fallet är just den rätta. Exempelvis hade hos generalpoststyrelsen gjorts försök att genom uppsamlande av siffror beträffande sådana förhållanden, som ovan nämnts, anskaffa material, som kunde utvisa, huruvida nuvarande pensionsåldrar vore för höga. Uträkningarna hade omfattat tjänstemän i åldrarna 60—66 år, men det erhållna siffermaterialet visade ingenting bestämt vare sig i fråga om den lämpliga pensionsåldern i allmänhet eller i fråga om nödvändigheten av olika pensionsåldrar för olika förhållanden eller olika kön.

Även rörande innebörden av fullt konstaterbara fakta gå myndigheternas slutsatser isär. Sålunda hava vissa myndigheter ansett den ökning av medellivslängden, som, enligt vad befolkningsstatistiken utvisar, gjort sig gällande både för män och kvinnor under en lång följd av år, tyda på ökad vitalitet och längre bibehållen arbetsduglighet, vilket snarare talade för en höjning än för en sänkning av nuvarande pensionsåldrar. Av stort intresse är att härmed jämföra försäkringsinspektionens uttalande i ämnet. I skrivelse till de sakkunniga den 4 februari 1931 anför sålunda inspektionen bland annat följande:

»Hittills har åldern 67 år i allmänhet ansetts utgöra en lämplig pensionsålder för betydande grupper av manliga befattningshavare. För flera grupper ha dock — — — framställningar gjorts, avseende sänkningar av nu gällande pensionsålder. Med de betydande förskjutningar, som ägt rum beträffande medellivslängden, har emellertid även frågan om en eventuell höjning av pensionsåldern erhållit en viss aktualitet. Såsom framgår ur följande sammanställning, har medellivslängden för såväl den manliga som kvinnliga befolkningen ökat med icke mindre än nära 10 år från 1890-talet fram till femårsperioden 1921—25.

Period	Medellivslängd i år	
	Män	Kvinnor
1891—1900	50'9	53'6
1901—1910	54'5	57'0
1921—1925	60'7	63'0

Att ur denna betydande ökning av medellivslängden draga några slutsatser beträffande pensionsåldern är emellertid knappast möjligt. Det bör nämligen ej förbises, att ifrågavarande ökning av medellivslängden till stor del beror av minskad dödlighet under de första levnadsåren, en omständighet, som torde få anses vara av relativt liten betydelse för frågan om vilken pensionsålder, som kan anses lämplig. Av större betydelse för denna fråga skulle en sådan ändring av dödlighetsförhållandena vara, som medförde en mera väsentlig ökning av den återstående medellivslängden vid tidpunkten för inträdet i pensionsåldern. Men en sådan mera betydelsefull ändring har icke visat sig. Sålunda har den återstående medellivslängden för män i åldern 67 år endast ökat från 11'0 år under årtiondet 1891—1900 till 12'3 under femårsperioden 1921—25, alltså med blott 1'3 år. Motsvarande siffror för kvinnor äro 11'9 och 12'6 år och ökningen alltså 0'7 år.»

Då myndigheterna komma in på frågan om de kvinnliga tjänstemännens pensionsålder, är meningsskiljaktigheten än mera påfallande. I några fall hava yrkanden framkommit på sänkning av den nu i allmänhet för kvinnor gällande

pensionsåldern av 60 år, vissa myndigheter önska en höjning av pensionsåldern med »ett eller annat år», andra förordar status quo, och återigen andra tillstyrka full likställighet i pensionshänseende emellan manliga och kvinnliga befattningshavare.

De myndigheter, som uttalat sig till förmån för en mera allmän sänkning av nuvarande pensionsåldrar, äro relativt fåtaliga. Såsom stöd för förslag i nämnda riktning har åberopats den ökade arbetsmängden, förlängningen av arbetstiden å tjänsterummet, den snabbare arbetstakten och liknande av tidsutvecklingen och rationaliseringssträvandena föranledda ändringar inom området för statens verksamhet. I ett fall har även såsom skäl för att pensionsåldrarna borde sättas jämförelsevis låga framhållits den arbetslöshet, särskilt bland ungdomen, med vilken man helt säkert torde få räkna under en följd av år framåt.

Majoriteten av de hörda myndigheterna anser däremot nu gällande pensionsåldrar i det stora hela väl avvägda. Ändringsyrkanden saknas visserligen icke, men de taga närmast sikte på vissa speciella tjänster och äro betingade av omständigheter, som hänföra sig just till dessa befattningar.

Med anledning av svenska järnvägsmannaförbundets ovan omförmälda framställning om sänkning av pensionsåldern för vid statens järnvägar anställda tjänstemän inom de lägre lönegraderna har järnvägsstyrelsen förklarat sig vara av den bestämda uppfattningen, att sänkning av pensionsåldern för manliga befattningshavare vid verket icke bör ifrågakomma. Styrelsen har beträffande skälen för denna sin ståndpunkt hänvisat till tidigare avgivna utlåtanden i samma fråga. Likaså nämnes, att det vid en nyligen inom styrelsen verkställd utredning beträffande, bland annat, pensionsförhållandena för personal vid vissa främmande länders statsbanor m. fl. järnvägar visat sig, att pensionsåldern för befattningshavare vid statens järnvägar vore, åtminstone vad anginge den lägre personalen, i flertalet fall lägre än för motsvarande befattningshavare vid danska och norska statsbanorna samt tyska riksbanorna.

Den tidigare omnämnda, av styrelsen för Sveriges allmänna tulltjänstemannaförening till de sakkunniga ingivna skrivelsen, avseende bland annat sänkning av pensionsåldern för viss personal vid tullverkets lokalförvaltning, har varit överlämnad till generaltullstyrelsen för bedömande i samband med besvarandet av de i pensionssakkunnigas cirkulärskrivelse framställda frågorna. Generaltullstyrelsen har emellertid funnit det vara ogörligt att ingå på ett närmare bedömande av de olika spörsmålen utan att dessförinnan verkställa en omfattande utredning, varför styrelsen avstått från att göra något uttalande och endast åberopat, vad styrelsen i hithörande frågor anfört i sitt utlåtande över 1926 års pensionsutrednings förslag till ny civil pensionslag. Av detta utlåtande inhämtas, att generaltullstyrelsen med anledning av en utav nyssnämnda föreningsstyrelse framställd anhållan om att styrelsen måtte förordar sådan ändring av 1926 års pensionsutrednings lagförslag, att manliga tjänstemän av kammar skrivare- och högre grader skulle vara berättigade att vid frivillig avgång ur tjänsten erhålla hel pension vid 65 års ålder samt avkortad pension vid 62 års ålder, förklarat sig anse det icke vara uteslutet, att den nuvarande pensionsåldern för ifrågavarande befattningshavare i åtskilliga fall kunde komma

mansatta personalgrupper. Genom att hålla öppen en möjlighet såväl till för-
tidspensionering som till kvarstående i tjänst viss tid efter inträdet i pensions-
åldern hava de sakkunniga emellertid sökt tillgodose även kravet på individuell
anpassning av bestämmelserna.

I anledning av det ovan återgivna uttalandet angående hänsynstagande vid
pensionsålderns bestämmande till nu rådande arbetslöshet vilja de sakkunniga
framhålla, att de icke ansett det tillkomma dem att på frågan om lämplig pen-
sionsålder anlägga rent sociala synpunkter.

Såsom en viktig principiell nyhet i förslaget torde kunna betecknas, att
pensionsåldern skulle bli lika för män och kvinnor i samma befattningar.
De sakkunniga hava nämligen för sin del icke kunnat finna tillräckligt stöd för
upprätthållande av en avsevärt lägre pensionsålder för kvinnor än för män. Med
hänsyn emellertid till den ringa erfarenhet, som kunnat vinnas angående kvin-
nornas förmåga att vid mera framskriden levnadsålder uppehålla sina befatt-
ningar, torde en omläggning i den av de sakkunniga föreslagna riktningen böra
för kvinnornas vidkommande förknippas med det villkoret, att de skola vara
pliktiga underkasta sig de ändringar med avseende å pensionsåldern, som fram-
deles kunna bli bestämda. Ett stadgande härom har även införts i tilläggs-
bestämmelserna (5 §) till det föreslagna pensionsreglementet.

Då för närvarande flertalet kvinnliga tjänstemän tillhöra den grupp av be-
fattningshavare, för vilken pensionsåldern skulle bli 63 år, innebär förslaget
icke något mera betydande avsteg från den pensionsålder, som nu i allmänhet är
gällande för kvinna, d. v. s. 60 år. Enligt kommunikationsverkens pensions-
lag är för övrigt pensionsåldern för skriv- och kontorsbiträden redan fastställd
till 63 år, och för övriga kvinnliga tjänstemän gäller vid nämnda verk en
högsta pensionsålder av 64 år.

Rörande avvikelserna från de föreslagna normala pensionsåldrarna hänvisas
till specialmotiveringen (sid. 111).

Pensionsunderlag.

I äldre tider gällde, såsom förut framhållits (sid. 14), att pensionen var
lika med den lön tjänsteman ägt att i sin ordinarie befattning uppbära. När
det sedermera blev vanligt att uppdelas avlöningen i »lön» och »tjänstgörings-
penningar», av vilka tjänstgöringspenningarna, på sätt namnet antyder, di-
rekt förknippades med tjänstgöringsskyldighet, ansågs det även rimligt att vid
befattningshavarens avgång ur tjänst indraga tjänstgöringspenningarna men
låta honom behålla lönen såsom pension. Eftersom tjänstgöringspenningarna
genomsnittligt representerade en tredjedel av avlöningen, bestämdes pensions-
underlaget för tjänst, med vilken särskilda tjänstgöringspenningar icke voro
förenade, till två tredjedelar av lönen. Den ganska sällsynta förekomsten av
ortstillägg vid sidan av lönen ansågs icke böra påverka pensionens storlek.

Vid de nyregleringar på löneområdet, som togo sin början med antagandet
år 1919 av nytt avlöningsreglemente för kommunikationsverken, har avlö-

ningens uppdelning i lön och tjänstgöringspenningar så gott som undantagslöst frångåtts, och i stället har det befunnits mera praktiskt att vid tjänstledighet minska lönen med särskilda tjänstledighetsavdrag, vid vilkas avvägande hänsyn tagits till ledighetens orsak. Därjämte hava lönerna differentierats efter dyrortsförhållanden, varigenom lönebeloppen kommit att delvis innesluta även ortstillägg.

Dessa och andra nyheter i lönesystemet hava föranlett ändrade regler för pensionsunderlagens bestämmande. Emellertid har man tämligen nära bibehållit den förutvarande relationen mellan avlöning och pension, då pensionsunderlaget för nyreglerad befattning, med viss begränsning uppåt, satts ungefär lika med två tredjedelar av slutlönen å billigaste ortsgrupp inom resp. lönegrad.

I de sakkunnigas uppdrag ingår att avgiva förslag angående dyrtidstilläggens inarbetande i pensionerna. Allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer finnas meddelade i kungl. kungörelsen den 18 juni 1925 (nr 275) med däri senare vidtagna ändringar (271/1926 och 252/1927). Enligt ifrågavarande bestämmelser utgår dyrtidstillägget i förhållande till ett för månad beräknat tilläggsunderlag sålunda, att för pensioner å 150 kronor eller därutöver tilläggsunderlaget utgöres av pensionens belopp, dock högst 400 kronor; understiger pensionsbeloppet 150 kronor för månad, motsvarar tilläggsunderlaget summan av pensionen och ett belopp av 30 kronor, varvid emellertid skall iakttagas, att tilläggsunderlaget icke må överstiga 150 kronor eller 160 procent av pensionen. Å tilläggsunderlaget utgår dyrtidstillägg efter ett procenttal, som med 16 enheter understiger hälften av talet för levnadskostnadsökningen, i förekommande fall avjämnat till närmast lägre hela tal.¹ För pensionär, som på grund av försörjningsplikt underhåller barn under 16 års ålder, ökas dyrtidstillägget med 4 kronor för månad och barn.

I jämförelse med grunderna för dyrtidstillägg å löner förete de ovan omnämnda bestämmelserna vissa olikheter. Medan sålunda dyrtidstillägget å oreglerad avlöning utgår efter ett procenttal, motsvarande hälften av talet för levnadskostnadsökningen, och dyrtidstillägget å reglerad avlöning efter ett 18 enheter lägre procenttal, göres vid beräkning av dyrtidstillägg å pensioner icke någon åtskillnad mellan nyreglerade och oreglerade pensioner. Detta har sin grund däri, att pensioner av äldre typ genom särskilda, av 1925 års riksdag beslutade förhöjningar bringats upp till sådan nivå, att å dem kunna utan förlust för pensionstagaren tillämpas de mindre gynnsamma dyrtidstilläggsgrunder, som ursprungligen avsetts att gälla allenast beträffande nyreglerade pensioner. Vid fastställandet av dessa grunder hade man utgått från att procenttalet för dyrtidstillägg å oreglerad pension borde minskas med 16 enheter. Anledningen till att avdraget för nyreglerade pensioner sattes två enheter lägre än motsvarande avdrag för nyreglerade avlöningar angives i proposi-

¹ För budgetåret 1932/1933 har riksdagen beslutat sådan ändring i gällande allmänna grunder för dyrtidstilläggens beräkande, att dyrtidstillägg skall beräknas efter ett fixt grundtal av 56, oavsett eventuella växlingar i levnadskostnadsindex. (S. F. S. 353/1932.)

tion nr 210 till 1923 års riksdag vara, att innehavare av reglerade pensioner vore »något mera gynnsamt ställda i förhållande till innehavare av oreglerade pensioner än innehavare av nyreglerade avlöningar i förhållande till innehavare av oreglerade avlöningar».

Bland andra olikheter märkes även, att dyrtidstillägg å lägre pensioner i motsats till vad fallet är beträffande dyrtidstillägg å löner icke äro rent proportionella. Maximeringsbestämmelserna äro också betydligt strängare, än vad som gäller i fråga om dyrtidstillägg å nyreglerade löner, där dyrtidstillägg utgår å en månadsavlöning av intill 800 kronor,¹ medan sådant tillägg å pension icke må beräknas å högre pensionsbelopp än 400 kronor i månaden.

Med hänsyn till det nära sambandet mellan löner och pensioner måste en utredning om dyrtidstilläggens inarbetande i pensionerna bliva direkt beroende av det resultat, vartill man kommer vid en motsvarande undersökning på löneområdet. Då förslag av 1928 års lönekommitté framlagts beträffande de löner, som skulle ersätta nuvarande löner jämte därå belöpande dyrtidstillägg, hava de sakkunniga funnit sig böra vid pensionsunderlagens avvägande likasom vid uppgörande av sitt förslag i övrigt bygga vidare på den av lönekommittén lagda grunden. Att i förevarande sammanhang upptaga till fristående prövning, vilka allmänna principer böra följas vid avvecklingen av systemet med rörliga dyrtidstillägg, torde icke lämpligen kunna ifrågakomma. Härav följer även, att en eventuell sänkning eller höjning av de föreslagna lönerna måste omedelbart påverka de blivande pensionernas storlek.

Om sålunda den viktigaste utgångspunkten vid bestämmande av pensionsunderlagen, nämligen lönen, varit för de sakkunniga given i och med det av 1928 års lönekommitté framlagda förslaget till allmänt avlöningsreglemente, återstår dock att taga ställning till frågan, i vilken relation pensionen bör stå till lönen. Från personalhåll hava de sakkunniga fått mottaga ett flertal framställningar, syftande till ändring i nu gällande grunder för pensionens beräkande. Trafiktjänstemännens riksförbund hemställer, att pensionsunderlagen måtte vid uppgörande av förslag till nya pensionsbestämmelser sättas till belopp, motsvarande 75 % av avlöningen å medeldyr ort; statstjänarnas centralorganisation yrkar, att pensionsbeloppen må utgå med 70 % av den årslön, som uppburits under de tre sista tjänstgöringsåren; styrelsen för Sveriges allmänna tulltjänstemannaförening anser, att slutlönen i en något högre ortsgrupp än den lägsta, exempelvis III-ort eller åtminstone II-ort i det av 1928 års lönekommitté avgivna förslaget till löneplan, bör läggas till grund för beräkandet av pensionerna o. s. v.

Anledningen till att pensionsunderlagen vid nyreglerade verk beräknats på grundval av de för lägsta ortsgruppen fastställda lönerna har, såsom av den förut lämnade redogörelsen framgår, varit den, att ortstillägg, där sådana förekommit, icke ansetts böra påverka pensionens storlek. Emellertid torde åtskilliga av de skäl, som tala för att genom lönens avvägande efter dyrorthsförhål-

¹ Enligt beslut av 1932 års riksdag har maximigränsen för budgetåret 1932/1933 sänkts till 700 kronor.

landena bereda tjänstemannen samma reallön, oberoende av bostadsorten, kunna anföras även i fråga om pensionerna.

Visserligen föreligger för pensionstagaren valfrihet i fråga om bostadsorten, men värdet av denna valfrihet torde icke böra överskattas. Man lär svårligen kunna förutsätta, att en tjänsteman, som haft hela eller större delen av sin verksamhet i statens tjänst förlagd till en viss ort, skall vara beredd att vid pensioneringstillfället lämna denna ort, där kanske alla hans anhöriga och vänner äro bosatta, för att på gamla dagar omplanteras i en ny miljö. Utom det personliga obehag och de kostnader, som äro förenade med en sådan flyttning, torde man i detta sammanhang även böra framhålla den omständigheten, att pensionstagaren, om han uppnått sextio års ålder, icke kan förvärva hemortsrätt på den nya bostadsorten, vilket kan hava sin stora betydelse bland annat för bestämmande av vårdavgiftens storlek, därest han skulle behöva intagas å sjukhus.

Om det alltså förhåller sig på sätt de sakkunniga antagit, att flertalet pensionärer kvarbliva å de orter, där de såsom tjänstemän varit för längre tid stationerade, är det uppenbart, att pensionens realvärde blir mycket olika alltefter pridförhållandena å orten. Beräknad i förhållande till slutlönen inom resp. lönegrader, motsvarar sålunda pensionen ungefär två tredjedelar av lönen å A-ort men föga mer än halva lönen å G-ort. Ännu mera framträdande skulle denna olikhet bliva, om man bibehölle nuvarande grunder för pensionens bestämmande och samtidigt utökade löneplanens s. k. spännvidd, på sätt föreslagits av 1928 års lönekommitté.

De sakkunniga hava fördenskull övervägt, om möjligen även pensionerna lämpligen skulle kunna differentieras efter dyrort. Denna tanke har dock, icke minst av praktiska skäl, funnits böra övergivas. Särskilt inom verk med stor lokalförvaltning äro förflyttningar av tjänstemän från en stationeringsort till annan talrikt förekommande. För dylika fall skulle tydligen erfordras detaljerade föreskrifter, huru pensionen skulle beräknas, om tjänstemannen tillhört olika ortsgrupper å löneskalan. Att rätta pensionen endast efter den lön tjänstemannen under åren närmast före pensioneringstillfället ägt uppbära torde icke vara lämpligt, enär detta säkerligen skulle föranleda åtskilliga transportansökningar, vilkas huvudsakliga syfte vore att tillförsäkra vederbörande tjänsteman rätt till högre pension vid avgång från tjänsten. För sin del hava de sakkunniga ansett lämpligast, att pensionsunderlagen fortfarande bestämmas till enhetliga belopp för varje lönegrad. Däremot synes det kunna av förut anförda skäl ifrågasättas att vid pensionsunderlagens bestämmande utgå från ett något högre löneläge än det, som skulle gälla för billigaste ortsgrupp, och de sakkunniga vilja förorda, att de i 1928 års lönekommittés förslag till allmän löneplan angivna lönerna å medeldyr ort (III-ort) läggas till grund för beräkningarna av de nya pensionsbeloppens storlek. Möjligen invändes här emot, att detta förslag försätter tjänstemännen å de billigaste orterna i en gynnsammare ställning, än som kan anses påkallad, men det torde å andra sidan icke böra förglömmas, att drygt två tredjedelar av de tjänstemän, på vilka det föreslagna pensionsreglementet skulle bliva tillämpligt, äro att hänföra till de tre

högsta ortsgrupperna i den nya allmänna löneplanen. På de sakkunnigas ställningstagande till frågan om pensionsunderlagens avvägande har sistnämnda omständighet i varje fall icke kunnat undgå att öva inflytande.

Om också de sakkunniga sålunda vilja föreslå, att de nya pensionsunderlagen beräknas på grundval av lönerna å medeldyr ort, hava de däremot icke funnit anledning frångå den hävdvunna principen, att hel ålderspension bör motsvara ungefär två tredjedelar av lönen, i detta fall slutlönen inom resp. lönegrader.

Enligt kommunikationsverkens pensionslag och de särskilda pensionsbestämmelser, som utfärdats för verk och myndigheter, vilka erhållit löne reglering av kommunikationsverkstyp, gäller i fråga om kvinnliga befattningshavare ett lägre pensionsunderlag än för manliga tjänstemän, tillhörande samma lönegrad. Detta har sin grund i en bestämmelse i avlöningsreglementena, varigenom kvinnlig befattningshavare icke äger rätt att åtnjuta lön enligt högsta löneklassen inom vederbörande lönegrad. Eftersom pensionsunderlaget beräknats på grundval av slutlönen, har denna inskränkning i löneförmånerna för kvinnor återverkat i pensionshänseende, så att pensionsunderlaget för kvinna kommit att bli lika med det för manlig tjänsteman i närmast lägre lönegrad fastställda.

Sedan 1928 års lönekommitté numera föreslagit, att ovan omförmälda inskränkning i kvinnornas rätt till löneklassuppflyttning icke skall erhålla någon motsvarighet i ett reviderat avlöningsreglemente, förefinnes uppenbarligen icke någon anledning för de sakkunniga att räkna med särskilda pensionsunderlag för kvinnliga befattningshavare, utan de hava utgått från att för varje lönegrad skall gälla allenast ett pensionsunderlag, lika för man och kvinna.

Det högsta belopp, vartill pensionsunderlag enligt 1907 års civila pensionslag må beräknas, är 6 000 kronor, där ej särskilt pensionsunderlag blivit av Konungen och riksdagen fastställt till högre belopp. I samband med nyregleringar på löneområdet hava emellertid även pensionsunderlagen undergått förhöjning och för ett stort antal befattningar bestämts till högre belopp än ovan angivna pensionsmaximum. Sålunda har högsta pensionsunderlaget för tjänstemän, vilkas lön utgår enligt löneplanen i gällande avlöningsreglemente för kommunikationsverken och därmed i lönehänseende likställda befattningshavare vid civilförvaltningen i övrigt, satts till 6 996 kronor (30 lönegraden). Högre pensionsunderlag äro emellertid fastställda för vissa tjänstemän i chefs- eller därmed jämförlig ställning vid allmänna civilförvaltningen, tillhörande lönegraderna A1—A3 (pensionsunderlag 7 296—8 496 kronor) ävensom för generaldirektörer och vissa andra befattningshavare vid kommunikationsverken och domänverket (pensionsunderlag 7 000—9 000 kronor). Högsta nu gällande pensionsunderlag uppgår till 9 996 kronor och tillämpas för justitieråd, regeringsråd och landshövdingar. Alla förenämnda belopp äro angivna utan hän syn till dyrtidstillägg.

Enär avlöningen, fränsett dyrtidstillägg, för exempelvis justitieråd och regeringsråd är bestämd till 21 000 kronor och för den högst avlönade generaldirektören vid kommunikationsverken till 35 000 kronor, framgår härav, att man i fråga om de högsta lönelägena frångått principen om pensionsunderlagets be-

L ö n e g r a d	Nuvarande årspension inklusive dyrtidstillägg vid index av				Föreslagen årspension
	156—157	160—161	166—167	170—171	
	Kronor				Kronor
1	1 512	1 548	1 596	1 632	1 824
2	1 608	1 644	1 692	1 728	1 932
3	1 692	1 728	1 776	1 812	2 052
4	1 776	1 812	1 860	1 896	2 160
5	1 860	1 896	1 944	1 980	2 268
6	1 932	1 968	2 016	2 052	2 388
7	2 040	2 076	2 124	2 160	2 496
8	2 148	2 184	2 244	2 280	2 628
9	2 280	2 316	2 376	2 424	2 772
10	2 412	2 460	2 520	2 568	2 940
11	2 580	2 616	2 688	2 736	3 120
12	2 724	2 772	2 844	2 892	3 300
13	2 952	3 000	3 084	3 132	3 564
14	3 180	3 240	3 324	3 384	3 840
15	3 396	3 456	3 552	3 612	4 116
16	3 624	3 684	3 780	3 852	4 380
17	3 852	3 924	4 020	4 092	4 656
18	4 116	4 188	4 308	4 380	4 932
19	4 392	4 464	4 584	4 668	5 244
20	4 392	4 464	4 584	4 668	5 244
21	4 704	4 788	4 908	4 992	5 592
22	5 004	5 100	5 232	5 316	5 940
23	5 328	5 424	5 568	5 664	6 324
24	5 652	5 748	5 892	5 988	6 696
25	5 976	6 072	6 216	6 312	7 068
26	6 300	6 396	6 540	6 636	7 452
27	6 612	6 708	6 852	6 948	7 824
28	6 936	7 032	7 176	7 272	8 196
29	7 260	7 356	7 500	7 596	8 616
30	7 572	7 668	7 812	7 908	9 036
33 ¹	7 872	7 968	8 112	8 208	9 864
36 ²	8 472	8 568	8 712	8 808	11 280
38 ³	9 072	9 168	9 312	9 408	12 000

¹ Nuv. lönegrad A 1.² „ „ A 2.³ „ „ A 3.

stämmande till två tredjedelar av lönen, vilken princip däremot städse följts beträffande pensioner ända upp till 30 lönegraden. Även de sakkunniga hava funnit sig böra vid uppgörande av sitt förslag till nya pensioner räkna med en viss högsta pension, som, oavsett lönens storlek, icke må överskridas. Var den övre gränsen bör sättas är närmast en lämplighetsfråga. Emellertid torde vid spörsmålets bedömande böra beaktas, att lönekommittén vid inarbetandet av dyrtidstilläggen i lönerna följt en rent proportionell beräkningsgrund med bortseende från nu gällande maximering av dyrtidstilläggen å högre löner. Vid ett godtagande av lönekommitténs förslag torde även pensionerna böra undergå en motsvarande höjning. De sakkunniga vilja för sin del förorda, att pensionsunderlagen beräknas till två tredjedelar av slutlönen å III-ort inom resp. lönegrader intill ett löneläge av 18 000 kronor, då ett pensionsmaximum av 12 000 kronor skulle uppnås. Detta förslag innebär, att begränsning av pensionen i förhållande till huvudregeln skulle inträda för tjänstemän, tillhörande 37 och 38 lönegraderna i den löneplan, som finnes införd i det föreslagna allmänna avlöningsreglementet, ävensom för justitieråd, regeringsråd och landshövdingar samt vissa generaldirektörer, vilka skulle åtnjuta lön enligt särskilda bestämmelser.

Tablån å föregående sida innehåller en jämförelse mellan nuvarande pensioner för manliga tjänstemän, inklusive dyrtidstillägg vid skilda indexlagen, samt av de sakkunniga i överensstämmelse med ovan angivna principer föreslagna pensioner.

Pensionsfonder.

Enligt bestämmelse i 11 § av 1907 års civila pensionslag skola de av tjänstemännen erlagda pensionsavgifterna ingå till en särskild fond för pensionering av civila tjänstinnehavare, den s. k. civila pensionsfonden. Från fonden bestrides så stor del av kostnaden för beredande av pension enligt lagen, som enligt vetenskaplig sannolikhetsberäkning finnes motsvara fondens tillgångar och de stadgade pensionsavgifternas storlek.

Skälen för en fondering av pensionsavgifterna hava av 1899 års pensionskommitté sammanfattats på följande sätt: »Otvivelaktigt förefinnas flera omständigheter, vilka göra en fondering önskvärd; sålunda skulle bland annat icke blott avgifternas värde genom förräntandet förhöjas, utan även graden av tjänstinnehavarnas deltagande i pensionskostnaden genom fondbildningen bliva bättre åskådlig, än vad som skulle bliva händelsen, därest avgifterna i stället inginge bland statsverkets inkomster eller på annat sätt omedelbart användes för löpande pensionsutgifters bestridande.» Av proposition nr 18 till 1907 års riksdag med förslag till lag angående civila tjänstinnehavares rätt till pension inhämtas, att föredragande departementschefen, statsrådet Swartz, fann de av pensionskommittén åberopade omständigheterna kraftigt tala för en sådan fondbildning, som blivit av kommittén ifrågasatt, och Kungl. Maj:ts förslag, som anslöt sig till den av departementschefen intagna ståndpunkten, vann även riksdagens bifall.

Enligt de i pensionskommitténs betänkande omförmälda beräkningarna skulle

civila pensionsfonden vid den tid, när pensioneringen nått sitt jämviktsläge, komma att uppgå till omkring 17 000 000 kronor. Till jämförelse härmed må nämnas, att civila pensionsfondens behållning av tjänstepensionsmedel vid utgången av budgetåret 1930/1931 uppgick till nära 34 000 000 kronor men att fonden det oaktat ansetts icke kunna bestrida mer än c:a 12 % av den pensionskostnad, till vilken bidrag från fonden skall utgå.

Kommunikationsverkens lönekommitté föreslog i sitt betänkande den 29 januari 1920 angående tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk, att de pensionsavgifter, som erlades av tjänstemännen vid ifrågavarande verk, skulle ingå till en särskild pensionsfond för varje verk, vilken fond borde stå under verksstyrelsens förvaltning, varjämte tillgångarna skulle i mån av behov användas såsom kassaförlag för verket. Samma lönekommitté berörde även frågan, huruvida ej de affärsdrivande verken borde göra årliga avsättningar till vederbörande fonder med belopp, som tillsammans med tjänstemännens egna avgifter skulle motsvara hela pensionskostnaden. Härigenom skulle enligt kommitténs mening vinnas, att statens kostnader för de i tjänst stående befattningshavarnas pensionering icke helt kastades på framtiden utan kunde efter försäkringstekniska grunder fördelas på den tid, varunder staten drager nytta av tjänstemännens arbetskraft. Ehuru inom kommittén sympatier uttalats för en dylik fondering av statens andel i kostnaden för de ordinarie tjänstemännens pensionering, ansåg sig dock kommittén icke böra framlägga något förslag i sådant avseende. Enligt kommitténs mening borde nämligen detta spörsmål upptagas i ett sammanhang för hela statsförvaltningen och icke framföras ensamt för kommunikationsverken. Därjämte sade sig kommittén ha erfarit, att statsökonomiska betänkligheter från vissa håll uttalats mot den väldiga fondbildning, som skulle föranledas av ett dylikt, hela statsförvaltningen omfattande förfaringssätt.

Någon mera ingående undersökning rörande ändamålet med och behovet av fondbildning i samband med tjänstepensioneringen förekommer icke heller i senare pensionsutredningar. 1921 års pensionskommitté, som utgår från att inflytande pensionsavgifter alltjämt skola fonderas, har sin uppmärksamhet främst inriktad på att söka åstadkomma en förenklad anordning för avgifternas uppbörd och redovisning. I anledning av pensioneringens föreslagna utsträckande även till vissa icke-ordinarie befattningshavare anför pensionskommittén, att fondering jämväl av icke-ordinarie befattningshavares avgifter syntes böra komma till stånd av samma skäl, som år 1907 föranledde beslut om fondering av pensionsavgifterna för ordinarie tjänstinnehavare. I denna kommitténs uppfattning har sedermera 1926 års pensionsutredning förklarat sig instämma.

Uppenbart torde vara, att fonderingsspörsmålet kommer i ett annat läge, om man, såsom 1930 års pensionssakkunniga föreslå, ersätter avgifterna med särskilda pensionsavdrag å lönen. Enär enligt detta förslag de med pensionsavdrag minskade lönerna skulle erhålla karaktären av nettolöner och de indi-

Pensionsfonderna för ordinarie tjänstemän vid allmänna civil- för budgetåret 1930/1931

A. Tjänstepen-

	Civila pensionsfonden	Postverkets pensionsfond
Ingående behållning vid räkenskapsårets början .	31 213 211: 30	9 230 491: 36 ¹⁾
Inkomster:		
pensionsavgifter	1 732 063: 88	425 662: 04
räntemedel	1 553 788: 65	428 864: 63
i övrigt	180: 55	—
	3 286 033: 08	854 526: 67
Utgifter:		
bidrag till pensioner	691 162: 86	215 720: 59
i övrigt	2 303: 47	3 957: 14
	693 466: 33	219 677: 73
Kapitalökning under året	2 592 566: 75	634 848: 94
Utgående behållning vid räkenskapsårets slut .	33 805 778: 05	9 899 724: 90 ²⁾
<i>Behållningens placering:</i>		
deposition i riksgäldskontoret	—	9 200 125: 90
fastigheter, obligationer, lån	33 018 974: 80	699 599: —
innestående i riksbanken	180 743: 04	—
innestående i annan bank	137 845: 43	—
räntefordringar	468 214: 78	—
disponerat av verket såsom förlagsmedel . . .	—	—
Fondens beräknade andel i pensionskostnaderna (frånsett pensionsförhöjning och dyrtidstillägg)	12,4 %	26,5 % ³⁾

B. Familjepen-

Ingående behållning vid räkenskapsårets början .	807 520: 45	356 977: 70
Inkomster:		
pensionsavgifter	168 563: 62	73 186: 15
räntemedel	41 894: 75	17 102: 39
	210 458: 37	90 288: 54
Utgifter:		
pensioner	—	—
i övrigt	65: 39	2 523: 06
	65: 39	2 523: 06
Kapitalökning under året	210 392: 98	87 765: 48
Utgående behållning vid räkenskapsårets slut . .	1 017 913: 43	444 743: 18
Behållningens placering:		
deposition i riksgäldskontoret	—	444 743: 18
fastigheter, obligationer, lån	996 362: 50	—
innestående i riksbanken	977: 43	—
innestående i annan bank	3 738: 15	—
räntefordringar	16 835: 35	—
disponerat av verket såsom förlagsmedel . . .	—	—

¹⁾ Häre ingår av postverket förskotterat belopp å 184 364: 96.

2) „ „ „ „ „ „ 218 749:56.

⁸⁾ Vid denna beräkning har hänsyn tagits till att fonden tillgodoförts 200 000 kronor såsom bidrag för

⁴) Hyresmedel.

⁵⁾ Enligt den försäkringstekniska beräkningen skall fondens bidrag motsvara 28 % av pensionsutgifterna

**förvaltningen och kommunikationsverken enligt räkenskaperna
resp. kalenderåret 1931.
sionsmedel.**

Telegrafverkets pensionsfond	Statens järnvägars pensionsfond	Statens vattenfalls- verks pensionsfond	Summa
21 298 226: 13	51 174 759: 23	783 267: 89	113 699 955: 91
330 221: 59	1 256 014: 71	43 152: 74	3 787 114: 96
674 508: 15	2 330 852: 61	31 858: 55	5 019 872: 59
472 748: 18 ⁴⁾ 1 477 477: 92	3 062: 85 3 589 930: 17	— 75 011: 29	475 991: 58 9 282 979: 13
310 763: 33	1 285 027: 58	15 702: 79	2 518 377: 15
— 310 763: 33	47 919: 43 1 332 947: 01	1 058: — 16 760: 79	55 238: 04 2 573 615: 19
1 166 714: 59	2 256 983: 16	58 250: 50	6 709 363: 94
22 464 940: 72	53 431 742: 39	841 518: 39	120 443 704: 45
10 000 000: —	7 000 000: —	—	26 200 125: 90
6 843 914: 52	32 159 705: 46	—	72 722 193: 78
—	—	—	180 743: 04
—	1 545 722: 50	—	1 683 567: 93
—	362 752: 13	—	830 966: 91
5 621 026: 20	12 363 562: 30	841 518: 39	18 826 106: 89
33 $\frac{1}{3}$ %	28 % ⁵⁾	25 %	—

sionsmedel.

1 755 252: 40	181 952: 93	17 598: 61	3 119 302: 09
304 799: 55	30 670: 67	2 938: 33	580 158: 32
76 200: 27 380 999: 82	7 874: 97 38 545: 64	762: 71 3 701: 04	143 835: 09 723 993: 41
5 291: —	828: —	—	6 119: —
— 5 291: —	— 828: —	— —	2 588: 45 8 707: 45
375 708: 82	37 717: 64	3 701: 04	715 285: 96
2 130 961: 22	219 670: 57	21 299: 65	3 834 588: 05
—	—	—	444 743: 18
—	—	—	996 362: 50
—	—	—	977: 43
—	—	—	3 738: 15
—	—	—	16 835: 35
2 130 961: 22	219 670: 57	21 299: 65	2 371 931: 44

förräntning av befintlig brist i fonden.

minskade med 420 000 kronor.

viduella avdragsbeloppen icke komma till synes i räkenskaperna liksom ej heller kontant uppbörd av pensionsavdrag tänkts skola i någon form äga rum, kan direkt omföring av avdragsbeloppen till pensionsfonderna icke lämpligen ifrågakomma. Om fondering anses fortfarande böra äga rum, lära i stället, såsom på annat ställe framhållits (sid. 18), pensionsfonderna böra tillgodoföras mot pensionsavdragen svarande, mera summariskt beräknade belopp från för ändamålet i riksstaten och de affärsdrivande verkens stater beräknade utgiftsanslag. Den minskade belastningen å lönekontot skulle sålunda komma att motsvaras av en lika stor ökning av utgifterna för pensionsväsendet. Därmed uppställer sig emellertid frågan, huruvida fondbildning verkligen är den lämpligaste formen för mötande av sådana löpande utgifter som pensioner till f. d. befattningshavare i statens tjänst.

Ehuru de sakkunniga för sin del icke äro beredda att lämna något bestämt svar å denna fråga, anse de dock spörsmålet vara av sådan vikt, att det icke synes tillrådligt att längre undanskjuta detsamma. I stället torde nämnda spörsmål böra bli va föremål för en närmare undersökning av för detta ändamål särskilt tillkallade utredningsmän. I syfte att icke på någon punkt föregripa resultatet av en dylik undersökning hava de sakkunniga i sitt förslag till pensionsreglemente icke intagit några bestämmelser rörande fondering, vilket icke heller ur andra synpunkter ansetts vara erforderligt. De sakkunniga äro emellertid angelägna att framhålla, att ett nytt pensionsreglemente i enlighet med det framlagda förslaget låter sig genomföras helt oberoende av den ställning man finner sig böra intaga till frågan om fondering av vissa medel för pensionskostnadernas bestridande.

För att åskådliggöra pensionsfondernas ställning och den omfattning, i vilken fondering av pensionsavgifter för närvarande äger rum inom civilförvaltningen, hava de sakkunniga på grundval av från statskontoret och kommunikationsverken införskaffade uppgifter gjort vissa sammanställningar, avseende, vad angår postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk, kalenderåret 1931 samt beträffande civila pensionsfonden budgetåret 1930/1931. Skilda åt upptagas här dels huvudfonderna för tjänstepensioneringen (»tjänstepensionsmedel») och dels de såsom underavdelningar av sagda fonder redovisade familjepensionsmedel, som äro avsedda för pensionering av minderåriga barn efter kvinnliga befattningshavare (jfr tablån å sid. 38—39).

Av tablån inhämtas, att de fem pensionsfondernas behållning av tjänstepensionsmedel vid ifrågavarande räkenskapsårs utgång uppgick till 120·44 miljoner kronor. Kapitalökningen under samma år belöpte sig till 6·71 miljoner kronor, vilken siffra uppkom sålunda:

inkomster: pensionsavgifter	3'79	miljoner kronor
fondavkastning	5'49	» »
summa	9'28	miljoner kronor
utgifter: bidrag till pensioner m. m.	2'57	» »
kapitalökning	6'71	miljoner kronor

Av fondavkastningen har sålunda 2·92 miljoner kronor lagts till fondernas kapital i stället för att tagas i anspråk för pensionskostnaderna. Staten har dessutom till tjänstemännen utbetalat 3·79 miljoner kronor i löne-medel, som i form av pensionsavgifter ingått till pensionsfonderna. Sammanlagda beloppet, 6·71 miljoner kronor, utgör sålunda en belastning av det ifrågavarande årets budget för mötande av framtida pensionsutgifter.

Fondbildningens anhängare å sin sida göra gällande, att eftersom pensionen skall intjänas av befattningshavaren under hans tjänstetid, bör pensionskostnaden belasta statens budget under samma tid. Om detta icke sker, flyttas pensionskostnaden helt eller delvis över från den generation av skatte- dragare, som tar befattningshavarens arbete i anspråk, till den, under vilken pensionerna utbetalas. Den slutsats, vartill man med detta resonemang måste komma, blir givetvis, att icke blott befattningshavarens utan även statens andel i pensionskostnaden rätteligen borde fonderas, något som även föreslagits av de s. k. centraliseringssakkunniga i deras den 3 november 1917 avgivna betänkande rörande det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering. Såsom framgår av den tidigare lämnade redogörelsen, har även kommunikationsverkens lönekommitté varit inne på samma tankegång, ehuru kommittén avstått från att framställa något direkt förslag i sådant avseende.

Det torde å andra sidan kunna anföras skäl även mot fondbildning för pensioneringsändamål. Betraktar man pensionskostnaderna såsom löpande statsutgifter av i stort sett enahanda slag som utgifter för löner, kan det knappast sägas, att pensionskostnaderna »kastas på framtiden», om de bestridas av löpande statsinkomster. Bemärkas må även, att 1899 års pensionskommitté vid framställandet av förslag om fondering av pensionsavgifterna knappast synes hava letts av någon tanke på att söka riktigare fördela statens pensionskostnader, utan, såsom förut nämnts, motiverade sitt förslag med att avgifternas värde genom förräntandet skulle förhöjas, varjämte graden av tjänstinnehavarnas deltagande i pensionskostnaderna genom fondbildningen skulle bli bättre åskådlig.

Även om den av de sakkunniga ifrågasatta utredningen av fonderingsspörs-målet skulle leda till det resultatet, att fondering anses böra bibehållas i nuvarande eller utökad omfattning, vill det synas de sakkunniga lämpligast, att pensionsfondernas förvaltning centraliseras till statskontoret. Tillräckliga skäl att bibehålla kommunikationsverkens pensionsfonder under förvaltning av dessa verks styrelser synas knappast föreligga. Erfarenheten har nämligen givit vid handen, att vissa av kommunikationsverken måst placera vederböran-de pensionsfond tillhöriga medel i riksgäldskontoret eller i obligationer etc., enär kapitalbehållningarna överstiga behovet av förlag för verken. Vid 1931 års utgång voro sålunda endast 18·83 miljoner kronor av dessa verks till 86·64 miljoner kronor uppgående pensionsfonder använda såsom förlagskapital. Givetvis skulle emellertid fonderna även efter förvaltningens överflyttning till statskontoret kunna fylla uppgiften att i mån av behov tjäna såsom förlagskapital för vederbörande verk. Statskontoret kunde sålunda erhålla Kungl. Maj:ts be-myndigande att inom vissa av Kungl. Maj:t bestämda gränser tillhandahålla

kommunikationsverken erforderligt förlagskapital från den samlade pensionsfonden, naturligen mot räntegottgörelse såsom nu. Vidare borde kommunikationsverken äga att från statskontoret årligen uppbära avkastningen å de dit överlämnade fonderna för att utgöra bidrag till verkens pensionskostnader. För att även i övrigt nyttiggöra pensionsfondernas kapital borde — såframt det ej anses möta budgettekniska hinder — efter Kungl. Maj:ts och riksdagens medgivande, medel därifrån kunna komma till användning för vissa bestämda, produktiva ändamål, exempelvis för inköp och bebyggande av fastigheter för affärsverkens behov.

Tablån över pensionsfondernas medel för pensionering av avlidna kvinnliga befattningshavares barn visar en kapitalbehållning vid utgången av kalenderåret 1931 resp. budgetåret 1930/1931 av 3·83 miljoner kronor. Kapitalökningen under samma tid belöpte sig till 0·72 miljoner kronor, medan utgifterna för barnpensioner stannade vid den blygsamma siffran av 6 119 kronor. Det vore visserligen förhastat att härav draga några bestämda slutsatser rörande storleken av fondernas utgifter i framtiden, men man torde dock våga påstå, att det icke är av behovet påkallat att fortsätta med en så pass betydande fondering för mötande av de relativt små utgifter, som kunna komma att krävas. En lämplig användning för någon del av de betydande överskott, som familjepensionsmedlen lämna, tro sig emellertid de sakkunniga hava funnit, på sätt närmare framgår av vad i det följande anföres under rubriken »Befrämjande av kvinnliga gifta tjänstemäns avgång ur statstjänst».

Sammanhängande med fonderingsspörsmålet och nuvarande system med olika pensionsfonder för skilda förvaltningsgrenar är frågan, huru förfaras skall, då en tjänsteman övergår till befattning, som är hänförlig under annan pensionsfond än den, till vilken hans egna bidrag till pensioneringen tidigare ingått. I sådant hänseende stadgar kommunikationsverkens pensionslag (10 §), att om tjänsteman övergår till annat verk, som avses i nämnda lag, skall kapitalvärdet av de av honom erlagda pensionsavgifterna överföras från pensionsfonden vid det verk han förut tillhörde till pensionsfonden vid det verk, till vilket han övergår. Enligt civila pensionslagen (12 §) äger däremot tjänsteman rätt att från pensionsfonden återbekomma erlagda pensionsavgifter, endast om med inträdet i den nya tjänsten är förenad skyldighet att för beredande av pension erlägga retroaktiv avgift, och ej till högre belopp än det, vartill retroaktivavgiften uppgår. En däremot svarande bestämmelse har meddelats i 11 § kommunikationsverkens pensionslag, huvudsakligen för reglering av de fall, då övergång äger rum från något av kommunikationsverken till befattning, å vilken civila pensionslagen äger tillämpning.

Av skäl, som i det föregående antytts, hava de sakkunniga i sitt förslag till pensionsreglemente icke intagit några bestämmelser, som beröra fonderingen. Först sedan ett avgörande träffats i själva huvudfrågan, nämligen om fortsatt fondering efter nuvarande principer skall äga rum eller ej, kan ett detaljutförmåt förslag angående överföring av medel från en pensionsfond till

annan uppgöras. I och för sig förefaller det emellertid naturligt och riktigt, att i samband med tjänstemans övergång till ny pensionsfond ett belopp, motsvarande de förbindelser, som av fonden övertagas, tillgodoföres densamma.

Befrämjande av kvinnliga gifta tjänstemäns avgång ur statstjänst.

De sakkunniga ha ansett sig icke böra underlåta att till behandling upptaga ett vid upprepade tillfällen inom riksdagen diskuterat problem, avseende att underlätta för kvinnliga gifta statstjänstemän att lämna statstjänsten. I anledning av en i andra kammaren vid 1931 års riksdag väckt motion (nr 51) angående åtgärder i nämnda syfte framhöll andra kammarens första tillfälliga utskott, efter att ha kritiserat vissa av de föreslagna åtgärderna, såsom synnerligen beaktansvärd motionärens mening, att den kvinna, som lämnar sin statstjänst vid äktenskaps ingående eller senare, då plikterna mot hemmet ökas, i någon form borde beredas ersättning för sina i tjänsten erlagda avgifter för egen och barnens pensionering. Utskottet hoppades emellertid, att man vid den pågående utredningen av statstjänarnas pensionering ägnade ärendet uppmärksamhet, vadan en hemställan om särskild utredning av detsamma icke ansågs vara påkallad. På grund härav hemställde utskottet, att motionen icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda. Detta blev även kammarens beslut.

Vid frågans bedömande hava de sakkunniga utgått från att ingen lösning är önskelig, enligt vilken den gifta kvinnan skulle mot en tillfällig förmån — exempelvis en gratifikation — lockas att övergiva statstjänsten för att sedan, i händelse av mannens frånfälle eller bristande förmåga att försörja sin familj, stå utan förvärvsmöjligheter. För att icke komma i kollision med 1923 års lag angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag måste vidare varje anordning i här avsett syfte bygga på frivillighetens princip och bör heller icke erhålla karaktären av ett förtäckt återtagande av det medgivande, som lämnats gift kvinna att kvarstå i tjänst.

1928 års lönekommitté har i sitt förslag till allmänt avlöningsreglemente bibehållit nuvarande bestämmelse därom, att kvinnlig tjänsteman, som har vårdnad om barn under 15 år, skall vara skyldig att ställa sig till efterrättelse de föreskrifter i fråga om fullständig eller partiell tjänstledighet, som kunna befinnas erforderliga med hänsyn till befattningens behöriga upprätthållande (17 § 2 mom. i förslaget). Det är sålunda enligt lönereglementsförslaget sörjt för att kvinna, som måste offra större tid och krafter åt vårdnaden av sina barn, än som är förenligt med statstjänstens behöriga skötande, kan genom ingripande från myndighetens sida helt eller delvis avstängas från arbetet och därav härflytande inkomst, utan att hon dock kan skiljas från sin statstjänst. Likaså lämnar lönereglementsförslaget möjlighet för kvinna att »för enskilda angelägenheter» åtminstone till en tid förskaffa sig tjänstledighet mot avstående av hela lönen för att kunna ägna sig åt sina familjeplikter. Men uppenbart är, att intetdera stadgandet bidrager till lösningen av det nu föreliggande problemet.

Man torde till en början kunna helt lämna ur räkningen de — sannolikt allt talrikare — fall, där kvinnans arbetsinkomst utgör en av de ekonomiska förutsättningarna för att äktenskap överhuvud taget skall kunna komma till stånd och där samma inkomst är oundgänglig om icke för familjens uppehälle så dock för undvikande av en, även ur andra synpunkter än kontrahenternas egen, föga önskvärd sänkning av levnadsstandarden i det nybildade hemmet. Det torde icke vara oriktigt att antaga, att den gifta kvinnan i dylika fall icke är hågad att frivilligt uppgiva sin statsanställning, oavsett vilka åtgärder staten må vidtaga för att uppmuntra henne härtill.

En reform måste således enligt de sakkunnigas mening taga sikte på de fall, då kvinnan själv önskar bliva löst från sin tjänstgöringsplikt men anser sig av skilda anledningar icke kunna begära avsked. Orsaken lär oftast vara den, att kvinnan icke vågar taga detta avgörande steg inför den eventualiteten, att familjens försörjare, mannen, skulle avlida eller förlora förmågan att själv underhålla familjen, eller inför utsikten av ökade ekonomiska förpliktelser gentemot de uppväxande barnen. Läget kan därvid vara sådant, att det icke spelar någon allt för betydande roll för kvinnan att under oförändrade ekonomiska villkor avstå från sin löneinkomst. Vad hon då eftersträvar är endast att icke i en framtid bliva ställd på bar backe, eventuellt med omfattande försörjningsplikt. I andra fall är måhända endast ett vida mindre kapitaltillskott än hustruns lön till fyllest för att bereda det ekonomiska stöd, som för familjens uppehälle kräves. Om mannen fått sin verksamhet förlagd till annan ort, skulle det naturligen ställa sig mera gynnsamt för hustrun att taga avsked med åtnjutande av en blygsam inkomst, härrörande från hennes innehavda tjänst, än att behålla denna och nödgas leva skild från hemmet. Man synes icke heller böra bortse från fall, då en gift kvinna, som under många års tjänstgöring skapat underlag för pension, hålles kvar vid sin statsanställning huvudsakligen av den orsaken, att hon icke kan förlika sig med att uppgiva denna sin fordran hos staten eller därför att hon genom att kvarstå ännu några år blir berättigad att uppbära pension, medan avgång ur tjänst antingen medför förlust av all pension eller, om kommunikationsverkens pensionslag är å henne tillämplig, uppskov med åtnjutande av den av erlagda avgifter härflytande pensionsförmånen, tills hon uppfyllt villkoren för erhållande av folkpension.

Eftersom det icke gärna kan ur statens synpunkt anses lämpligt och näppligen heller vore praktiskt genomförbart att tillförsäkra en avgången kvinnlig tjänsteman rätt att i en framtid återinträda i stadigvarande tjänst, synes frågan vara att finna en utväg, som gör det möjligt för kvinnan att vid behov kunna påräkna ett ekonomiskt bidrag av *fortlöpande natur* såsom följd av den tjänst hon innehaft. Såsom av de anförda fallen framgår, behöver detta bidrag för att fylla sitt ändamål icke nödvändigtvis uppgå till något större belopp; tvärtom torde i många fall en ganska blygsam summa bliva till fyllest.

Den nu i pensionslagen för kommunikationsverken förekommande bestämmelsen om överförande till allmänna pensionsförsäkringsfonden av de avgifter, som en utan rätt till pension avgången tjänsteman inbetalat till vederbörande

tjänstepensionsfond, kan tydligen icke tillgodose de önskemål och behov, som här göra sig gällande, när till allmänna pensionsförsäkringsfonden överförda medel grunda rätt till pension först vid fyllda 67 år, såvida icke varaktig oförmåga till arbete dessförinnan inträtt. Lika litet löses problemet genom den av de sakkunniga föreslagna form av livränteförsäkring, som omförmäles i 21 § av reglementsförslaget. Även den härpå grundade livräntan skulle nämligen utfalla först vid relativt hög ålder.

De sakkunniga hava därför tänkt sig en annan utväg. Som bekant erlägga ordinarie kvinnliga befattningshavare samma familjepensionsavgifter som de ordinarie manliga tjänstemännen. Under det att de manligas avgifter grundlägga rätt till såväl änke- som pupillpensioner, erhålla de kvinnliga tjänstemännens efterlevande endast barnpension. Det är utan vidare klart — såsom man också vid fastställandet av de kvinnliga tjänstemännens plikt att erlägga pensionsavgifter tydligt uttalade — att dessa avgifter äro långt högre, än som för ändamålet kräves; överskottet skulle tjäna såsom kompensation för den större kostnad, som kvinnornas tjänstepensionering ansågs draga i jämförelse med männens. Någon tillfyllestgörande utredning om huru stor denna ökade kostnad är förelåg visserligen icke vid beslutets fattande, men man utgick från det kända förhållandet, att kvinnor, vilka tillträda pension vid tidigare ålder än manliga tjänstemän, på grund härav och till följd av längre livslängd i allmänhet komma att uppbära pension under längre tid än männen.

Enligt kungörelsen den 18 juni 1925 angående pensionering av efterlevande barn till kvinnliga befattningshavare i statens tjänst (nr 279) tillföras den kvinnliga befattningshavarens familjepensionsavgifter den tjänstepensionsfond, till vilken hennes avgifter för egen pensionering ingå, för att i fondens räkenskap särskilt redovisas såsom familjepensionsmedel. Några bestämmelser om överföring av dylika medel till den avdelning av fonden, som har att lämna bidrag till tjänstepensioneringen, förekomma däremot icke. Hittills hava alltså familjepensionsmedlen uteslutande fått tjäna sitt direkta ändamål att bekosta pensioneringen av barn efter kvinnliga tjänstemän men däremot icke tagits i anspråk för att täcka merkostnaden för kvinnornas egen pensionering. Det är därför knappast ägnat att förvåna, att familjepensionsmedlen under de år, som förflutit sedan år 1925, växt på ett i förhållande till utgifterna oproportionerligt sätt. En undersökning ger vid handen, att medan de från civila pensionsfonden och kommunikationsverkens pensionsfonder utbetalade barnpensionerna under budgetåret 1930/1931 resp. kalenderåret 1931 uppgingo allenast till kronor 6 119, utgjorde fondernas inkomster under samma tid kronor 580 158.32 i familjepensionsavgifter och kronor 143 835.09 i räntor, belöpande å familjepensionsmedel, eller tillhopa kronor 723 993.41. Familjepensionsmedlens kapitalbehållning uppgick vid den nämnda tidsperiodens slut till sammanlagt kronor 3 834 588.05.

Då alltså familjepensionsmedlen lämna ett så betydande överskott och alltjämt komma att göra detta, så länge de kvinnliga tjänstemännen skola inbetala samma avgifter, som männen hava att erlägga till sina änke- och pupill-

kassor, synes den tanken ligga nära till hands, att man skulle kunna använda överskottet för ett så närliggande och behjärtansvärt ändamål som att underlätta för gifta kvinnor att helt ägna sig åt familjens och hemmets vård.

Eventuellt kunde en anordning av ungefär följande innebörd vara lämplig. Kvinnlig tjänsteman, som i samband med ingående av äktenskap eller senare önskar avgå från sin tjänst, skulle, på därom gjord framställning, få sin enligt bestämmelserna i 21 § av reglementsförslaget beräknade intjänta pension överförd till familjepensionsmedlen för att där sammanföras med kapitalvärdet av de familjepensionsavgifter, som hon till pensionsfonden inbetalat. Avkastningen av dessa medel ställes till den avgångna kvinnans disposition antingen omedelbart eller från senare tidpunkt, då de genom årligen tillagd ränta förmerats. Uppenbarligen kan, särskilt vid tidig avgång från statstjänsten, denna avkastning icke bliva stor, men den innebär dock ett påtagligt nyttiggörande för kvinnan av inbetalda avgifter och av fullgjord tjänstgöring åt staten.

Den avkastning av familjepensionsmedel, som alltså skulle komma kvinnan till godo, borde givetvis vid hennes frånfalle utbytas mot pupillpension till hennes minderåriga barn.

Förutom tillgodonjutandet av nu nämnda förmåner, till vilka den ur tjänsten avgångna kvinnan kan anses berättigad, borde av familjepensionsmedlens försäkringstekniskt påvisbara överskott åtminstone en viss del kunna tagas i anspråk till att, där så prövas skäligt, öka ut de belopp, som hon eller hennes barn eljest skulle äga utbekomma, dock att härvid bör sättas viss maximigräns. Tilläggsbeloppets storlek torde i viss mån böra göras beroende av antalet tjänstår vid avgången.

Sin slutgiltiga lösning torde spørsmålet om vilka åtgärder som lämpligen böra vidtagas i syfte att underlätta gift kvinnas avgång ur statstjänst icke kunna erhålla i ett blivande tjänstepensionsreglemente. Såsom av den ovan lämnade redogörelsen torde framgå, synes frågan äga närmare samband med familjepensioneringens ordnande och torde därför böra bliva föremål för uppmärksamhet i samband med den revision av grunderna för denna pensionering, vilken de sakkunniga förutsätta inom en nära framtid skola komma till stånd. De tankar, åt vilka de sakkunniga i det föregående givit uttryck, äro förden skull icke att uppfatta såsom ett i sina detaljer utformat förslag utan snarare som ett uppslag till fortsatt diskussion i ämnet.

Specialmotivering.

1. Civila tjänstepensionsreglementet.

Medan avlöningsbestämmelserna för flertalet ordinarie tjänstemän vid allmänna civilförvaltningen och kommunikationsverken finnas meddelade i av Kungl. Maj:t och riksdagen fastställda reglementen, äro pensionsföreskrifterna för motsvarande tjänstemannagrupper av civillags natur, detta enär — såsom framhålls av 1899 års pensionskommitté i dess år 1902 avgivna betänkande med förslag till pensionslag för civila tjänstinnehavare — det måste vara av vikt, att åt pensionsbestämmelserna givas största möjliga stadga och trygghet.

Såvitt de sakkunniga kunna finna, skulle det emellertid för tjänstemännen vara lika betryggande, om pensionsbestämmelserna meddelades i samma ordning som avlöningsföreskrifterna, nämligen i form av ett reglemente, fastställt av Kungl. Maj:t och riksdagen. Det synes även vara riktigast, att en dylik överensstämmelse mellan avlönings- och pensionsföreskrifterna åvägbringas, och då därigenom knappast några intressen av betydelse lära bliva åsidosatta, hava de sakkunniga betecknat det föreliggande författningsförslaget *reglemente angående tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen* med underrubriken *civila tjänstepensionsreglementet*.

Detta reglemente skulle, såsom förut framhållits, i huvudsak ersätta 1907 års civila pensionslag med därtill hörande författningar och 1920 års pensionslag för kommunikationsverken. Efter mönster från sistnämnda lag hava de sakkunniga i rubriken använt uttrycket *tjänstepension* för att tydligt skilja tjänstemannens egen pension från familjepension. Däremot synes den kortare benämningen pension kunna med fördel användas i själva författningstexten.

För att öka reglementets överskådlighet har detsamma uppdelats i underavdelningar enligt följande plan:

- 1 avd. *Allmänna bestämmelser*, 1—8 §§.
- 2 avd. *Ordinarie tjänstemän, som tillsättas genom fullmakt eller konstitutorial*, 9—21 §§.
- 3 avd. *Ordinarie tjänstemän, som tillsättas genom förordnande på viss tid*, 22—24 §§.
- 4 avd. *Icke-ordinarie tjänstemän*, 25—30 §§.

De sakkunniga hava utgått från att det av 1928 års lönekommitté föreslagna allmänna avlöningsreglementet för civilförvaltningen borde i civila tjänstepen-

Rubriken.

Uppställning.

1 avd.
1 §.

sionsreglementet erhålla sin motsvarighet på pensionsområdet, vilket synes vara praktiskt och dessutom ägnat att framhäva det nära sambandet mellan löner och pensioner.

Pensionsreglementet skulle dock icke äga tillämpning allenast å de ordinarie tjänstemän, som äro underkastade bestämmelserna i allmänna avlöningsreglementet, utan även å vissa icke-ordinarie tjänstemän, nämligen dels de i tilläggsbestämmelserna till allmänna avlöningsreglementet omförmälda tjänstemännen å extra stat, dels de extra ordinarie tjänstemän, för vilka skulle gälla bestämmelserna i det av lönekommittén såsom komplement till allmänna avlöningsreglementet föreslagna s. k. extra-ordinarie-reglementet. Extra tjänstemän äro däremot icke hänförliga under pensionsreglementet. I den mån rätt till pension finnes böra beredas även dylika befattningshavare, skulle sålunda bestämmelser härom meddelas i annan ordning (se sid. 23).

I analogi med vad som föreslagits på löneområdet skulle till pensionsreglementet höra särskilda tilläggsbestämmelser, utfärdade i enahanda ordning som själva reglementet och innehållande specialföreskrifter för skilda förvaltningsområden ävensom erforderliga undantag från reglementets huvudstadganden.

Enligt gällande avlöningsreglemente för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, och jämväl enligt det av 1928 års lönekommitté utarbetade förslaget till allmänt avlöningsreglemente hänföras till ordinarie tjänstemän även vissa befattningshavare, vilka tillsättas genom förordnande tills vidare. Dessa äro följande: statssekreterare och expeditiönschefer i statsdepartementen, cheferna för lantförsvarets och sjöförsvarets kommandoexpeditioner, byråchefer för lagärenden i statsdepartement, chefen för försäkringsinspektionen, överinspektören för sinnessjukvården i riket samt chefen för stuteriöverstyrelsen. Emellertid äro nu avsedda tjänstemän i sin nämnda egenskap icke berättigade att komma i åtnjutande av pension. Skälet härtill torde vara, att de tjänstemän, som utses att bekläda ifrågavarande förordnandetjänster, i allmänhet redan innehava annan med pensionsrätt förenad statstjänst, från vilken de under förordnandet erhålla tjänstledighet och som de följaktligen kunna återtaga, i händelse förordnandet skulle upphöra. En ordinarie tjänsteman, som tillsatts genom förordnande tills vidare, intager sålunda samma ställning i pensionshänseende som en tjänsteman, vilken förordnats att såsom vikarie uppehålla en högre befattning. Han är alltså *innehavare* av sin förra tjänst, ehuru han för längre eller kortare tid utövar en annan syssla. Någon rätt till högre pension medför ett dylikt förordnande icke.

Visserligen har vid några tillfällen inträffat, att man vid tillsättande av någon här avsedd förordnandetjänst (t. ex. befattning såsom statssekreterare) gått utanför kretsen av pensionsberättigade statstjänstemän, men behov synes dock knappast föreligga att för dylika sällsynta undantagsfall meddela särskilda bestämmelser i pensionsreglementet. De sakkunniga hava också för sin del funnit sig sakna anledning att föreslå någon ändring i vad som nu i pensionshänseende gäller i fråga om tjänstemän, vilka tillsättas genom förordnande tills vidare. Stadgande i detta ämne återfinnes i förslaget till tilläggs-

bestämmelser 2 §. Till väckt förslag om beredande av pensionsrätt åt chefen för stuteriöverstyrelsen återkomma de sakkunniga i det följande (sid. 101).

Enligt 17 § i 1907 års civila pensionslag beräknas tjänstår för erhållande av pension, där ej för särskilda fall är annorlunda stadgat, icke allenast för tid, under vilken tjänsteman innehaft tjänst, som avses i lagen, utan även för tid, under vilken han innehaft annan statstjänst eller ock i statens tjänst haft extra ordinarie anställning eller förordnande. Vid tjänstårsberäkningen skall emellertid avdrag göras för tid, under vilken ledighet från tjänsten ägt rum av annan anledning än semester, sjukdom, offentligt uppdrag, fullgörande av värnplikt eller resa, som med vederbörligt tillstånd företagits till egen utbildning. I fråga om tjänsteman, som icke äger rätt till semester, må avdrag ej göras för tid av högst en och en halv månad om året, under vilken ledighet må hava åtnjutits för hälsans vårdande eller för enskilda angelägenheter.

I kommunikationsverkens pensionslag hava reglerna för tjänstårsberäkningen erhållit en delvis annan utformning i syfte att närmare precisera den tjänstetid, som må tillgodoräknas. Sålunda stadgas i 20 §, att tjänstår beräknas för tid, under vilken tjänsteman efter fyllda aderton år i statens tjänst innehaft ordinarie eller extra ordinarie befattning eller annan anställning, som av verkets styrelse prövas vara därmed jämförlig, eller bestritt förordnande å sådan tjänst eller ock varit delägare i kassa för pensionering av i statens tjänst anställd icke-ordinarie personal. Avdrag skall vid tjänstårsberäkningen göras för tid, omfattande minst femton dagar i följd, under vilken ledighet från tjänsten ägt rum, dock icke för tid, under vilken tjänsteman utan att tjänstgöra å sin befattning ägt uppbära oavkortad avlöning eller han eljest åtnjutit ledighet på grund av sjukdom, olycksfall i tjänsten eller offentligt uppdrag eller för fullgörande av honom åliggande militär tjänstgöring eller för resa, som med vederbörligt tillstånd företagits till egen utbildning.

Vad sålunda stadgats i fråga om tjänstårsberäkning vid kommunikationsverken har sedermera utsträckts att gälla även för övriga civila verk, för vilka genomförts lönereglering av kommunikationsverkstyp, med undantag dock för bestämmelsen om delägarskap i vissa kassor, enär motsvarighet till dylika kassor saknas inom allmänna civilförvaltningen.

Frågan om vilken tid som bör få beräknas såsom tjänstår för pension har varit föremål för mycken diskussion och givit anledning till ett flertal ändringsförslag i syfte dels att förtydliga, dels att skärpa nuvarande bestämmelser i ämnet. Särskilt hava föreskrifterna i 1907 års civila pensionslag på grund av sin allmänna avfattning visat sig lämna rum för tillgodoräkning av tjänstår i en utsträckning, som knappast torde ha varit avsedd och i varje fall måste betecknas såsom omotiverad. Ett belysande exempel härå anföres av riksdagens år 1930 församlade revisorer, vilka uppmärksammat följande fall.

En distriktsingenjör, som utnämnts till officer vid väg- och vattenbyggnadskåren den 19 februari 1904 samt till distriktsingenjör vid väg- och vattenbyggnadsdistrikt den 23 juli 1912, beviljades vid uppnådd pensionsålder avsked från sin befattning från och med den 1 januari 1928. Genom kammarrättens utslag

den 3 oktober 1930 har ifrågavarande distriktsingenjör ansetts berättigad att såsom tjänstår för erhållande av pension räkna sig till godo hela den tid, han innehaft anställning såsom officer vid väg- och vattenbyggnadskåren eller tiden 19 februari 1904—23 juli 1912. Under denna tid har ifrågavarande befattningshavare varit anställd i enskild tjänst. Nyssnämnda anställning i väg- och vattenbyggnadskåren är icke i och för sig förenad med någon tjänstgöring eller något arbete för statens räkning, liksom ej heller med sådan anställning följer någon som helst avlöning eller rätt till pension.

Med hänsyn till de konsekvenser, den av kammarrätten sålunda fastslagna tolkningen av ifrågavarande bestämmelse i civila pensionslagen kan medföra, vilja revisorerna såsom synnerligen angeläget framhålla, att berörda bestämmelse snarast ändras därhän, att den utesluter varje möjlighet för att en tjänsteman får för pension tillgododräkna sig tid, då han — bortsett från semester etc. — icke fullgjort arbete i statens tjänst.

För de sakkunniga står det klart, att rätten till tjänstårsberäkning bör grundas på verklig tjänstgöring och icke på anställningens formella karaktär av statstjänst. I de reviderade pensionsbestämmelserna bör även denna uppfattning komma till otvetydigt uttryck. Behovet av en skärpning av den civila pensionslagens stadgande rörande tjänstårsberäkning har även framhållits av 1926 års pensionsutredning. Av det betänkande med förslag till ny civil pensionslag, som av sagda utredning framlagts, inhämtas sålunda, att obestämdheten av begreppet extra ordinarie anställning bland annat föranlett, att tjänstår pläгат tillgodoräknas vissa befattningshavare från den tidpunkt, då inskrivning såsom extra ordinarie notarie ägt rum i hovrätt, utan att någon närmare prövning skett beträffande arten och omfattningen av vederbörandes tjänstgöring i denna egenskap.

Alldenstund inskrivning såsom »extra ordinarie hovrättsnotarie» icke gör vederbörande till innehavare av någon med bestämd tjänstgöringsskyldighet och avlöning förenad befattning i hovrätt, torde det knappast heller förefinnas skäl att låta inskrivningsformaliteten grunda rätt till tjänstårsberäkning för pension.¹

De sakkunniga hava i sitt förslag till pensionsreglemente sökt att giva bestämmelserna om beräkning av tjänstår ett innehåll, som dels utesluter tvekan om vilken tid i regel må tillgodoräknas, dels ock begränsar tillgodoräkningsrätten till vad som kan anses ur olika synpunkter skäligt och rättvist. Enligt förslaget skulle sålunda tjänstår beräknas för tid, under vilken tjänsteman före uppnående av den för honom stadgade pensionsåldern innehaft med pensionsrätt förenad befattning i statens tjänst eller eljest erlagt avgift till av staten upprättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionskassa för tjänstepensionering. Vid tjänstårsberäkningen skall avdrag göras för tid, under vilken tjänstemannen åtnjutit tjänstledighet av annan anledning, än som omförmäles i allmänna avlöningsreglementet 13 och 14 §§ samt 15 § 1 mom. Detta stadgande innebär, att såsom tjänstår skulle få medräknas även tid, under vilken tjänstemannen åtnjutit semester (ferier) eller tjänstledighet på grund av särskilt tjänsteuppdrag, annat offentligt uppdrag, militär tjänstgöring, olycksfall

¹ Enligt vad de sakkunniga inhämtat förekommer sedan ingången av år 1932 icke vidare någon inskrivning av e. o. notarier i hovrätt.

i tjänsten och vissa därmed jämförliga ledighetsorsaker samt sjukdom. Framhållas må, att hänvisningen till allmänna avlöningsreglementet skett för att på ett kortfattat men ändå fullt tydligt sätt kunna angiva *arten* av den tjänstledighet, som icke skall föranleda avdrag vid tjänstårsberäkningen; förutsättning för stadgandets tillämpning är sålunda icke, att tjänstemannen under hela den tid, som tjänstårsberäkningen avser, varit underkastad bestämmelserna i ifrågavarande avlöningsreglemente. Av det sagda följer, att stadgandet även har avseende exempelvis å extra ordinarie tjänstemän.

Det bör vidare uppmärksammas, att de sakkunniga vid bestämmande av den tid, som skulle få medtagas vid tjänstårsberäkningen, sökt anslutning till vad som enligt 6 § 3 mom. i förslaget till allmänt avlöningsreglemente skall få tillgodoräknas i och för uppflyttning i löneklass, varigenom bland annat matrikel-föringen torde underlättas. Anledning har då icke heller syntts föreligga att i tjänstårsberäkningen medtaga — i enlighet med nuvarande stadgande — även ledigheter för enskilda angelägenheter eller för hälsans vårdande under kortare tid än femton dagar. Att i reglementet inrymma någon bestämmelse om viss lägsta ålder, från och med vilken beräkning av tjänstår må ifrågakomma, behövs uppenbarligen icke med den begränsning tillgodoräkningsrätten enligt de sakkunnigas förslag erhållit.

Genom föreskriften, att såsom tjänstår endast skulle få räknas tid, som infaller före uppnåendet av pensionsåldern, hava de sakkunniga bland annat velat undvika, att anstånd med avskedet skulle kunna sättas i fråga allenast för att bereda tjänsteman tillfälle att förbättra sina pensionsvillkor genom intjänande av ytterligare tjänstår. Det måste nämligen krävas, att prövningen av anståndsfrågor uteslutande tar sikte på statens intresse och icke rörer inflytande av ovidkommande hänsyn till vederbörandes ekonomiska förhållanden.

Ett uttryck för samma uppfattning är den såväl i 1907 års civila pensionslag (7 §) som i kommunikationsverkens pensionslag (22 §) införda bestämmelsen, att tjänsteman, vilken vid uppnående av pensionsåldern icke kan räkna tio tjänstår och alltså då icke är berättigad till erhållande av pension, icke heller sedermera må komma i åtnjutande av sådan, även om han tillåtes kvarstå i tjänsten efter pensionsålderns inträde.

Det är att märka, att den av de sakkunniga föreslagna anordningen med extra pensionsavdrag å lönen i sådana fall, där tjänsteman önskar bereda sig viss utfyllnad av antalet tjänstår, i viss mån neutraliserar den skärpning, som innefattas uti föreliggande förslag beträffande tjänstårsberäkning. En förutsättning för denna anordning är emellertid, att tjänstemannen redan vid den ordinarie tjänstens tillträdande kan beräkna, huru många »utfyllnadsår» för honom erfordras. Om den tidpunkt, intill vilken tjänstår i vanlig ordning skulle få av tjänstemannen räknas, hålles svävande ända till pensioneringstillfället, skulle någon tillförlitlig förhandsberäkning av erforderliga fyllnadsår icke kunna komma till stånd. Även denna omständighet talar sålunda för att låta tjänstårsberäkningen upphöra i samband med pensionsålderns uppnående.

Vid utformandet av reglerna för tjänstårsberäkningen hava de sakkunniga utgått från att rätten till pension bör grundas på stadigvarande anställning i

statens tjänst med bestämd tjänstgöringsskyldighet. I och med pensionsrättens utsträckande till tjänstemän å extra stat och extra ordinarie tjänstemän faller det sig då naturligt att knyta rätten att räkna tjänstår just till tjänstgöringen i de befattningar, som äro förenade med rätt till pension. Enär inom vissa förvaltningsområden ett intimt samband äger rum mellan statstjänsten och sådan allmän eller halv-enskild tjänst, till vilken staten i olika former lämnar bidrag, hava de sakkunniga ansett, att de befattningar, vilka äro förenade med pensionsrätt i och avgiftsplikt till av staten uprättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionskassa, böra vid tjänstårsberäkningen jämsättas med förut omförmälda statliga befattningar. Härigenom skulle exempelvis en folkskollärare, som befordras till folkskolinspektör, få såsom tjänstår tillgodoräkna den tid, under vilken han erlagt avgift för egen pensionering till statens pensionsanstalt.

De sakkunniga förutsätta, att ett motsvarande tillgodoräknande skall få ske vid övergång från statstjänst till befattning av nu antydd art med pensionsrätt i statens pensionsanstalt. De ändringar, som för sådant ändamål kunna befinnas erforderliga i anstaltens reglemente, lär det icke böra ankomma på de sakkunniga att utarbета, utan torde uppdrag härom böra lämnas anstaltens styrelse.

2 § 2 mom. För att icke de sålunda föreslagna allmänna reglerna om tjänstårsberäkning må bli alltför stela bör enligt de sakkunnigas mening åt Kungl. Maj:t inrymmas befogenhet att för viss tjänsteman eller viss grupp av tjänstemän medgiva, att såsom tjänstår må utöver tid, som avses i 2 § 1 mom., räknas tid, under vilken vederbörande eljest i eller utom statens tjänst förrättat arbete eller uppdrag, som kan finnas skäligen böra tagas i beräkning för bestämmandet av pension. Att söka i reglementet närmare angiva, i vilka fall och i vilken omfattning Kungl. Maj:t lämpligen bör utöva denna särskilda tillgodoräkningsrätt, måste givetvis erbjuda stora svårigheter och torde icke heller vara praktiskt, utan lär böra bli beroende på Kungl. Maj:ts prövning. En praxis till ledning vid denna prövning torde, vad angår i allmän tjänst förut anställda tjänstemän, redan förefinnas samt för övriga fall snart nog komma att utbilda sig.

Om exempelvis staten för en viss befattning önskar förvärva en framstående kapacitet från det enskilda näringslivet, är det givetvis av största betydelse, att icke blott lönevillkoren utan även pensionsvillkoren kunna på förhand preciseras och på ett tillfredsställande sätt regleras. Kungl. Maj:t bör fördenskull äga befogenhet förklara, att av vederbörandes föregående verksamhet viss angiven tid må räknas såsom tjänstår för erhållande av pension i statstjänst. Beslut angående dylik individuell tillgodoräkning bör därför lämpligen meddelas i samband med tjänstens tillsättande och icke uppskjutas till pensioneringstillfället, då ovidkommande hänsyn lättare kunna göra sig gällande.

Likaledes synes det vara lämpligt, att Kungl. Maj:t må kunna för viss grupp av tjänstemän meddela särskilda bestämmelser angående tjänstårsberäkning, t. ex. i fråga om rätt för professorer att såsom tjänstår få räkna viss del av docenttiden. Den omständigheten, att vederbörande under den tjänstetid, som

må ifrågakomma till tillgodoräkning, varit befriad från skyldighet att bidraga till pensioneringskostnaderna genom särskilda pensionsavgifter eller pensionsavdrag å lönen, torde vid tjänstårsberäkningen böra uppmärksammas och för-
anleda sådan reduktion av den tjänstetid, som tillgodoräknas, att vad som brister i dylika bidrag uppväges av viss längre tids tjänstgöring.

I 20 § av kommunikationsverkens pensionslag finnes en bestämmelse av följande innehåll:

»Har enskilt företag övertagits av staten, må, där ej Konungen annorledes bestämmer, tjänsteman, som vid sådant övertagande övergått till statstjänst, såsom tjänstår för erhållande av tjänstepension efter prövning av verkets styrelse tillgodoräknas jämväl tid, varunder han innehaft fast anställning vid nämnda företag.»

Någon motsvarighet till detta stadgande torde icke behöva intagas i det nya pensionsreglementet. Alldenstund varje övertagande av enskilt företag måste bli-
va föremål för Kungl. Maj:ts särskilda prövning, synes det naturligaste vara, att vid denna prövning även frågan om de övertagna tjänstemännens rätt att räkna tjänstår upptages till avgörande.

På sätt i allmänna motiveringen utvecklats (sid. 22), hava de sakkunniga 2 § 3 mom. funnit sig böra föreslå, att pensionsrätt beredes även extra ordinarie tjänstemän med avkortad tjänstgöringstid. Då det emellertid icke kan anses riktigt, att en tjänsteman, för vilken varit fastställd kortare tjänstgöringstid än den normalt gällande, t. ex. en halvtidssamanuens, skall få räkna sig tjänstgöringen till godo såsom tjänstår i samma omfattning som en tjänsteman med heltidstjänstgöring, bör vid tjänstårsberäkningen i dylika fall vidtagas en reduktion, svarande mot den nedsättning av tjänstgöringstiden, som för tjänstemannen varit gällande.

Vid fall av partiell tjänstledighet bör tydligen i analogi härmed viss reduktion vid tjänstårsberäkningen äga rum; detta givetvis under förutsättning, att det icke varit fråga om sådan ledighet, som enligt bestämmelserna i 2 § 1 mom. må inräknas i tjänstetiden.

Föreskrifter angående rätt för ordinarie tjänsteman, som tillsatts genom full- 2 § 4 mom. makt eller konstitutorial, att bereda sig viss utfyllnad av antalet tjänstår finnas meddelade i 19 och 20 §§. Innebördens av dylik utfyllnad har tidigare berörts i den allmänna motiveringen (sid. 19). Till detaljerna i förslaget återkomma de sakkunniga vid behandlingen av nyssnämnda båda paragrafer i pensionsreglementet (sid. 86).

Förevarande moment innehåller förbud mot dubbelberäkning av tjänstår och 2 § 5 mom. är till sin allmänna princip överensstämmande med vad som nu i detta hänseende gäller. Samma tjänstgöring bör sålunda under inga förhållanden få i pensionshänseende tillgodoräknas mer än en gång. Har däremot tjänstemannen samtidigt innehaft olika med pensionsrätt förenade befattningar, bör detta icke för honom utesluta rätt att räkna tjänstår i båda befattningarna, med

iakttagande dock av den reduktion, som må vara betingad av eventuell nedsättning av tjänstgöringstiden.

2 § 6 mom. Då slutsumman vid tjänstårsberäkningen kan komma att utvisa del av dag, har paragrafen ansetts böra fullständigas med en för dylika fall avsedd avrundningsregel.

3 §. I det föregående (sid. 18) hava de sakkunniga utvecklat de principiella skälen till förslaget att ersätta nuvarande pensionsavgifter med s. k. pensionsavdrag. Rörande den närmare innebörden av förslaget är vidare att märka följande.

Från och med den dag tjänsteman tillträder befattning, som är förenad med pensionsrätt enligt civila tjänstepensionsreglementet, skall hans lön vara minskad med det för befattningen fastställda pensionsavdraget. Den sålunda erhållna nettolönen skall sedermera för honom tillämpas intill utgången av den månad, under vilken han uppnår trettio tjänstår, då lönen börjar utgå med det i avlöningsreglementet angivna oavkortade beloppet.

Även nuvarande pensionsavgifter erläggas visserligen genom avdrag å tjänstemannens avlöning, varför skillnaden mellan pensionsavgift och pensionsavdrag vid första påseende kan förefalla att vara uteslutande formell. Att de båda avdragsformernas karaktär är olika framgår emellertid därav, att i ena fallet lönen är på förhand reducerad till ett visst belopp, alldeles såsom om den vore i avlöningsreglementet fastställd till detta lägre belopp, medan i det senare fallet viss del av lönen tages i anspråk för bestridande av en tjänstemannens åliggande utgift, pensionsavgiften. Olikheten blir särskilt märkbar för den händelse tjänstemannen icke äger uppbära någon avlöning för månaden. Då skall enligt nuvarande pensionsbestämmelser pensionsavgiften kontant inbetalas. Försummas detta, skola förfallna avgifter utan föregående dom eller utslag utmätas. Enligt förslaget skulle däremot någon kontant inbetalning av ett pensionsavdraget motsvarande belopp icke kunna förekomma. Äger tjänstemannen icke uppbära någon avlöning för månaden, är det nämligen en med pensionsavdrag redan förut minskad lön han avstår. Härav följer exempelvis, att, om en tjänsteman under ledighet för offentligt uppdrag förpliktas att avstå hela lönen med rätt att i annan ordning erhålla gottgörelse, ersättningen för mistade löneförmåner bör beräknas efter hans nettolön. Då C-avdraget enligt det föreslagna allmänna avlöningsreglementet skall utgöra för dag $\frac{1}{30}$ av och för kalendermånad hela månadslönen, blir uttrycket månadslönen i fråga om tjänsteman, vars lön skall vara minskad med pensionsavdrag, alltså liktydigt med nettolönen för månaden.

Med de regler, som av de sakkunniga föreslagits beträffande tillgodoräkning av tjänstår, kommer tid, under vilken nettolön tillämpats, att i allmänhet sammanfalla med den tid, som må tillgodoräknas såsom tjänstår, varför den lättanvända i jämförelse med kommunikationsverkens pensionssystem uppstår, att tjänstår och avgifts-(avdrags-)år icke behöva redovisas åtskilda.

Inträffar under nettolöneperioden tjänstledighet för hälsans vårdande eller

för enskilda angelägenheter och vad därmed likställes, får dylik ledighet dock icke tillgodoräknas såsom tjänstår. Denna avvikelse från huvudprincipen synes emellertid icke böra tillmätas större betydelse, särskilt i betraktande av att kravet på verkligen fullgjord tjänstgöring för rätt till tjänstårsberäkning är helt efterskänkt i andra fall, t. ex. vid tjänstledighet för sjukdom. Naturligtvis kunde en anordning tänkas, varigenom pensionsavdrag endast skulle ifrågakomma för tid, som finge räknas såsom tjänstår, men bestämmelser i sådan riktning skulle försvåra reglementets tillämpning utan att tjäna något viktigare syfte. De sakkunniga hava i stället eftersträvat att åt pensionsbestämmelserna förläna så stor enkelhet, som överhuvud taget är möjlig att genomföra i samband med ett system, vilket bygger på särskilda bidrag till pensioneringen från tjänstemännens sida. Det må för övrigt påpekas, att tjänsteman enligt nuvarande pensionsbestämmelser måste erlägga pensionsavgift även under ledighet av ovan angivet slag; är han anställd vid kommunikationsverken, följer därmed rätt att räkna avgiftsår, men om han lyder under civila pensionslagen, följer ej någon förmån i pensionshänseende av de avgifter, som erlagts under ledighet, vilken icke må tillgodoräknas såsom tjänstår.

För samtliga redogörare och revisioner torde med den föreslagna anordningen uppkomma en betydande förenkling. Avlöningslistorna upptaga nu bruttolönerna och därefter en kolumn för avdrag i form av avgifter för egen pensionering och en kolumn för den restsumma, som skall av varje tjänsteman kvitteras. I enlighet med förslaget skall för varje tjänsteman å avlöningslistan upptagas allenast nettolönen, intill dess han nått trettio tjänstår. För revisionens räkning biläggas räkenskapen en förteckning över det mindretal tjänstemän, som nått trettio tjänstår och som således skola uppbära bruttolön. Tidigare pensionsutredningar hava sökt att för den egentliga civilförvaltningens del ernå samma förenkling, men detta skulle kunna vinnas endast genom en tämligen omständlig rapportföring mellan verken och statskontoret samt riksräkenskapsverket. Påtagligt är emellertid, att den administrativa vinsten av de sakkunnigas förslag till fulla uppnås, först därest även beträffande tjänstemännens avgifter för familjepensioneringen en likartad anordning som den av de sakkunniga föreslagna blir genomförd.

Vidare må framhållas, att även verkens matrikelföring kommer att i någon mån förenklas. För närvarande måste särskilda anteckningar föras över dels sådan tjänstledighet, som föranleder avdrag vid tillgodoräkning av tid för uppflyttning i högre löneklass, och dels sådan tjänstledighet, som medför avdrag vid tjänstårsberäkningen i pensionshänseende. Enligt förslaget kommer tjänstledighetsorsaken att öva samma inflytande i löne- som i pensionshänseende med undantag endast i fråga om tjänstledighet för sjukdom. (Jfr specialmotiveringen till 2 § sid. 51.)

De sakkunniga vilja slutligen i detta sammanhang framhålla, att 2 § 4 mom. i 1928 års lönekommittés förslag till allmänt avlöningsreglemente bör kompletteras med en bestämmelse om tjänstemans skyldighet att å sin lön vidkänna pensionsavdrag i enlighet med vad därom är särskilt (d. v. s. i pensionsreglementet) stadgat.

4 § 1 mom.

Enär pensionsreglementet antagits skola äga tillämpning allenast å tjänstemän, vilkas avlöning utbetalas i efterskott och utgår till och med dagen för avgången ur tjänst, har, på sätt finnes stadgat i pensionsbestämmelserna för nyreglerade verk i allmänhet, införts stadgande om att pension skall utgå från och med dagen näst efter den, då avgång från tjänsten ägt rum, till och med den månad, under vilken pensionstagaren avlider eller pensionsrätten eljest upphör.

De sakkunniga vilja i detta sammanhang något beröra ett från personalhåll framkommet önskemål, att begravningshjälp måtte beredas avliden pensionsstagares dödsbo i likhet med vad som enligt avlöningsreglementena gäller i fråga om dödsbo efter avliden tjänsteman. Då förslag om införande av rätt till begravningshjälp på löneområdet först framfördes av kommunikationsverkens lönekommitté, motiverades detta bland annat därmed, att begravningshjälpen delvis borde tjäna såsom kompensation för avskaffandet av förskottsutbetalning av »lönen». Återbetalning av förskottsvis uppburen lön skulle nämligen enligt förut gällande avlöningsbestämmelser icke äga rum vid tjänstemans dödsfall, varför dödsboet, om dödsfallet inträffat tidigt i månaden, hade till sitt förfogande, vad som kunde vara oanvänt av det förskottsvis uppburna lönebeloppet. Genom att i stället meddela bestämmelser om särskild begravningshjälp, vars storlek icke gjordes beroende av om dödsfallet inträffade den ena eller andra dagen i månaden, ansåg sig kommittén kunna åstadkomma en mera rättvist och jämnt verkande ordning.

De sakkunniga hava även övervägt, om icke sådan ändring borde vidtagas i nuvarande föreskrifter angående utbetalning av pension, att pensionen skulle utgå icke såsom nu till och med den månad, under vilken pensionstagaren avlider, utan till och med dagen för dödsfallet men samtidigt, i analogi med vad som gäller på löneområdet, dödsboet tillerkännas särskild begravningshjälp. Med erkännande av det teoretiskt tilltalande i en sådan anordning hava emellertid de sakkunniga funnit sig böra av praktiska skäl avstå från att framställa förslag därom. Inträffande dödsfall kunna icke förutsättas komma lika snabbt till den pensionsutbetalande som till den löneutbetalande myndighetens kännedom. En omläggning av pensionsutbetalningen i antydd riktning torde bland annat på denna grund komma att medföra olägenheter och ökat besvär. Vid sådant förhållande har även frågan om införande av begravningshjälp åt avliden pensionstagares dödsbo ansetts böra förfalla, och de sakkunniga hava icke heller föranstaltat om utredning angående det bidrag från tjänstemännens sida, som kunde finnas påkallat till bestridande av kostnaderna för dylik ersättning.

4 § 2 mom.

Enligt 6 § i kommunikationsverkens pensionslag verkställes utbetalning av pension från det verk tjänstemannen vid avgången tillhörde. För allmänna civilförvaltningens vidkommande utbetalas pensionen av statskontoret, för så vitt icke densamma skall utgå av medel, som för ändamålet stå till särskilt verks förfogande — t. ex. tullmedel, patent- och registreringsavgifter m. m. — i vilket fall utbetalningen verkställes av detta verk, där icke annan överenskommelse träffats med statskontoret. Då det numera torde höra till undantagen, att

pensionär personligen avhämtar sin pension hos den pensionsutbetalande myndigheten, måste redan nu postverket anlitas för pensionernas utbetalande. De sakkunniga förmena, att onödig omgång och kostnader skulle undvikas, därest hela proceduren med utbetalning av pensioner direkt uppdroges åt postverket, som redan har bestyret med utbetalningen av folkpensionerna.

Sedan tjänstemans pensionsrätt blivit i vederbörlig ordning (jfr 6 § pensionsreglementet) fastställd och avsked beviljats, skulle postverket av den myndighet, som beviljat avskedet, erhålla de uppgifter, som erfordras för pensionens utbetalande till pensionstagaren. Postverket skulle månadsvis beredas gottgörelse för gjorda pensionsutbetalningar från de medel, som äro å riksstaten anvisade eller eljest avsedda för bestridande av pensioneringskostnaderna. Denna gottgörelse bör givetvis även innefatta skälig, av Kungl. Maj:t bestämd ersättning för postverkets bestyr med utbetalningen.

De sakkunniga hava i samråd med chefen för generalpoststyrelsens femte byrå utarbetat förslag till de närmare föreskrifter, som synts böra av Kungl. Maj:t meddelas för ernående av en på föreslaget sätt genomförd centralisering av pensionsutbetalningen. Härom, liksom rörande vissa andra med pensionsreglementet samhörande spörsmål, komma de sakkunniga att framdelas avgiva särskilt yttrande.

Angående pensionsrättens förverkande stadgas i 9 § av civila pensionslagen, att pension ej tillkommer den, som blivit från tjänsten avsatt eller för fel eller försumlighet från tjänsten skild, samt ej heller den, som vid avgång från tjänsten icke är svensk medborgare. I samma lags 14 § meddelas vidare föreskrifter för det fall, att en pensionstagare blivit dömd till straffpåföljd, vilken utestänger från behörighet och rättigheter, som omförmälas i 2 kap. 19 § strafflagen (motsvarande den tidigare straffformen »förlust av medborgerligt förtroende») eller, i stället för till avsättning, till straff enligt 2 kap. 17 § strafflagen. Efter det beslut härom vunnit laga kraft, skola två tredjedelar av pensionen anses förverkade. Kommunikationsverkens pensionslag innehåller, utöver bestämmelser av likartat innehåll, en föreskrift om att, därest pensionstagare undergår frihetsstraff, som omfattar minst en månad, eller är intagen å tvångsarbetsanstalt, han för den tiden icke må åtnjuta statspensionen, d. v. s. de två tredjedelar av pensionen, som staten anses bekosta. Har pensionstagaren anhörig, vilken för sitt uppehälle är beroende av honom, må dock dylik anhörig i sistnämnda fall kunna av vederbörande verksstyrelse tillerkännas rätt att uppbära statspensionen eller del därav.

»Då rätten till pension är en förmån, som omedelbarligen härleder sig från den innehavande tjänsten, borde det vara en självklar sak, att den, som gjort sig tjänsten förlustig, även skulle förlora sin rätt till pension.» Yttrandet är hämtat ur 1899 års pensionskommittés motiv till ovan omförmälda 9 § av civila pensionslagen. Svensk medborgarrätt borde vidare enligt samma kommittés mening utgöra en nödvändig förutsättning för att erhålla pension, varför pension ej syntes böra tillkomma den, som vid avgång från tjänsten icke vore svensk medborgare. Kommittén tvekade icke heller att draga konsekvenserna

5 §.

av dessa åsikter, då det gällde att bestämma, huru borde förfaras med redan beviljad pension.

»Av pensions egenskap att vara en av förut innehavd tjänst omedelbart beroende förmån måste», säger kommittén, »den slutsats dragas, att, därest grunden för rätten till pension skulle bortfalla, även pensionsförmånen bör upphöra. Skulle alltså en pensionstagare bliva dömd till förlust av medborgerligt förtroende, bör hans rätt att vidare uppbära pensionen vara förverkad, enär för tjänstinnehavare förlust av medborgerligt förtroende alltid drager med sig förlust av innehavande ämbete eller tjänst. Likaledes bör tydligen, om det skulle inträffa, att en pensionstagare för under tjänstetiden begånget brott gjort sig skyldig till avsättning och — då avsättning i sådant fall icke kan såsom straff användas — i stället för avsättning ådömes straff, varom i 2 kap. 17 § strafflagen förmåles, en sådan pensionstagare icke vidare få tillgodonjuta rätten att uppbära pension.

Slutligen torde även rätten till beviljad pensions uppbärande för framtiden böra förverkas, därest en pensionstagare skulle övergå till främmande nationalitet, enär han därigenom upphör att äga den egenskap av svensk medborgare, vilken — — skulle utgöra en nödvändig förutsättning för att tjänstinnehavare vid avskedstagandet må kunna tilläggas pension.»

Emellertid fann kommittén anledning att i visst avseende modifiera sin sålunda intagna ståndpunkt. I fortsättningen tillägger nämligen kommittén bland annat följande:

»Med avseende å den blivande skyldigheten för tjänstinnehavare att medelst erläggande av årliga avgifter delvis pensionera sig själv, har kommittén haft anledning taga i övervägande, i vad mån detta nya moment i pensionslagstiftningen för de tjänstinnehavare, varom är fråga, må anses böra förändra någon mildring av verkningarna av de föreslagna lagbestämmelserna om förverkande av rätten att för framtiden uppbära beviljad pension. Kommittén har då trott sig finna, att även om erläggandet av pensionsavgift icke kan betraktas annorlunda än som en med den innehavande tjänsten förenad skyldighet, vars behöriga fullgörande utgör ett av villkoren för rätt att åtnjuta de av tjänsten sig härledande förmåner, omständigheter dock kunna förekomma av den ömmande art, att det måste anses vara med billighetens fordringar mest överensstämmande, därest dessa avgifter skulle kunna i någon lämplig form få tillgodokomma pensionstagarens hustru och oförsörjda barn, vilka eljest skulle alltför hårt drabbas av de ekonomiska svårigheter och bekymmer upphörandet av pensionsförmånen medför.

Av sådan anledning och under den förut nämnda beräkningen, att tjänstinnehavaren kan anses genom erläggande av de föreslagna avgifterna deltaga i pensionskostnaden med omkring en tredjedel, har kommittén alltså ansett sig böra till intagande i pensionslagen förorda ett stadgande av innehåll, att, därest den, som enligt bestämmelserna i 14 § förverkat rätt till pensions uppbärande, skulle hava *här i riket* bosatt hustru eller barn under aderton år, Konungen må äga, efter prövning av de i det särskilda fallet föreliggande omständigheterna, att *för den tid pensionen eljest skolat utgå av pensionsfondens medel* tilldela hans hustru eller barn understöd, vilket till sammanlagt belopp icke må överstiga en tredjedel av pensionen.»

Av proposition nr 18 till 1907 års riksdag med förslag till ny civil pensionslag framgår, att föredragande departementschefen, statsrådet Swartz, icke helt anslöt sig till den uppfattning rörande pensionsrättens förverkande, som

utvecklats av pensionskommittén. Enligt departementschefens mening vore pensionsrätten grundlagd dels genom det arbete pensionären under sin verksamhet för statens räkning utfört och dels genom direkta inbetalningar å tjänst-innehavarens sida, och dessa omständigheter syntes böra tagas i betraktande vid avgörande av frågan, under vilka förhållanden en redan beviljad pension skulle anses vara av pensionären förverkad. För sin del ansåg departementschefen, att en pensionstagare, som dömts förlustig medborgerligt förtroende eller till, i stället för avsättning, straff enligt 2 kap. 17 § strafflagen, däri-genom icke borde anses ha förverkat hela sin pension utan skulle få bibehålla så stor andel av pensionen, som beräknades härleda sig från pensionsavgifterna, d. v. s. en tredjedel.

Departementschefen tillägger:

»Enär pensionsförmån, varom här är fråga, tillagts pensionären på grund av ett redan före avskedstagandet av honom utfört arbete i statens tjänst, anser jag lika med statskontoret tvivelaktigt, huruvida det kan åberopas verklig rättsgrund för den mening, att pensionär genom att övergå till annan nationalitet bör anses hava förverkat denna förmåns åtnjutande för återstående levnadsdagar. Att pensionär även i sådant fall icke bör berövas frukten av de avgifter, han för erhållande av denna pension måst erlægga, och att han således under alla omständigheter bör bibehållas vid en tredjedel av pensionen, synes mig vara uppenbart. Då emellertid nu gängse åskådningssätt icke med en svensk medborgares övergång till annan nationalitet — där denna handling icke skulle företagas i ett mot det egna landet fientligt syfte — torde förbinda uppfattningen av något brottsligt eller för hans person nedsättande, så synes mig, som skulle med detta åskådningssätt icke heller överensstämma att belägga sådan övergång med den påföljd, att den intjänade pensionen, i vad den härledde sig från statsmedel, komme att avhändas honom.»

Riksdagen godkände för sin del den omredigering av 14 § i pensionskommitténs lagförslag, vilken av departementschefen förordades.

Den av pensionskommittén föreslagna indragningen av all pensionsrätt, om tjänsteman blivit avsatt eller entledigad på grund av tjänstefel eller vid avgången icke längre var svensk medborgare, föranledde däremot icke någon erinran från vare sig departementschefens eller riksdagens sida. Dock vill det förefalla, som om i huvudsak samma skäl, vilka föranledde ändringarna i 14 § av pensionskommitténs lagförslag, skulle kunna anföras till stöd för ett mildrande av bestämmelserna om pensionsrättens förverkande även i de fall, som omförmälas i 9 § av civila pensionslagen.

Fullföljer man den tankegång, åt vilken gavs uttryck i ovan omförmälda proposition till 1907 års riksdag, kan det svårligen, såsom 1899 års pensionskommitté velat göra gällande, sägas vara en självklar sak, att den, som på grund av något sitt förfarande blir skild från tjänsten, därmed också förverkat all rätt till pension för samma tjänst. Att indraga den del av intjänat pension, som anses bekostad av staten, kan visserligen i åtskilliga fall te sig befogat, men att även beröva tjänstemannen frukterna av hans egna avsättningar för ålderdomen är en form av straffskärpning, som åtminstone förefaller de sakkunniga vara svagt grundad.

De sakkunniga se saken på följande sätt. Begår en tjänsteman någon förbrytelse, som föranleder hans skiljande från tjänsten, är han att hänföra till den kategori av befattningshavare, vilka avgå ur statens tjänst, innan de uppfyllt villkoren för erhållande av pension enligt de vanliga pensionsbestämmelserna. Huru med dylika befattningshavare bör förfaras, stadgas i 21 § pensionsreglementet, som tillförsäkrar vederbörande viss uppskjuten livränta, beräknad i relation till den intjänta pensionen. Är förbrytelsen begången i tjänsten och alltså har karaktär av ämbetsbrott, bör pensionens statsandel vara helt förverkad och livräntan alltså ungefärligen motsvara pensionsavdragen (pensionsavgifterna). Äger däremot brottet icke samband med tjänsten, synes man vid livräntans beräkning icke ha orsak att förfara strängare än eljest vid fall av förtidig avgång.

Har tjänsteman gjort sig skyldig till någon förbrytelse i sin tjänst, som icke upptäckes, förrän efter det avsked med pension blivit honom beviljad, och dömes han sedermera, i stället för till avsättning, till straff enligt 2 kap. 17 § strafflagen, bör givetvis den omständigheten, att han undgått upptäckt före pensioneringstillfället, icke föranleda, att han får behålla sin pension oavkortad. Från och med månaden näst efter den, under vilken utslaget vunnit laga kraft, torde, i överensstämmelse med vad som nu gäller, två tredjedelar av pensionen böra anses förverkade.

Begår däremot *pensionstagare* ett brott, synes detta vara en omständighet, som icke bör hava någon inverkan å hans rätt att åtnjuta pension för tidigare innehavd statsanställning. Endast för det fall, att pensionstagaren undergår frihetsstraff eller är föremål för åtgärd, som träder i stället för sådant straff, eller ock avtjänar tvångsarbete, synes skäligt att under tiden låta honom avstå två tredjedelar av pensionen, detta med hänsyn även till att staten har att sörja för pensionstagarens underhåll under samma tid. Emellertid vilja de sakkunniga förorda, att, om här avsedd pensionstagare har anhörig, vilken för sitt uppehälle är beroende av honom, den myndighet, som beviljat pensionen, må kunna medgiva sådan anhörig rätt att uppbära det förverkade pensionsbeloppet eller del därav. En bestämmelse av likartat innehåll finnes intagen i nu gällande pensionslag för kommunikationsverken.

Vad slutligen angår frågan, huruvida svenskt medborgarskap *vid avgången* ur tjänst bör såsom hittills uppställas som villkor för rätt att åtnjuta pension, är ett dylikt villkor, som för övrigt endast ytterst sällan torde bliva av betydelse, stridande icke blott mot den av de sakkunniga hävdade uppfattningen av pensionen såsom en försäkring utan även mot modern syn på nationalitetsbegreppet. Det är, såsom i ett förut citerat uttalande av statsrådet Swartz framhålles, knappast överensstämmande med gängse åskådningssätt att belägga övergång till annan nationalitet med den påföljd, att den intjänade pensionen komme att avhändas vederbörande. Detta uttalande av departementschefen hade visserligen närmast avseende å redan beviljad pension, men det torde obestriddligen i lika mån kunna tillämpas å själva rätten till pension. De sakkunniga hava icke heller funnit sig böra i förslaget till pensionsreglemente intaga något stadgande om pensionsrättens förverkande av nyss nämnd anledning.

Det är givetvis av vikt för erhållande av en i möjligaste mån enhetlig tillämpning av pensionsreglementet, att prövningen av pensionsfrågorna icke splittras på alltför många myndigheter. Denna princip ligger även till grund för nu gällande ordning, enligt vilken pension för tjänster, tillhörande allmänna civilförvaltningen, i regel skall sökas hos statskontoret. Rätt att meddela beslut angående pension tillkommer i övrigt endast de fyra kommunikationsverken samt tullverket och domänverket.

I sitt betänkande med förslag till ny civil pensionslag föreslog 1926 års pensionsutredning, att även tullverkets pensionsfrågor borde avgöras av statskontoret. Med anledning härav har statskontoret i yttrande över förslaget framhållit, att någon olägenhet icke förspors med den nuvarande anordningen men att ämbetsverket icke ville motsätta sig en överflyttning av prövningen till statskontoret, om så skulle befinnas önskligt, varvid emellertid betonades, att detta komme att medföra en väsentlig ökning av statskontorets bestyr med pensionsfrågor. Generaltullstyrelsen har däremot bestämt avstyrkt den ifrågasatta ändringen såsom medförande en icke önskvärd omgång. Det borde, anför styrelsen, icke förbises, att en dylik omläggning skulle gå i motsatt riktning mot de strävanden att vinna förenklingar inom statsförvaltningen, som i vår tid med styrka göra sig gällande.

De sakkunniga anse sig icke böra ifrågasätta en längre gående centralisering av pensionsärendenas behandling, än som för närvarande tillämpas och av förhållandena må påkallas. I betraktande av att det nu är fråga om övergång till ett i viktiga delar nytt och oprövat pensionssystem torde icke heller någon utvidgning av myndigheternas egen prövningsrätt i pensionsfrågor böra vidtagas — åtminstone icke omedelbart.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle sålunda frågor om rätt till pension prövas

beträffande ordinarie tjänstemän, som tillsättas genom förordnande på viss tid, av Kungl. Maj:t,

beträffande tjänstemän — utom de förut nämnda — vid tullverket, postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk eller domänverket av vederbörande verks styrelse samt

i övrigt av statskontoret.

Det bör här framhållas, att de sakkunniga icke avse, att stadgandena i 6 § skola medföra ändring i vad nu gäller i fråga om vilken myndighet det tillkommer att meddela *avsked* från tjänst. Föreskrift därom har icke sin plats i pensionsreglementet utan är av instruktions natur. Stadgandena i 6 § innebära alltså icke, att avsked skall sökas hos där angiven myndighet, utan allenast, att myndighet, som har att bevilja avsked, skall, därest pensionsfrågans prövning icke tillkommer myndigheten själv, hänvända sig till statskontoret för inhämtande av uppgift om den eventuella pensionens storlek. Först sedan statskontoret lämnat uppgift härom, kan myndigheten bevilja avskedet. I detta sammanhang torde icke vara ur vägen att framhålla lämpligheten av att i verkens instruktioner införes föreskrift därom, att tjänsteman, som enligt pensionsreglementet är skyldig att avgå från sin tjänst, skall ingiva ansökan

om avsked och att sådan ansökan skall, då fråga är om avsked vid uppnådd pensionsålder, ingivas till vederbörande myndighet inom viss i instruktionen utsatt tid, förslagsvis senast två månader före nämnda ålders uppnående.

Vad i 1907 års pensionslag stadgas därom, att det alltid skall ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma om pension för tjänsteman, som, oaktat skyldighet för honom att avgå från tjänsten inträtt, ej söker avsked, har icke erhållit någon motsvarighet i förslaget, och ej heller har i förslaget intagits någon föreskrift om att i dylikt fall Kungl. Maj:t skall besluta i fråga om tjänstemannens entledigande. De sakkunniga äro nämligen av den uppfattningen, att prövningen av själva pensionsfrågan icke behöver vara direkt abhängig av en utav vederbörande tjänsteman gjord framställning om avsked med pension utan lika väl kan, om så befinnes erforderligt, upptagas på föranstaltande av den myndighet, under vilken tjänstemannen lyder. Själva prövningen innebär för övrigt icke något annat än ett fastställande av storleken av den pension, som under vissa närmare angivna förutsättningar tillkommer tjänstemannen vid avgång från tjänsten. Härför kräves uppenbarligen icke Kungl. Maj:ts medverkan. Vad åter angår frågan, huruvida Kungl. Maj:ts medverkan skall erfordras för entledigande av en tjänsteman, som av verksam myndighet, vilken äger bevilja tjänstemannen avsked, befunnits skyldig att avgå men som det oaktat vägrar att ansöka om avsked, hålla de sakkunniga före, att i detta liksom i andra fall nämnda myndighet bör, såsom redan nu gäller enligt pensionslagen för kommunikationsverken, äga befogenhet att själv besluta om avskedet, tjänstemannen förbehållet att genom besvär få frågan dragen inför Kungl. Maj:t. Någon olägenhet lär icke, såsom i ett yttrande över 1926 års pensionsutrednings förslag förmodats, en sådan anordning behöva medföra. Överklagar tjänstemannen myndighetens beslut, torde därav icke följa, att han skulle vara berättigad att utöva tjänsten och uppbära lön i avvaktan på besvärfrågans avgörande.

6 § 2 mom. Föreskriften om att avsked ej må meddelas tjänsteman, innan frågan om hans rätt till pension, där sådan fråga förekommer, blivit vederbörigen avgjord, överensstämmer i sak med vad som för de förvaltningsområden, å vilka 1907 års civila pensionslag äger tillämpning, blivit stadgat i kungörelse den 8 oktober 1918 (nr 779).

6 § 3 mom. Det torde få anses vara överensstämmande med god ordning, att tjänsteman efter avgång från tjänsten är i besittning av en handling, som styrker hans pensionsrätt. I kommunikationsverkens pensionslag stadgas även, att, då pension beviljas, pensionsbrev skall utfärdas. Någon liknande bestämmelse finnes däremot icke i 1907 års pensionslag.

1926 års pensionsutredning har med anledning härav framhållit, att all den stund det inom allmänna civilförvaltningen i regel icke är samma myndighet, som prövar pensionsrätten och beviljar avsked, det icke är möjligt för den prövande myndigheten — statskontoret — att i ett pensionsbrev meddela erforderliga uppgifter angående bland annat den tid, varifrån pension må upp-

bäras, före det vederbörande verksmyndighet fattat beslut om avskedet. Att märka vore emellertid, tillägger pensionsutredningen, hurusom — fränsett de fall, då Kungl. Maj:t beviljar vederbörande avsked — för närvarande den ordningen iakttages, att befattningshavare vid avskedet erhåller en avskrift av den skrivelse, som statskontoret avlåter till verksmyndigheten rörande befattningshavarens pensionsförmåner efter avgång från tjänsten. Ett dylikt förfarande syntes vara för pensionstagaren fullt betryggande. Emellertid borde i lagen intagas en föreskrift av innehåll, att den pensionsberättigade skall, då pension beviljats, därom erhålla skriftligt bevis.

Med den ordning för pensions- och avskedsfrågors avgörande, som nu i allmänhet tillämpas och i vilken de sakkunniga icke föreslå någon ändring, skulle den avskedsbeviljande myndigheten, även i det fall, att den icke själv äger besluta om pensionens storlek, dock hava tillgång till statskontorets uppgift därom. I en och samma handling synes därför lämpligen kunna såväl avsked meddelas som ock utfästelse göras om pension och dess storlek. De sakkunniga vilja också för genomförande av denna förenklade ordning föreslå, att formulär till sådan handling fastställas, förslagsvis av följande avfattning:

»Pensionsbrev.

(Den avskedsbeviljande myndighetens namn)

har denna dag meddelat

(Tjänstetitel, fullständiga för- och tillnamn)

avsked från sin tjänst vid med utgången
(Verkets namn)

av månad 19..... samt tillförsäkrar honom (henne) härigenom, under förbehåll av revisionsgranskning, tjänstepension till belopp för år räknat av (.....) kronor att från och med den 19..... utgå i enlighet med bestämmelserna i civila tjänstepensionsreglementet.

Pensionen utbetalas genom postverkets försorg månadsvis i efterskott med kronor öre. Stockholm den 19.....»

Det i detta förslag införda förbehållet om revisionsgranskning synes betingat icke blott därav, att den myndighet, som utfärdar handlingen, i vissa fall icke själv fixerat pensionens storlek, utan även därav, att utväg i allmänhet bör hållas öppen för den händelse något misstag skulle hava begåtts.

Att på sätt tidigare föreslagits i själva pensionsförfattningen intaga detaljerade föreskrifter angående sättet för pensionsansökans ingivande ävensom rörande vilka olika handlingar skola åtfölja ansökningen, hava de sakkunniga icke funnit nödvändigt. I den mån dylika detaljföreskrifter kunna befinnas erforderliga, torde de böra meddelas i annan ordning.

7 §. För bedömandet av tjänstemans pensionsrätt måste uppenbarligen den prövande myndigheten äga tillgång till uppgifter, grundade på noggranna och under tjänstemannaansvar förda anteckningar rörande de förhållanden, som öva inflytande å pensionsfrågan. Dessa anteckningar böra, där så lämpligen kan ske, sammanföras i en *tjänstematrikel*, som icke blott skulle tjäna som pensionsliggare utan jämväl kunde innehålla uppgifter av betydelse i lönehänseende, t. ex. för bedömande av tjänstemans rätt till uppflyttning i högre löneklass m. m.

Skyldigheten för vederbörande myndigheter att föra tjänstematrikel eller däremot svarande anteckningar torde böra stadgas i pensionsreglementet, som emellertid icke skulle innehålla några detaljföreskrifter i ämnet. De sakkunniga förutsätta dock, att Kungl. Maj:t skulle utfärda dylika föreskrifter. För ernående av önskvärd enhetlighet i fråga om matriklarnas innehåll och uppställning komma de sakkunniga att framdeles i annat sammanhang avgiva förslag härutinnan.

8 §. Paragrafen innehåller en allmän avrundningsregel av innebörd, att pensions månadsbelopp alltid skall sluta på helt kronal.

2 avd.
Ordinarie
tjänstemän,
som tillsätts genom
fullmakt
eller konstitutional.
1 kap. 9 §.

I förarbetena till 1907 års civila pensionslag anges såsom en av lagens viktigare uppgifter »att genom lämpligt avvägda bestämmelser så ordna frågan om tjänstinnehavarnes skyldighet att avgå från tjänsten, att dylik skyldighet förefinnes i alla de fall, då det måste anses ådagalagt, *antingen* att till följd av hög ålder tjänstinnehavares arbetsförmåga blivit så nedsatt, att han icke vidare kan på ett tillfredsställande sätt fylla sin plats, *eller ock att* långvarig sjukdom, vanförhet eller lyte gör honom för framtiden till tjänstutövning oförmögen».

1899 års pensionskommitté, ur vars betänkande angående förändrat ordnande av det civila pensionsväsendet förestående citat är hämtat, tillägger:

»Uti nu ifrågavarande hänseende har det synts kommittén nödigt att skilja mellan, *å ena sidan*, dem, som innehava domarämbeten och alltså utöva ett kall av den art, att frågan om kvarstående i ämbetet utöver viss åldersgräns icke synes böra göras beroende av någon myndighets beslut, samt, *å andra sidan*, övriga ämbets- och tjänstemän, i avseende å vilka frågan om kvarstående i tjänsten utöver viss åldersgräns i varje särskilt fall bör kunna överlätas åt överordnad myndighets prövning.

Ofvillkorlig skyldighet att från tjänsten avgå bör, enligt kommitténs åsikt, inträda:

1:o för *varje* tjänstinnehavare, därest han *antingen* fyllt sjuttio år *eller*, efter att under fem på varandra följande år av sjukdom, vanförhet eller lyte varit ur stånd att tjänstgöra, finnes vara för framtiden till tjänstgöring oförmögen, *eller ock* träffats av olycksfall i tjänsten av den beskaffenhet, att det befinnes för honom medföra framtida oförmögenhet till tjänstgöring;

2:o för *innehavare av domarämbete*, därest han, efter att hava uppnått de för rätt till hel pension stadgade *levnads- och tjänstår*, oavbrutet under sex månader på grund av sjukdom varit och fortfarande finnes vara till tjänstgöring oförmögen.

Annan tjänstinnehavare än den, som innehar domarämbete, bör enligt kom-

mitténs mening visserligen vara skyldig att från tjänsten avgå, så snart han uppnått den *levnadsålder*, som utgör ett av villkoren för erhållande av hel pension, men det må vara Konungen eller, där viss ämbetsmyndighet äger att från tjänsten avskeda, den myndighet *obetaget* att låta med avskedet anstå, därest och så länge tjänstinnehavaren prövas kunna i tjänsten på ett tillfredsställande sätt gagna det allmänna. Liknande medgivande förefinnes redan nu bland villkoren för åtnjutande av de å ett flertal lönestater uppförda avlöningsförmåner; och genom ett sådant lagstadgande har kommittén velat tillgodose såväl statens som den enskilde tjänstinnehavarens ekonomiska intressen, vilka under här angivna förutsättning tydligen sammanfalla.»

De huvudregler, som kommittén sålunda uppdragit i fråga om tjänstemans skyldighet att avgå från tjänsten, inflöto sedermera i civila pensionslagen och äro med i huvudsak oförändrat innehåll alltjämt gällande.

Emellertid gjordes vid pensionsfrågans framläggande i proposition nr 18 för 1907 års riksdag ett betydelsefullt tillägg till de av pensionskommittén föreslagna bestämmelserna om avgångsskyldighet. Härom anförde föredragande departementschefen, statsrådet Swartz, följande:

»Genom den framflyttning av pensionsåldern från 60 resp. 65 år till 62 resp. 67 år, som skulle komma att äga rum enligt lagförslagets 5 §, har man sökt bereda staten en avsevärd lättnad i pensionsutgifterna. Ett sådant framskjutande av åldersgränsen torde dock icke kunna anses vara ur det allmännas synpunkt önskvärt under annan förutsättning än den, att vederbörande tjänstinnehavare befinnes kunna i tjänsten på ett tillfredsställande sätt gagna staten, intill dess den för pensionsrättens inträde fastställda högre levnadsåldern blivit uppnådd. Skulle så icke vara händelsen, har grunden för åldersgränsens framflyttning i själva verket bortfallit; och utväg torde under sådana omständigheter böra beredas att ur tjänsten avlägsna tjänstinnehavare, som visat sig sakna de förutsättningar, utan vilka ett kvarstående i tjänst måste anses vara mera till skada än till gagn för det allmänna. Liksom beträffande de vid skogsstaten anställda tjänstemän och betjante nu finnes stadgad rättigheten att för tillgodoseende av statens bästa före den vanliga pensionsålderns uppnående avlägsna sådan tjänstinnehavare, vars försvagade hälsotillstånd visat sig hinderligt för tjänstens behöriga utövande, så synes det mig, som skulle man i en blivande pensionslag icke kunna undvara en bestämmelse, varigenom det överlämnades åt Konungens prövning att, uppå vederbörande ämbetsmyndighets framställning, förklara den tjänstinnehavare skyldig att från tjänsten avgå, som befinnes vara av sjukdom eller minskad arbetsförmåga urständsat att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänståligganden och som tillika antingen, där enligt 5 § rätt till hel pension inträder vid 67 levnadsår, uppnått en levnadsålder av minst 65 år eller, där enligt samma paragraf rätt till hel pension inträder vid 62 år, uppnått en levnadsålder av minst 60 år eller ock, där fråga är om tjänstinnehavare vid den lokala skogsförvaltningen, uppnått en levnadsålder av minst 63 år. En punkt av nu angivet innehåll torde därför böra i 6 § inflyta.»

Riksdagen godkände även det föreslagna tillägget, och, ehuru stadgandet senare varit föremål för åtskilliga ändringar i kompletterande syfte, kvarstår den däri uttryckta principen orubbad.

Statens intresse av att utan oskäligt lång tidsutdräkt få en till tjänstgöring oförmögen befattningshavare ersatt med en fullt tjänstduglig person kan genom civila pensionslagens bestämmelser rörande avgångsskyldighet knappast

sägas hava blivit i erforderlig mån tillgodosett. I kommunikationsverkens pensionslag hava ock meddelats betydligt skärpta föreskrifter i förevarande hänseende. Bland annat göres avgångsskyldigheten vid sjukdom ej beroende av om sjuktiden varat minst fem år, varjämte lagen med sjukdom, vanförhet och lyte likställer även nedsatt arbetsförmåga såsom skäl till entledigande.

För allmänna civilförvaltningens del har behovet av ändrade bestämmelser angående tjänstemans skyldighet att avgå från tjänsten länge försports och vid tidigare pensionsutredningar beaktats. Även riksdagens år 1930 församlade revisorer hava riktat uppmärksamheten på berörda fråga. I sin berättelse omförmäla sålunda revisorerna, hurusom en vaktmästare vid statens bakteriologiska laboratorium, som i maj 1930 beviljats avsked från sin vaktmästarbefattning, dessförinnan i en följd från och med den 1 oktober 1921 åtnjutit tjänstledighet på grund av sjukdom. Efter en närmare redogörelse för de omständigheter, som varit förknippade med den långa sjukledigheten, göra revisorerna följande uttalande:

»Revisorerna måste beteckna det såsom ett synnerligen otillfredsställande förhållande, att ovan angivna bestämmelser angående förtidspensionering av tjänstemän icke äro så avfattade, att de förhindra, att en befattningshavare, som på grund av sjukdom är urståndsatt att sköta sin tjänst, kan bibehållas vid densamma så lång tid som i förevarande fall. Revisorerna vilja erinra om att såväl 1921 års pensionskommitté som 1926 års pensionsutredning i sina åren 1924 respektive 1927 framlagda betänkanden rörande förslag till ny civil pensionslag påyrkat en skärpning av här ifrågavarande bestämmelser, varigenom nu påtalade missförhållande skulle avlägsnas. Då det ovan omnämnda fallet synes revisorerna ägnat att i sin mån belysa behovet av en snar författningsändring i omförmälda hänseende, hava revisorerna ansett sig böra bringa det samma till riksdagens kännedom.»

1931 års riksdagsrevisorer hava ytterligare belyst de av 1930 års revisorer påtalade bristerna i här förevarande bestämmelser genom relaterande av ett fall, då en landsfiskal i Uppsala län enligt statskontorets beslut den 10 december 1931 förklarats berättigad att vid avgång från tjänsten efter den 17 januari 1932 komma i åtnjutande av hel pension, oaktat han dessförinnan från och med den 21 februari 1918 eller under nära 14 år oavbrutet varit tjänstledig på grund av sjukdom.

Enär den viktigaste invändning, som rests mot de hittills framkomna förslagen om utvidgning av nu förefintliga möjligheter till tvångspensionering av arbetsoförmögna tjänstemän, gått ut på att de föreslagna bestämmelserna icke vore i allo förenliga med § 36 regeringsformen, torde anledning förefinnas att närmare undersöka hållbarheten i en sådan kritik. Det återopade grundlagsstandgandet är av följande lydelse:

»De som bekläda domareämbeten, så högre som lägre, samt alla andra ämbets- och tjänstemän, än de i föregående § nämnda,¹ kunna icke, utan medelst rannsakning och dom, ifrån sina innehavande sysslor av konungen avsättas, ej heller, utan efter egna ansökningar, till andra tjänster befordras eller flyttas.»

¹ Innehavare av s. k. förtroendesysslor.

Till en början torde med fog kunna frågas, huruvida avsked med pension, alltså med bibehållande av viss del av det med tjänsten förenade ekonomiska vederlaget, skulle, om avskedet beviljats utan någon av tjänstemannen därom framställd anhållan, kunna betecknas såsom eller likställas med *avsättning*. De sakkunniga hava i det föregående (sid. 15) påpekat, hurusom oavsättligheten, då pensionering började införas i vårt land, närmast torde hava ansetts liktydig med lönsens oantastlighet. Det är ju också att märka, att en ordinarie tjänstinnehavare anses när som helst kunna överflyttas på indragningsstat, varigenom han väl mister sin syssla men ej sin avlöning. Här föreligger alltså icke någon avsättning. Man torde även hava grundad anledning förmoda, att stadgandet i § 36 R. F. icke övat något inflytande på avfattningen av 1907 års pensionslag med dess bestämmelser om ovillkorlig skyldighet för tjänsteman att under vissa i lagen närmare angivna förutsättningar avgå från sin tjänst med pension. Ätminstone har i motiven till civila pensionslagen icke med ett ord berörts frågan, om en tjänsteman överhuvud taget kan åläggas att avgå »utan medelst rannsaking och dom», eller om rent av hela pensioneringsprincipen står i motsättning till grundlagsbudet om tjänstemans oavsättlighet.

Enligt de sakkunnigas mening kan § 36 R.F. icke rimligtvis givas den innebörden, att en tjänsteman, som av någon anledning blivit oförmögen att för framtiden bestrida de med hans tjänst förenade sysslorna, skulle, det oaktat kunna trotsa sig till att kvarstå i tjänst. I nämnda grundlagsstadgande kan svårligen inläggas mera, än att en tjänsteman, så länge han är i stånd att behörigen sköta sin befattning, icke skall kunna godtyckligt berövas densamma.

De sakkunniga hålla sålunda före, att § 36 R.F. icke lägger hinder i vägen för ett ändamålsenligt ordnande av frågan om tjänstemans skyldighet att avgå från tjänsten. Befattningshavaren har däremot rättighet att kräva tillräckliga garantier för en fullt objektiv prövning av denna skyldighet. Ifrågavarande grundlagsföreskrift torde nämligen, såsom av 1928 års lönekommitté erinrats i samband med kommitténs behandling av spörsmålet om tjänstemännens förflyttningsskyldighet, hava tillkommit såsom ett värn om förvaltningens självständighet gentemot mer eller mindre godtyckliga ingripanden uppifrån.

Från denna allmänna utgångspunkt gäller det tydligen endast att i pensionsreglementet fastslå, huru den oförmåga att vidare sköta tjänsten, som bör medföra avgångsplikt, skall konstateras.

Avgången från tjänsten sker i normala fall vid uppnåendet av den s. k. pensionsåldern. Föreskriften härutinnan har uppenbarligen intet direkt samband med det ovan återopade grundlagsstadgandet utan stöder sig på den presumptionen, att oförmåga att på behörigt sätt sköta tjänsten inträder vid en viss, för varje befattning bestämd levnadsålder. Veterligen har icke någon erinran blivit gjord mot denna praxis. Fortfarande liksom hittills torde även såsom allmän regel böra gälla, att pensionsålderns uppnående medför skyldighet för vederbörande att avgå, såframt icke den myndighet, som äger att från befattningen avskeda, finner sig böra medgiva viss tids anstånd med avskedet. Frågan om lämplig pensionsålder behandlas av de sakkunniga i annat sammanhang (se sid. 25 och 111).

Har genom läkarundersökning behörigen styrkts, såväl att tjänstemannen till följd av olycksfall i tjänsten, sjukdom, vanförhet, lyte eller nedsatt arbetsförmåga blivit oförmögen att utöva tjänsten som ock att denna oförmåga icke blott är tillfällig utan kommer att bestå för framtiden, bör likaledes skyldighet att avgå inträda. Hur läkarundersökningen skall tillgå, hur mot varandra stående uttalanden från olika läkare skola bedömas etc., kan icke generellt angivas i pensionsreglementet utan måste bliva en fråga, som får avgöras från fall till fall. Då tjänstemännen enligt de av 1928 års lönekommitté föreslagna avlöningsreglementena allmänt skulle på statens bekostnad erhålla läkarvård av för sådant ändamål utsedda verksläkare, kan det icke heller behöva i pensionsreglementet utsägas, att det normalt är verksläkaren, som skall utföra här ifrågavarande läkarundersökning och avgiva intyg om dess resultat. Ej heller bör tvekan råda om att tjänsteman, som av överordnad myndighet befunnits av ovan angiven anledning hava ådagalagt oförmåga att sköta sin tjänst, är skyldig att låta sig undersökas av verksläkaren eller av den läkare, till vilken tjänstemannen av verksläkaren hänvisas. Därest uttryckliga föreskrifter i dessa ämnen skulle finnas önskvärda, torde de hava sin plats i verkens instruktioner men icke i pensionsreglementet.

I kommunikationsverkens pensionslag förekommer, såsom ovan nämnts, icke någon motsvarighet till civila pensionslagens stadgande, att skyldigheten att avgå inträder, först sedan tjänstehindret varat under en tidrymd av fem år. Det torde kunna uttalas såsom visst, att det i regel icke kräves en femårsperiod för att konstatera arbetsförmågans varaktighet för framtiden. De sakkunniga hava därför i sitt förslag till pensionsreglemente ansett sig böra i nu berörda avseenden följa pensionslagen för kommunikationsverken, och detta så mycket hellre, som ett motsatt förfarande med nödvändighet måste framkalla förslag om vidtagande av sådan ändring i avlöningsbestämmelserna, att tjänstledighetsavdraget vid längre tids sjukdom ökas så, att den behållna lönen kommer att närma sig pensionens belopp. Allra minst för tjänstemännen själva skulle en sådan utveckling vara önskelig. Därtill kommer, att det ur allmän synpunkt måste te sig i hög grad stötande, om en befattningshavare, som vederbörligen konstaterats vara för all framtid oförmögen att sköta sin tjänst, skulle år efter år tillåtas innehava tjänsten.

Innehavare av domarämbete intaga en särställning i pensionshänseende så tillvida, att rätten att vid avgång från tjänsten komma i åtnjutande av hel pension inträder tidigare än skyldigheten att avgå. Enligt 1907 års pensionslag är nämligen innehavare av domarämbete berättigad att avgå med hel pension, då han uppnått 67 levnadsår och 35 tjänstår, under det att han icke är skyldig att avgå från tjänsten förrän vid 70 levnadsår. Anledningen härtill är, såsom av den förut lämnade redogörelsen framgår, att frågan om domares kvarstående i ämbetet utöver viss åldersgräns icke synts böra göras beroende av någon myndighets beslut.

För att få en uppfattning om i vilken utsträckning innehavare av domarämbete begagnat sig av rätten att kvarstå utöver pensionsåldern, 67 år, hava de sakkunniga låtit undersöka, vid vilken ålder dylika befattningshavare under de

senaste tio åren erhållit avsked. Det har därvid framgått, att av de 39 innehavare av domarämbete, som under perioden 1921—1930 avgått från sin tjänst med pension, tjugotre (59 %) uppnått en levnadsålder av 70 år, tre 69 år, fem 68 år och sex 67 år, varjämte två avgått vid resp. 64 och 43 års ålder på grund av sjukdom.

De sakkunniga känna sig visserligen icke helt övertygade om behovet av att för innehavare av domarämbete meddela särskilda regler rörande rätten att kvarstå i tjänst utöver pensionsåldern, men hava dock icke ansett tillräckliga skäl förefinnas att frångå den nuvarande ordningen, enligt vilken domare må efter eget avgörande kunna kvarstå i tjänst intill 70 års ålder med rätt för honom att vid avgång tidigast efter uppnådda 67 levnadsår erhålla ålderspension. Författningsmässigt synes denna fråga kunna enklast ordnas genom att pensionsåldern bestämmas till 67 år men att beträffande innehavare av domarämbete stadgas det undantag, att sådan befattningshavare icke skall vara skyldig att avgå från tjänsten förrän vid 70 års ålder (9 § 1 mom.).

Att däremot i fråga om domare uppställa mindre stränga regler än för övriga befattningshavare beträffande skyldigheten att avgå ur tjänst på grund av framtida otjänstbarhet till följd av sjukdom, vanförhet, lyte eller nedsatt arbetsförmåga synes icke böra ifrågakomma. De stora krav, som med hänsyn till rättssäkerheten böra ställas å domarkallets utöware, måste enligt de sakkunnigas mening komma ett undantag att framstå såsom särskilt olämpligt. Icke heller har åt domarna i meromnämnda § 36 R.F. givits någon särställning, som skulle kunna motivera en dylik anordning.

Någon annan orsak än farhåga för missbruk i tillämpningen lär väl icke kunna anföras mot en bestämmelse om skydighet för en icke tjänsteduglig befattningshavare att frånträda sin befattning. Domarkårens självständighet torde i varje fall icke i ringaste mån äventyras genom en dylik bestämmelse.

Den normala förutsättningen för tvångspensionering är, att befattningshavarens *framtida* arbetsförmåga är styrkt. För vissa fall har man dock funnit sig böra uppgiva detta krav. Sälunda stadgas i civila pensionslagen beträffande flertalet tjänster, att Konungen skall äga att på framställning av vederbörande myndighet förklara befattningshavare skyldig att avgå från tjänsten, om han till följd av sjukdom eller minskad arbetsförmåga befinnes urständsat att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänstäligganden, dock under förutsättning att befattningshavaren uppnått en levnadsålder, som med högst två år understiger den för hans befattning stadgade pensionsåldern. Motsvarighet till denna föreskrift saknades ursprungligen i kommunikationsverkens pensionslag. I samband med behandlingen vid 1925 års riksdag av det då framlagda förslaget till ny civil tjänstepensionslag föreslogos vissa ändringar i 1920 års pensionslag för kommunikationsverken för att bringa denna lag i överensstämmelse med nyssnämnda lagförslag. Den egendomligheten inträffade därvid, att oaktat huvudförslaget förkastades av riksdagen, beslutades de av samma förslag betingade ändringarna i kommunikationsverkens pensionslag. Härigenom tillkom bland annat ett stadgande (21 § 2 mom.), enligt vilket tjänsteman, som är urständsat att på tillfredsställande sätt full-

göra sina tjänståligganden, kan, därest han uppnått en levnadsålder, som med högst sju år understiger den för honom bestämda pensionsåldern, av Konungen, på därom av vederbörande styrelse gjord framställning, förklaras skyldig att avgå från tjänsten. Tjänstemannen skall dock, innan sådan framställning avlåtes, beredas tillfälle att inkomma med yttrande i ärendet, vilket yttrande skall åtfölja framställningen till Konungen.

Medan enligt civila pensionslagen skyldighet att i vissa fall avgå kan, utan att den framtida arbetsförmågan blivit behörigen styrkt, uppkomma tidigast två år före pensionsåldern, inträder sålunda efter 1925 års lagändring motsvarande skyldighet enligt kommunikationsverkens pensionslag redan sju år före samma ålder. Emellertid torde stadgandet vara av tämligen begränsad praktisk betydelse och endast i sällsynta undantagsfall komma i tillämpning. Erfarenheten under de år stadgandet hittills varit gällande pekar åtminstone i denna riktning. Det kunde därför måhända ifrågasättas, om någon liknande föreskrift bör inflyta i det nya civila pensionsreglementet. Man torde dock icke kunna bestrida, att ett stadgande, som motverkar stelheten i de för normalfallen uppdragna pensionsåldersgränserna, har en uppgift att fylla. Härtill kommer, att då de sakkunniga föreslå en bestämmelse (sid. 78), varigenom en tjänsteman skulle tidigast tre år före pensionsåldern kunna på eget initiativ avgå från sin tjänst mot åtnjutande av pension, måste införandet av ett dylikt stadgande i tjänstemännens intresse vara ytterligare ett skäl för staten att hålla fast vid kravet att kunna i förtid avskeda en otjänstbar, till framskriden ålder kommen befattningshavare, även om hans framtida oförmåga att sköta tjänsten icke kan medelst läkarintyg konstateras. För att göra reciprociteten fullständig hava de sakkunniga funnit sig böra till tre år före pensionsålderns uppnående ändra den nu för kommunikationsverken till sju år före nämnda ålder bestämda tiden, då ett dylikt avskedande skall kunna äga rum.

De sakkunniga hava visserligen ansett det vara tveksamt, om en föreskrift av ovan angiven innebörd bör göras tillämplig jämväl å innehavare av domarämbete. Tanken, att en icke tjänstduglig domare skulle med avseende å skyldigheten att frånträda sin befattning intaga en annan och förmånligare ställning än övriga tjänstemän, som befinna sig i samma predikament, finna emellertid de sakkunniga mindre tilltalande. Då någon anledning att befara missbruk av bestämmelsen icke torde förefinnas, hava de fördenskull stannat vid att på denna punkt icke föreslå undantag för domare.

9 § 1 mom. Anstånd med avskedet efter uppnåendet av pensionsåldern kan enligt civila pensionslagen medgivas, intill dess tjänstemannen fyller sjuttio år. Även enligt pensionslagen för kommunikationsverken gällde ursprungligen samma bestämmelse, men vid de ändringar i sistnämnda lag, som beslutades i samband med pensionsfrågans behandling vid 1925 års riksdag, erhöll stadgandet på yrkande av bankoutskottet sådan avfattning, att anstånd med avsked icke i något fall må medgivas mer än tre år utöver den för vederbörande befattning stadgade pensionsåldern. Utskottet betonade, att med hänsyn till statens intresse av effektivitet i tjänstgöringen anstånd med avsked endast i undantagsfall borde ifrågakomma.

1926 års pensionsutredning upptog i sitt förslag till ny civil pensionslag den sålunda för kommunikationsverken fastställda treårsgränsen i fråga om anstånd med avskedet efter det tjänstemannen uppnått pensionsåldern.

Att, såsom från visst håll yrkats, rätten för myndigheterna att medgiva anstånd med avskedet skulle helt borttagas, anse de sakkunniga icke tillrädligt. Fall kunna nämligen inträffa, då det för staten kan vara av synnerligt vikt att få ett påbörjat arbete avslutat före tjänstemannens avgång ur tjänst eller att kunna behålla vederbörande vid hans befattning, till dess att lämplig efterträdare finnes att tillgå o. s. v. Genom den av de sakkunniga föreslagna ändrade bestämmelsen, att tjänstår må beräknas endast för tiden före pensionsålderns uppnående, bortfaller det motiv för anstånds meddelande, som för närvarande kunnat ligga däri, att tjänsteman, som icke uppfyllt villkoren för hel ålderspension, genom någon tids ytterligare kvarstående i tjänst beretts tillfälle att förvärva större antal tjänstår och därigenom högre pension. Tages här till i betraktande, att möjligheten att bevilja uppskov med avskedet redan nu begagnas mycket sparsamt av myndigheterna, lär anledning så mycket mindre förefinnas att göra avsteg från de av riksdagen år 1925 godkända bestämmelserna på detta område.

Om den särställning med avseende å skyldigheten att avgå, som innehavare av domarämbete enligt förslaget intaga, har förut talats (sid. 69).

Den omständigheten, att en tjänsteman drabbas av skada eller sjukdom, som 9 § 2 mom. gör honom oförmögen att bestrida sin tjänst, behöver icke nödvändigtvis innebära, att han också blivit urståndsatt att utföra något arbete alls. Detta har i kommunikationsverkens pensionslag beaktats, då däri såsom förutsättning för skyldighet att av nyss nämnd anledning avgå från tjänsten stadgats, att vederbörande tjänsteman skall hava prövats icke lämpligen kunna tjänstgöra i annan befattning vid verket. De sakkunniga föreslå en liknande bestämmelse men hava med hänsyn till 1928 års lönekommittés förslag rörande omfattningen av tjänstemännens förflyttningsskyldighet gjort det tillägget, att prövningen skall avse tjänstgöring i sådan befattning, till vilken tjänstemannen må vara pliktig att låta sig förflyttas.

Då enligt förevarande moment icke kräves, att tjänstemannens *framtidiga* 9 § 3 mom. oförmåga att sköta sin tjänst skall vara styrkt, är detta icke att tolka så, att något styrkande av tjänstemannens arbetsförmåga överhuvud taget icke behöver ifrågakomma. I den mån orsaken till den minskade arbetsförmågan kan av läkare konstateras, skall så ske, för vilket ändamål tjänstemannen bör kunna åläggas att underkasta sig erforderlig läkarundersökning. Givet är emellertid, att de relativt höga levnadsåldrar, som det här alltid blir fråga om, i och för sig måste minska sannolikheten av en förändring i det tillstånd, vilket gjort frågan om tvångspensionering aktuell, varför av ett läkarutlåtande icke behöver krävas samma kategoriska form, som då det gäller förtidspensionering av en yngre befattningshavare. Genom att giva tjänstemannen tillfälle att själv inkomma med yttrande i ärendet torde det vara tillräckligt sörjt

för att frågan blir allsidigt belyst, liksom den omständigheten, att Kungl. Maj:t skall meddela beslut, gör det föga troligt, att ifrågavarande möjlighet till tvångspensionering skall utnyttjas i andra fall, än där behovet av ett ingripande kan klart ådagaläggas.

9 § 4 mom. Till fullständigande av bestämmelserna angående tjänstemans skyldighet att avgå från tjänsten hava de sakkunniga ansett lämpligt att i ett särskilt moment erinra, hurusom även regeringsformen innehåller vissa föreskrifter i detta hänseende. Härmed åsyftas stadgandet i § 35 regeringsformen, enligt vilket innehavare av s. k. förtroendesysslor kunna entledigas, när Kungl. Maj:t prövar rikets tjänst det fordra.

I reglementet för statens pensionsanstalt finnes bland bestämmelserna om tjänstemans skyldighet att avgå från tjänsten (§ 18) infört ett stadgande, att tjänsteman är skyldig att avgå, om han under fem på varandra följande år varit på grund av smittsam sjukdom tjänstledig eller från tjänstgöring avstängd under sammanlagt mer än $\frac{4}{5}$ av den tid, som det eljest ålegat honom att tjänstgöra, och han finnes vara av samma anledning för framtiden obehörig att tjänstgöra. Här åsyftas närmast sådana fall, då tjänstemannen icke är på grund av sin sjukdom *oförmögen* att tjänstgöra men anses *obehörig* att utöva sin tjänst med hänsyn till föreliggande risk för smitta. I avlöningshänseende gäller för närvarande, att tjänsteman, som förbjudits att tjänstgöra till förekommande av smittofara, må under tiden åtnjuta oavkortad lön, dock högst under sex månader, men skall för tid därutöver vidkännas A-avdrag, så framt ej i vederbörlig ordning medgives, att sådant avdrag icke skall äga rum eller skall ske med lägre belopp. 1928 års lönekommitté har i sina reglementsförslag bibehållit ifrågavarande bestämmelser i huvudsak oförändrade.

De sakkunniga hava haft under överbägande, huruvida även i civila tjänstepensionsreglementet borde inflyta särskild bestämmelse om skyldighet för smittobärare att i vissa fall avgå från sin tjänst. Såvitt de sakkunniga hava sig bekant, har dock hittills icke försports något behov av en sådan föreskrift, varför de sakkunniga avstått från att framställa något förslag i ovan antydd riktning.

10 §. Mot skyldigheten att avgå från tjänsten svarar enligt förevarande paragraf rätten att vid avgång komma i åtnjutande av pension.

Tjänstepensionen har efter mönster från kommunikationsverkens pensionslag uppdelats i tre olika slag.

1) *ålderspension*, som tillkommer tjänsteman, vilken avgår från tjänsten vid eller efter uppnåendet av pensionsåldern;

2) *invalidpension*, som tillkommer tjänsteman, vilken förklarats skyldig att avgå på grund av olycksfall i tjänsten; samt

3) *sjukpension*, som tillkommer tjänsteman, vilken förklarats skyldig att

avgå vid inträdd arbetsoförmåga till följd av sjukdom, vanförhet, lyte eller annan anledning.

Nuvarande villkor, att tjänsteman för rätt att komma i åtnjutande av ålderspension skall kunna räkna minst tio tjänstår, hava de sakkunniga icke funnit skäl att bibehålla; detta i överensstämmelse med deras förut tillkännagivna uppfattning av pensioneringen såsom en försäkring, för vilken tjänstemannen har att erlagga premier såväl direkt genom pensionsavdrag som indirekt genom en av pensionsförmånen betingad nedsättning av lönen. Att tjänstemannen under sådana förhållanden skulle gå helt miste om sin intjänta pension, om tjänståren icke uppgå till minst tio, synes med nämnda uppfattning knappast överensstämmande. Det förtjänar även att anmärkas, att något egentligt motiv för fastställande av en minimitjänstålder för pension, såvitt de sakkunniga kunnat finna, icke blivit i förarbetena till 1907 års pensionslag angivet. Uppenbarligen har dock anledningen till stadgandet varit, att man velat förekomma, att anställning i ordinarie tjänst skulle beredas ålderstigna personer i syfte att därigenom tillförsäkra dem tjänstepension. Med nuvarande befordringsväsende torde något sådant näppeligen behöva befaras, och i allt fall kommer den pension, som kan ifrågakomma i dylika fall, att bli relativt obetydlig.

Då det för de sakkunniga gällt att bestämma det antal tjänstår, som skulle grunda rätt till hel ålderspension, har det synts angeläget att undersöka, om icke för civilförvaltningen i dess helhet kunde i sådant hänseende genomföras ensartade regler, liksom tidigare skett vid kommunikationsverken. Den period av trettio tjänst- och avgiftsår, som i kommunikationsverkens pensionslag undantagslöst fastställts såsom villkor för rätt till hel pension, finna de sakkunniga väl avvägd och synes även böra bli normgivande för blivande bestämmelser i ämnet.

11 §.

Enligt civila pensionslagen, som icke uppställer krav å visst antal »avgiftsår» för erhållande av hel pension, är huvudregeln den, att för hel pensions uppbärande fordras av manliga tjänstinnehavare 35 tjänstår och av kvinnliga 30 tjänstår. Från denna huvudregel gäller emellertid ett stort antal undantag, enligt vilka kravet i fråga om uppnådd tjänstålder mildrats. Vad angår manliga tjänstinnehavare, fordras sålunda 33 *tjänstår* för läkare vid sinnessjukhus, rektorer och ämneslärare vid allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarierna, annan övningslärare än gymnastik- och musiklärare vid nu nämnd läroanstalt, rektorer vid institutet och förskolan för blindas i Tomtebodas, förskolan för blindas i Växjö och hantverksskolan i Kristinehamn för blindas samt lärare vid skeppsgosseskola. Vidare hava 30 *tjänstår* ansetts vara tillfyllest för tjänsteman, som varit anställd vid beskickning eller konsulat i Ostasien eller Brasilien minst fem år, manlig befattningshavare, tillhörande sjukvårds- eller ekonomipersonalen vid statens sinnessjukhus, manlig tjänstinnehavare vid tullverkets kust- och gränsbevakning, tillhörande lönegraderna 1—15, gränstullmästare, gymnastik- och musiklärare vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och folkskolese-

minarierna, rektorer och lektorer vid tekniska fackskolor, tekniska gymnasier och tekniska elementarskolor, manlig rektor vid vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte, vid blindundervisningsanstalterna anställda lärare, beridare vid hingstdepå, fyringenjör och verkmästare vid lotsstyrelsen, å lotsverkets ångfartyg anställd befälhavare och maskinist, lotsförman och lots, å fyrskepp anställd fyrmästare, fyrvaktare och fyrbiträde samt distriktsfyrmästare.

För åtskilliga andra grupper av befattningshavare vid civilförvaltningen kräves emellertid ett färre antal tjänstår än 30 för erhållande av hel pension. Sålunda erfordras:

10 tjänstår för chefen för lantbruksstyrelsen (i hans egenskap av chef för nämnda styrelse);

20 tjänstår för yrkesinspektris, yrkesinspektrisassistent och inspektris över sjuksköterskeväsendet ävensom för provinsialläkare;

23 tjänstår för förste provinsialläkare;

25 tjänstår för följande grupper:

kvinnlig befattningshavare, tillhörande sjukvårds- eller ekonomipersonalen vid statens anstalter för sinnessjuka, ämneslärarinna vid blindundervisningsanstalterna samt ämneslärarinna, slöjdlärarinna, husmoder och översköterska vid vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte,

yrkesinspektör, skogs- och flottledsinspektör, yrkesinspektörsassistent och underinspektör inom yrkesinspektionen,

bergmästare, gruvingenjör,

sprängämnesinspektören, statsinspektör över elektriska starkströmsanläggningar, chefen för statens provningsanstalt samt avdelningschef och förste avdelningsingenjör vid provningsanstalten.

lärare vid universiteten, karolinska mediko-kirurgiska institutet, tekniska högskolan, gymnastiska centralinstitutet, farmaceutiska institutet, tandläkarinstitutet, undervisningsanstalterna för barnmorskor, veterinärinstitutet, Chalmers tekniska institut, fria konsternas akademi, musikaliska akademiens konservatorium, skogshögskolan, lantbrukshögskolan samt lantbruks- och mejeriinstitutet vid Alnarp,

ledamot å skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning,

folkskolinspektör och nomadskolinspektören,

byråchefen för lantbruksärenden i lantbruksstyrelsen, lantbruksakademiens sekreterare (tillika ledamot och sekreterare i styrelsen för centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet och ordförande i anstaltens nämnd), avdelningsföreståndare och överassistent vid centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet, avdelningsföreståndare vid statens växtskyddsanstalt och vid statens skogsförsöksanstalt, föreståndare för statens centrala frökontrollanstalt samt statskonsulenter i olika grenar av lantushållningen,

länsveterinärer,

lantbruksinspektör vid statens uppfostringsanstalt å Bona, vid statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö samt vid statens alkoholistanstalt å Venngarn.

Vad först angår chefen för lantbruksstyrelsen, instämman de sakkunniga i det av 1926 års pensionsutredning framförda förslaget om att ifrågavarande chefsbefattning bör förändras till sådan tjänst, som tillsättes genom förordnande på viss tid. De sakkunniga återkomma härtill vid behandling av avd. 3 i pensionsreglementet (sid. 95).

För att beträffande övriga kategorier befattningshavare, vilka äga rätt till hel pension vid färre antal tjänstår än 30, kunna bilda sig en uppfattning om huruvida särskilda undantagsbestämmelser skulle i något fall vara erforderliga, hava de sakkunniga låtit verkställa utredning om levnadsålder och enligt nu gällande bestämmelser uträknad tjänstålder för sådana här avsedda befattningshavare, vilka pensionerats under åren 1921—1930.

I fråga om de kvinnliga befattningshavarna vid yrkesinspektionen föreligga icke några uppgifter, enär ingen sådan befattningshavare synes hava under ifrågavarande tidsperiod pensionerats. Såsom i annat sammanhang meddelas (sid. 112), hava emellertid de sakkunniga ansett sig böra för dem föreslå en höjning av pensionsåldern från 55 till 63 år, vilket givetvis innebär, att även tjänståren skulle komma att i motsvarande mån ökas. Likaså föreslå de sakkunniga höjning av pensionsåldern för inspektrisen över sjuksköterskeväsendet, nämligen från 60 till 63 år.

Beträffande provinsialläkare, för vilka nu gäller en pensionsålder av 62 år, har medicinalstyrelsen i sitt svar på de sakkunnigas cirkulärskrivelse angående lämplig pensionsålder för befattningshavare vid olika verk förklarat, att styrelsen under förutsättning av vidgad möjlighet till förtidspensionering ansåge sig kunna tillstyrka en höjning av provinsialläkarnas pensionsålder till 65 år. Den ovan omförmälda utredningen ger vid handen, att av de 76 provinsialläkare, som pensionerats under åren 1921—1930, 30 medgivits anstånd med avgången till fyllda 65 år och att under de senaste åren dylikt anstånd så gott som undantagslöst beviljats; under åren 1929—1930 pensionerades 11 provinsialläkare, av vilka 9 uppnått 65 års ålder och 1 fyllt 64 år. Detta förhållande synes utgöra ett stöd för uppfattningen, att provinsialläkarnas pensionsålder kan höjas till 65 år. Därest denna pensionsålder varit gällande under den nämnda tidsperioden, skulle av de 76 pensionerade 19 hava kunnat uppnå 30 tjänstår och ytterligare 24 minst 25 tjänstår. Av hela antalet hade 33 nödgats avgå före uppnådda 25 tjänstår, men av dessa hade dock icke mindre än 16 redan med nu gällande krav på endast 20 tjänstår måst avgå med avkortad pension.

Av de 9 förste provinsialläkare, som avgått med pension under åren 1921—1930, har ingen haft mindre antal tjänstår än 27, och 5 av dem hade uppnått minst 30 tjänstår.

Beträffande den kvinnliga sjukvårds- och ekonomipersonalen vid statens sinnessjukhus ha de sakkunniga funnit anledning föreslå förhöjning till 63 år av pensionsåldern för ekonomipersonalen, varemot sjukvårdspersonalen torde böra bibehållas vid en pensionsålder av 55 år. Under tiden 1921—1930 ha av hela den ifrågavarande gruppen kvinnliga befattningshavare 48 blivit pen-

sionerade vid en levnadsålder av 55—62 år, och av dessa hade 5 nått 30 tjänst-år, ytterligare 17 nått 25 tjänstår samt alltså 26 haft mindre än 25 tjänstår.

I fråga om lärarinnorna vid blindundervisningen ha de sakkunniga trots sig kunna föreslå höjning av pensionsåldern från 55 till 60 år. De 2 här avsedda befattningshavare, som pensionerats under tiden 1921—1930, hade nått en levnadsålder av resp. 55 och 58 år samt ett antal tjänstår av resp. 25 och 33. Vid vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte hade pensionerats en husmoder, som uppnått 62 levnads- och 37 tjänstår, samt en översköterska med 55 levnads- och 23 tjänstår.

Under förenämnda tidsperiod hava 5 yrkesinspektörer pensionerats vid uppnådd pensionsålder. Ingen av dem hade då nått 30 tjänstår, men 3 hade 25 eller flera samt 2 mindre än 25 tjänstår. Härvidlag är emellertid att märka, att yrkesinspektionen erhållit sin nuvarande organisation relativt sent, varför de anförda siffrorna rörande tjänståldern knappast torde vara betecknande för hur förhållandena komma att gestalta sig, när inspektionens verksamhet pågått under någon längre tid. I enlighet med yrkande av socialstyrelsen föreslå de sakkunniga sänkning av pensionsåldern för yrkesinspektör från 65 till 63 år.

Inom gruppen bergmästare och gruvingenjörer har under den nämnda tidsperioden förekommit pensionering av endast 2 bergmästare, vilka då kunnat räkna 33 resp. 29 tjänstår.

Rörande den grupp, som omfattar lärare vid universiteten m. fl., få de sakkunniga meddela, att en undersökning beträffande professorer — med undantag av dem vid musikaliska akademien — givit vid handen, att av de 52 sådana befattningshavare, som avgått med pension vid uppnådda 65 levnadsår eller senare, 34 innehade 30 tjänstår eller mera; ytterligare 10 kunde räkna minst 25 tjänstår; för de övriga 8 växlade antalet tjänstår mellan 13 och 22. Upplysningsvis kan nämnas, att om för professor hade gällt den sedvanliga pensionsåldern av 67 år, 40 av de nämnda 52 avgångna professorerna skulle ha kunnat uppnå 30 tjänstår, innan de fallit för åldersstrecket.

De fyra professorer vid musikaliska akademien, som pensionerats under åren 1921—1930, hade resp. 24, 25, 26 och 27 tjänstår.

Övriga befattningshavare, tillhörande gruppen av lärare vid universiteten m. fl. bildningsanstalter, hade under nämnda tidsperiod pensionerats till ett antal av 21. Av dessa hade 12 uppnått minst 30 tjänstår och ytterligare 5 minst 25 tjänstår; 4 hade mindre än 25 tjänstår.

Av de 6 folkskolinspektörer, som under tidsperioden pensionerats, hade endast en nått 30 tjänstår och ytterligare en 25 tjänstår; de övriga 4 hade 12—23 tjänstår.

En statskonsulent pensionerades år 1926 vid uppnådda 34 tjänstår.

Slutligen är att nämna, att av undersökningen framgått, att av 10 pensionerade länsveterinärer 2 nått 30 tjänstår, 2 hade 25 tjänstår och övriga 6 kunde räkna 16—23 tjänstår.

Vad angår övriga tjänstemannakategorier, för vilka fastställts ett lägre antal tjänstår än 30, föreligga icke några siffror, ägnade att belysa tjänstål-

dern vid pensioneringstillfället. På grund av det ringa fåtal befattningshavare det här rör sig om skulle några vägledande slutsatser från de enskilda fallen icke heller kunnat dragas.

Den verkställda undersökningen har styrkt de sakkunniga i deras åsikt, att — även med föreslagna ändringar i grunderna för beräkning av tjänstår — någon betydande olägenhet icke skulle uppkomma, om över hela linjen tillämpades kravet på 30 tjänstår för erhållande av hel pension, dock under förutsättning, dels att den av de sakkunniga föreslagna anordningen med utfyllnad av tjänstår införes och dels att, såsom i 2 § 2 mom. pensionsreglementet föreslås, åt Kungl. Maj:t inrymmes befogenhet att i viss utsträckning medgiva tillgodoräkning av tjänstår även för tid, som enligt huvudregeln icke skall anses såsom tjänstår.

Med de ändrade grunder, som föreslås för tjänstårsberäkningen, varigenom 11 § 1 mom. tjänstår och »avdragsår» komma att praktiskt taget sammanfalla, har anledning icke förefunnits att för ålderspensionens bestämmande räkna med en statspensionsdel, som sättes i förhållande till antalet tjänstår, och en avdragspensionsdel, som beräknas efter antalet avdragsår. I stället betraktas enligt förslaget pensionen såsom en helhet, vars storlek är ställd i relation till pensionsunderlaget och antalet tjänstår. Såsom förut nämnts, skulle för hel ålderspension krävas, att tjänstemannen kan räkna trettio tjänstår; vid mindre antal tjänstår avkortas pensionsbeloppet. De sakkunniga hava likaledes i det föregående berört, hur de tänkt sig, att en dylik allmän regel skall kunna göras tillämplig även å förvaltningsområden, där rekryterings- och tjänstgöringsförhållandena hittills ansetts stå hindrande i vägen för dess genomförande. Möjlighet skulle nämligen beredas tjänstemän, som icke på annat sätt kunde förvärva full tjänstepensionsrätt, att genom extra pensionsavdrag å lönen förskaffa sig viss utfyllnad av antalet tjänstår. De sakkunniga återkomma härtill i samband med behandlingen av bestämmelserna i 19 och 20 §§.

I fråga om bestämmande av beloppet av hel pension stadgas i civila pensionslagen, att för befattningshavare, som under kortare tid än fem år innehaft den tjänst, från vilken avgång äger rum, hel pension skall utgöra en femtedel av de sammanlagda beloppen av de högsta pensionsunderlag, vilka under vart och ett av de senast förflutna fem åren varit för befattningshavaren gällande, och meddelas tillika vissa föreskrifter, hur pensionsunderlagen skola beräknas, om tjänstemannen under någon del av ifrågavarande tid innehaft annan med pension förenad statstjänst, än som avses i civila pensionslagen. 11 § 2 mom.

Även kommunikationsverkens pensionslag innehåller föreskrifter beträffande pensionsbeloppets bestämmande, i händelse vederbörande innehaft den tjänst, varifrån avgången sker, under allenast kortare tid, men här hava de i civila pensionslagen föreskrivna fem åren inskränkts till tre, vilket skett för att uppnå överensstämmelse med den i lönesystemet genomförda avkortningen av perioderna för löneförhöjning från fem till tre år.

De sakkunnigas förslag är uppgjort i anslutning till vad som sålunda gäller

för kommunikationsverken. I formellt hänseende avvika emellertid bestämmelserna i 11 § 2 mom. delvis från motsvarande föreskrifter i kommunikationsverkens pensionslag. Det har sålunda icke ansetts erforderligt att meddela särskilt stadgande i reglementet för det fall, att tjänstemannen under någon del av treårsperioden före avgången ur tjänst innehåft under reglementet icke hänförlig statstjänst, med vilken rätt till pension är förenad, enär huvudstadgandet med den föreslagna formuleringen synts kunna täcka även dylika fall. Likaså hava de sakkunniga ansett tvekan icke behöva råda om att, därest för viss med pensionsrätt förenad tjänst icke skulle finnas fastställt särskilt pensionsunderlag, vid beräkningen skall tagas hänsyn till det belopp, som bestämts såsom pension för tjänsten. Däremot hava de sakkunniga i övergångsbestämmelserna till reglementet intagit en förtydligande föreskrift (punkt 3) rörande vad som skall anses hava utgjort tjänstemannens pensionsunderlag för tid, innan reglementet trädde i tillämpning inom det förvaltningsområde tjänstemannen tillhör (sid. 136).

11 § 3 mom. Den avkortade pensionens storlek bestämmes med hänsyn till antalet felande tjänstår. I likhet med vad som gäller enligt kommunikationsverkens pensionslag har därvid mindre del av år än en fjärdedel icke synts böra komma i betraktande.

12 §. I nu gällande grunder för beräkning av invalidpension föreslå de sakkunniga icke någon ändring.

13 §. Bestämmelserna angående sjukpension ansluta sig i sak till motsvarande föreskrifter i kommunikationsverkens pensionslag.

En myndighet har ansett det böra tagas under övervägande, huruvida icke liksom vid olycksfall i tjänsten full pension borde utgå jämväl vid sjukdom, ådragen i tjänsten, därest befattningshavare av sådan anledning blir ur stånd att för framtiden behörigen sköta sin tjänst och därför entledigas. Med hänsyn till vanskligheten att avgöra, om en viss sjukdom ådragits i tjänsten eller ej, kunna de sakkunniga för sin del icke tillstyrka en utsträckning av sjukpensionsförmåner på sätt sålunda ifrågasatts.

14 §. I anledning av väckt förslag, att befattningshavare skulle någon tid före pensionsålderns uppnående vara berättigad att under vissa förhållanden *fri-villigt* avgå från tjänsten med pension, erinrar 1926 års pensionsutredning, hurusom detta spörsmål varit föremål för övervägande vid avlåtande till 1925 års riksdag av proposition om ny civil pensionslag. Föredragande departementschefen, statsrådet Wigforss, anförde härutinnan, att det icke kunde ligga i statens intresse att förtidspensionera en befattningshavare, så länge han vore tjänstduglig; vore befattningshavaren urständsat att fullgöra sina åligganden, kunde han däremot med stöd av de då föreslagna bestämmelserna om tvångspensionering erhålla förtidspension, därvid en eventuellt uttalad önskan från tjänstemannens sida givetvis underlättade en dylik åt-

gärd. I enlighet med den uppfattning, åt vilken departementschefen sålunda givit uttryck, upptogs i pensionsutredningens förslag icke några bestämmelser om frivillig förtidspensionering.

Emellertid hava ett flertal myndigheter i sina svar å pensionssakkunnigas förut omnämnda (sid. 26) cirkulärskrivelse angående lämplig pensionsålder för olika kategorier befattningshavare vid resp. verk framhållit, hurusom det ur såväl tjänstemännens som statsförvaltningens synpunkt vore ändamålsenligt, om i de nya pensionsbestämmelserna inflöte ett stadgande, enligt vilket befattningshavare, som så önskade, kunde med bibehållen rätt till pension frivilligt avgå från tjänsten vid en tidigare tidpunkt än pensionsåldern. Sålunda anför exempelvis medicinalstyrelsen, »att tillämpningen av den i § 6 d), andra stycket, av nu gällande pensionslag intagna bestämmelsen om förtidspensionering av befattningshavare, som icke längre kunna på ett tillfredsställande sätt uppehålla sin befattning, synts styrelsen vara föga tilltalande i de fall, då fråga varit om befattningshavare, som förut på ett pliktroget och samvetsgrant sätt fullgjort sina åligganden men på grund av ålder eller svag hälsa fått sin arbetsförmåga nedsatt». Som det i dylika fall kunde kännas bitert för befattningshavaren att efter en långvarig och hedrande tjänstemannabana bliva såsom oduglig tvingad från tjänsten i förtid, syntes det styrelsen vara behjärtansvärt, om möjlighet kunde i dessa fall beredas vederbörande befattningshavare att på egen ansökan efter prövning av Kungl. Maj:t erhålla avsked med förtidspensionering, då han uppnått en ålder, som med visst antal år understeg pensionsåldern.

Generalpoststyrelsen anser, att den regulator för vissa fall, som skulle ligga i en bestämmelse om rätt *dels* för tjänsteman att avgå, *dels* för verksledningen, eventuellt Kungl. Maj:t, att pensionera tjänsteman tidigast två år före pensionsåldern skulle kunna medföra stora fördelar.

Riksräkenskapsverket ifrågasätter, om icke en bestämmelse bör införas om rätt i vissa fall för tjänst innehavare att frivilligt avgå vid en tidigare ålder mot åtnjutande av avkortad pension; detta i likhet med vad som finnes föreskrivet för tjänstemän i Stockholms stads tjänst.

Riksarkivet och kungl. biblioteket framhålla önskvärdheten av att formerna för förtidspensionering göras smidigare, än vad de för närvarande äro.

Kommerskollegium finner ändamålsenligt, om den gamla bestämmelsen i 16 § av reglementet för civilstatens pensionsinrättning den 9 juni 1899 (nr 49) — givetvis ändrad efter nutida pensionsbestämmelser — bleve återupplivad, så att befattningshavare, som så önskade, kunde frivilligt avgå från sin befattning vid en tidigare tidpunkt än pensionsåldern mot vederbörligen reducerad pension. Åt en liknande uppfattning har socialstyrelsen givit uttryck.

Även åtskilliga andra myndigheter hava förordat ett utsträckande i en eller annan form av möjligheterna till förtidspensionering.

Ovan berörda opinionsyttring från myndigheternas sida har givit de sakkunniga anledning att upptaga frågan om frivillig förtidspensionering till förnyad prövning. Att det icke kan ligga i statens intresse att förtidspensio-

nera en fullt tjänstduglig befattningshavare är visserligen sant; men å andra sidan bör det icke förbises, att fall förekomma, där den normala pensionsåldern visar sig väl hög, utan att fördenskull befattningshavarens arbetskapacitet blivit så väsentligt nedsatt, att fullt giltiga skäl till tvångspensionering kunna anses föreligga. En dylik åtgärd torde väl även myndigheterna i fall, som nu avses, draga sig för att tillgripa av hänsyn om icke till tjänstemannens ekonomi, så i allt fall till hans person. Kunde man däremot finna en form, varigenom tjänstemannen utan en officiell oduglighetsförklaring bereddes tillfälle att »ställa sin plats till förfogande», torde detta vara till uteslutande fördel för såväl staten som tjänstemannen.

De sakkunniga finna emellertid angeläget att betona, att förtidspensioneringen icke får tjäna ett ensidigt tjänstemannaintresse, varför såsom villkor för bifall till en framställning om avsked med dylik pension bör förutsättas, att avskedet icke befinnes vara stridande mot statens intressen. Likaså torde såsom förutsättning för rätt att på egen begäran komma i åtnjutande av förtidspension böra gälla, att vederbörande tjänsteman innehar minst tretio tjänstår och sålunda ägnat sig åt statstjänsten under så lång tid, som normalt kräves för hel pension.

Möjligheten för tjänsteman att på egen begäran avgå med rätt till förtidspension synes liksom tvångsvis skeende förtidspensionering av anledning, som omförmäles i 9 § 3 mom., böra inträda tidigast tre år före uppnåendet av pensionsåldern. Nu angivna anordningar jämte den enligt 9 § 1 mom. förefintliga möjligheten att medgiva anstånd med avsked intill tre år efter uppnåendet av pensionsåldern medföra, att pensionsåldern icke blir stelt knuten till ett visst datum utan kan sägas omspänna en tidsperiod av sex år, varigenom lämnas rum för större individuell anpassning.

Det synes rimligt, att en tjänsteman, som medgives avgå före uppnåendet av den för befattningen fastställda pensionsåldern, får vidkännas någon minskning av den normala ålderspensionen. Däremot torde, i betraktande av att tjänstemannen för att komma i åtnjutande av förtidspension skall innehava det för hel ålderspension stadgade antalet tjänstår, någon avkortning av ålderspensionen efter inträdet i pensionsåldern icke böra ifrågakomma. De sakkunniga hava fördenskull föreslagit, att förtidspension skall motsvara hel ålderspension men att den för tiden, intill dess pensionsåldern uppnås, skall vara minskad med $\frac{1}{120}$ för varje full fjärdedel av år, varmed tjänstemannens levnadsålder vid avgången understiger pensionsåldern.

15 §. Angående de principer, som lagts till grund vid bestämmande av föreslagna pensionsunderlag och pensionsavdrag, hänvisas dels till vad under rubriken »Pensionsunderlag» anförts i den allmänna motiveringen (sid. 30), dels till redogörelsen för verkställd försäkringsteknisk utredning av hithörande frågor (sid. 172).

16 §. Beträffande bestämmelserna om pensionsålder hänvisas dels till den allmänna motiveringen (sid. 25), dels till specialmotiveringen rörande den vid pensionsreglementet såsom bilaga fogade åldersförteckningen (sid. 111).

Frågan om ordinarie tjänstemans skyldighet att underkasta sig förflyttning till annan befattning i lägre lönegrad har blivit ingående diskuterad i 1928 års lönekommittés betänkande med förslag till allmänt avlöningsreglemente (sid 140) och torde i detta sammanhang icke behöva upptagas till behandling. De sakkunniga hava endast haft att överväga, vilken inverkan förflyttning till befattning i lägre lönegrad bör hava i pensionshänseende. Härom finnas meddelade vissa föreskrifter i kommunikationsverkens pensionslag (18 §), enligt vilka skiljes, å ena sidan, mellan förflyttning, som ägt rum utan något tjänstemannens förvällande, och, å andra sidan, förflyttning efter egen ansökan eller på grund av tjänstemannens förfarande i tjänsten. I förra fallet inträder genom förflyttningen icke någon rubbning i pensionshänseende, under det att förflyttningen i senare fallet medför, att statspensionsunderlaget skall bestämmas efter den lägre tjänsten, medan i avseende å avgiftspensionsunderlag och pensionsavgifter skall så anses, som om tjänstemannen kvarstode i sin gamla tjänst.

Vid uppgörande av sitt förslag i ämnet hava de sakkunniga funnit riktigt att, liksom i kommunikationsverkens pensionslag, låta förflyttningens orsak bli avgörande för pensionsfrågans bedömande.

Förflyttas tjänsteman utan något sitt förvällande till befattning med lägre pensionsunderlag eller nedflyttas själva befattningen till lägre lönegrad, torde tjänstemannen icke på grund härav böra i pensionshänseende bliva sämre ställd än förut. Förflyttas han återigen till en lägre tjänst efter egen ansökning eller av orsaker, som sammanhånga med hans sätt att sköta den befattning, från vilken förflyttningen äger rum, synas övervägande skäl tala för att han för framtiden skall vara underkastad de pensionsvillkor, som gälla för den lägre tjänsten. Den omständigheten, att han tidigare fått vidkännas ett större pensionsavdrag, synes icke behöva vålla betänkligheter mot en sådan anordning. Pensionsavdragen äro nämligen beräknade för en kollektiv och icke för en individuell pensionering, varför pensionsförmånens storlek icke är något matematiskt uttryck för de bidrag den enskilde tjänstemannen i form av pensionsavdrag erlagt till bestridande av de med *hans* pensionering förenade kostnaderna. Likaväl som tjänstemannen vid befordran till högre tjänst enligt förslaget icke skulle hava att erlægga några rektroaktiva avgifter på grund av pensionens ökning, synes en tjänsteman, som på egen begäran eller till följd av sitt förfarande i tjänsten nedflyttas till en lägre tjänst, knappast kunna göra anspråk på några undantagsförmåner i pensionshänseende. På denna punkt skiljer sig sålunda de sakkunnigas förslag från vad som gäller enligt kommunikationsverkens pensionslag.

I och med pensioneringens utsträckande även till vissa grupper av icke-ordinarie befattningshavare erfordras tydligen föreskrifter, huru i pensionshänseende skall förfaras, därest en ordinarie tjänsteman förordnats att innehåva icke-ordinarie befattning med högre pensionsunderlag än det för hans ordinarie tjänst fastställda. Det riktiga synes därvidlag vara, att de för icke-ordinarie tjänstemän i reglementet givna bestämmelserna göras tillämpliga

å här avsedda ordinarie tjänstemän. Uppenbarligen är detta icke så att förstå, att ett vikariatsförordnande å högre icke-ordinarie befattning skall föranleda någon rubbning i pensionshänseende för en ordinarie tjänsteman, som på dylikt sätt förordnas. Här avses endast de fall, då en ordinarie befattningshavare utses till innehavare av en med pensionsrätt förenad högre icke-ordinarie befattning.

Emellertid kunna under vissa betingelser de pensionsförmåner, som tillkomma tjänstemannen i hans egenskap av ordinarie, visa sig för honom förmånligare, oaktat för den ordinarie tjänsten gäller ett lägre pensionsunderlag. Sålunda äro exempelvis villkoren för sjukpensionering avsevärt strängare för en icke-ordinarie än för en ordinarie tjänsteman. Då det icke kan vara riktigt, att en ordinarie tjänsteman genom förordnande att innehava högre icke-ordinarie befattning skulle kunna försättas i sämre ställning, än om han kvarstått i sin egen tjänst, hava de sakkunniga å 4 mom. givit en avfattning, som avser att förhindra en dylik oegentlighet.

18 §. Beträffande minskning eller indragning av pensionsbelopp vid sammanträffande av flera pensioner eller av pension och lön eller arvode för annan statstjänst innehålla nuvarande pensionslagar tämligen invecklade bestämmelser. Sålunda stadgas i 16 § av 1907 års civila pensionslag,

1) att för den, som vid avgång från tjänsten åtnjuter lön för annan tjänst, pension må, för den tid lönen för den andra tjänsten åtnjutes, utgå med en tredjedel av det belopp, som eljest skolat utgå; dock att, därest härigenom pensionen och lönen tillsammans icke uppgå till beloppet av den pension, som eljest skolat för förstnämnda tjänst åtnjutas, pensionen ökas med skillnaden;

2) att för den, som vid avgång från tjänsten åtnjuter pension för annan tjänst, som i lagen avses, pension må utgå för båda tjänsterna med ett sammanlagt belopp, motsvarande det högre av de pensionsbelopp, som eljest skolat utgå, ökat med en tredjedel av det lägre, eller, om bägge pensionsbeloppen äro lika, motsvarande det ena av dem, ökat med en tredjedel;

3) att för den, som vid avgång från tjänsten åtnjuter eller sedermera erhåller pension för statstjänst, å vilken pensionslagen icke äger tillämpning, pension för den förra tjänsten må utgå med en tredjedel av det belopp, som eljest skolat utgå; dock att, därest härigenom de båda pensionerna icke skulle tillsammans uppgå till nämnda belopp, pensionen må ökas med vad som motsvarar skillnaden;

4) att, därest med tillämpning av bestämmelserna under 1), 2) och 3), sammanlagda beloppet av lönen och pensionen eller av de båda pensionerna understiger 3 000 kronor, avdrag å pensionsbeloppet skall äga rum endast i den mån, som erfordras för att pensionen tillsammans med lönen eller den andra pensionen icke må överstiga 3 000 kronor.

De bestämmelser, som i oförmälda hänseenden meddelats i kommunikationsverkens pensionslag, anslöto sig ursprungligen i sak nära till den civila pensionslagens stadganden. På grund av pensionens uppdelning i statspension och avgiftspension hade emellertid den ändringen vidtagits, att där enligt

civila pensionslagen pension skulle utgå med allenast en tredjedel av sitt belopp, i kommunikationsverkens pensionslag i stället föreskrevs, att endast avgiftspension finge uppbäras. I samband med behandlingen vid 1925 års riksdag av förslag till ny civil pensionslag beslutades emellertid ytterligare ändringar för att bringa kommunikationsverkens pensionslag i överensstämmelse med nyssnämnda förslag. Bland annat höjdes det sammanlagda avdragsfria pensionsbeloppet från 3 000 kronor till 5 000 kronor. Någon egentlig förenkling av själva avdragsbestämmelserna kom däremot icke till stånd.

Nu gällande föreskrifter om minskning eller indragning av pensionsbelopp grunda sig uppenbarligen på den principiella uppfattningen, att av pensionen den del, som tjänstemannen icke själv bekostat genom egna avgifter, är att betrakta såsom ett understöd, vartill vederbörande icke kan anses berättigad, om han på annat sätt. — i form av lön, arvode eller pension — av staten beredes en däremot svarande försörjning. De, som förmena, att pensionen i sin helhet är att betrakta såsom uppskjuten lön, hava givetvis icke kunnat godtaga en dylik uppfattning.

De sakkunniga, vilka, på sätt i det föregående framhållits, i pensioneringen se ett slags försäkring, förmena, att den pension, som en gång tillerkänts en befattningshavare, bör för framtiden lämnas orubbad, såvida icke begånget brott ger anledning till minskning av pensionen enligt föreskrifterna i 5 § pensionsreglementet. Därmed vilja emellertid de sakkunniga icke hava sagt, att hänsyn ej skulle behöva tagas till en redan utgående pension vid bestämmande av andra ersättningar, som kunna komma vederbörande pensions-tagare till del.

Vad först angår förening av pension med lön eller arvode för annan statstjänst må framhållas, att 1928 års lönekommitté i sitt förslag till avlöningsreglemente för extra ordinarie och extra tjänstemän intagit bestämmelser (7 § 5 mom. och 23 § 5 mom.), enligt vilka myndighet kan, om så skulle anses skäligt, i fråga om extra ordinarie eller extra tjänsteman, vilken från staten uppbär livränta, pension eller understöd, från lönen avdraga ett belopp, motsvarande högst livräntans, pensionens eller understödets storlek. Dessa bestämmelser, som ansluta sig till vad som nu gäller för extra ordinarie tjänstemän och aspiranter, bygga tydligen på den även av de sakkunniga omfattade principen, att pensionen uppbäres med prioritetsrätt och fördenskull bör lämnas orörd, medan återigen lönen eventuellt kan underkastas en av den samtidigt utgående pensionen betingad jämkning. De sakkunniga vilja för sin del föreslå, att ett stadgande av liknande innebörd som det i förslaget till avlöningsreglemente för extra ordinarie och extra tjänstemän intagna meddelas även i ett blivande avlöningsreglemente för ordinarie tjänstemän. Emellertid torde, vad angår ordinarie tjänstemän, prövningen av lörens storlek vid förening av lön och pension lämpligen böra ankomma på Kungl. Maj:t och icke på vederbörande underordnade myndigheter. I betraktande av att de fall, då en pensionstagare innehar eller på nytt skulle kunna erhålla ordinarie statstjänst, torde vara mycket sällsynta, behöver en dylik prövning icke heller befaras bliva i någon mån betungande. Enligt de sakkunnigas mening bör fördenskull det av 1928 års lönekommitté

föreslagna allmänna avlöningsreglementet kompletteras med ett stadgande av följande lydelse — förslagsvis såsom ett nytt moment till 9 §:

»Är tjänsteman berättigad att uppbära livränta, pension eller understöd av statsmedel, beror på Kungl. Maj:ts prövning, om och i vad mån avdrag å lönen skall av sådan anledning äga rum.»

Vidkommande frågan, när och i vilken omfattning uppbärandet av pension bör föranleda minskning i lönen, anse de sakkunniga detta främst böra bliva beroende av pensionens art. Den vanliga ålderspensionen synes utgöra en avtalsmässig ersättning, vilken en tjänsteman, som uppfyllt de för erhållande av dylik pension stadgade villkoren, bör kunna hava anspråk att i regel få njuta utan att fördenskull behöva vidkännas avkortning i honom tillkommande löneförmåner för annan statstjänst. Utgår ålderspensionen för tjänst, som tjänstemannen innehaft eller varit oförhindrad att innehava vid sidan av sin senare befattning, förefaller det som om någon minskning i lönen för sistnämnda befattning icke heller bör komma i fråga, sedan ersättningen för den andra tjänsten övergått från lön till pension. Gäller för vissa tjänster ovanligt låg pensionsålder, som underlättar för dessa tjänsters innehavare att efter pensioneringstillfället söka och erhålla statsanställning inom någon annan förvaltningsgren, kan det däremot icke anses riktigt, att vederbörande skulle kunna direkt profitera av den låga pensionsåldern genom att uppbära full pension och full lön samtidigt. Det synes tvärtom befogat att sänka avlöningen i den nya tjänsten, dock högst med belopp, motsvarande statens beräknade andel — två tredjedelar — av kostnaden för den ålderspension, som blivit tjänstemannen tillförsäkrad vid avgången ur förut innehavd befattning.

Något annorlunda ligger däremot saken till, då fråga är om invalid- eller sjukpension. Dessa former av pension kunna icke sägas vara i samma mån »intjänta» som ålderspensionen utan snarare hava karaktären av ett understöd, som blivit utmätt under förutsättning, att vederbörande tjänsteman genom olycksfallet eller sjukdomen blivit oförmögen till vidare arbete i statens tjänst. Skulle denna förutsättning sedermera visa sig felaktig, i det att pensionstagar blir så pass återställd från sin skada eller sjukdom, att han ånyo kan vinna en mera fast anställning i statens tjänst, måste det anses riktigt, att nedsätta lönen i denna befattning med ett belopp, som går utöver de två tredjedelar av pensionen, vilka, då det gäller ålderspension, anses motsvara statens bidrag till pensioneringen. Här kan i vissa fall till och med ett avdrag, som motsvarar hela beloppet av sjuk- eller invalidpensionen, vara motiverat. Med en dylik mera fri prövning torde större möjligheter erbjuda sig att skipa individuell rättvisa än med nuvarande detaljrika men icke alltid så lämpliga regler för minskning av pensionsbeloppen.

I detta sammanhang må särskilt påpekas, att den pension, som utgår enligt gällande bestämmelser i fråga om pensionering av försvarsväsendets reserver av befäl och civilmilitär personal, givetvis icke bör föranleda någon minskning i lönen för annan statstjänst. Såsom av 1926 års pensionsutredning framhållits (se dess betänkande med förslag till ny civil pensionslag sid. 100), tjänar nämligen berörda militära pension främst syftet att underlätta rekryteringen av

reservbefäl ävensom att kvarhålla detta befäl i tjänsten. Under sådana förhållanden måste det anses av vikt, att icke åtgärder på något annat område vidtagas, som motverka nämnda syfte.

Vad i det föregående anförts angående minskning av lönen i vissa fall bör i tillämpliga delar iakttagas, även då ersättningen utgår i form av arvode. Alldenstund större frihet vanligen råder vid utmätande av arvode än vid bestämmande av lön, torde emellertid särskilda bestämmelser i nu angivet syfte knappast vara av behovet påkallade.

Under det att i avlöningsreglementena skulle meddelas erforderliga föreskrifter angående huru förfaras skall vid förening av lön och pension, bör enligt de sakkunnigas mening pensionsreglementet innehålla nödiga regler angående sammanträffande av pensioner för olika statstjänster. Även i dessa fall äro de sakkunniga böjda för att göra en bestämd åtskillnad mellan olika slag av pensioner. Då det gäller förening av ålderspensioner för olika tjänster, synes anledning knappast finnas att reducera endera av pensionerna, alldenstund båda svara mot tjänstetidens längd i vardera befattningen och det genom bestämmelserna i 2 § pensionsreglementet angående tillgodoräkning av tjänstår blivit sörjt för att »tid, som tagits i beräkning såsom tjänstår för grundläggandet av rätt till pension, icke må i något avseende ånyo tillgodoräknas såsom tjänstår, så framt icke under nämnda tid fullgjorts annan tjänstgöring än den, på vilken den tidigare tjänstårsberäkningen grundats.» Förslaget att tillförsäkra även extra ordinarie tjänstemän med halvtidstjänstgöring pensionsrätt förutsätter även, att två »halvtidspensioner» skulle kunna sammanläggas till en hel. De sakkunniga hava därför icke funnit sig böra föreslå någon inskränkning i rätten att förvärva ålderspension för två tjänster i sådana fall, där pensionen kan sägas ha blivit i vanlig ordning intjänad. Där emot synas särskilda föreskrifter vara på sin plats i fråga om förening av pension för någon av de i 3 avdelningen av pensionsreglementet avsedda tjänster, som tillsättas genom förordnande på viss tid, med pension för annan befattning i statens tjänst. De sakkunniga återkomma härtill i samband med behandlingen av 23 § (jfr sid. 100).

Beträffande de visserligen sällsynta men dock understundom inträffande fall, då en tjänsteman, som beviljats invalid- eller sjukpension, efter sedermera inträdd förbättring i hälsotillståndet på nytt erhåller en med pensionsrätt förenad statstjänst, har förut framhållits, att det icke kunde anses riktigt att låta vederbörande direkt profitera av sjukdoms- eller olycksfallet genom att låta honom samtidigt uppbära såväl full pension som full lön. Fördenskull borde lönen i den nya befattningen underkastas en lämpligt avvägd minskning. I överensstämmelse härmed torde även den med sistnämnda befattning följande pensionen böra reduceras, och vill det synas de sakkunniga, som om en skälig och i tillämpningen enkel regel skulle vara att minska berörda pension med ett belopp, motsvarande två tredjedelar av den lägre av de båda pensionerna eller, om båda äro lika, av den ena av dem. En bestämmelse av denna innebörd har fördenskull intagits i 18 § av reglementsförslaget.

avd. 2 kap. För sitt åtagande att pensionera tjänstemännen kräver staten såsom mot-
 19 § 1 och prestation av dem dels viss tids tjänstgöring, dels ett kontant bidrag till pen-
 2 mom. sioneringskostnaderna, utgående enligt de sakkunnigas förslag under formen
 av pensionsavdrag å lönen.

Den erforderliga tjänstetiden bör tydligen vara så avpassad, att i normala fall pension till fullt belopp må kunna erhållas vid uppnådd pensionsålder, men en förutsättning därför bör även vara, att vederbörande ägnat sina krafter åt statstjänsten under tillräckligt lång tid, för att staten skall kunna sägas erhålla skälig gottgörelse för sin andel i kostnaderna för pensioneringen. Såsom i annat sammanhang framhållits (sid. 73), hava de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att antalet tjänstår för hel ålderspension lämpligen kan bestämmas till trettio.

Även om det stora flertalet pensionsberättigade tjänstemän kunna vid tillämpning av denna regel, som ansluter sig till vad som redan gäller enligt kommunikationsverkens pensionslag, antagas komma att vid pensionsålderns uppnående innehava stadgat antal tjänstår, återstår dock att taga hänsyn till de speciella förhållanden, som föranlett, att i fråga om åtskilliga civila tjänster för närvarande kräves ett mindre antal tjänstår än trettio för rätt till hel ålderspension.

Enligt de sakkunnigas mening måste det anses angeläget, att pensionsvillkoren med avseende å såväl rättigheter som skyldigheter bliva så vitt möjligt likformigt utmätta. Att för skilda befattningshavare, som tillhöra samma lönegrad och vilkas arbete alltså ansetts lika kvalificerat, fixera olika lång tjänstetid för rätten att komma i åtnjutande av full pension till samma belopp, synes fördenskull mindre tilltalande. Däremot torde intet vara att erinra mot att en tjänsteman, som vinner inträde i statens tjänst vid sådan ålder, att hans tjänstetid icke kan komma att omfatta det stadgade minimiantalet av 30 tjänstår, beredes möjlighet att i viss utsträckning uppväga, vad som brister i tjänstår genom erläggande av högre kontant bidrag till sin pensionering. Samma tanke ligger till grund för det av 1926 års pensionsutredning framlagda förslaget att uppdelade de med pensionsrätt förenade befattningarna i två grupper, för vilka skulle gälla olika pensionsavgiftstariffer, en lägre, beräknad för en trettioårig betalningstid, och en högre, beräknad för en tjugofemårig betalningstid.

Av den på annat ställe (sid. 75) lämnade redogörelsen för verkställd undersökning rörande tjänståldern för sådana under åren 1921—1930 pensionerade befattningshavare, vilka enligt nu gällande bestämmelser äro berättigade till hel pension vid lägre antal tjänstår än trettio, framgår, att åtskilliga av pensionstagarna uppnått trettio tjänstår eller mer. Det av de sakkunniga såsom villkor för erhållande av hel ålderspension uppställda kravet på 30 tjänstår hade alltså å dem kunnat utan olägenhet tillämpas. För andra understego tjänståren trettio endast med ett eller annat år o. s. v. Under sådana förhållanden kan ifrågasättas, huruvida det kan vara lämpligt att *på förhand* hänföra vissa befattningar till en högre avgiftsgrupp, oavsett om i de särskilda fallen avvikelser från de normala pensionsvillkoren äro

påkallade eller ej. De sakkunniga vilja i stället förorda en anordning, varigenom för den enskilde tjänstemannen öppnas möjlighet att mot extra pensionsavdrag å lönen bereda sig viss, efter omständigheterna lämpad utfyllnad av antalet tjänstår, därvid avdragsbeloppets storlek är satt i direkt relation till utfyllnadstidens längd. Vederbörande tjänsteman synes även själv böra få avgöra, huruvida han för att undgå avkortning å pensionen är beredd att underkasta sig den ekonomiska uppoffring, som det extra pensionsavdraget för honom innebär.

De principer, efter vilka detta förslag uppgjorts, hava tidigare vunnit tillämpning i de av Kungl. Maj:t, efter riksdagens bemyndigande, genom brev till telegrafstyrelsen den 27 juni 1927 meddelade bestämmelserna angående rätt för rikstelefonist att mot erläggande av vissa tilläggsavgifter erhålla hel avgiftspension. I detta kungl. brev stadgas, bland annat, att den, som efter att hava uppnått en levnadsålder av 25 år tillträtt ordinarie rikstelefonistbefattning, må såsom avgiftsår för bestämmande av tjänstepension enligt kommunikationsverkens pensionslag tillgodoräkna föregående tjänstetid såsom icke-ordinarie telefonist vid telegrafverket i den mån så erfordras, för att vederbörande vid uppnåendet av pensionsåldern skall vara berättigad till hel avgiftspension, under villkor att vissa enligt försäkringsteknisk beräkning fastställda tilläggsavgifter erläggas. Den, som vill begagna sig av ifrågavarande medgivande, skall göra skriftlig anmälan därom hos telegrafstyrelsen. Sedan dylik anmälan inkommit, fastställer styrelsen de tilläggsavgifter, som skola av vederbörande månatligen erläggas, intill dess hon uppnått den för rikstelefonist fastställda pensionsåldern av 55 levnadsår.

Under den tid dessa bestämmelser varit i kraft hava, enligt från telegrafstyrelsen inhämtade uppgifter, 396 ordinarie rikstelefonister anmält sin önskan att erlægga tilläggsavgifter för förvärvande av rätt till hel avgiftspension. Ett antal av 52 telefonister, för vilka tilläggsavgifter likaledes kunnat ifrågakomma, hava däremot avstått från denna möjlighet att fylla ut den blivande pensionen.

Den lämpliga tidpunkten för tjänstemannen att träffa sitt val med avseende å tjänstårsutfyllnaden torde vara, då han erhållit fullmakt eller konstitutorial å sin befattning och alltså statsanställningen vunnit den fasta karaktär, som erfordras, för att han skall kunna fullt överblicka sin ställning i pensionshänseende. Möjligheten att genom extra pensionsavdrag fylla ut tjänståren skulle alltså stå öppen endast för ordinarie tjänstemän, som tillsättas genom fullmakt eller konstitutorial; något skäl att utsträcka den även till de genom förordnande tillsatta ordinarie tjänstemännen eller till de enligt reglementsförslaget pensionsberättigade icke-ordinarie befattningshavarna torde icke föreligga.

För att det extra pensionsavdraget icke skall bliva betungande för tjänstemannen, bör det fördelas över en tillräckligt lång följd av år. Dessutom måste staten i eget intresse kräva, att huvudvikten vid pensionsförmånernas bestämmande kommer att läggas vid det arbete tjänstemannen ägnat staten. Vinnens ordinarie anställning så sent, att mindre än tjugo år återstå till pensions-

åldern, torde utfyllnad av antalet tjänstår genom extra pensionsavdrag icke böra medgivas. Likaså synes möjligheten till här avsedd utfyllnad böra begränsas till högst fem år, vilket innebär, att för hel ålderspension alltid skulle erfordras minst 25 »effektiva» tjänstår. Genom en på sådant sätt genomförd begränsning vinnes även den fördelen, att bestämmelserna om extra pensionsavdrag bliva mindre komplicerade till sitt innehåll och följaktligen enklare att tillämpa.

De sakkunniga äro angelägna att framhålla, att den av dem nu föreslagna anordningen, enligt vilken tjänsteman under viss förutsättning medgives att mot erläggande av ökat kontant bidrag till sin pensionering utverka åt sig höjd pension, står i överensstämmelse med den försäkringsprincip, som de anse ligga till grund för pensionsväsendet. Anordningen kan sägas i realiteten var analog med vad som redan nu sker, då en tjänsteman på ett högre löneplan genom sina större avgifter bidrager till en högre pension åt sig, än en tjänsteman på ett lägre löneplan med sina lägre avgifter kan förvärva.

19 § 3 mom.

Tjänsteman, som önskar erhålla rätt till utfyllnad av antalet tjänstår, skall enligt förslaget göra framställning därom till den myndighet, under vilken han lyder. För att det skall bliva möjligt att minska avlöningen med det extra pensionsavdragets belopp redan från första löneutbetalningen i den nya ordinarie befattningen, bör framställningen vara ingiven i så god tid, att densamma kan behandlas före utgången av den månad, varunder befattningen tillträtts. De sakkunniga förutsätta härvid, att ordinarie tjänst i regel kommer att tillträdas vid kalendermånads början, en ordning, som, enligt vad 1928 års lönekommitté i sitt betänkande angående allmänt avlöningsreglemente (sid. 129) framhållit, redan är genomförd inom stora delar av statsförvaltningen. Med hänsyn till önskvärdheten att undvika alltför många, till beloppet nära sammanfallande pensionsavdragstariffer skola avdragen beräknas efter det *fulla* antal år, som från tiden för befattningens tillträddande återstå, intill dess tjänstemannen uppnår pensionsåldern. Återstå exempelvis 22 år 7 månader, avrundas, för bestämmande av det extra pensionsavdragets storlek, tiden till 22 år, men det extra pensionsavdraget skall tillämpas under hela nämnda tid av 22 år 7 månader. Såsom av stadgandet i 19 § 2 mom. framgår, kan emellertid själva tjänstårsutfyllnaden avse viss del av år, dock minst ett fjärdedels år, detta i analogi med vad som gäller i fråga om avkortning av pension.

19 § 4 mom.

Vid beräkningen av tjänstår för en befattningshavare, som å sin lön vidkänts extra pensionsavdrag, skall hänsyn tagas till såväl de »effektiva» tjänståren som »utfyllnadsåren». Summan av dessa båda tidsperioder bildar den tid, som skall ligga till grund för fastställandet av ålderspensionens belopp.

Emellertid kan det tydligen inträffa fall, då en här avsedd tjänsteman kommer att frånträda sin tjänst före pensionsålderns uppnående, varigenom rubbning inträder i de förutsättningar, som ligga till grund för det extra pensionsavdragets bestämmande. Är orsaken till avgången olycksfall i tjänsten, utgår

emellertid enligt bestämmelserna i 12 § full pension, oberoende av tjänstetidens längd. Vid förtidspensionering på grund av sjukdom böra likaledes de vanliga reglerna för bestämmande av sjukpension (13 §) bliva gällande, varför någon särskild föreskrift för dylika fall icke synes erforderlig. Avgår åter tjänstemannen utan rätt att komma i åtnjutande av pension enligt reglementet och alltså bestämmelserna i 21 § om viss livränteförsäkring på grundval av den intjänta pensionen skola träda i tillämpning, uppställer sig frågan, huruvida vid beräkningen av den intjänta pensionen hänsyn bör tagas även till de extra pensionsavdrag tjänstemannen haft att vidkännas. De sakkunniga förmena, att detta icke bör bliva fallet. Rätten att bereda sig utfyllnad av ålderspensionen är baserad på ett frivilligt åtagande från tjänstemannens sida att erlagga extra pensionsavdrag enligt fastställd tariff. Staten garanterar i gengäld tjänstemannen en viss förmån vid uppnådd pensionsålder. Avsäger sig tjänstemannen sedermera denna förmån genom att i förtid lämna statstjänsten eller blir han på grund av något sitt förvållande avsatt, är det mellan staten och tjänstemannen träffade avtalet att anse såsom hävt, och staten bör icke rimligtvis vara förpliktad att lämna tjänstemannen kompensation i annan form. Påpekas må vidare, att för den händelse tjänstemannen vid avgången befinnes på grund av tjänstledighet — exempelvis för enskilda angelägenheter — icke hava vidkänts extra pensionsavdrag för hela den tid, som vid avdragsbeloppets bestämmande förutsatts, denna omständighet icke skulle föranleda reduktion av tjänstårsutfyllnaden. De sakkunniga finna här en viss eftergift från statens sida motiverad med hänsyn till önskvärdheten av att undvika invecklade reduktionsregler vid tjänstårsberäkningen eller föreskrifter om avdrag under viss tid å pensionsbeloppen. Det är emellertid att märka, att tjänstledighet, varom här kan bliva fråga, i allt fall kommer att påverka pensionens blivande storlek på grund av de allmänna bestämmelserna rörande tjänstårsberäkning i 2 §.

Rörande principerna för de extra pensionsavdragens beräkande hänvisas till 20 § 1 mom. den vid betänkandet fogade redogörelsen för verkställd försäkringsteknisk utredning av hithörande frågor.

I likhet med de i 15 § av reglementsförslaget angivna pensionsavdragen äro 20 § 2 mom. de extra pensionsavdragen bestämda efter den ställning tjänstemannen intager i lönehänseende. För varje lönegrad gäller sålunda en särskild avdragsserie. Fråga uppstår emellertid, huru förfaras skall, då en tjänsteman, som genom extra pensionsavdrag velat bereda sig viss utfyllnad av antalet tjänstår, på grund av befordran eller annan orsak övergår till befattning inom annan lönegrad, än den han tillhörde vid det extra pensionsavdragets fastställande. Det synes då riktigt, att avdraget för tiden därefter beräknas enligt de för den nya lönegraden angivna grunderna, såvida icke fråga är om oförvållad förflyttning till lägre lönegrad, i vilka fall förflyttningen jämlikt 17 § 1 resp. 3 mom. av det föreslagna pensionsreglementet icke skall föranleda någon rubbning i pensionshänseende.

Medför övergången till annan befattning ändring i den för tjänstemannen dittills gällande pensionsåldern, blir även behovet av utfyllnadsår annorlunda än förut. Höjes pensionsåldern, minskas nämligen behovet av utfyllnad i motsvarande mån och tvärtom. För att kunna avpassa det extra pensionsavdraget efter befattningshavarens ändrade behov av tjänstårsutfyllnad utan att fördens skull behöva göra grunderna för pensionsavdragets beräkning alltför komplicerade vilja de sakkunniga förorda, att pensionsavdraget, där det icke till följd av pensionsålderns höjning finnes kunna helt upphöra, bestämmes till samma belopp, som skulle hava gällt, därest tjänstemannen varit innehavare av den nya befattningen hela den tid, under vilken extra pensionsavdrag tillämpats för honom. En dylik summarisk regel medför väl icke alltid full matematisk rättvisa men har fördelen av enkelhet i tillämpningen.

20 § 3 mom. För underlättande av avlöningsuträkningen har till bestämmelserna om extra pensionsavdrag fogats en föreskrift av innebörd, att det extra pensionsavdragets månadsbelopp alltid skall sluta på öretal, som är jämnt delbart med 5.

2 avd. 3 kap. Om tjänsteman upphör att innehava ordinarie anställning i statens tjänst
21 § 1 mom. utan att vara berättigad till tjänstepension, skall enligt kommunikationsverkens pensionslag kapitalvärdet av tjänstemannens pensionsavgifter inbetalas från vederbörande pensionsfond till pensionsstyrelsen för beredande av pension åt honom jämlikt lagen om allmän pensionsförsäkring. Enligt 1907 års civila pensionslag är däremot rätt att från pensionsfonden återbekomma erlagda pensionsavgifter medgiven endast vid övergång till annan statstjänst, därest med inträdet i denna tjänst är förenad skyldighet att för beredande av pension erlagga retroaktiv avgift, dock ej till högre belopp än det, vartill retroaktivavgiften uppgår.

Denna viktiga principiella olikhet mellan de båda pensionslagarna hava såväl 1921 års pensionskommitté som 1926 års pensionsutredning velat utjämna genom att i sina förslag till ny civil pensionslag upptaga en bestämmelse av samma innebörd som ovan angivna i kommunikationsverkens pensionslag införda stadgande. I vissa över dessa förslag avgivna yttranden har emellertid anmärkts, att det enligt bestämmelsen beräknade kapitalvärdet i genomsnitt motsvarade endast en tredjedel av kapitalvärdet av tjänstemannens intjänta pensionsrätt och att därför utöver nämnda kapitalvärde så mycket borde inbetalas för tjänstemannen, att han finge hela den intjänta pensionsrätten oförkränt. Häremot har gjorts den invändningen, att det låge i statens intresse att ej genom alltför gynnsamma bestämmelser för ifrågavarande fall stimulera till förtidig avgång, varjämte även ordinarie tjänstemans rätt att ensidigt uppsäga tjänstavtalet anförts som skäl mot att den intjänta pensionen utbetalades oavkortad.

Vid bedömandet av den föreliggande frågan gäller det först att klarlägga begreppet intjänt pension. Om ålderspensionen betraktas såsom en uppskjuten livränta, grundad på försäkring med premiebetalning intill pensionsåldern, kan

den intjänta pensionen vid varje särskild tidpunkt sägas motsvara försäkringens fribrevsvärde, d. v. s. det reducerade livräntebelopp, som kan erhållas för redan erlagda premier. Den beräknade premien, som skulle vara konstant, så länge tjänstemannen kvarstår i samma befattning, torde böra göras beroende icke blott av lönegraden utan även av de för tjänstemannen gällande inträdes-, befordrings- och pensionsåldrarna.

Tillämpas som jämförelse den i kommunikationsverkens pensionslag uppställda regeln, befinnes det kapitalvärde, som enligt denna regel tillgodoräknas, i genomsnitt tillräckligt endast för beredande av en pension lika med en mindre del av den intjänta; för de individuella fallen varierar kvotdelstalet avsevärt. I stort sett kan man säga, att den ekonomiska förlust, som sålunda drabbar en i förtid avgången tjänsteman genom indragningen av större delen av hans intjänta pension, avsevärt ökas med tjänstetidens längd. Verkningarna härav bliva särskilt kännbara för tjänstemannen, när han avgår vid så hög ålder, att utsikterna att erhålla pension från en ny anställning äro ringa.

Betraktar man i likhet med de sakkunniga pensioneringen som ett slags försäkring, tala onekligen vissa skäl mot att beröva den avgångne tjänstemannen hans intjänta pensionsrätt, i varje fall då fråga är om en ordinarie tjänsteman, som uppnått erforderligt antal tjänstår för hel pension. Å andra sidan måste det sägas, att staten har fullgod anledning att förfara något strängare med en tjänsteman, som avgår efter en relativt kort anställningstid. I detta senare fall synes vederbörande knappast kunna göra anspråk på större del av sin intjänta pension, än som kan beräknas ungefärligen motsvara de å lönen innehållna pensionsavdragen. En medelväg synes därför vara att så avväga de förmåner, som skulle komma avgången tjänsteman till del, att den längre tjänstetiden premieras, varigenom tjänstemännen knytas fastare vid statstjänsten. Däremot torde det knappast ligga i statens intresse att giva villkoren en innebörd, som direkt syftar till att förhindra eller försvåra möjligheterna för en statsanställd befattningshavare att, även i fall då detta skulle vara ur samhällets synpunkt gagneligt, övergå till verksamhet utom statens tjänst.

Dessa utgångspunkter hava lett de sakkunniga till den i 21 § 1 mom. givna regeln, vilken i princip innebär, att tjänsteman, som avgår ur statens tjänst utan rätt att komma i åtnjutande av pension enligt pensionsreglementet, försäkras till erhållande av *uppskjuten livränta* för ett belopp, som allt efter anställningstidens längd varierar mellan 42 och 100 % av den intjänta pensionen. Ehuru den pension, som enligt reglementet tillförsäkras en tjänsteman, vilken kvarstår i tjänst intill pensionsåldern, tekniskt sett även kan sägas vara en uppskjuten livränta, hava de sakkunniga funnit sig böra i reglementet reservera ifrågavarande benämning för det belopp, som skulle utbetalas enligt bestämmelserna i 21 §.

I fråga om den pensionsålder, som bör läggas till grund vid beräkning av den intjänta pensionen, har det syntts de sakkunniga vara lämpligast att i allmänhet tillämpa den för lönegraden gällande normala pensionsåldern. En tjänsteman, som innehar befattning med lägre pensionsålder än normalt, synes

nämligen knappast vid förtidig avgång ur tjänst böra tillerkännas högre livränta, än som skulle följa, om den för vederbörande lönegrad i 16 § fastställda pensionsåldern varit för honom gällande. Värdet av den intjänta pensionen blir nämligen högre, ju lägre pensionsålder man räknar med. Då dessutom tjänstemän i samma lönegrad, oavsett pensionsåldern, äro i princip likställda med avseende å lön och pensionsavdrag, måste olika värdering av den intjänta pensionen förefalla ganska obefogad. Denna likställighet synes dock icke böra utsträckas ända därhän, att en tjänsteman med högre pensionsålder än normalt skulle beredas en extra förmån vid avgång i förtid genom att få sin intjänta pension beräknad efter en lägre pensionsålder än den för befattningen fastställda. De sakkunniga hava fördenskill föreslagit, att vid beräkning av intjänt pension skall tillämpas den enligt 16 § fastställda normala pensionsåldern eller, om den för befattningen gällande pensionsåldern är högre, sistnämnda ålder.

I motiveringen till 5 § (sid. 57 o. f.) hava de sakkunniga utvecklat skälen för sin åsikt, att även tjänstemän, som blivit skilda från tjänsten på grund av ämbetsbrott eller tjänstefel, böra, i likhet med övriga tjänstemän, som avgå utan att hava uppfyllt villkoren för erhållande av pension enligt pensionsreglementet, i så måtto njuta fördel av sin förutvarande statsanställning, att de tillförsäkras viss uppskjuten livränta. Att emellertid låta en på grund av brott i tjänsten eller tjänstefel avskedad tjänsteman i pensionshänseende intaga samma ställning som en tjänsteman, vilken frivilligt lämnat sin befattning, kan uppenbarligen icke vara riktigt. Livräntan för den avskedade torde i stället böra avvägas så, att den ungefärligen motsvarar värdet av de pensionsavdrag, varmed vederbörandes lön under tjänstetiden varit minskad. För dylika fall har därför stadgats, att den intjänta pensionen alltid skall minskas med två tredjedelar.

Den försäkringstekniska beräkningen av den intjänta pensionen och livräntebeloppets storlek torde enligt de sakkunnigas mening lämpligen böra ankomma på pensionsstyrelsen, som på grund av sin befattning med olika former av pensionsförsäkring besitter den härför erforderliga sakkunskapen. För detta ändamål skulle uppgifter rörande den avskedssökande tjänstemannens tjänstgöringsförhållanden lämnas pensionsstyrelsen av den myndighet, som har att besluta angående avskedet.

Livräntan skulle börja utgå från och med månaden näst efter den, under vilken vederbörande uppnått den ålder, som tillämpats såsom pensionsålder vid beräkning av pensionsrättens kapitalvärde. Rörande sättet för utbetalningen synes i tillämpliga delar böra gälla vad som finnes stadgat angående utbetalning av pensioner enligt lagen den 13 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring. Handläggningen av ärenden angående uppskjutna livräntor skulle i överensstämmelse med detta förslag åvila pensionsstyrelsen.

De utgifter, som föreslagen livränteförsäkring av f. d. statstjänstemän skulle medföra, torde böra bestridas av de pensionsfonder, som blivit upprättade för tjänstepensioneringen, varför pensionsstyrelsen skulle tillhandahållas erforder-

liga medel för utbetalningen av livräntor efter rekvisition från vederbörande fondförvaltande myndigheter.

Måhända invändes häremot, att den intjänta pensionen endast delvis täckes av erlagda pensionsavgifter eller innehållna pensionsavdrag, varför tjänstepensionsfonderna icke borde belastas med större andel av livräntan, än som motsvarar sagda avgifter resp. avdrag. Om än teoretiskt riktig, synes dock en sådan invändning av praktiska skäl knappast böra vinna beaktande. De livräntor, som kunna antagas komma att utgå, torde nämligen icke röra sig om större belopp, per år räknat, varför det av de sakkunniga förordade enklare förfaringssättet synes vara att föredraga.

Det är att märka, hurusom den föreslagna anordningen, att medel till bestridande av uppskjutna livräntor skulle ställas till förfogande endast i den mån livräntorna förfalla till betalning, i princip avviker från nuvarande i 12 § pensionslagen för kommunikationsverken stadgade ordning, enligt vilken skall till pensionsstyrelsen inbetalas kapitalvärdet av de av den avgångne tjänstemannen erlagda pensionsavgifterna. Upplyningsvis må nämnas, att den överföring av pensionsavgifter för avgångna tjänstemän och arbetare, som på grund av nyssnämnda stadgande ävensom liknande föreskrifter i gällande pensionsbestämmelser för vissa arbetargrupper vid kommunikationsverken ägt rum till pensionsstyrelsen under åren 1921—1930, belöper sig till det betydande beloppet av 1,156,000 kronor. I åtskilliga fall, där dylik kapitalöverföring ägt rum, torde den avgångne emellertid avlida, innan rätten till utbekommande av folkpension på grund av avgiftsinbetalningen blir för honom aktuell. Likaledes kan det inträffa, att avgången person ånyo inträder i en med pensionsrätt förenad statstjänst, i vilket fall tjänstepensionen för den nya tjänsten skall minskas med beloppet av ifrågavarande folkpension. De regler, som av de sakkunniga föreslås, synas erbjuda en väsentligt enklare lösning av den föreliggande frågan.

Närmare föreskrifter angående beräkning och utbetalning av livräntor förutsetta de sakkunniga att Kungl. Maj:t skall meddela med stöd av det allmänna bemyndigande att utfärda tillämpningsföreskrifter till civila tjänstepensionsreglementet, som skulle tillkomma Kungl. Maj:t enligt ett sist i reglementet infört stadgande. Förslag till särskild kungörelse härom hava de sakkunniga för avsikt att senare avgiva.

I syfte att giva en ungefärlig föreställning angående storleken av de uppskjutna livräntor, som kunna komma i fråga med tillämpning av de i det föregående angivna beräkningsgrunderna, hava de sakkunniga låtit verkställa vissa försäkringstekniska beräkningar,¹ vilkas resultat meddelas här nedan.

Siffrorna avse en tjänsteman, som inträtt i sin första med pensionsrätt förenade anställning vid 25 års ålder och kvarstår i samma anställning intill avgången från statstjänst. Den beräknade pensionsåldern antages vara 63 år och pensionsunderlaget 1 000 kronor.

¹ Vid dessa beräkningar hava tillämpats tabellen R 32 för män och en räntefot av 4,5 %.

Avgångs- ålder	Intjänt pension	Intjänta pensionen reduce- ras enligt 21 § med nedan- stående procenttal		Uppskjuten livränta enligt 21 §	
		a)	b)	a)	b)
		normalt	om tjänstemannen dömts till avsätt- ning på grund av förbrytelse i tjänsten		
26 år	56 kronor	58 %	66 $\frac{2}{3}$ %	24 kronor	19 kronor
30 „	256 „	50 %	66 $\frac{2}{3}$ %	128 „	85 „
35 „	457 „	40 %	66 $\frac{2}{3}$ %	274 „	152 „
40 „	616 „	30 %	66 $\frac{2}{3}$ %	431 „	205 „
45 „	741 „	20 %	66 $\frac{2}{3}$ %	593 „	247 „
50 „	839 „	10 %	66 $\frac{2}{3}$ %	755 „	280 „
55 „	915 „	0 %	66 $\frac{2}{3}$ %	915 „	305 „
60 „	972 „	0 %	66 $\frac{2}{3}$ %	972 „	324 „

Om tjänstemannen erhållit sin första med pensionsrätt förenade anställning i ordinarie 5 lönegraden (pensionsunderlag 2 268 kronor) vid 25 års ålder och avgår redan efter ett år, blir hans uppskjutna livränta alltså normalt

$$\frac{24}{1\,000} \times 2\,268 = 54 \text{ kronor; sker avgången i stället vid 30 års ålder, blir}$$

livräntebeloppet normalt $\frac{128}{1\,000} \times 2\,268 = 290$ kronor; är slutligen avgångs-
åldern för samma tjänst så hög som 45, resp. 60 år blir livräntebeloppet nor-
malt $\frac{593}{1\,000} \times 2\,268 = 1\,345$ kronor, resp. $\frac{972}{1\,000} \times 2\,268 = 2\,204$ kronor.

Har den ifrågavarande tjänstemannen dömts till avsättning på grund av förbrytelse i tjänsten eller har han till följd av tjänstefel skilts från tjänsten, minskas den uppskjutna livräntans belopp för avgångsåldern 26, resp. 30, resp. 45, resp. 60 år till $\frac{19}{1\,000} \times 2\,268 = 43$ kronor, resp. $\frac{85}{1\,000} \times 2\,268 = 193$ kronor, resp. $\frac{247}{1\,000} \times 2\,268 = 560$ kronor, resp. $\frac{324}{1\,000} \times 2\,268 = 735$ kronor.

21 § 2 mom. För att någon oklarhet icke skall behöva råda rörande den rätt till uppskjuten livränta, som en tjänsteman må hava förvärvat genom viss tids anställning i statens tjänst, bör tjänstemannen i samband med avskedet erhålla skriftligt bevis, som styrker denna hans rätt. Beviset skall innehålla uppgift om det på grundval av pensionsstyrelsens beräkningar fastställda livräntebeloppets storlek samt om den tidpunkt, från och med vilken livräntan börjar löpa.

21 § 3 mom. Skulle livränteförsäkrad person vid en senare tidpunkt återinträda i sådan statsanställning, som är förenad med rätt till tjänstepension, förefinnes enligt de sakkunnigas mening icke någon anledning att bibehålla honom vid hans rätt till särskild livränta för den tidigare anställningstiden. Naturligare sy-

nes i stället vara att låta honom tillgodoräkna förut förvärvade tjänstår vid bestämmande av pensionen för den nya tjänsten. En bestämmelse av denna innebörd har meddelats i 21 § 3 mom.

En särställning i pensionshänseende intaga enligt nu gällande bestämmelser de ordinarie tjänstemän, som tillsättas genom förordnande på viss tid. Enär dessa tjänstemäns anställning kan efter jämförelsevis kort tjänstetid komma att upphöra och då möjlighet bör finnas att för de befattningar, som tillsättas i nu nämnd ordning, förvärva personer, som förut ej varit i statens tjänst eller som efter förordnandets upphörande i allmänhet icke vidare tagas i anspråk för statsförvaltningen, hava ifrågavarande tjänstemän ansetts böra tillförsäkras rätt till pension oberoende av vederbörandes levnadsålder vid avgången och med jämförelsevis högt belopp även efter en kort tjänstetid.

De på viss tid förordnade tjänstemän, för vilka nu gälla särskilda pensionsbestämmelser, äro

vid allmänna civilförvaltningen:

generaldirektör för riksförsäkringsanstalten, socialstyrelsen, pensionsstyrelsen, medicinalstyrelsen, byggnadsstyrelsen, tullverket och kommerskollegium, byggnadschef vid byggnadsstyrelsen, kustbevakningsinspektör vid tullverket, depåchef vid stuteristaten;¹

vid postverket:

generaldirektör;

vid telegrafverket:

generaldirektör,
verkstadsdirektör,
telefondirektör i Stockholm;

vid statens järnvägar:

generaldirektör,
överdirektör och souschef,
överingenjör,
distriktschef,
verkstadsdirektör,
förrådsdirektör;

vid statens vattenfallsverk:

generaldirektör,
överdirektör,
överingenjör,
driftdirektör,
kraftverksdirektör;

vid domänverket:

generaldirektör,
överdirektör och souschef.

3 avd.
Ordinarie
tjänstemän,
som tillsät-
tas genom
förordnande
på viss tid.

¹ För depåchef gäller viss åldersbestämmelse.

Föreskrifterna om pension för ovan uppräknade tjänstemän återfinnas dels i 2 § av kungörelsen den 29 juni 1921 med bestämmelser för vissa tjänstemän vid statsdepartement och andra till den civila statsförvaltningen hörande verk i fråga om rätt till pension (nr 456) med däri senare vidtagna ändringar, dels i kommunikationsverkens pensionslag 2 kap. 13—16 §§, dels i 2 § av kungörelsen den 15 juni 1922 (nr 323) med bestämmelser för ordinarie tjänstemän vid domänverket i fråga om rätt till pension m. m.

Med avseende å det principiella innehållet äro nu ifrågakvarande pensionsbestämmelser för olika områden av den civila förvaltningen sinsemellan tämligen nära överensstämmande. Emellertid förefinnas vissa olikheter i fråga om mindre väsentliga detaljer, olikheter, som torde böra utjämnas i samband med utfärdandet av ett gemensamt pensionsreglemente för civilförvaltningen. De sakkunniga hava också för sin del utgått från att enhetliga bestämmelser i pensionshänseende böra gälla för samtliga genom förordnande på viss tid tillsatta tjänstemän, å vilka det nya pensionsreglementet skulle bliva tillämpligt. Antalet dylika tjänstemän skulle, vid bifall till 1928 års lönekommittés förslag att inordna befattningshavarna vid det statliga undervisningsväsendet under allmänna avlöningsreglementet, komma att väsentligt utökas, i det att de på viss tid förordnade rektorerna vid allmänna läroverk m. fl. undervisningsanstalter torde med avseende å pensionsvillkoren böra jämföras med övriga här avsedda förordnandetjänstemän.

I likhet med 1926 års pensionsutredning anse de sakkunniga, att befattningen såsom generaldirektör och chef för lantbruksstyrelsen med hänsyn till den korta tjänstetid, som enligt 1907 års pensionslag kräves av befattningens innehavare för rätt att komma i åtnjutande av hel pension, bör omvandlas från fullmakts- till förordnandetjänst. Till sin allmänna karaktär torde nämligen generaldirektörsbefattningen i lantbruksstyrelsen vara nära jämförlik med sådana chefsbefattningar, som tillsättas genom förordnande på viss tid. I sitt yttrande över 1926 års pensionsutrednings förslag till ny civil pensionslag har även lantbruksstyrelsen vitsordat riktigheten av denna uppfattning och förklarat sig icke hava något att erinra mot den föreslagna omläggningen beträffande generaldirektörsbefattningen inom styrelsen.

22 § 1 mom. Pensionsbestämmelserna för de genom förordnande på viss tid tillsatta tjänstemännen hava i förslaget inlett med föreskrifter angående skyldighet för dylik tjänsteman att i vissa fall frånträda sitt förordnande. Dylik skyldighet skulle föreligga, därest tjänstemannen till följd av olycksfall i tjänsten eller av sjukdom befinnes oförmögen till nöjaktig fortsatt utövning av befattningen, detta i anslutning till vad som för närvarande finnes i sådant hänseende stadgat för flertalet här avsedda befattningshavare.

Rörande innebörden av bestämmelsen i första momentets andra stycke tillåta sig de sakkunniga att hänvisa till vad som anförts i motiven till 9 § 4 mom. (sid. 72).

22 § 2 mom. Upphör förordnandet å någon av här avsedda befattningar, innebär detta i allmänhet, att befattningens dittillsvarande innehavare skall avgå ur statens

tjänst, varför frågan om tjänstemannens rätt till pension tydligen bör avgöras i sammanhang med beslut om förordnandets upphörande. Emellertid gäller i fråga om vissa förordnandetjänster den bestämmelsen, att, därest den förordnade tidigare innehått ordinarie tjänst, han vid förordnandets upphörande skall återgå till ordinarie befattning med den löneställning han tillhörde vid tillträddande av förordnandet; detta givetvis under förutsättning, att han icke vid förordnandets upphörande nått den för sistnämnda befattning fastställda pensionsåldern. Föreskrifter i nu antydd riktning finnas meddelade beträffande telefondirektör i Stockholm, distriktschef vid statens järnvägar och driftdirektör vid statens vattenfallsverk samt ha av 1928 års lönekommitté i tilläggsbestämmelserna till allmänna avlöningsreglementet upptagits jämväl för kraftverksdirektör vid statens vattenfallsverk. Rektorerna vid det statliga undervisningsväsendet intaga i viss mån samma ställning som de tjänstemän vid nyreglerade verk, vilka tillsättas genom förordnande tillsvidare, i det att de under förordnandetiden alltjämt äro innehavare av sin förutvarande ordinarie tjänst, ehuru de icke uppehålla densamma. De äro även oförhindrade att under förordnandet såsom rektor söka och erhålla annan ordinarie tjänst, exempelvis lektorsbefattning, vilken de emellertid tillträda först vid rektorsförordnandets utgång.

I sitt yttrande över lönekommitténs förslag har järnvägsstyrelsen framhållit såsom synnerligen olämpligt, att exempelvis en distriktschef, som icke erhåller förnyat förordnande, skulle behöva finna sig i att återgå till annan, lägre befattning vid verket, varför sådan skyldighet borde bortfalla. Innan bestämmelsen härom kunde borttagas, erfordrades emellertid därav betingad ändring av gällande pensionslagstiftning på området.

Beträffande distriktschef vid statens järnvägar, vilken vid tillträddandet av sitt förordnande innehade tjänst, som tillsättes genom konstitutorial, föreskrives i 13 § 2 mom. av pensionslagen för kommunikationsverken, att i pensionshänseende skall för honom gälla vad för sistnämnda tjänst är stadgat i lagen. Någon motsvarighet till detta stadgande har icke influtit i det föreslagna pensionsreglementet. De sakkunniga finna det nämligen knappast vara principiellt riktigt, att en fullmakts- eller konstitutorialtjänsteman, som blir utsedd att innehava en högre, genom förordnande på viss tid tillsatt ordinarie befattning, skall på grund av sin förra tjänst bliva i pensionshänseende mindre gynnsamt ställd än en person, som utses till befattningen utan att tidigare hava varit ordinarie tjänsteman i verkets tjänst. En annan fråga är, huru förfaras skall, därest en förordnad tjänsteman vid förordnandets upphörande övergår till annan befattning med pensionsrätt enligt det föreslagna pensionsreglementet. Detta fall behandlas i 23 § 4 mom., till vilket de sakkunniga återkomma längre fram.

Vad slutligen angår den av järnvägsstyrelsen väckta frågan om lämpligheten av återgång från en förordnandetjänst till lägre ordinarie befattning vid verket, är detta ett spörsmål, som torde äga närmare samband med avlönings- än med pensionsbestämmelsernas blivande utformning, varför detsamma här icke upptagits till närmare behandling. Pensionsreglementet har emellertid avfattats så, att dess lydelse icke skulle lägga hinder i vägen för en eventuell ändring beträffande den i tilläggsbestämmelserna till allmänna avlö-

ningsreglementet föreskrivna skyldigheten för vissa förordnade tjänstemän att vid förordnandets upphörande återgå till förut innehavd ordinarie befattning. De sakkunniga tänka sig därvid, att ändringen närmast borde gå ut på att förordnandetjänsteman, vars förordnande upphör utan att efterföljas av förnyat förordnande, i regel skall lämna statstjänsten men att möjlighet bör hållas öppen för Kungl. Maj:t att bestämma, att vederbörande åter skall intaga samma tjänste- och löneställning som före förordnandet, vilket givetvis icke behöver innebära återgång just till den befattning han tidigare uppehållit.

23 § 1 mom. Förordnandetjänsteman skulle vid avgång ur statens tjänst vara berättigad att komma i åtnjutande av *hel* pension, därest han under minst tolv år innehaft förordnande å sin befattning. Den sålunda föreslagna tjänstetiden överensstämmer med vad som nu gäller vid nyreglerade delar av den civila förvaltningen. Eftersom förordnandet i allmänhet torde avse en tidsperiod av sex år, innebär föreskriften, att förordnande under två perioder medför full pensionsrätt, och detta vare sig initiativet till tjänstemannens avgång från statstjänsten ligger hos honom själv eller är oberoende av hans önskan. För vissa befattningar meddelas emellertid för närvarande förordnandet för en period av fem år; detta är sålunda fallet beträffande rektorerna vid de allmänna läroverken. Vid bifall till de sakkunnigas förslag att i pensionshänseende jämställa rektorerna med övriga förordnandetjänstemän synes emellertid konsekvensen bjuda, att likställighet åvägabringas jämväl med avseende å den normala förordnandetidens längd, så att även rektorerna bliva förordnade för sex år åt gången. Någon olägenhet torde, såvitt de sakkunniga kunnat finna, icke behöva befaras av en dylik omläggning.

Drabbas förordnad tjänsteman av olycksfall i tjänsten, som gör honom oförmögen till fortsatt utövning av sin befattning, bör han, i likhet med vad som nu gäller, vid avgången komma i åtnjutande av *hel* pension, oavsett tjänstetidens längd. En bestämmelse härom har inryckts i förevarande moment.

23 § 2 mom. Reglerna om avkortning i pensionsbeloppet för tjänsteman, som icke innehaft förordnande å sin befattning under minst tolv år, äro uppgjorda i nära anslutning till vad nu i sådant hänseende gäller enligt kommunikationsverkens pensionslag. Att märka är, att för den, som av andra skäl än de i momentet angivna avgår från sin tjänst tidigare än vid uppnådda tolv tjänstår å förordnandebefattningen, rätt icke föreligger till åtnjutande av pension. Framhållas må vidare, att bestämmelsen i 8 § av det föreslagna pensionsreglementet om avrundning av pensionsbeloppet till ett med tolv delbart tal äger tillämpning även å pension enligt denna avdelning i reglementet. Det kan sålunda inträffa, att avkortningen icke kommer att uppgå till exakt 1 000 kronor.

23 § 3 mom. Förevarande moment innehåller vissa undantagsbestämmelser, som skola iakttagas vid fastställande av de pensionsförmåner, vilka enligt 23 § 1 och 2 momenten tillkomma här avsedda förordnade tjänstemän.

Ehuru kravet på trettio tjänstår för hel pension, med hänsyn till befattningarnas särskilda karaktär, icke bör upprätthållas för ordinarie tjänstemän, som tillsätts genom förordnande på viss tid, synes dock principen om att befattningshavarna skola lämna skäligt bidrag till kostnaderna för sin pensionering böra föranleda, att den, som pensioneras före uppnådda trettio tjänstår utan att orsaken är att hänföra till sjukdom eller olycksfall i tjänsten, får underkasta sig minskning i ålderspensionen med ett belopp, motsvarande det för befattningen angivna pensionsavdraget, intill dess summan av antalet tjänstår och pensionsår för honom uppgår till trettio.

I sitt yttrande över 1926 års pensionsutrednings förslag till ny civil pensionslag har statskontoret beträffande nu omhandlade spörsmål fäst uppmärksamheten därå, att kustbevakningsinspektör vid tullverket och depåchef vid stuteristaten, enligt vad erfarenheten givit vid handen, plägade vara pensionerade f. d. beställningshavare vid försvarsväsendet samt att med hänsyn härtill och då vederbörande för sin militära pension fått tillgodoräkna härför erlagda avgifter, tiden för dessa avgifters erläggande icke borde, såsom pensionsutredningens förslag innebure, inräknas i avgiftstiden för den civila befattningen.

Vad statskontoret sålunda anfört angående avgiftstiden äger i lika mån tillämpning å tjänstårstiden enligt de sakkunnigas förslag. Genom bestämmelsen i reglementsförslagets 2 § 5 mom., att tid, som tagits i beräkning såsom tjänstår för grundläggandet av rätt till pension, icke må, annat än under vissa speciella förhållanden, ånyo tillgodoräknas såsom tjänstår, förhindras emellertid sådan dubbelberäkning av tjänstår, varemot statskontoret riktat kritik. En pensionerad militär, som erhåller en med pensionsrätt förenad civil tjänst, skulle sålunda icke på nytt kunna räkna sig sin militära tjänstetid till godo i pensionshänseende.

Såsom ett ytterligare undantag från vad i 23 § 1 och 2 mom. pensionsreglementet stadgats skulle enligt förslaget gälla, att pensionen för den, som vid tillträddande av förordnandet innehade tjänst, vilken tillsättes genom fullmakt eller konstitutorial, icke må beräknas till lägre belopp än den pension, som skulle hava tillkommit honom, om han intill tiden för avgången kvarstått i sin förra befattning. Denna bestämmelse innebär icke någon avvikelse från vad som redan nu gäller. Föreskriften är också baserad på den tvivelsutan riktiga uppfattningen, att de förmåner tjänstemannen genom fullmakt eller konstitutorial en gång tillförsäkrats icke skola sedermera kunna berövas honom, om han övergår till statstjänst, som tillsättes under mindre betryggande former. För övrigt må tilläggas, att bestämmelsen har större teoretisk än praktisk betydelse, alldenstund det endast i sällsynta undantagsfall torde kunna inträffa, att de pensionsförmåner, som äro förenade med förordnandetjänsten, bliva mindre gynnsamma för befattningens innehavare än den pension han i sin tidigare tjänst skulle varit berättigad att uppbära.

Till innehavare av vissa förordnandetjänster pläga, såsom ovan nämnts, utses pensionerade f. d. beställningshavare vid försvarsväsendet. På grund av

den korta tjänstetid, som av en förordnad tjänsteman kräves för rätt att komma i åtnjutande av hel pension, skulle sålunda kunna inträffa, att en person efter avgång med pension ur militär tjänst hunne förvärva full pensionsrätt i en genom förordnande på viss tid tillsatt civil befattning. Ehuru de sakkunniga principiellt äro av den uppfattningen, att pensionen utgör en avtalsmässig ersättning, som i allmänhet icke bör indragas eller minskas allenast på den grund, att den pensionsberättigade på annat sätt — i form av lön, arvode eller pension — erhåller gottgörelse av statsmedel, synes dock dubbel-pensionering av det slag, som här antytts, icke vara lämplig. Den undantagsställning förordnandetjänsterna i pensionshänseende intaga bör nämligen icke få leda till ett oskäligt tillgodogörande av förmåner, vilka utmätts i syfte att kunna inom eller utom statsförvaltningen förvärva fullgoda arbetskrafter i krävande men mindre fasta statsanställningar. Det torde alltså icke få anses opåkallat att avsevärt reducera pensionen för den förordnandetjänsteman, som vid avgången redan åtnjuter pension för annan statstjänst. De sakkunniga hava för sin del tänkt sig en reduktion av pensionen för förordnandetjänsten med ett belopp, motsvarande två tredjedelar av den lägre av de båda sammanträffande pensionerna eller, om båda äro lika, av den ena av dem. Härifrån bör dock gälla det undantaget, att någon minskning av den med förordnandetjänsten förenade pensionen icke skall äga rum, om den tidigare pensionen utgöres av sådan pension, som utgår enligt gällande bestämmelser i fråga om pensionering av försvarsväsendets reserver av befäl och civilmilitär personal. Anledningen till detta undantag framgår av vad som i det föregående sagts (sid. 84) om det speciella syfte, som reservbefäls pensionen tjänar, och samma förmåns egentliga karaktär av premium.

23 § 4 mom. För bestämmande av den ställning en tjänsteman, som tillsättes genom fullmakt eller konstitutorial, bör intaga i pensionshänseende vid förflyttning till befattning med lägre pensionsunderlag har det, såsom förut framhållits (sid. 81), befunnits lämpligt att skilja mellan oförvårdad förflyttning och förflyttning på ansökning eller till följd av något förfarande i tjänsten. Förordnandetjänstens särskilda karaktär gör, att en dylik indelningsgrund icke lämpligen kan vinna tillämpning i fråga om tjänsteman, som vid förordnandets upphörande övergår till annan med pensionsrätt förenad statstjänst. Alldenstund förordnandet endast avser en begränsad tidsperiod, kan tydligen en tjänsteman, som vid förordnandets upphörande övergår till annan statstjänst, icke utan vidare göra anspråk på att med avseende å löne- och pensionsförmåner bliva oberörd av förändringen, utan bör för honom i pensionshänseende bliva gällande, vad för den nya befattningen finnes stadgat.

Från denna huvudregel föreslå de sakkunniga emellertid ett undantag, till vilket förebilden hämtats ur gällande reglemente för statens pensionsanstalt § 23:5. Det har synts de sakkunniga rimligt, att om förordnandet pågått under en längre tid, förslagsvis minst 18 år — alltså tre sexårsperioder — tjänsteman vid övergång till en lägre avlönad fullmakts- eller konstitutorial-

tjänst allttjämt må kunna få pensionsunderlag och pensionsavdrag bestämda efter vad som gällt för honom under den tid han innehåft förordnandet. Ett dylikt medgivande torde icke ligga enbart i tjänstemännens intresse utan även i statens. Därigenom bleve det nämligen lättare för en tjänsteman, som finner sina krafter icke räcka till för de med förordnandet förenade arbetsuppgifterna, att själv taga initiativet till att han må bliva förflyttad till annan befattning, där han kan bättre gagna staten. Enligt vad de sakkunniga erfarit, förekommer det sålunda understundom, att exempelvis en lektor, som erhållit förordnande såsom rektor, efter ett antal års verksamhet i denna egenskap gärna skulle se en möjlighet att utan alltför stor ekonomisk uppoffring kunna återgå till lektorsbefattning för att uteslutande få ägna sig åt lärarkallet.

Flertalet av de förordnandetjänster, om vilka nu är fråga, hava i 1928 års lönekommittés förslag till allmänt avlöningsreglemente hänförs till viss lönegrad i den uti reglementet införda allmänna löneplanen. I fråga om pensionsunderlag och pensionsavdrag för dessa befattningar hava de sakkunniga fördenskull kunnat inskränka sig till en hänvisning till de stadganden, som i förslaget till pensionsreglemente meddelats för övriga ordinarie tjänster, tillhörande motsvarande lönegrader å skalan.

Vad åter angår innehavarna av sådana genom förordnande på viss tid tillsatta befattningar, vilka falla utanför löneplanens ram, komma de samtliga med avseende å pensionsunderlaget upp till det belopp, som de sakkunniga funnit sig böra fixera såsom pensionsmaximum, d. v. s. 12 000 kronor. En sammanfattande bestämmelse rörande pensionsunderlag och pensionsavdrag för dylika befattningshavare har meddelats i 24 § 2 mom.

24 §.

Innan de sakkunniga lämna pensionsbestämmelserna för tjänstemän, som tillsätts genom förordnande, vilja de något dröja vid uppkommen fråga om beredande av pension för innehavare av befattning såsom chef för stuteriöverstyrelsen. Genom remiss den 4 november 1931 har nämligen Kungl. Maj:t anbefallt de sakkunniga att vid fullgörande av sitt uppdrag taga i övervägande en av stuteriöverstyrelsen i detta ämne gjord framställning jämte däröver av statskontoret avgivet utlåtande.

Chefen för stuteriöverstyrelsen tillsättes enligt 5 § 2 mom. avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, genom förordnande *tillsvidare*. Tjänstemän, vilka tillsätts i denna ordning, hava hittills icke ansetts böra beredas rätt till pension i den befattning, som de på förordnande uppehålla, och icke heller de sakkunniga hava funnit skäl att föreslå någon ändring härutinnan. Det har emellertid av stuteriöverstyrelsen framhållits, att medan i fråga om övriga i 5 § 2 mom. avlöningsreglementet omförmälda befattningshavare —

statssekreterare och expeditionsschefer i statsdepartementen m. fl. — i allmänhet torde gälla, att de innehava eller erhålla annan, genom fullmakt eller konstitutorial tillsatt befattning, så icke vore förhållandet beträffande chefen för stuteriöverstyrelsen. Att dennes befattning likväl hänförs till samma kategori berodde utan tvivel därpå, att till chefer för stuteriöverstyrelsen förr i allmänhet utsetts personer, för vilka befattningen varit ett förtroendeuppdrag, som utövats vid sidan av deras huvudsakliga verksamhet. Under de senare decennierna hade sålunda till ifrågavarande ämbete kallats personer, som haft aktiv verksamhet såsom jordbrukare och hästuppfödare och som — med undantag av den nuvarande chefen — kunnat oavbrutet fortsätta denna sin egentliga verksamhet under hela utövningen av sin statstjänst. Chefsskapet hade icke påkallat vare sig att de varit bosatta i huvudstaden eller varit närvarande på ämbetsrummet mer än kortare tider. Även i nu gällande instruktion av den 12 november 1923 kvarstode det gamla medgivandet, att chefens tjänstgöring å ämbetsrummet kan begränsas till två dagar i månaden. Det vore lätt förklarligt, att under dessa omständigheter pensionsrätt ansetts icke böra eller behöva vara förenad med befattningen.

Stuteriöverstyrelsen tillägger:

»Numera äro förhållandena helt annorlunda. Överstyrelsens nuvarande chef har sin arbetstid fullständigt upptagen av de med chefsskapet förenade ämbetsgöromålen, däri inbegripet tjänsteresor för inspektion av hingstdepåerna och stuteriet, närvaro vid en del premieringsförrättningar inom olika distrikt och vid remontuppköp samt slutligen ej sällan för inköp såväl inom som utom landet av avelshästar för hingstdepåernas och stuteriets remontering.

Såsom stuteriöverstyrelsen framhållit i sitt utlåtande den 11 februari 1928 i anledning av 1926 års besparingssakkunnigas förslag angående besparingar och förenklningar i lantbruksstyrelsen och stuteriöverstyrelsen, kan det numera icke ifrågasättas, att såsom chef för överstyrelsen skall kunna förordnas en person, vilken samtidigt på annat område utövar sin huvudsakliga verksamhet. Ej heller är det möjligt att ordna tjänstgöringsförhållandena för chefen så, att han kan hava sin bostad utom huvudstaden.

Av nu nämnda anledningar har stuteriöverstyrelsen i sitt nyssberörda utlåtande föreslagit, att det nuvarande arvudet för chefen — 8 000 kronor — måtte höjas till 11 500 kronor. Denna fråga är alltså beroende på Eders Kungl. Maj:ts prövning, men, oberoende av dess slutliga utgång, synes det överstyrelsen vara erforderligt, att med chefsbefattningen förenas rätt till pension.»

Statskontoret har i sitt utlåtande anfört bland annat följande:

»Skulle man utan att avvakta det statliga pensionsväsendets sedan länge under utredning varande omorganisation vilja lösa nu ifrågavarande pensionsfrågor, föreställer sig statskontoret, att denna chefsbefattning borde överflyttas antingen till de medelst förordnande på viss tid tillsatta ordinarie arvodesbefattningar, om vilka 1 mom. av förenämnda paragraf¹ handlar och med vilka är förenad pensionsrätt enligt särskilda bestämmelser (se kungörelsen nr 456/1921 2 §), eller till de genom fullmakt eller konstitutorial tillsatta befattningar, som avses i 3 kap. av nämnda avlöningsreglemente och

¹ 5 § avlöningsreglementet.

vilkas innehavare äga rätt till pension enligt bestämmelserna i den civila pensionslagen.

För sin del är statskontoret emellertid icke alldeles övertygat om behovet eller lämpligheten av en sådan förändring. Bortsett från den omständigheten, att det av 1926 års besparingssakkunniga framlagda förslaget om indragning av stuteriöverstyrelsen och överflyttande av ärendena angående hästaveln till en i lantbruksstyrelsen inrättad stuteribyrå ännu icke torde hava blivit slutligen prövat — vilken omständighet emellertid synes i och för sig böra föranleda uppskov med prövningen av det nu föreliggande förslaget — måste, så länge i instruktionen för stuteriöverstyrelsen kvarstår den i styrelsens förevarande skrivelse omförmälda bestämmelsen, att chefens tjänstgöring å ämbetsrummet kan begränsas till två dagar i månaden, befattningen anses vara avsedd att i regel innehavas av person, som har sin egentliga verksamhet förlagd på annat håll. Man torde icke vara berättigad att av den omständigheten, att den nuvarande chefen till följd av sitt livliga intresse för allt, vad som rörer styrelsens arbetsområde, och måhända även på grund av andra personliga förhållanden kommit att under en lång följd av år ägna sin huvudsakliga verksamhet åt arbetet i styrelsen, draga den slutsatsen, att chefskapet så kan eller bör i fortsättningen utövas. Även det jämförelsevis låga arvudet av 8 000 kronor, som är förenat med denna chefsbefattning, angiver utan tvivel befattningens karaktär av bisyssla bredvid annan huvudsaklig verksamhet. Den tanken har kanske icke heller saknats vid ordnandet av chefskapet för styrelsen, att därtill främst skulle ifrågakomma en pensionerad militär beställningshavare med framstående hästkännedom samt att chefskapet icke skulle komma att innehavas av sådan pensionär under så lång tid, att särskild pension för denna befattning borde ifrågakomma.

Med denna uppfattning av förevarande spörsmål skulle statskontoret vara mest benäget att avstyrka vidtagande av åtgärder i det av stuteriöverstyrelsen angivna syftet; och i alla händelser måste med prövning av denna fråga anstå, till dess att förberörda förslag om indragning av stuteriöverstyrelsen såsom fristående verk blivit slutligen avgjort.»

Utan att taga ställning till frågan, huruvida befattningen såsom chef för stuteriöverstyrelsen är av den art, att pensionsrätt bör med densamma förenas — vilket med hänsyn till de omständigheter, som av statskontoret framhållits, måhända kan vara tveksamt — vilja de sakkunniga allenast framhålla, att pensionsfrågan ur teknisk synpunkt enklast torde kunna lösas genom att inordna ifrågavarande chefsbefattning bland de tjänster, som tillsätts genom förordnande på viss tid. Något direkt förslag i denna riktning hava emellertid de sakkunniga icke ansett böra ankomma på dem att framställa, då i de sakkunnigas uppdrag icke ingår att taga befattning med löner regleringsspörsmål.

Såsom i det föregående omförmäls, skulle enligt de sakkunnigas förslag pensioneringen utsträckas att omfatta även vissa icke-ordinarie civila befattningshavare, nämligen sådana tjänstemän å extra stat och extra ordinarie tjänstemän, som skulle bliva underkastade bestämmelserna i de av 1928 års lönekommitté föreslagna avlöningsreglementena för ordinarie resp. icke-ordinarie tjänstemän. Grundläggande för de föreskrifter, vilka skola reglera ifrågavarande icke-ordinarie befattningshavares pensionsförhållanden, måste bliva den ståndpunkt man finner sig böra intaga till frågan om den icke-ordi-

4 avd.
Icke-ordi-
narie
tjänstemän.

narie personalens skyldighet att på enahanda sätt som de ordinarie tjänstemännen bidraga till kostnaderna för sin pensionering genom pensionsavgifter eller däremot svarande pensionsavdrag.

Rörande detta spörsmål hava meningarna hittills varit delade. Medan majoriteten inom 1921 års pensionskommitté i det av sagda kommitté år 1925 avgivna betänkandet med nytt förslag till civil tjänstepensionslag, innefattande jämväl förslag angående pensionering av vissa icke-ordinarie befattningshavare, utgick från att avgiftsplikt borde åvila även här avsedda befattningshavare, anförde två reservanter inom kommittén i denna angelägenhet bland annat följande:

»Vad först beträffar frågan om ordnandet av de icke-ordinarie befattningshavarnas pensionering, är att märka, hurusom vid avpassande av deras nuvarande avlöning icke, såsom fallet är beträffande ordinarie befattningshavare, kunnat tagas i beräkning, att avlöningen skulle förslå jämväl till erläggande av pensionsavgifter. De icke-ordinaries avlöning har så avpassats i förhållande till ordinarie befattningshavares avlöning, att den förra är minst en löneklass lägre än ordinarie befattningshavares i samma lönegrad; och denna anordning har vidtagits, för att, då den ordinarie måste vidkännas avdrag å avlöningen till följd av honom åliggande avgiftsplikt för pensionering, de båda avlöningarna skulle i stort sett bli lika. Detta förhållande framträder särskilt tydligt vid jämförelse mellan avlöningarna för å ena sidan en ordinarie tjänsteman och å andra sidan en motsvarande icke-ordinarie befattningshavare med avlöning från extra anslag. Den senares avlöning har i själva verket redan minskats med ett belopp, som minst motsvarar, vad den ordinarie har att erlagga i pensionsavgift. Skulle man nu, såsom kommittén föreslår, av den icke-ordinaries avlöning, som redan är en nettoavlöning, uttaga pensionsavgift, så förryckes den i stort sett åsyftade likställigheten mellan de båda motsvarande befattningshavarnas avlöningar; och den icke-ordinarie finge så att säga betala dubbel pensionsavgift. Till förekommande härav kunna två utvägar anses föreligga: den ena att borttaga lönereduceringen för den icke-ordinarie befattningshavaren och alltså i avlöningshänseende närmare likställa honom med motsvarande ordinarie tjänsteman samt å avlöningarna avdraga samma pensionsavgifter; den andra att lämna den icke-ordinaries avlöning orubbad och i stället av statsmedel avsätta ett belopp, motsvarande pensionsavgiften. Den senare utvägen, vilken, vid det förhållande att kommittén icke har att taga befattning med annat än pensioneringsfrågan, är den enda, som i detta sammanhang torde kunna ifrågakomma, innebär i själva verket, vad de icke-ordinarie befattningshavarnas pensionering beträffar, ett närmande till det mål, som av kommittén befunnits eftersträfvansvärt, nämligen ett system med nettolöner jämte avsättning av statsmedel till bestridande delvis av blivande pensioneringskostnader.»

1926 års pensionsutredning har ägnat spörsmålet ingående uppmärksamhet i sitt betänkande med förslag till ny civil pensionslag, ur vilket de sakkunniga tillåta sig citera följande (sid. 41):

»I proposition nr 228 till 1913 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag till bestämmelser angående pensionering av viss icke-ordinarie personal vid statens järnvägar. Den då föreslagna pensioneringen var grundad uteslutande på statens bidrag, och skulle pensionen utgå med ungefär 47 procent av avlöningen å billigaste ort. Detta förslag vann emellertid icke riksdagens godkännande. I sin skrivelse i ämnet (nr 241) yttrade riksdagen bland annat, att den ansåge, att till förnyad prövning borde upptagas frågan om skyldig-

het för ifrågavarande anställningshavare att, för rätt att erhålla pension, själva, i enlighet med de principer, som dåmera i sådant avseende gjort sig gällande, bidra till pensioneringen, och att pensionerna syntes böra utgå med de högre belopp, vartill en sådan skyldighet kunde anses föranleda.

Det förslag till bestämmelser angående rätt till pension för vissa icke-ordinarie befattningshavare vid statens järnvägar, telegrafverket och statens vattenfallsverk, som sedermera av Kungl. Maj:t framlades i proposition (nr 222) till 1917 års riksdag, var grundat på avgiftsplikt för befattningshavarna. Detta förslag, som med vissa mindre ändringar godkändes av riksdagen, ligger till grund för de den 29 juni 1917 utfärdade reglementena för statens järnvägars pensionskassa för pensionering av icke-ordinarie personal, telegrafverkets pensionskassa för pensionering av verkstads-, förräds- och linjearbetare samt statens vattenfallsverks pensionskassa för pensionering av icke-ordinarie personal (nr 441—443).

Det må ock erinras, hurusom särskilda av Kungl. Maj:t tillkallade sakkunniga i betänkande den 8 mars 1920 förordat en sådan omläggning av det för marinens arbetare gällande pensioneringssystemet, att arbetarna själva skulle genom egna avgifter bidra till sin pensionering. Berörda förslag har emellertid icke varit föremål för slutlig prövning.

Den ställning riksdagen sålunda intagit i fråga om befattningshavarnas skyldighet att erlägga pensionsavgift måste enligt de sakkunnigas mening vara grundad på en uppfattning rörande pensionsavgifternas allmänna karaktär av följande innebörd.

Då staten funnit sig böra ålägga befattningshavarna att betala avgifter för egen pensionering, har staten därmed avsett att medverka till att befattningshavarna skola genom avsättningar av en del av avlöningen bereda sig en ökning av de pensionsbelopp, som direkt utgå av statsmedel. Staten har, med andra ord sagt, anordnat en på befattningshavarnas avgifter grundad tjänstepensionsförsäkring i samband med den av staten helt bekostade pensioneringen. Erinras må, hurusom pensioneringen av befattningshavarnas efterlevande ock sker genom en på befattningshavarnas avgifter grundad obligatorisk försäkring, dock med något bidrag av statsmedel.

Med hänsyn till den ståndpunkt riksdagen sålunda intagit i fråga om befattningshavarnas skyldighet att medelst pensionsavgifter bidra till sin pensionering torde det enligt de sakkunnigas mening få anses uteslutet, att — såsom reservationsvis inom pensionskommittén påyrkats — icke-ordinarie befattningshavare skulle befrias från sådan skyldighet.

Skulle emellertid en dylik befrielse medgivas för de icke-ordinarie befattningshavarna, måste detta enligt de sakkunnigas uppfattning med nödvändighet leda därhän, att tjänstepensionen för dessa befattningshavare ej skulle, såsom för de ordinarie, bestämmas till två tredjedelar av slutavlöningen å billigaste ort utan, på sätt i förenämnda proposition nr 228 vid 1913 års riksdag föreslogs, avvägas så, att den skulle motsvara en väsentligt mindre del av avlöningen. En dylik konsekvens torde dock icke från något håll anses önskvärd.

Till stöd för pensionering utan avgiftsplikt av icke-ordinarie personal har, såsom förut nämnts, särskilt framhållits, att den gällande anordningen med lägre avlöning för icke-ordinarie än för ordinarie befattningshavare vidtagits, för att, då den ordinarie måste vidkännas avdrag å avlöningen till följd av honom åliggande avgiftsplikt för pensionering, avlöningarna skulle i stort sett bli lika. I sådant hänseende vilja de sakkunniga erinra, hurusom enligt de avlöningsbestämmelser, som efter införandet av det nya lönesystemet utfärdades beträffande extra ordinarie tjänstemän, begynnelseavlöningen inom åtskilliga lönegrader ursprungligen sattes fyra löneklasser lägre än för motsvarande or-

dinarie tjänstemän, vilken skillnad dock numera inskränkts till två löneklaser. Skillnaden mellan ordinarie och extra ordinarie tjänstemäns begynnelseavlönning i exempelvis 20:e lönegraden utgör enligt numera gällande avlöningsbestämmelser 600 kronor å billigaste och 744 kronor å dyraste ort; den avgift, ordinarie tjänsteman i nämnda lönegrad har att erlagga för egen pensionering, utgör för närvarande 192 kronor. Avvägandet av den extra ordinaries avlöning i förhållande till den ordinaries har sålunda icke skett så, att den icke-ordinaries avlöning skulle genomgående bliva i stort sett lika med den ordinaries efter avdrag av pensionsavgift för egen pensionering.»

Med hänsyn till ovan anförda omständigheter ansåg 1926 års pensionsutredning sig ej böra förorda beredande av pensionsrätt utan avgiftsplikt åt icke-ordinarie befattningshavare, vare sig på ett sådant sätt, att inga som helst pensionsavgifter utginge för dem, eller i den form, att staten för dem erlade avgifterna. I likhet med de ordinarie tjänstemännen skulle sålunda de icke-ordinarie befattningshavarna enligt pensionsutredningens förslag erlagga pensionsavgifter genom avdrag å avlöningen.

De sakkunniga finna det redan av principiella skäl uteslutet att tillämpa skilda pensioneringssystem för ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän, som i fråga om avlöningsgrunderna äro varandra tämligen närstående. Med den ståndpunkt statsmakterna intagit till frågan om pensionskostnadernas fördelning mellan staten och tjänstemännen måste det även te sig orimligt, att införandet av pensionering för här avsedda icke-ordinarie tjänstemän skulle helt bekostas av staten, vilket uppenbarligen skulle bliva fallet, därest tjänstemännen antingen befriades från erläggande av pensionsavdrag eller också bereddes en mot pensionsavdragen svarande löneförhöjning.

Man lär nämligen svårigen kunna hävda, att det i främsta rummet varit avsaknaden av pensionsavgifter, som motiverat den lägre löneställningen för icke-ordinarie tjänstemän, och ännu mindre, att dessa tjänstemän i själva verket redan nu få vidkännas ett slags »pensionsavdrag» å lönen, ehuru staten hittills undanhållit dem den förmån av pensionsrätt, som borde följa med nämnda avdrag. Snarare torde det förhålla sig så, att löneställningen för en icke-ordinarie tjänsteman ansetts normalt böra understiga den för närmast motsvarande ordinarie tjänsteman gällande, varvid givetvis såsom jämförelse tagits den ordinarie *nettolönen* efter avdrag av pensionsavgifter. Hade man i stället velat upprätthålla likställighet i lönehänseende mellan ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän, synes frånvaron av pensionsrätt för de senare snarast ha bort föranleda, att deras avlöning ökats med ett belopp, motsvarande värdet av nämnda förmån. Lönen skulle tydligen härigenom ha kommit att överstiga den ordinarie tjänstemannens lön, alldenstund staten bidrager till pensioneringskostnaderna med två tredjedelar, under det att tjänstemännens avgifter endast täcka en tredjedel av sagda kostnader.

Det måste under nu angivna förhållanden innebära en påtaglig förmån för de icke-ordinarie tjänstemännen att erhålla pensionsrätt, även om denna rätt förknippas med skyldighet att vidkännas pensionsavdrag å en efter i övrigt oförändrade grunder utgående avlöning.

Problemet kan emellertid skärskådas även ur en annan synvinkel. Införandet av ordnad pensionering för icke-ordinarie tjänstemän erhåller sin kanske främsta betydelse genom att göra det möjligt för en befattningshavare att tidigare börja grundlägga den rätt till pension, som sedermera må tillkomma honom i hans egenskap av ordinarie tjänsteman. Pensionering av icke-ordinarie tjänstemän torde nämligen alltid komma att höra till de rena undantagsfallen. Därest det fastställes, att en tjänsteman skall för erhållande av hel ålderspension hava vidkänts pensionsavdrag under trettio år, kan staten uppenbarligen icke släppa efter på detta krav genom att låta den icke-ordinarie tjänstemannen njuta befrielse från varje avdrag men ändock, sedan han blivit ordinarie, låta avdragstiden för honom upphöra, när trettio år förflutit från det han tillträdde med pensionsrätt förenad icke-ordinarie befattning.

Eftersom avdragstiden föreslagits begränsad till trettio år, skulle det förhållandet, att även pensionsberättigade icke-ordinarie tjänstemän vore skyldiga att vidkännas pensionsavdrag å sin lön, egentligen endast innebära ett överflyttande av bidragsplikten från en del av ordinarietiden till den tid, under vilken vederbörande innehade anställning såsom tjänsteman å extra stat eller såsom extra ordinarie tjänsteman. Den frågan uppställer sig då, huruvida ett sådant överflyttande är genomförbart eller med andra ord, huruvida de icke-ordinarie tjänstemännens löner äro så tillmätta, att de utan vidare kunna reduceras med pensionsavdragens belopp. Ehuru detta spörsmål närmast är en löneregleringsfråga, med vilken de sakkunniga alltså icke hava att taga befattning, vilja de sakkunniga dock framhålla, att så som tjänstemännens å extra stat och de extra ordinarie tjänstemännens löner numera vid nyreglerade verk äro lagda i förhållande till de ordinaries löner — med allenast en respektive två löneklassers skillnad i avseende å begynnelselönen och med rätt för den icke-ordinarie tjänstemannen att efter tre respektive sex år nå lägsta lönen för ordinarie tjänsteman i motsvarande lönegrad och därefter följa dennes löneskala till och med näst högsta löneklassen — några betänkligheter knappast behöva möta mot att pålagga ifrågavarande tjänstemän de förhållandevis små pensionsavdragen.

På grund av den icke-ordinarie anställningens natur erfordras uppenbarli- 25 § 1 mom.
gen ej i pensionsreglementet något särskilt stadgande angående skyldighet för icke-ordinarie tjänstemän att avgå från tjänsten. Den avdelning av reglementsförslaget, som behandlar icke-ordinarie tjänstemän, inledes fördenskull med bestämmelser om ifrågavarande tjänstemäns rätt till pension i händelse av entledigande.

Sålunda föreslå de sakkunniga, att ålderspension skulle tillkomma tjänsteman, som entledigas vid eller efter uppnådd pensionsålder. Av samma skäl, som föranlett de sakkunniga att i fråga om den i 2 avdelningen av reglementet avsedda ordinarie personalen utesluta nuvarande villkor, att tjänsteman för rätt att komma i åtnjutande av ålderspension skall kunna räkna minst tio tjänstår (jfr. sid. 73), bör ej heller för icke-ordinarie tjänstemän uppställas något krav på viss minsta tjänstetid för rätt till ålderspension. Emellertid förutsätta de sakkunniga, att det endast i sällsynta undantagsfall skulle kun-

na ifrågakomma, att någon, som redan uppnått så hög levnadsålder, att endast ett fåtal år för honom återstå till pensionsåldern, vinner anställning såsom extra ordinarie tjänsteman eller tjänsteman å extra stat. Om så någon enstaka gång sker, synes dock anledning saknas att fränkänna vederbörande den blygsamma pension, som kan belöpa på den korta tjänstetiden.

I pensionsreglementet avsedd icke-ordinarie tjänsteman, som entledigas på grund därav, att han till följd av olycksfall i tjänsten blivit oförmögen till fortsatt nöjaktig tjänstgöring, skulle enligt förslaget komma i åtnjutande av invalidpension. Framhållas må, hurusom pensionering givetvis icke bör tillgripas, om tjänstemannens arbetskraft lämpligen kan utnyttjas i någon annan befattning än den, som olycksfallet gjort honom oförmögen att sköta. Särskild föreskrift härom torde dock icke vara påkallad i pensionsreglementet, alldestund de inskränkningar med avseende å förflyttningsskyldigheten, som i allmänna avlöningsreglementet föreslagits för viss ordinarie personal, icke äga någon motsvarighet å de tjänstemän, om vilka nu är fråga.

Såsom villkor för sjukpension anse de sakkunniga böra krävas, att den icke-ordinarie tjänstemannen vid avgången uppnått en levnadsålder av trettio år samt att han kan räkna minst fem tjänstår. För att staten icke skall ikläda sig alltför långt gående förpliktelser i fråga om pensionering av personal, som ännu ej vunnit fast anställning i statens tjänst, torde det nämligen icke få anses obilligt att uppställa en viss åldersgräns för rätten till sjukpension, alldestund vanskligheten att avgöra, huruvida en sjukdom kommer att medföra arbetsoförmåga för all framtid torde vara större, ju yngre den sjuke är. Likaledes synes det vara fullt befogat att kräva, att den icke-ordinarie tjänstemannen ägnat sin arbetskraft åt staten under en så pass lång tidsperiod, att anställningen kan sägas hava erhållit mera stadigvarande karaktär, innan staten åtager sig den anställdes framtida försörjning, i händelse denne måste entledigas på grund av sjukdom.

25 § 2 mom. Då sådan nedsättning av arbetsförmågan, som icke är en direkt följd av ett sjukdomstillstånd — i vilket fall bestämmelserna i föregående moment utan vidare bliva tillämpliga — måste förutsättas vara ett typiskt ålderdomssymptom, hava de sakkunniga, då det gällt de icke-ordinarie tjänstemännen, vilka i allmänhet torde få antagas vara relativt unga personer, icke ansett sig böra generellt likställa nedsatt arbetsförmåga med sjukdom vid pensionsförmånernas utmätande. En möjlighet torde dock böra stå öppen för vederbörande myndigheter att kunna, där så prövas skäligt, sjukpensionera en icke-ordinarie tjänsteman, som närmar sig pensionsåldern och som finnes vara till följd av nedsatt arbetsförmåga eller av annan därmed jämförlig orsak urständsat att på tillfredsställande sätt fullgöra sina åligganden. I anslutning till vad som föreslagits beträffande ordinarie tjänstemän i 9 § 3 mom. pensionsreglementet synes tidsgränsen för dylik pensionering lämpligen böra sättas till tre år före pensionsåldern.

26 §. Förevarande paragraf behandlar de grunder, enligt vilka den icke-ordinarie tjänsteman tillkommande pensionen skall beräknas.

I fråga om ålderspension synas därvidlag de bestämmelser, som föreslagits för ordinarie tjänstemän, oförändrade kunna vinna tillämpning även å pensionsberättigad icke-ordinarie personal. Vad angår sådan extra ordinarie tjänsteman, som under någon del av sin anställning haft avkortad tjänstgöringstid, är genom föreskriften i 2 § 3 mom. pensionsreglementet sörjt för att pensionen blir satt i relation till sammanlagda antalet »fulla» tjänstår, som av honom intjänats.

Om också invalidpensionens storlek icke bör vara beroende av tjänstetidens längd, kan det uppenbarligen dock icke vara rimligt att exempelvis en halvtidsamanuens, som drabbats av olycksfall, skulle komma i åtnjutande av samma pension som en tjänsteman i samma lönegrad med heltidstjänstgöring. De sakkunniga hava fördenskuil föreslagit, att för tjänsteman med avkortad tjänstgöringstid invalidpensionen skall reduceras i samma omfattning, som vid tiden för olycksfallet gällt i fråga om lönen.

Med avseende å sjukpensionens beräknande anse de sakkunniga skäligt, att dylik pension bör utgå med halva beloppet av hel pension, om antalet tjänstår vid avgången understiger tio, men eljest efter samma grunder, som skulle bliva gällande för ordinarie tjänstemän. På sätt vid behandlingen av 25 § framhållits, skulle emellertid rätten till sjukpension helt bortfalla för icke-ordinarie tjänsteman, som vid avgången ur tjänst ej kan räkna minst fem tjänstår.

Enligt nu vid nyreglerade verk gällande avlöningsbestämmelser ligger slut- 27 § 1 mom. avlöningen för såväl extra ordinarie tjänstemän som tjänstemän å extra stat genomgående en löneklass lägre än slutlönen för en ordinarie tjänsteman, tillhörande lönegrad med samma ordningsnummer. På grund av löneskalornas konstruktion innebär detta, att exempelvis en extra ordinarie tjänsteman i 15 lönegraden har samma slutlön som en ordinarie tjänsteman i 14 lönegraden o. s. v. Någon ändring i denna lönerelation har icke ifrågasatts av 1928 års lönekommitté.

Då pensionsunderlagen enligt det förordade pensioneringssystemet äro beräknade i förhållande till slutlönen i vederbörande lönegrader, hava de sakkunniga fördenskuil kunnat i fråga om pensionsunderlag för här avsedda icke-ordinarie tjänstemän inskränka sig till en hänvisning till vad som föreslagits för ordinarie tjänstemän i *närmast lägre* lönegrad. Allenast för icke-ordinarie befattning, tillhörande 1:a lönegraden, har särskilt pensionsunderlag behövt beräknas.

Vad angår icke-ordinarie tjänstemans skyldighet att å sin lön vidkännas pensionsavdrag, har detta spörsmål i det föregående blivit ingående behandlat (jfr sid. 104).

I bestämmelserna om tjänstårsberäkning har, såsom förut framhållits, in- 27 § 2 mom. ryckts ett stadgande om att för tid, under vilken extra ordinarie tjänsteman haft avkortad tjänstgöring, skall vid tjänstårsberäkningen vidtagas en reduktion, svarande mot den nedsättning av tjänstgöringstiden, som för honom varit gällande. Såsom en konsekvens härav torde böra följa, att tjänsteman med

avkortad tjänstgöringstid skall erhålla även sitt pensionsavdrag vederbörligen nedsatt. Då lönen för extra ordinarie tjänsteman, vars tjänstgöringstid understiger den, som gäller för jämförlig ordinarie tjänsteman, utgår med ett i förhållande till den kortare tjänstgöringstiden reducerat belopp, synes den ifråga-
varande lägre lönen kunna tjäna som lämplig utgångspunkt vid bestämmande av i vilken omfattning pensionsavdraget bör nedsättas.

28 §. I fråga om pensionsåldern torde full likställighet böra råda mellan jämför-
liga ordinarie och icke-ordinarie tjänstemän. Emellertid sakna vissa icke-ordi-
narie befattningar direkt motsvarighet bland de ordinarie tjänsterna; för dy-
lika fall skulle enligt förslaget Kungl. Maj:t äga fastställa pensionsåldern.

Med hänsyn till att de sakkunniga i 16 § pensionsreglementet låtit pensions-
åldern för ordinarie tjänsteman i allmänhet bliva beroende av vederbörandes
löneställning, torde det icke få anses ur vägen att påpeka, hursom man vid
bestämmande av pensionsåldern för en icke-ordinarie tjänsteman ej kan låta
vederbörandes lönegradsplacering utan vidare bliva utslagsgivande. Enligt
såväl nuvarande som föreslagna avlöningsbestämmelser gäller nämligen, att en
extra ordinarie tjänsteman hänföres *högst* till lönegrad med samma ordnings-
nummer, som betecknar den lönegrad, vilken blivit fastställd för ordinarie
tjänsteman med jämförliga arbetsuppgifter. Om en extra ordinarie tjänsteman
med stöd av denna bestämmelse blivit placerad i lägre lönegrad än innehavare
av närmast motsvarande ordinarie befattning, behöver givetvis icke denna om-
ständighet föranleda, att även pensionsåldern måste följa den lägre lönegra-
den. Ett typiskt exempel på här åsyftad löneplacering erbjuda amanuenser-
na i de centrala ämbetsverken, vilka i allmänhet torde vara avsedda att re-
krytera ordinarie befattningar i lägst 21 lönegraden, ehuru de själva äro place-
rade åtskilliga lönegrader lägre. För dem synes emellertid pensionsåldern böra
bestämmas till 67 år och icke till den lägre ålder, som deras löneställning el-
jest skulle kunnat motivera. Bestämmelser härom torde böra ankomma på
Kungl. Maj:t att utfärda antingen i samband med fastställandet av lönestaten
för vederbörande verk eller i annan ordning.

Rätten för myndigheterna att bevilja anstånd med avskedet för icke-ordina-
rie tjänsteman, som uppnått pensionsåldern, ha de sakkunniga ansett böra be-
gränsas, på samma sätt som i 9 § 1 mom. pensionsreglementet föreslagits be-
träffande ordinarie tjänstemän.

29 §. Vad de sakkunniga i motiveringen till 18 § (sid. 85) anført angående minsk-
ning av invalid- eller sjukpension för tid, under vilken ordinarie tjänsteman
må vara berättigad att åtnjuta lön, arvode eller pension för annan statsanställ-
ning, är tillämpligt även beträffande icke-ordinarie tjänstemän. Författnings-
texten upptager fördenskull här endast en hänvisning till föreskrifterna i nyss-
nämnda paragraf av pensionsreglementet.

30 §. I och med pensionsrättens utsträckande till extra ordinarie tjänstemän och
tjänstemän å extra stat uppstår frågan, om icke även dessa tjänstemän, i hän-

delse de lämna statstjänsten utan att hava fullgjort villkoren för att komma i åtnjutande av pension enligt pensionsreglementet, böra beredas någon gottgörelse för den pensionsrätt de under sin statsanställning intjänat eller åtminstone för de pensionsavdrag, varmed lönen under samma tid varit för dem minskad. De sakkunniga äro för sin del av den uppfattningen, att någon åtskillnad i detta hänseende knappast bör göras mellan ordinarie tjänstemän och sådana icke-ordinarie tjänstemän, vilka utan eget förvållande mist sin anställning, t. ex. på grund av arbetsbrist. Däremot synes det vara skäligt att tillämpa något strängare regler å icke-ordinarie tjänsteman, som entledigats på egen ansökan. En dylik befattningshavare torde icke böra erhålla livränteförsäkring för större del av den intjänade pensionen, än som ungefärligen kan anses motsvara de pensionsavdrag, som han fått vidkännas.

I övrigt hänvisas till vad i det föregående anförts vid behandlingen av 21 § i reglementsförslaget (sid. 90).

Enligt de sakkunnigas mening bör befogenhet inrymmas för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga för pensionsreglementets tillämpning. Ett stadgande av denna innebörd har därför intagits sist i reglementet.

2. Pensionsåldersförteckning.

Såsom bilaga till det föreslagna pensionsreglementet hava de sakkunniga tänkt sig fogad en förteckning över befattningar, för vilkas innehavare skulle gälla annan pensionsålder än den i reglementets 16 § för tjänstemän i olika lönegrader angivna, »normala» pensionsåldern. Redan tidigare har framhållits, hurusom de sakkunniga sökt genom särskilda undantag från huvudregeln tillgodose de speciella krav med avseende å pensionsåldern, som för vissa befattningar och verksamhetsgrenar göra sig gällande, varjämte de ansett angeläget att undvika alltför betydande rubbningar i nu rådande pensionsförhållanden. Rörande den uppgjorda pensionsåldersförteckningen är i övrigt att märka följande.

En undantagsbestämmelse, som berör *verk i allmänhet*, har meddelats beträffande förste expeditionsvakter och expeditionsvakter samt med dem jämförliga förste vaktmästare och vaktmästare, i det att pensionsåldern satts till 65 år, d. v. s. två år högre än den för tjänstemän i lönegraderna 1—12 såsom normal pensionsålder föreslagna. Det vill nämligen förefalla de sakkunniga, som om en nedsättning av expeditionsvaktpersonalens nuvarande pensionsålder, 67 år, med fyra år knappast vore av förhållandena påkallad, medan däremot någon sänkning av sagda pensionsålder torde få anses väl motiverad med hänsyn till arten av de göromål, som åligga expeditionsvakterna. Liknande synpunkter hava föranlett de sakkunniga att även för vissa andra befattningshavare i de lägre lönegraderna föreslå en pensionsålder av 65 år, t. ex. för trädgårdsmästare vid *statens tvångsarbetsanstalter*, stallförman vid *statens bakteriologiska laboratorium* och uppsyningsman vid *naturhistoriska riksmuseet*.

Vid uppgörande av sitt förslag till undantag från de normala pensionsåldrarna hava de sakkunniga utgått från att befattningar, som äro inbördes likställda eller kunna sägas tillhöra en gemensam grupp av tjänster, böra hava samma pensionsålder, oavsett om lönegradsplaceringen i och för sig skulle föranlett skilda pensionsåldrar. Av denna anledning hava de sakkunniga i förteckningen angivit pensionsåldern exempelvis för kronohäktesföreståndare vid *fångvårdsstaten* till 67 år eller samma ålder, som skulle gälla för fängelsedirektörer av olika klasser. Likaså har för kanslist vid *utrikesförvaltningen* ansetts böra gälla samma pensionsålder som för förste kanslist, d. v. s. 65 år.

Flertalet manliga lärare hava för närvarande en pensionsålder av 65 år, och anledning att föreslå ändring härutinnan hava de sakkunniga, på sätt framgår av det följande, icke ansett föreligga. Fördenskull har även rektor vid *skeppsgosseskolan i Karlskrona* i förteckningen upptagits med nämnda pensionsålder.

Vid *sjökarteverket* föreslå de sakkunniga pensionsåldern för ritare och gravör sänkt till 63 år. På grund av den särskilt för synen påfrestande beskaffenheten av ritgöromål har det synts de sakkunniga påkallat att för all personal, som sysselsättes med dylika göromål, tillämpa nämnda pensionsålder.

Befattningarna såsom förste aktuarie, aktuarie och kartograf vid samma ämbetsverk torde böra bibehållas vid nuvarande pensionsålder av 65 år.

I fråga om manliga befattningshavare vid *yrkesinspektionen* har socialstyrelsen påyrkat sänkning av pensionsåldern från 65 till 62 eller eventuellt 63 år för yrkesinspektör, skogs- och flottledsinspektör samt underinspektör. Socialstyrelsen ifrågasätter emellertid icke någon ändring med avseende å nu gällande pensionsåldrar för yrkesinspektörsassistent (65 år) eller för de kvinnliga befattningarna yrkesinspektris och yrkesinspektrisassistent (60 år). De sakkunniga vilja för sin del förordna en enhetlig pensionsålder av 63 år för samtliga här avsedda befattningshavare vid inspektionen. Det kan enligt de sakkunnigas mening knappast anses lämpligt att fastställa högre pensionsålder för yrkesinspektörsassistent än för yrkesinspektör endast på den grund att, såsom socialstyrelsen framhåller, assistenterna i första hand hava till uppgift att svara för fullgörandet av distriktens expeditionsgöromål och icke i samma utsträckning som yrkesinspektörerna tagas i anspråk för inspektions-tjänst. Avgörande vikt torde i stället böra fästas vid det förhållandet, att rekryteringen till yrkesinspektörstjänsterna normalt torde ske bland yrkesinspektörsassistenterna. Att befordran till den högre av två likartade befattningar skulle kunna medföra sänkt pensionsålder för den befordrade, måste betecknas såsom oegentligt. Med de sakkunnigas allmänna uppfattning rörande kvinnlig befattningshavares ställning i pensionshänseende torde även följa, att för yrkesinspektris och yrkesinspektrisassistent bör gälla samma pensionsålder som för deras manliga kollegor, d. v. s. 63 år. Även för *inspektrisen över sjuksköterskeväsendet* synes pensionsåldern lämpligen kunna bestämmas till 63 år.

Vad därefter angår *läkarpersonal*, hava de sakkunniga funnit sig böra föreslå en gemensam pensionsålder av 65 år såväl för förste provinsialläkare och

provinsialläkare som ock för överläkare och läkare vid statens sinnessjukhus. I jämförelse med vad nu gäller innebär detta förslag höjning av pensionsåldern för provinsialläkare med tre år. Emellertid har medicinalstyrelsen i skrivelse till de sakkunniga framhållit, hurusom erfarenheten under senare år visat, att ifrågavarande läkare så gott som undantagslöst kunnat kvarstå i tjänst, till dess de uppnått 65 levnadsår, varför styrelsen, under förutsättning av vidgad möjlighet till förtidspensionering, ansett sig kunna tillstyrka en höjning av provinsialläkarnas pensionsålder till 65 år.

Enligt nu gällande bestämmelser uppgår pensionsåldern för manlig sjukvårdspersonal vid *statens sinnessjukhus* till 60 år och för manlig ekonomipersonal därstädes till 62 år; för kvinnlig såväl sjukvårds- som ekonomipersonal gäller en pensionsålder av 55 år. Enligt medicinalstyrelsens mening vore de sålunda gällande pensionsåldrarna väl avvägda. De sakkunniga hava icke heller, såvitt angår sjukvårdspersonalen, velat ifrågasätta någon ändring vare sig i den för manliga eller kvinnliga befattningshavare fastställda pensionsåldern utan äro för sin del beredda att här frånga den eljest genomförda likställigheten i pensionshänseende mellan män och kvinnor. Den ovanligt slitande och nervpåfrestande sjukvårdstjänsten å sinnessjukhusen torde även väl motivera en undantagsbestämmelse. Däremot äro de sakkunniga icke övertygade om behovet av att bibehålla den nuvarande låga pensionsåldern 55 år för kvinnlig ekonomipersonal. Att tjänstgöringen måste betecknas såsom mindre krävande än sjukvårdstjänsten, kan indirekt slutas redan därav, att för manlig ekonomipersonal gäller högre pensionsålder än för den manliga sjukvårdspersonalen. Såvitt de sakkunniga kunna finna, torde både den manliga och kvinnliga ekonomipersonalen kunna följa huvudregeln i 16 §, vilket skulle innebära, att pensionsåldern bleve 63 år. Med de möjligheter till förtidspensionering, som reglementsförslagets 14 § erbjuder, synas större betänkligheter mot en dylik höjning knappast behöva möta.

Landsfogdar och *landsfiskaler* torde bära bibehållas vid nu gällande pensionsålder, 65 år.

Av befattningshavare vid *tullstaten* synes tullförvaltare av klass 4 bära hänföras till samma pensionsåldersgrupp som tullförvaltare av högre klasser och alltså hava pensionsåldern 67 år; tullkontorister finna de sakkunniga i pensionshänseende lämpligen kunna jämställas med kammarskrivare, för vilka skulle gälla en pensionsålder av 65 år.

Beträffande *undervisningsväsendet* har redan framhållits, att flertalet manliga lärare för närvarande hava en pensionsålder av 65 år. Då stora krav i fråga om psykisk spänstighet måste ställas å utövare av läraryrket, torde någon höjning av den sålunda gällande pensionsåldern icke bära ifrågakomma. För gymnastik- och musiklärare, vilka nu äro pensionsberättigade vid 62 års ålder, föreslå de sakkunniga en mindre höjning av pensionsåldern till 63 år; detta i syfte att begränsa antalet olika pensionsåldrar. Huruvida en höjning av pensionsåldern för kvinnliga lärare från den nu för kvinnliga befattningshavare i allmänhet fastställda pensionsåldern av 60 år är tillräddig, kan måhända vara tveksamt, men särskild anledning till åtskillnad i pensionsåldern

mellan manlig och kvinnlig lärarpersonal synes å andra sidan knappast föreligga, varför de sakkunniga i överensstämmelse med sin förut angivna principiella ståndpunkt till frågan om likställighet mellan man och kvinna i avseende å pensionsålder (jfr sid. 30) ansett sig icke böra föreslå annan pensionsålder för kvinnliga än för manliga lärare. Inom abnormundervisningen torde emellertid vissa undantag från huvudregeln få anses påkallade, enligt vad nedan angives.

Icke blott för flertalet lärare utan även för vissa andra befattningshavare vid universitet, högskolor och övriga läroanstalter synes en pensionsålder av 65 år vara den lämpliga. Detta är sålunda fallet beträffande preparatorer, trädgårdsmedhjälpare, laboratorievaktmästare, portvakter m. fl. Däremot synes den för befattningshavare i de tolv lägsta lönegraderna föreslagna normala pensionsåldern av 63 år böra gälla exempelvis för eldare och maskinister med övervägande eldningsgöromål på grund av dessa göromåls fysiskt mera krävande beskaffenhet.

I fråga om *blindundervisningsanstalterna* hava de sakkunniga ansett sig kunna tillstyrka höjning av pensionsåldern för ämnes- och arbetslärare från 62 till 63 år, för ämneslärarinna från 55 till 60 år samt för handarbetslärarinna och lärarinna i hushållsgöromål från 60 till 63 år. Full likställighet i pensionshänseende mellan manliga och kvinnliga ämneslärare hava de sakkunniga sålunda icke tilltrött sig att föreslå och detta av i huvudsak samma skäl, som föranlett förslag om olika pensionsåldrar för manlig och kvinnlig sjukvårdspersonal. Abnormundervisningen måste nämligen anses stå på gränsen till sjukvård och vara med sådan jämförlig i fråga om tjänstgöringens slitande beskaffenhet. Detta är i särskild grad fallet i fråga om verksamheten vid vårdanstalten i Lund för blindas med komplicerat lyte. De sakkunniga anse fördenskull motiverat att bibehålla en genomgående lägre pensionsålder än de för normalfallen föreslagna. Dock synes pensionsåldern för ämneslärarinna, slöjdlararinna och husmoder vid sistnämnda vårdanstalt kunna höjas från 55 till 60 år och endast för översköterska behöva sättas så lågt som till 55 år.

Vidkommande *dövstumskolorna* är att märka, hurusom 1928 års lönekommitté föreslagit, att dessa skolor skulle förstatligas. Civila pensionsreglementet har fördenskull antagits bliva tillämpligt även å dövstumslärarna, vilka i pensionshänseende nu tillhöra statens pensionsanstalt. Enligt bestämmelserna i pensionsanstaltens reglemente gäller för såväl manliga som kvinnliga befattningshavare vid dövstumskolorna en pensionsålder av 60 år, med undantag för dövstumpräst, som har pensionsåldern 65 år. För dövstumpräst, vilken närmast är att hänföra till kategorien arvodestagare, har någon lönereglering icke blivit av lönekommittén föreslagen, och de sakkunniga anse sig därför böra vid uppgörande av sitt pensionsförslag utgå från att dövstumprästerna alltjämt skola beredas pension genom statens pensionsanstalt, varför de i förvarande sammanhang lämnats åsido. Beträffande åter sådana befattningshavare vid dövstumskolor, vilka löneregleringen är avsedd att omfatta, synas pensionsåldrarna böra avvägas i anslutning till vad som ansetts böra gälla för

jämförliga tjänstemän vid blindundervisningsanstalterna. De sakkunniga vilja fördenskuil förorda, att pensionsåldern bestämmes för manliga ämnes- och yrkeslärare till 63 år och för motsvarande kvinnliga lärare till 60 år. Även för husmoder synes en pensionsålder av 60 år vara den lämpliga. Ehuru pensionsåldern för rektor vid blindundervisningsanstalt föreslagits skola bibehållas vid 65 år, torde emellertid för rektor vid dövstumskola knappast böra bestämmas högre pensionsålder än för lärare vid dylik skola eller 63 år, detta även med hänsyn till den för ifrågavarande befattningshavare nu gällande låga pensionsåldern av 60 år.

I fråga om chefen för *statens biografbyrå* och maskinist vid sagda byrå utgör pensionsåldern 65 år. Härutinnan föreslå de sakkunniga icke någon ändring; emellertid torde enahanda pensionsålder lämpligen böra gälla även för kontorist vid byrån.

Anledning till ändring av nuvarande pensionsålder, 65 år, för *lantbruksingenjörer, statskonsulenter* och *länsveterinärer* har icke synts de sakkunniga föreligga.

Oförändrad pensionsålder, 65 år, föreslås vidare för observator, statsgeodet och statskartograf vid *rikets allmänna kartverk*, medan däremot pensionsåldern för befattningen såsom gravör och heliogravyrritare synes böra, i överensstämmelse med vad som föreslagits beträffande ritare och gravör vid sjökarteverket, sänkas till 63 år.

Statsgeologerna torde böra bibehållas vid nuvarande pensionsålder av 65 år.

Kommerskollegium har tidigare vid olika tillfällen hemställt, att för navigationsskolinspektör måtte med hänsyn till den ansträngande inspektions-tjänst, som åvilar denne befattningshavare, bestämmas en pensionsålder av 65 år. I skrivelse till de sakkunniga har kollegium även starkt betonat nödvändigheten av att detta förslag vunne beaktande. Den med omfattande resor förenade inspektionsskyldigheten kunde nämligen enligt kollegii bestämda uppfattning icke förutsättas komma att på ett nöjaktigt sätt fullgöras av en person över 65 års ålder. Till jämförelse har nämnts, att t. ex. folkskolinspektörerna pensioneras vid sagda ålder. De sakkunniga hava i sitt förslag anslutit sig till det av kommerskollegium framställda yrkandet med avseende å pensionsålder för navigationsskolinspektör.

Bergmästare, gruvingenjör, sprängämnesinspektör och statsinspektör över elektriska starkströmsanläggningar hava i pensionsåldersförteckningen uppförts med oförändrad pensionsålder av 65 år.

I fråga om fartygsinspektörerna torde i enlighet med av kommerskollegium i skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 oktober 1930 gjord hemställan pensionsåldern böra bestämmas till 65 år. För detta ändamål erfordras en undantagsbestämmelse för förste fartygsinspektör, medan däremot andre fartygsinspektör enligt den av de sakkunniga föreslagna huvudregeln skulle bliva pensionsberättigad vid sagda ålder.

Beträffande befattningshavare vid *lotsverket* hava de sakkunniga ansett undantag från de normala pensionsåldrarna erforderliga för fyringenjör, byggmästare och verkmästare vid lotsstyrelsen, vilka nu hava en pensionsålder av

62 år, en siffra, som i förslaget jämkats till 63 år. I de för lotspersonalen gällande pensionsåldrarna ifrågasättes icke någon ändring. Beträffande distriktsfyrmästare och befälhavare å lotsverkets ångfartyg har lotsstyrelsen föreslagit en höjning av nuvarande pensionsålder från 62 till 65 år. Vad särskilt angår distriktsfyrmästare, som har sin tjänstgöring förlagd i land, har lotsstyrelsen icke funnit anledning föreligga att uppehålla någon skillnad i pensionsåldern mellan sådan fyrmästare och fyrmästare å landfyr. Där emot har lotsstyrelsen ansett sig böra föreslå en sänkning av pensionsåldern för personal å gasstation, vilken personal uppfördes å ordinarie stat först från och med år 1923. Erfarenheten hade nämligen givit vid handen, att ett rätt fullgörande av göromålen å lotsverkets gasstation kräver stor fysisk uthållighet, varför den stadgade pensionsåldern, 65 år, syntes vara för högt tilltagen. Med en sänkning av pensionsåldern till 63 år skulle man ernå en väl motiverad överensstämmelse i pensionshänseende mellan befattningshavare å gasstation och å fyrskepp. På grund av vad lotsstyrelsen i ämnet anfört och föreslagit hava de sakkunniga bland undantagen i pensionsåldersförteckningen uppfört fyrmästare, fyrvaktare och fyrbiträde å landfyr, för vilka skulle gälla en pensionsålder av 65 år. Övrig fyrspersonal skulle falla under de för normala fall angivna pensionsåldrarna.

Under en särskild avdelning i pensionsåldersförteckningen hava upptagits befattningar vid de *affärsdrivande verken*. Såsom en allmän anmärkning vilja de sakkunniga förutskicka, att den nu för vissa befattningar enligt kommunikationsverkens pensionslag gällande dubbla pensionsåldern allt efter tjänstinnehavarens placering och arten av de arbetsuppgifter, som åvila honom, icke erhållit någon motsvarighet i de sakkunnigas förslag. Frånsett det ur principiell synpunkt mindre tilltalande med olika pensionsåldrar för befattningar, vilka i tjänsteförteckningen angivas under gemensam beteckning, har anordningen även visat sig kunna medföra betydande praktiska olägenheter, enär den dubbla pensionsåldern, såsom av telegrafstyrelsen i skrivelse till de sakkunniga framhållits, kan försvåra eljest önskvärda omplaceringar av personal. Vad till exempel rikstelefonisterna beträffar, händer icke sällan, att dessa visa sig ur stånd att nöjaktigt bestrida växelbordstjänst intill 55 år. I den mån så låter sig göra plägar man överflytta sådana telefonister till annat arbete, såsom kortsortering eller dylikt. Enär i kommunikationsverkens pensionslag stadgas, att pensionsåldern för telefonist, som icke tjänstgör i telefonexpedition, är 63 år, medför överflyttningen, att pensionsåldern ökas och därmed tiden för pensioneringen framflyttas med icke mindre än åtta år. De sakkunniga dela telegrafstyrelsens uppfattning om det olämpliga häri. Behovet av jämkningar med avseende å pensionsåldern för innehavare av samma slags tjänst, ehuru med skilda göromål, torde enligt de sakkunnigas mening kunna väl tillgodoses med tillhjälp av de föreslagna bestämmelserna angående förtidspensionering eller uppskov med pensioneringen.

För *postverkets* del äro de föreslagna undantagen från de pensionsåldrar, som normalt skulle gälla, begränsade till ett fåtal befattningar. Postmästare

av klasserna 3 och 4 torde sålunda med avseende å pensionsåldern böra vara likställda med postmästare av högre klasser. Stationsmästare av olika klasser hava hänförts till en gemensam pensionsåldersgrupp med pensionsåldern 65 år. Nämda pensionsålder torde, i enlighet med förslag av generalpoststyrelsen, även böra gälla för förrådsmästare, bokbinderiförmän och tryckeriförmän.

Telegrafstyrelsen har ansett det vara från *telegrafverkets* synpunkt önskligt, att pensionsåldrarna icke sättas allt för höga. Någon höjning av de nu för olika befattningar vid nämnda verk gällande pensionsåldrarna vilja de sakkunniga heller icke ifrågasätta. Däremot synes beträffande vissa tjänster en sänkning vara påkallad. För vaktföreståndare gäller, om befattningshavaren är kvinna, en pensionsålder av 64 år. Enligt vad de sakkunniga inhämtat hava ifrågavarande tjänstemän före övergången till vaktföreståndargraden under en lång följd av år tjänstgjort såsom telefonister med växelbordstjänst i såväl lokal- och lands- som riksexpedition. En inom telegrafstyrelsen nyligen verkställd undersökning av förhållandena på detta område har visat, att de 32 vaktföreståndare, som utnämnts under de senaste tio åren, före sin befordran varit telefonister i genomsnitt 20 år, d. v. s. under mer än hälften av den normala tjänstetiden för en telefonist (inträdesålder 18 och avgångsålder 55 år; total tjänstetid 37 år). Hade ifrågavarande vaktföreståndare icke vunnit befordran, skulle de blivit avgångsskyldiga vid uppnådda 55 levnadsår. Till följd av befordringen har deras tjänstetid förlängts med 9 år, vilket måste anses vara för mycket, enär även vaktföreståndarnas åligganden äro mer än vanligt påfrestande såväl fysiskt som psykiskt. Den övervakningstjänst, som åligger dem, består till stor del av en — särskilt för äldre personer — synnerligen tröttande »patrullering» utefter växelborden, i regel fortgående under flera timmar dagligen. Det har också i praktiken visat sig, att vaktföreståndare i de högre åldersgrupperna icke sällan bliva ur stånd att fullgöra denna patrulltjänst och av denna anledning måste placeras på mindre krävande befattningar. Den andra huvuddelen av vaktföreståndarnas arbete består i att genom avlyssning i härför särskilt konstruerade apparater följa och kontrollera telefonexpeditionen. Denna kontroll, vid vilken de särskilda momenten i expeditionsarbetet mätas i tiondelar av sekunder, fordrar en oavbruten och spänd uppmärksamhet från vaktföreståndarnas sida och kan sägas vara nära nog lika slitande som tjänstgöringen vid växelborden. På dessa grunder har pensionsåldern för vaktföreståndare ansetts böra sänkas till 60 år. För förste vaktföreståndare synes däremot pensionsåldern lämpligen kunna bestämmas till 63 år eller samma ålder, som enligt 16 § pensionsreglementet normalt skulle gälla för befattningshavare i här avsedd löneställning. Förste vaktföreståndarna tjänstgöra nämligen i regel såsom avdelningsföreståndare utan skyldighet att deltaga i patrulltjänst eller lyssningskontroll.

I fråga om radiotelegrafisterna torde en sänkning av nuvarande pensionsålder, 65 år, likaledes få anses påkallad. Den tjänstgöring, som åvilar radiotelegrafist, är nämligen av så krävande och tröttsam beskaffenhet — icke minst

på grund av de ofta återkommande nattvakterna — att pensionsåldern knappast synes böra sättas högre än till 60 år. Däremot anse sig de sakkunniga icke kunna tillstyrka telegrafstyrelsens förslag om en lika låg pensionsålder för åtskilliga andra grupper av befattningshavare med expeditions- eller apparattjänst.

De bestämmelser, som nu gälla med avseende å pensionsålder för olika befattningar vid *statens järnvägar*, hava påkallat ett jämförelsevis stort antal undantag från de i 16 § pensionsreglementet föreslagna pensionsåldrarna. Flertalet av dessa undantag — däribland samtliga, som beröra tjänstemän i lönegraderna 21—30 — äro påkallade för att undvika höjning av nuvarande pensionsålder. Sålunda torde en pensionsålder av 65 år böra bibehållas för sådana befattningshavare, tillhörande verkets högre tekniska och trafikpersonal, som nu äro skyldiga att avgå vid nämnda ålder, exempelvis maskindirektör, ban-, maskin-, signal- och telegrafingenjör, trafikinspektör och stationsinspektör. Bland befattningshavare i mellangraderna torde en pensionsålder av 63 år vara den lämpliga för överbanmästare och ledningsmästare, och samma pensionsålder vilja de sakkunniga föreslå beträffande ritare, detta i överensstämmelse med vad som ovan ifrågasatts för, bland andra, ritare vid sjökarteverket och rikets allmänna kartverk. Vad slutligen angår befattningshavare i de tolv lägsta lönegraderna synes för lokomotivförare, lokomotiveldare och eldare å ångfärja alltjämt böra gälla en pensionsålder av 60 år. Ehuru de sakkunniga icke på alla punkter kunnat ansluta sig till järnvägsstyrelsens uppfattning, att någon sänkning av nuvarande pensionsålder för manliga befattningshavare icke bör ifrågakomma, synes gällande pensionsålder av 65 år icke böra frångås beträffande förrådsmästare, stationsmästare av klass 6, tredje styrman, trädgårdsmästare, vagngårdsmästare, verkstadsförman, stallförman, stationsmästare av klass 7, vagnförman, förrådsförman, förste portvakt, trädgårdsförman och portvakt. Pensionsåldern för förste kontorist och kontorist torde lämpligen böra sänkas från 67 till 65 år. Anledning att sätta pensionsåldern högre än den för befattningshavare i lönegraderna 1—12 normalt föreslagna finna de sakkunniga däremot icke föreligga i fråga om maskinist, tredje maskinist å ångfärja, maskinskötare å ångfärja, maskin- och pannskötare (icke blott sådan, som tjänstgör vid kollossningskran), maskinvakt å ångfärja, rorgängare, timmerman å ångfärja samt förrådsvakt.

För ordinarie tjänsteman vid *statens vattenfallsverk* äro, fränsett vissa kvinnliga befattningshavare, för närvarande fastställda pensionsåldrarna 67, 65 och 63 år. Av dessa gäller den förstnämnda, 67 år, företrädesvis för befattningar i byrå- eller kontorstjänst, den andra pensionsåldern, 65 år, i regel för vissa högre ingenjörstjänster vid lokalförvaltningarna jämte befattningar i de s. k. mästaregraderna samt den sistnämnda pensionsåldern, 63 år, i allmänhet för personal i skiftarbete jämte de lägsta kontorsbefattningarna. Den sålunda gällande ordningen låter sig tämligen väl anpassa till de sakkunnigas förslag. Emellertid erfordras även för vattenfallsverket åtskilliga undantag från de i 16 § angivna normala pensionsåldrarna. För kanaldirektör, driftchef, distriktsingenjör och direktörsassistent vid kraft- eller kanalverk torde pensionsåldern

sålunda böra bibehållas vid 65 år. Samma pensionsålder vilja de sakkunniga i anslutning till av vattenfallsstyrelsen framställt yrkande föreslå för kanalinspektör av klass 1. Styrelsen har nämligen framhållit, hurusom i kanalinspektörernas åligganden i viss utsträckning inginge natt- och söndagstjänstgöring; de måste även vara beredda att ingripa när som helst under dygnet, och detta, till följd av kanaltrafikens natur, på tider, som icke kunde på förhand bestämmas. Vidare hade kanalinspektörerna vid sidan av sin expeditionstjänst jämväl en icke obetydlig yttertjänst, enär det ålåg dem att utöva tillsyn över vissa farledsdistrikt och huvudparten av den personal, som står under kanalinspektörernas befäl, vore sysselsatt med yttre arbeten. Då pensionsåldern för övriga tjänstemän, som hade befäl över yttre arbeten, genomgående satts till 65 år, syntes det icke vara konsekvent, att för kanalinspektörerna skulle gälla högre pensionsålder.

Bland befattningshavare i mellangraderna hava de sakkunniga ansett en sänkning av pensionsåldern från 65 till 63 år påkallad för maskinmästare och ritare. Angående pensionsåldern för ritare vid olika verk har förut talats. I fråga om maskinmästarna vid statens vattenfallsverk har vattenfallsstyrelsen bland annat påpekat, att dessa hava natt- och söndagstjänstgöring samt att de i regel tjänstgöra med skiftsindelning vid kraftstationernas kontinuerliga drift på samma sätt som förste maskinisterna och de vid kraftstationerna placerade stationsmästarna. För förste maskinister och stationsmästare är pensionsåldern fastställd till 63 år, vilket vore motiverat av den vaksamhet och påpasslighet, som trots en ofta enerverande tjänstgöring måste med hänsyn till driftsäkerheten krävas av dem. Då maskinmästarna hade med de sistnämnda fullt likartad tjänstgöring, ansåge vattenfallsstyrelsen, att ej heller deras pensionsålder borde vara högre än 63 år, en uppfattning, som de sakkunniga för sin del ansluta sig till. Även för övermontör torde, liksom nu, böra gälla en pensionsålder av 63 år.

I fråga om befattningshavare i lönegraderna 1—12 vilja de sakkunniga i anslutning till vad vattenfallsstyrelsen föreslagit förordna en pensionsålder av 65 år för befälhavare å bogserbåt, förrådsmästare, kassör, trädgårdsmästare, förste kontorist, muddermästare, kontorist, förrådsförmän och skogsvaktare, varjämte det generella undantaget beträffande expeditionsvakt och förste expeditionsvakt skulle medföra enahanda pensionsålder för innehavare av dylika tjänster.

Vad slutligen angår *domänverket*, är pensionsåldern för närvarande fastställd till 67 år för manliga och 60 år för kvinnliga tjänstemän, med undantag dock för förvaltande och bevakande personal vid skogsstaten, för vilken pensionsåldern utgör 65 år. I fråga om pensionsåldern för sistberörda personal åberopar domänstyrelsen, vad styrelsen anfört i utlåtande den 29 december 1924 över 1921 års pensionskommittés förslag, ur vilket utlåtande de sakkunniga tillåta sig citera följande:

»Det är styrelsens bestämda uppfattning, grundad på mångårig erfarenhet, att ett stort antal revirförvaltare och kronojägare flera år före pensionsåldern äro urständsatta att på ett tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänstålighanden. Arbetet i skogarna är ofta för tjänstemännen förenat med stora fysiska

ansträngningar och medför ett mindre hygieniskt levnadssätt, varigenom arbetsförmågan i förtid nedsättes och sjukdomar av olika slag förorsakas. På grund härav måste ofta för tjänstens behöriga fullgörande anställas biträdande tjänstemän. Då sålunda mindre utbyte av tjänstemännens arbete vinnes och i vissa fall särskilda kostnader uppstå för tjänstens behöriga fullgörande, lär det ur nationalekonomisk synpunkt vara angeläget, att pensionsåldern för här ifrågasvarande personal sänkes, varigenom bättre resultat av deras arbete ävensom besparing av arvoden till biträdande tjänstemän vinnes. Ett ytterligare skäl talar jämväl för denna tidigare pensionering. Pensionsålderns sänkning befördrar en snabbare omsättning av personalen, och möjlighet beredes sålunda för de obehörade att tidigare, än vad nu kan ske, vinna ordinarie anställning. Då härigenom domänverkets krav på yngre och fullt arbetsduglig personal bäst tillgodoses och en betydande förmån tillika vinnes för den i domänverkets tjänst anställda personalen, anser styrelsen, att pensionsåldern för revirförvaltare och kronojägare bör sänkas.»

Domänstyrelsen tillägger i sin skrivelse till de sakkunniga, att styrelsen, sedan ovannämnda utlåtande avgavs, ytterligare styrkt i sin uppfattning, att den nuvarande pensionsåldern för skogsstatspersonalen vore för hög. Det syntes styrelsen, att pensionsåldern för denna personal borde sättas till 63 år.

De sakkunniga vilja förorda bifall till domänstyrelsens yrkande i fråga om sänkning av pensionsåldern för skogsstatspersonal och hava uppgjort sitt förslag i överensstämmelse härmed. Undantag från de normala pensionsålderna skulle fördenskull, såvitt angår personal i högre lönegrader och mellangraderna, erfordras beträffande flottledsingenjör, jägmästare, skogsskolföreståndare, skogstaxator och överjägmästarassistent, för vilka samtliga skulle gälla en pensionsålder av 63 år. För överjägmästare torde pensionsåldern alltså böra vara 65 år. I övrigt anse de sakkunniga undantag från de i 16 § pensionsreglementet föreslagna pensionsåldrarna icke vara erforderliga.

3. Tillägsbestämmelser.

I särskilda tillägsbestämmelser till civila tjänstepensionsreglementet hava de sakkunniga sammanfattat vissa föreskrifter av allmän eller speciell natur, vilka synts icke hava sin plats i själva reglementet. De sakkunniga hava nämligen velat undgå att tynga ett reglemente, som är avsett att omspanna så gott som hela civilförvaltningen, med bestämmelser, vilka endast beröra en viss förvaltningsgren eller vilka, trots sin generella innebörd, hava karaktären av sällan tillämpliga undantagsstadganden. Genom att dylika föreskrifter erhålla formen av tillägsbestämmelser kunna även ändringar och kompletteringar vid förefallande behov äga rum utan att fördenskull huvudförfattningen behöver rubbas eller dess överskådlighet genom detaljändringar äventyras. Tillägsbestämmelserna skola fastställas i samma ordning som reglementet, d. v. s. genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen.

*Allmänna
bestäm-
melser.*

1 §.

I 2 § av 1907 års civila pensionslag stadgas, bland annat, att lagen icke äger tillämpning i fråga om civil tjänst med pensionsrätt i arméns eller flottans pensionskassa och icke heller beträffande lärarbefattning vid högre lärarinne-

seminariets övningsskola eller vid folkskoleseminariernas övningsskolor. Övningsskollärarna hava i stället beretts delaktighet i statens pensionsanstalt. Vissa lärare inom abnormundervisningen, däribland lärare vid de av 1928 års lönekommitté till förstатligande föreslagna dövstumskolorna, åtnjuta likaså för närvarande pensionsrätt i statens pensionsanstalt.

Någon anledning att för det mindretal befattningshavare, varom här är fråga, föreskriva skyldighet att utträda ur nuvarande pensionskassor och underkasta sig bestämmelserna i civila tjänstepensionsreglementet synes de sakkunniga icke föreligga. De sakkunniga hava därför, i anslutning till vad som redan nu gäller, från de allmänna pensionsbestämmelsernas tillämpning undantagit tjänstemän med pensionsrätt i arméns eller flottans pensionskassa eller i statens pensionsanstalt. Å nyttillträdande befattningshavare torde däremot civila tjänstepensionsreglementet böra bli utan inskränkning gällande.

Från reglementets tillämplighet skulle vidare undantagas tjänsteman vid statens järnvägar, vilken vid statens övertagande av enskild järnväg eller bandel övergått i statens järnvägars tjänst men vid reglementets ikraftträdande icke var underkastad lagen den 4 juni 1920 angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk. Sin närmaste motsvarighet har detta stadgande i 34 § c) uti nyssnämnda pensionslag för kommunikationsverken.

Tjänsteman, som tillsatts genom förordnande tillsvidare, är i denna egenskap icke pensionsberättigad, men eftersom en dylik tjänsteman i regel redan innehar annan ordinarie statstjänst, vilken befattning han under förordnandetiden äger bibehålla, ehuru han givetvis icke utövar densamma, är pensionsfrågan för hans vidkommande också därmed ordnad. Särskilda bestämmelser angående vad som i pensionshänseende gäller för ordinarie tjänsteman, som tillsatts genom förordnande tillsvidare, förekomma icke bland nuvarande pensionsföreskrifter. De sakkunniga hava emellertid ansett ett stadgande i denna del lämpligen böra intagas bland tilläggsbestämmelserna.

2 §.

Enligt 33 § kommunikationsverkens pensionslag må från lagens tillämpning genom beslut av Konungen undantagas tjänstemän, vilka vid statens övertagande av enskilt företag övergått till tjänst vid något av de verk, som avses i lagen. I de av 1921 års pensionskommitté och 1926 års pensionsutredning avgivna förslagen till ny civil pensionslag har även en bestämmelse av liknande innebörd ansetts böra inflyta. Icke heller de sakkunniga hava funnit anledning att göra något avsteg från vad sålunda gäller och föreslagits, ehuru föreskrift i ämnet synts böra hänföras till reglementets tilläggsbestämmelser.

3 §.

Liksom Kungl. Maj:t enligt 3 § i tilläggsbestämmelserna skulle kunna undantaga vissa eljest under pensionsreglementet hänförliga befattningshavare från reglementets tillämpning, torde även böra förbehållas Kungl. Maj:t möjlighet att i vissa fall utsträcka reglementets tillämplighet. Det har förut framhållits, att reglementet skulle, utom å ordinarie tjänstemän, bli gällande å

4 §.

tjänstemän å extra stat och extra ordinarie tjänstemän, vilka två kategorier icke-ordinarie befattningshavare innehava den fasta anställning, att pensionsrätt ansetts lämpligen böra beredas dem. Emellertid förekomma bland den icke-ordinarie personalen vissa grupper, för vilka gälla anställnings- och avlöningsförhållanden, som väsentligt avvika från de normala, men vilka grupper det oaktat torde böra inbegripas i den föreslagna pensioneringen. Sålunda finnas icke-ordinarie befattningshavare, vilka betraktas såsom extra tjänstemän under hela den tid, som föregår befordran till ordinarie tjänst, och förden skull icke antagas till extra ordinarie tjänstemän, även om anställningen har samma fasthet, som utmärker anställning i extra ordinarie tjänst. Ett exempel härpå erbjuda de extra telefonisterna, vilka avlönas enligt ett mellan telegrafstyrelsen och kvinnliga telefontjänstemannaföreningarnas centralförening träffat avtal och bibehålla ställningen av extra tjänstemän under hela den icke-ordinarie anställningstiden. De sakkunniga återkomma till dessa tjänstemän här nedan under rubriken »Telegrafverket» (sid. 128).

Även inom andra förvaltningsområden förekomma extra tjänstemän, vilka i fråga om anställningens fasthet och omfattning äro fullt jämförliga med extra ordinarie tjänstemän. Sålunda finnas vid mynt- och justeringsverket ett antal befattningshavare — verkmästare, mästare och kontrollstämplingsbiträden — vilka i tjänstgörings- och lönehänseende intaga en ställning, som, enligt vad de sakkunniga inhämtat, torde motivera beredande åt dem av rätt till pension enligt i huvudsak samma grunder som av de sakkunniga föreslås för extra ordinarie tjänstemän. Vid statens vattenfallsverk äro vidare såväl extra ordinarie som extra tjänstemän för närvarande tillförsäkrade pension enligt Kungl. Maj:ts reglemente den 29 juni 1917 (nr 443) för statens vattenfallsverks pensionskassa för pensionering av icke-ordinarie personal, vilken pensionskassa emellertid även ombesörjer pensionering av viss stadigvarande arbetarpersonal vid vattenfallsverket. Likaså äro extra ordinarie tjänstemän vid statens järnvägar och fast anställda tjänstemän vid statens järnvägsbyggnader tillförsäkrade pension enligt ett samma dag utfärdat reglemente för statens järnvägars pensionskassa för pensionering av icke-ordinarie personal (nr 441). De sakkunniga hava, såsom tidigare framhållits (sid. 25), utgått från att delägarskapet uti ifrågavarande pensionskassor bör i samband med det nya pensionsreglementets ikraftträdande upphöra för de extra ordinarie tjänstemännen. Givetvis måste det anses önskligt, att Kungl. Maj:t äger besluta, att bestämmelserna i civila tjänstepensionsreglementet skola i tillämpliga delar bliva gällande även å de extra tjänstemän, som redan nu innehava eller finnas för framtiden böra beredas pensionsrätt. Framställning i sådant syfte torde böra göras av vederbörande verks styrelse, som därvid även lär hava att avgiva förslag i fråga om de erforderliga detaljbestämmelserna.

I samband med pågående utredning angående ordnandet av arbetarpersonalens pensionsfrågor hava de sakkunniga slutligen uppmärksammat vissa icke-ordinarie befattningshavare vid försvarsväsendet, tillhörande arbetsledar- och kontorspersonalen, vilka borde beredas pensionsrätt. Dessa befattningshavare äro icke att jämföras med de grupper av arbetare vid försvarsväsen-

det, beträffande vilka de sakkunniga framdeles komma att avgiva förslag till pensionsreglering. Ehuru de icke heller äro i lönehänseende helt jämförbara med de extra ordinarie eller ordinarie tjänstemännen, vill det synas de sakkunniga lämpligt att — under förutsättning att för försvarsväsendet kommer att antagas ett nytt tjänstepensionsreglemente, uppbyggt enligt samma grunder som det av de sakkunniga utarbetade civila tjänstepensionsreglementet — de ifrågavarande befattningshavarnas pensionsfråga ordnas genom ett stadgande av samma innebörd som 4 § i här föreslagna tilläggsbestämmelser.

I allmänhet torde det icke möta någon svårighet att i pensionshänseende hänföra icke-ordinarie befattningshavare, som anses böra beredas pensionsrätt, till viss lönegrad å den för extra ordinarie tjänstemän avsedda skalan, varigenom såväl pensionsunderlag som pensionsavdrag utan vidare skulle bliva bestämda. För vissa kategorier torde det emellertid icke låta sig göra att inplacera vederbörande i särskild lönegrad, nämligen om utgående avlöningsbelopp väsentligt avvika från de för närmast jämförliga extra ordinarie tjänstemän bestämda lönerna. I dylika fall bör Kungl. Maj:t äga att, i samband med beslut om utsträckning av reglementets tillämplighet, fastställa särskilt pensionsunderlag och pensionsavdrag för befattningen i fråga.

I den allmänna motiveringen har under rubriken »Pensionsålder» redan framhållits (sid. 30), hurusom de sakkunniga icke kunnat finna hållbart stöd för upprätthållande av en avsevärt lägre pensionsålder för kvinnor än för män. Med hänsyn emellertid till den ringa erfarenhet, som hittills kunnat vinnas angående kvinnornas förmåga att vid mera framskriden levnadsålder uppehålla sina befattningar, torde en generell höjning av pensionsåldern för kvinnliga tjänstemän icke böra äga rum, utan att en dylik omläggning förknippas med villkor om skyldighet för ifrågavarande tjänstemän att underkasta sig de ändringar med avseende å pensionsåldern jämte övriga därav föranledda ändringar i pensionsreglementet, vilka sedermera kunna visa sig erforderliga. Ett förbehåll av denna innebörd torde få anses desto mer påkallat, som myndigheternas åsikter om lämplig pensionsålder för kvinnliga tjänstemän för närvarande starkt divergera.

5 §.

Justitieråd och regeringsråd.

I anledning av en till 1911 års riksdag avlåten proposition (nr 125), har riksdagen medgivit (skrivelse nr 10 punkt 11), att, om justitieråd eller regeringsråd avgår från sitt ämbete för fullgörande av något av Kungl. Maj:t meddelat uppdrag, varmed rätt till pension ej är förenad men för vilket ersättning av statsmedel utgår, Kungl. Maj:t må äga förordna, att vad i fråga om justitie- eller regeringsrådsämbete är stadgat angående rätt för innehavaren att erhålla pension av statsmedel mot uppfyllande av de för denna rätt honom åliggande förpliktelser skall gälla i avseende å berörda uppdrag, så länge den från sådant ämbete avgångne uppdraget innehar.

1926 års pensionsutredning — liksom tidigare 1921 års pensionskommitté — har även i sitt förslag till civil pensionslag upptagit en föreskrift av nyss

*Särskilda
bestäm-
melser.*

angivna innebörd. Pensionsutredningen hade emellertid utvidgat bestämmelsen till att avse även de fall, då justitieråd eller regeringsråd avgått från sin tjänst för utövande av statsrådsämbete. Likaledes förordade pensionsutredningen, att även då justitieråd avgått från sitt ämbete för tillträdande av sådan med pensionsrätt förenad annan statstjänst, vilkens innehavare tillsättes genom fullmakt, han skulle bibehållas vid sin förra ställning i pensionshänseende. Härmed åsyftades närmast det fall, att justitieråd överginge till befattning såsom president i hovrätt, för vilken enligt nuvarande bestämmelser gäller ett lägre pensionsunderlag än för justitieråd.

De sakkunniga hava emellertid kunnat begränsa den föreslagna tilläggsbestämmelsen för justitieråd och regeringsråd till att reglera pensionsförhållandena under tiden för utövande av statsrådsämbete eller fullgörande av något av Kungl. Maj:t meddelat uppdrag, varmed rätt till pension icke är förenad men för vilket ersättning av statsmedel utgår. Särskild föreskrift om huru i pensionshänseende skall förfaras vid övergång från justitie- eller regeringsrådsämbete till annan genom fullmakt tillsatt ordinarie statstjänst blir icke erforderlig med den utformning de sakkunnigas förslag i övrigt erhållit. Enligt förslaget skulle nämligen nuvarande skiljaktighet mellan pensionsunderlag för exempelvis justitieråd och för president i hovrätt försvinna, i det att för båda skulle gälla det föreslagna pensionsmaximum, 12,000 kronor.

Utrikesförvaltningen.

I kungörelsen den 29 juni 1921 (nr 456) med bestämmelser för vissa tjänstemän vid statsdepartement och andra till den civila statsförvaltningen hörande verk i fråga om rätt till pension stadgas bland annat följande:

Har diplomatisk eller konsulär tjänsteman försatts i disponibilitet och åtnjuter han exspektansarvode eller annan eljest med rätt till pension icke förenad avlöning av statsmedel till belopp i intetdera fallet understigande det pensionsunderlag, som blivit bestämt för den av honom senast innehavda ordinarie befattningen, skall han vara underkastad lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension; och skall därvid för honom i pensionshänseende gälla vad för nämnda ordinarie befattning är stadgat.

För att även åt den, som tillerkänts exspektansarvode eller avlöning till lägre belopp än tjänstepensionsunderlaget, skulle kunna, där så ansåges skäligt, beredas pension, föreslog 1926 års pensionsutredning, att i stället för det för vederbörande befattning eljest gällande statspensionsunderlaget i sådant fall skulle tillämpas det lägre pensionsunderlag, som av Konungen fastställdes med hänsyn till exspektansersättningens belopp.

Rörande storleken av exspektansarvode stadgas i de av 1928 års lönekommitté föreslagna tilläggsbestämmelserna till allmänna avlöningsreglementet den begränsningen, att arvodet ej må sättas till högre belopp än lönen för den befattning tjänstemannen innehaft, minskad med A-avdrag; detta i överensstämmelse med vad som nu gäller.

Alldenstund åt Kungl. Maj:t har överlåtits att inom tämligen vida gränser bestämma rörande den ersättning, som må tillkomma en i disponibilitet försatt

tjänsteman, vill det synas de sakkunniga, som om åt Kungl. Maj:t kunde överlåtas att i samband med ersättningsens fastställande träffa ett efter omständigheterna lämpat avgörande även i pensionsfrågan. Självfallet bör därvid pensionsunderlaget avvägas med hänsyn till expektansarvodets storlek, liksom pensionsavdraget bör stå i relation till det pensionsunderlag, som sålunda bestämmes. En särskild föreskrift torde emellertid vara erforderlig om att tid, under vilken tjänsteman ägt åtnjuta expektansarvode eller därmed jämförlig ersättning, må tillgodoräknas såsom tjänstår.

Den föreslagna tilläggsbestämmelsen till 16 §, angående lägre pensionsålder för tjänsteman, som varit anställd vid beskickning eller konsulat i Ostasien eller Brasilien minst fem år, överensstämmer med nu gällande ordning.

Provinsialläkarstaten.

Enligt kungörelse den 18 juni 1926 (nr 241) med vissa bestämmelser för förste provinsialläkare och provinsialläkare i fråga om rätt till pension skall för nämnda befattningshavare gälla, vad i civila pensionslagen stadgas, med iakttagande i tillämpliga delar av föreskrifterna i kungörelse 456/1921 med bestämmelser för vissa tjänstemän vid statsdepartement och andra till den civila statsförvaltningen hörande verk i fråga om rätt till pension, varvid förste provinsialläkare skall anses likställd med tjänsteman i 30 lönegraden och provinsialläkare med tjänsteman i 27 lönegraden.

1928 års lönekommitté har i sitt förslag till allmänt avlöningsreglemente inordnat förste provinsialläkarna i den allmänna löneplanen med placering i 30 lönegraden men däremot för provinsialläkarna bibehållit en särskild löneplan, i vars olika lönegrupper provinsialläkarna skola inplaceras med hänsyn tagen å ena sidan till distriktets svårskötthet och å andra sidan till den inkomst av läkarpraktik, som beräknats för varje distrikt. I överensstämmelse med vad som nu finnes stadgat i pensionshänseende har lönekommittén emellertid föreslagit, att vid allmänna avlöningsreglementets tillämpning å provinsialläkare skall — fränsett själva avlöningsbeloppen — så anses, som om dessa tjänstemän tillhörde 27 lönegraden.

I anslutning härtill hava de sakkunniga såsom tilläggsbestämmelse till 15 och 20 §§ pensionsreglementet upptagit ett stadgande, att för provinsialläkare skall med avseende å pensionsunderlag och pensionsavdrag samt extra pensionsavdrag tillämpas, vad som gäller för tjänsteman, tillhörande 27 lönegraden.

De allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarierna.

Nu gällande pensionsbestämmelser för ordinarie övningslärare vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och statens folkskoleseminarier äro meddelade i kungörelse den 19 juni 1919 (nr 508). Enligt denna kungörelse beräknas pensionsunderlaget i förhållande till den avlöning för år räknat läraren skulle uppbära, därest han bestrede tjänstgöring till den omfattning, som närmast föregående hösttermin var för hans tjänst bestämd, på det sätt

att pensionsunderlaget skall, om den sålunda beräknade årsavlöningen icke överstiger 700 kronor, utgöras av nämnda årsavlöning;

att, om denna årsavlöning överstiger 700 kronor men icke 3 700 kronor, pensionsunderlaget skall motsvara summan av 700 kronor och $\frac{2}{3}$ av den del av årsavlöningen, som överskjuter 700 kronor; samt

att, där nämnda årsavlöning överstiger 3 700 kronor, pensionsunderlaget skall motsvara summan av det på en årsavlöning av 3 700 kronor sålunda uträknade beloppet eller alltså 2 700 kronor och hälften av den del av årsavlöningen, som överskjuter 3 700 kronor.

Hel pension för övningslärare skall utgöra $\frac{1}{10}$ av sammanlagda beloppen av de högsta pensionsunderlag, som varit för läraren gällande under vart och ett av de tio år, som förflutit närmast före tidpunkten för pensionstagandet.

I betänkande med förslag till lönereglering för befattningshavare vid undervisningsväsendet (statens offentl. utredn. 1930: 20) har 1928 års lönekommitté föreslagit, att det hittills tillämpade systemet för avlönande av övningslärare vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarierna borde ersättas med ett annat och sådant, som överensstämde med det för statliga läroanstalter i övrigt förordade. Enligt kommitténs förslag skulle man vid avlönningens bestämmande utgå från en viss tjänstgöringstid — 30 veckotimmar — såsom den normala och reglera avlöningen i övriga fall genom ökning resp. minskning av normallönen med 3 procent för varje veckotimme, varmed tjänstgöringen över- eller understeg 30 veckotimmar.

De sakkunniga hysa den uppfattningen, att även pensionsunderlaget för här avsedda övningslärare bör stå i visst förhållande till tjänstgöringens omfattning, och synes den av lönekommittén föreslagna regeln för avlönningens bestämmande lämpligen kunna tjäna som förebild vid utformandet av bestämmelser i sådant syfte. Det för vederbörlig lönegrad fastställda pensionsunderlaget torde sålunda böra minskas med 3 procent för varje veckotimme, varmed tjänstgöringen under de senast förflutna tio läsåren före pensioneringstillfället eller under den kortare tid, som anställningen omfattat, understiger ett medeltal av 30 veckotimmar. Däremot torde knappast böra ifrågakomma att öka pensionsunderlaget över det för vederbörlig lönegrad fastställda beloppet, i händelse tjänstgöringen skulle hava överstigit det för normalfallen beräknade veckotimantalet.

För att pensionsavdraget skall komma att stå i rätt relation till ett på angivet sätt avvägt pensionsunderlag synes vidare böra föreskrivas, att pensionsavdraget skall beräknas i förhållande till det antal veckotimmar, som tjänstgöringen under läsåret omfattar, sålunda, att för varje veckotimme, varmed tjänstgöringen understiger 30, pensionsavdraget minskas med 3 procent. Till en föreskrift av denna innebörd hava de sakkunniga ansett sig böra föga en avrundningsregel, i syfte att pensionsavdraget, för månad räknat, alltid må sluta på öretal, som är jämnt delbart med 5.

I fråga om själva pensionsbeloppens beräkning gäller enligt bestämmelserna i 8 § pensionsreglementet, att beloppet, därest detsamma icke är i helt kronantal jämnt delbart med tolv, skall avrundas till närmast högre sålunda delbara tal.

Från rätten att genom extra pensionsavdrag bereda sig utfyllnad av antalet tjänstår hava övningslärarna synts böra undantagas, enär den särskilda ställning ifrågavarande lärare intaga i såväl löne- som pensionshänseende icke gör det möjligt att å dem tillämpa föreslagna bestämmelser angående extra pensionsavdrag, i varje fall icke utan tämligen invecklade tilläggsföreskrifter. Därtill kommer, att övningslärarna så gott som alltid kunna antagas även utan särskilda åtgärder nå det för hel pension stadgade antalet tjänstår, varför bestämmelserna om utfyllnad av antalet tjänstår för deras vidkommande torde vara utan större praktisk betydelse.

Statens lantbruksingenjörer.

Lantbruksingenjör, som tillhör 21 lönegraden enligt den för civila verk i allmänhet gällande löneplanen, äger, utöver sin lön, uppbära särskild gottgörelse för verkställt arbete enligt gällande lantbruksingenjörstaxa (S. F. S. 303/1930). Med hänsyn härtill har i kungörelse den 27 juni 1930 (nr 242) bestämts, att för lantbruksingenjör skola tillämpas det pensionsunderlag och de pensionsavgifter, som gälla för befattningshavare i 26 lönegraden.

De sakkunniga hava i tilläggsbestämmelserna infört ett stadgande, som ansluter sig till vad sålunda gäller.

Då de ordinarie lantbruksingenjörerna icke hava någon extra ordinarie motsvarighet, har tilläggsbestämmelsen begränsats till att avse allenast ordinarie personal.

Veterinärstaten.

I likhet med lantbruksingenjörerna äro länsveterinärerna berättigade att vid sidan av sin lön enligt avlöningsreglementet åtnjuta visst arvode enligt särskild taxa. Det har fördens skull ansetts skäligt att i pensionshänseende hänföra dem till högre lönegrad än den, som lagts till grund för avlöningsberäkande. Enligt förut omförmälda kungörelse den 27 juni 1930 (nr 242) skola sålunda pensionsunderlag och pensionsavgifter för länsveterinär beräknas efter 22 lönegraden, medan lönen utgår efter 20 lönegraden, utom i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län, där länsveterinär är placerad i 21 lönegraden.

Den av de sakkunniga föreslagna tilläggsbestämmelsen ansluter sig till nuvarande ordning. Av liknande skäl, som anförts beträffande lantbruksingenjörerna, reglerar bestämmelsen endast ordinarie länsveterinärs ställning i pensionshänseende.

Lotsverket.

En avlöningsform av för lotsstaten speciell natur utgör den s. k. lotslotten, d. v. s. lotspersonalens andel i inflytande lotspenningar. Jämlikt Kungl. Maj:ts bestämmande äger sålunda den vid varje lotsplats tjänstgörande lotspersonalen åtnjuta högst 40 % av platsen tillfallande lotspenningar, en bestämmelse som i 1928 års lönekommittés förslag bibehållits, dock med uteslutande av ordet »högst».

Enär lotslotten är att betrakta såsom en del av den lotspersonalen tillförsäkrade avlöningen, har vederbörlig hänsyn till sagda löneförmån även tagits vid bestämmandet av lotspersonalens rätt till pension. I allmänhet har man därvid följt den principen, att för lotspersonal skola tillämpas det pensionsunderlag och den pensionsavgift, som gälla för närmast högre lönegrad än den, till vilken respektive befattning hör. Enär för tjänstemän vid lots- och fyrstaten för närvarande gäller ett särskilt avlöningsreglemente med en löneplan, upptagande färre antal lönegrader och annan lönegradsnumrering än den för befattningshavare vid nyreglerade delar av civilförvaltningen i allmänhet fastställda löneplanen, har nämnda regel dock icke kunnat oförändrad tillämpas för all lotspersonal, i det att särskilt pensionsunderlag och särskild avgift behövt fastställas för lotspersonal, tillhörande 10 lönegraden enligt lots- och fyrstatens löneplan, vilken lönegrad motsvarar 12 lönegraden i avlöningsreglementet för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen.

Vid bifall till det av 1928 års lönekommitté föreslagna inordnandet av lotspersonalen i ett allmänt avlöningsreglemente för civilförvaltningen bortfaller emellertid behovet av sistnämnda specialföreskrift, och de sakkunniga hava, utan att frångå hittills följda principer, kunnat föreslå, att för all lotspersonal skall med avseende å pensionsunderlag och pensionsavdrag samt extra pensionsavdrag tillämpas, vad som gäller för tjänst i lönegrad närmast högre än den, till vilken vederbörande tjänstemans egen befattning blivit hänförd.

Telegrafverket.

Såsom tidigare (sid. 121) nämnts, hava de sakkunniga i 4 § tilläggsbestämmelserna inrymt befogenhet för Kungl. Maj:t att utsträcka pensionsreglementets giltighetsområde även till andra grupper av icke-ordinarie tjänstemän än de i reglementet avsedda. Ehuru de sakkunniga i samband därmed uttalat såsom sin mening, att det bör ankomma på vederbörande verks styrelse att framställa förslag om sådan åtgärd och om de detaljbestämmelser, som därvid böra meddelas, synes det vara lämpligt att rörande den utan tvivel mest omfattande av de icke-ordinarie pesonalgrupper, om vilka här kan bli va fråga, nämligen de icke-ordinarie telefonisterna, lämna en del upplysningar i fråga om antagning, utbildning och befordran m. m. för att tjäna till ledning vid bedömandet av frågan om dessa tjänstemäns inordnande i det reglementsenliga pensionsväsendet.

Telefonelever, vartill antagas endast kvinnor, anställas av vederbörande stationsföreståndare efter trafikdirektörens medgivande. För att antagas till telefonelev fordras att hava uppnått 17 år men icke vara äldre än 20 år. Efter avslutad övning, vilken i allmänhet tager i anspråk 2 å 3 månader, antages telefoneleven till extra lokaltelefonist. Med denna anställning följer skyldighet att å hemstationen emottaga vikariats- och förstärkningsförordnanden eller annan mera tillfällig tjänstgöring, när helst så påfordras. Extra lokaltelefonist är skyldig att, då hon icke innehar förordnande, för bevarande av vunnen expe-

ditionsfärdighet fullgöra övningstjänstgöring under minst 12 timmar per månad. Då extra lokaltelefonist på grund av arbetets omfattning tilldelas eget fortlöpande förordnande å sin station, antages hon av telegrafstyrelsen till lokaltelefonist. I sistnämnda egenskap har hon att huvudsakligast handhava expedition av lokalsamtal. Bland lokaltelefonisterna uttagas de härför lämpliga till tjänstgöring vid expeditionen av landssamtal och kortväga rikssamtal. Då så erfordras, erhåller lokaltelefonist eget fortlöpande förordnande vid dylik expedition och antages därvid av telegrafstyrelsen till landstelefonist. Bland landstelefonisterna uttagas de lämpligaste för tjänstgöring å avdelningen för mera långväga rikssamtal. De, som bliva fast placerade å dylik avdelning, tilldelas extra rikstelefonists tjänsteställning. Befordran från extra rikstelefonist till ordinarie rikstelefonist sker därefter i mån av behov och av tillgång på rikstelefonisttjänster. Å vissa stationer finnes ej särskild landsavdelning, och befordran till extra rikstelefonist sker där direkt från lokaltelefonists tjänsteställning.

Antalet icke-ordinarie telefonister i förenämnda olika grader utgjorde den 1 januari 1932:

extra lokaltelefonister	1 408
lokaltelefonister	3 242
landstelefonister	609
extra rikstelefonister	184.

I ordinarie rikstelefonisttjänst funnos anställda 1 695 personer.

Vederbörandes levnads- och tjänstålder vid befordran inom telefonistgraderna företer stor växling på grund därav, att telefonist i regel icke önskar mottaga befordran annat än å hemstationen. Till belysande härav meddelas följande sammanställning över befordringarna under år 1931:

Befordran från—till	Antal be- ford- rade	Levnadsålder vid befordringen				Genom- snittlig levnads- ålder vid be- fordringen.		Tjänstålder vid befordringen ¹				Genom- snittlig tjänstålder vid be- fordringen. ¹	
		den äldsta		den yngsta				den äldsta		den yngsta			
		år	mån.	år	mån.	år	mån.	år	mån.	år	mån.	år	mån.
Extra lokaltelefonist—lokal- telefonist	289	37	11	17	4	21	9	20	8	—	1	3	8
Lokaltelefonist—landstelefo- nist	116	40	3	22	10	29	9	22	8	6	5	12	—
Lokaltelefonist—extra riks- telefonist	5	39	—	28	1	33	1	20	7	10	7	14	11
Landstelefonist—extra riks- telefonist	45	34	5	26	5	31	—	16	—	10	3	13	2
Extra rikstelefonist—ordina- rie rikstelefonist	61	39	10	29	2	33	3	23	2	12	8	15	2
Summa	516	befordrade under år 1931.											

¹ Räknet från tidpunkten för antagningen till extra lokaltelefonist.

Enligt det mellan telegrafstyrelsen och vederbörande personalorganisation träffade kollektivavtalet avlönas extra lokaltelefonist medelst tim- eller daglön, under det att till övriga grupper av icke-ordinarie telefonister utgår månadslön. Slutlönen å medeldyr ort motsvarar för lokal- och landstelefonist — för vilka slutlönerna sammanfalla till beloppet men uppnås tidigare av lands- än av lokaltelefonist — ungefärligen lönen enligt 3 löneklassen i nu gällande löneplan för ordinarie tjänstemän vid kommunikationsverken samt för extra rikstelefonist lönen enligt 6 löneklassen i samma löneplan, å vilka belopp nu utgå dyrtidstillägg såsom för övriga tjänstemän med reglerad avlöning.

Såvitt de sakkunniga kunna finna, torde pensionsrätt böra ifrågakomma främst för lands- och extra rikstelefonister. Tydligt synes ock vara, att extra lokaltelefonister icke böra inordnas under tjänstepensionsreglementet. Vad åter angår lokaltelefonisterna, torde frågan om anordnandet av tjänstepensionsrätt för dem böra bliva starkt beroende av i vilken takt automatiseringen av telefonnäten kan komma att fortskrida, men med hänsyn till den för telefonister gällande låga pensionsåldern — 55 år — och den relativt höga levnadsåldern vid befordran till landstelefonist, extra rikstelefonist eller rikstelefonist synes det å andra sidan lämpligt, att tjänstepensioneringen kan komma att omfatta även sådana lokaltelefonister, vilka kunna beräknas komma att kvarstå i tjänst till pensionsålderns uppnående. Det torde därför komma att visa sig nödigt, att åt telegrafstyrelsen lämnas befogenhet att i varje särskilt fall efter omständigheterna besluta i fråga om lokaltelefonists inordnande under tjänstepensionsväsendet.

Därest pensionsreglementet kommer att göras gällande för icke-ordinarie telefonist, bör såsom en övergångsbestämmelse till reglementet fogas ett stadgande av följande lydelse: »Beträffande sådan förut hos aktiebolaget Stockholmstelefon anställd telefonist, vilken övergått i icke-ordinarie anställning vid telegrafverket i samband med statens övertagande av bolagets telefonanläggningar och å vilken civila tjänstepensionsreglementet äger tillämpning, skall den tjänstemannen jämlikt avd. 4 i berörda reglemente tillkommande pensionen minskas med så stort belopp, som motsvarar den sådan tjänsteman enligt avtal mellan telegrafstyrelsen och direktionen för allmänna telefonbolagets pensions- och gratifikationskassa av den 7 maj 1918 tillkommande pensionen.» Vidare bör i samband med avgörandet av i vilken utsträckning de icke-ordinarie telefonisterna skola inordnas under pensionsreglementet meddelas övergångsstadganden rörande rätt för såväl icke-ordinarie telefonist som rikstelefonist att i viss omfattning tillgodoräkna den icke-ordinarie tjänstgöringstiden såsom tjänstår såväl för bestämmandet av pensions belopp och av intjänt pension som ock för det ändamål, som avses i 3 § pensionsreglementet. Detta spörsmål har nämligen synts de sakkunniga icke lämpligen böra upptagas till behandling, innan frågan om de icke-ordinarie telefonisternas pensionsfråga funnit sin lösning.

För de icke-ordinarie telefonisternas ålderdomsförsörjning gälla för närvarande vissa av Kungl. Maj:t i enlighet med riksdagens beslut genom brev till telegrafstyrelsen den 30 juni 1920 meddelade föreskrifter, enligt vilka

styrelsen äger tilldela lämpligt *årligt understöd* åt sådana ur telegrafverkets tjänst avgångna personer, vilka innehaft med pensionsrätt icke förenade befattningar och som befinnas vara i behov av understöd. Dylikt understöd må icke överstiga, vad som motsvarar två tredjedelar av den årsinkomst personen i fråga senast åtnjutit från verket, och, där ej särskilda omständigheter föranleda undantag, må understöd tilldelas allenast den, vars tjänstetid uppgår till minst 25 år. Enligt vad de sakkunniga inhämtat, har denna understödsform hittills allenast i ytterligt få fall ifrågakommit beträffande icke-ordinarie telefonister, beroende dels därpå, att stark omsättning råder bland dem, så att allenast få kvarstått i icke-ordinarie tjänst till 55 års ålder, samt dels på att telefonväsendets expansion inträtt vid en så sen tidpunkt, att personalen ännu icke mera allmänt nått pensionsåldern. Den 1 januari 1932 utgjorde antalet pensionerade ordinarie rikstelefonister allenast 137, men lär åldersfördelningen bland de ordinarie rikstelefonisterna vara sådan, att en stark stegring av antalet dylika telefonister, som uppnå pensionsåldern, kommer att inträda under en nära liggande tidsperiod. Det beräknas nämligen, att under tiden intill utgången av år 1940 ett antal av 294 ordinarie rikstelefonister uppnå pensionsåldern, varemot endast ett 20-tal nu icke-ordinarie telefonister nå 55 års ålder under tiden till 1940 års slut.

Slutligen må nämnas, att i gällande kollektivavtal finnes intagen föreskrift därom, att telefonist är pliktig att underkasta sig de bestämmelser i fråga om pensionering och pensionsavgifters erläggande, som under avtalstiden kunna vara meddelade av Kungl. Maj:t eller telegrafstyrelsen.

Statens järnvägar.

Genom remiss den 22 december 1930 hava de sakkunniga anbefallts att i samband med fullgörande av sitt allmänna utredningsuppdrag avgiva yttrande över en av lokmannasällskapet i Göteborg gjord framställning om höjning av pensionsunderlaget för lokomotivförare vid statens järnvägar. Över framställningen hade järnvägsstyrelsen avgivit utlåtande och därvid förklarat, att det syntes styrelsen, som skulle visst fog föreligga för att vid beräkandet av pensionsunderlaget för lokomotivförare hänsyn toges ej endast till den i löneplanen fastställda lönen utan ock till lokomotivtjänstpenningarna, varvid dessa syntes böra uppskattas till visst enhetligt belopp.

Till de sakkunniga har även inkommit en framställning från Sveriges lokomotivmannaförbund och svenska statsbanornas lokomotivmästareförening, i vilken framställning bland annat yrkas, att som pensionsunderlag för lokomotiveldare och lokomotivförare måtte räknas jämväl summan per år av utgående lokomotivtjänstpenningar, vilket lämpligast kunde ske genom uppflyttning av dessa båda tjänstemannagrupper en lönegrad i pensionshänseende.

Vid övervägande av förevarande spörsmål hava de sakkunniga ansett sig böra tillstyrka att vid utmätande av pensionsförmånerna åt nu ifrågavarande lokomotivpersonal hänsyn tages jämväl till den särskilda ersättning, som i form av lokomotivtjänstpenningar tillkommer personalen vid sidan av den i löneplanen

bestämda lönen. En dylik åtgärd skulle icke heller innebära införandet av någon ny princip i pensionsystemet. Sålunda har vid bestämmandet av pensionsunderlag för lotspersonalen beaktats, att ifrågavarande befattningshavare uppbära en del av sin avlöning i form av andel i inflytande lotspenningar, den s. k. lotslotten. Likaså hava lantbruksingenjörer och länsveterinärer i pensions-hänseende ansetts böra hänföras till högre lönegrad än den, enligt vilken själva lönen utgår.

Vad angår formen för beredande åt lokomotivpersonalen av viss förbättrad pension finna sig de sakkunniga, efter samråd med järnvägsstyrelsen, böra förorda, att för lokomotivförare och lokomotiveldare fastställas särskilda pensionsunderlag, beräknade på sådant sätt, att det för vederbörande lönegrad bestämda normala pensionsunderlaget förhöjes med ungefär två tredjedelar av den inkomst av lokomotivtjänstpenningar, som ifrågavarande befattningshavare i genomsnitt uppbära för år.

Enligt vad de sakkunniga inhämtat utgöra lokomotivtjänstpenningarnas medeltal per år utan dyrtidstillägg för lokomotivförare 266 kronor 53 öre och för lokomotiveldare 136 kronor 39 öre. Två tredjedelar härav, motsvarande den höjning i pensionen — fränsett dyrtidstillägg —, som lokomotivtjänstpenningarna skulle kunna anses böra föranleda, utgöra 177 kronor 69 öre resp. 90 kronor 93 öre. En uppflyttning av förare och eldare en lönegrad i pensions-hänseende, på sätt yrkats från personalhåll, skulle däremot enligt nuvarande bestämmelser medföra en ökning i årliga pensionen av 204 kronor för förare och 96 kronor för eldare, motsvarande en »överkompensation» av resp. 26 kronor 31 öre och 5 kronor 7 öre.

Alldenstund de pensionsunderlag, som av de sakkunniga i pensionsreglementet upptagits, bygga på den av 1928 års lönekommitté föreslagna lönenivån, vilken i sin tur grundade sig på nuvarande löner, inklusive 17 % dyrtidstillägg, har det synts de sakkunniga riktigast att även vid beräklandet av de särskilda pensionsunderlag, som skulle gälla för lokomotivförare och lokomotiveldare, utgå från enahanda lönenivå. De angivna medeltalen för lokomotivtjänstpenningarna hava fördenskull höjts med dyrtidstillägg efter 17 %, varefter de i 15 § pensionsreglementet angivna pensionsunderlagen för 12 lönegraden (lokomotivförare) resp. 7 lönegraden (lokomotiveldare) höjts med två tredjedelar av lokomotivtjänstpenningarnas på ovan angivet sätt uträknade medelvärde, under iakttagande av lämplig avrundning för erhållande av med tolv jämnt delbara belopp. I överensstämmelse härmed vilja de sakkunniga föreslå, att pensionsunderlaget för lokomotivförare bestämmes till 3 504 kronor och för lokomotiveldare till 2 604 kronor. Såsom pensionsavdrag synes lämpligen kunna väljas samma belopp, som bestämts för de i pensions-hänseende närmast jämförliga befattningarna i 13 resp. 8 lönegraderna.

4. Övergångsbestämmelser.

Övergången till ett nytt, nära nog hela den civila statsförvaltningen omfattande tjänstepensionsreglemente kan uppenbarligen icke ske, utan att under

en övergångstid vissa särskilda tillämpningsföreskrifter bliva gällande. De sakkunniga hava emellertid sökt giva sitt förslag till sådana föreskrifter en avfattning, som skall medföra minsta möjliga administrativa olägenheter. Förslaget innefattas i en särskild *kungörelse med föreskrifter angående civila tjänstepensionsreglementets ikraftträdande m. m.*

Beträffande först tidpunkten för reglementets och de därtill hörande tilläggsbestämmelsernas trädande i kraft anse de sakkunniga uteslutet, att ikraftträdandet skall kunna ske redan vid ingången av det budgetår, som tager sin början omedelbart efter det riksdagen för sin del beslutat om ett nytt pensionsreglemente. Reglementet förutsätter nämligen, att samtidigt skall beslutas även angående nya avlöningsreglementen för ordinarie och extra ordinarie tjänstemän, och huru ingående förarbetet med alla de nya författningarna än planerats, lära dock så många bestyr återstå efter det riksdagen fattat beslut i ämnet, att reglementena icke kunna sättas i kraft redan vid det följande budgetårets ingång. Då det vidare icke kan vara ändamålsenligt att låta reglementena i fråga träda i kraft vid annan tidpunkt än ett budgetårs ingång, skulle, om reglementena framlades för nästkommande års riksdag, den tidigaste tidpunkten för deras försättande i kraft bliva den 1 juli 1934, från vilken tidpunkt de sakkunniga i det följande ock utgått.

Ingressen.

Enligt 1907 års civila pensionslag ligger tjänstårsberäkningen till grund för bestämmandet av pensionens storlek, i det att för erhållande av hel pension kräves visst, för skilda befattningar dock växlande antal tjänstår, normalt utgörande för manlig tjänsteman 35 och för kvinnlig tjänsteman 30. För bestämmandet av pensionens storlek enligt den vid kommunikationsverken gällande pensionslagen skall hänsyn tagas såväl till antalet tjänstår som till det antal år, under vilket pensionsavgift erlagts (avgiftsår). För erhållandet av hel pension kräves nämligen enligt sistnämnda lag 30 såväl tjänstår som avgiftsår. Enligt de sakkunnigas förslag till tjänstepensionsreglemente har tjänstårsberäkningen ett dubbelt syfte: dels är förutsättningen för erhållande av hel pension, att tjänstemannen kan räkna minst 30 tjänstår, och dels skall pensionsavdrag å lönen tillämpas, intill dess tjänstemannen kan räkna 30 tjänstår. Såsom förut framhållits, kommer för tjänstemän, som hädanefter inträda i statstjänst, tjänstårsberäkningen för båda dessa ändamål att bliva en och densamma, men vid själva övergången torde för de då i tjänst varande befattningshavarna vissa särskilda stadganden bliva nödiga.

Punkt 1.

I fråga om tjänstårsberäkning för bestämmandet av pensions storlek skall enligt det allmänna stadgandet i tjänstepensionsreglementets 2 § 1 mom. tillgodoräknas tid, under vilken tjänsteman innehaft med pensionsrätt förenad befattning i statens tjänst eller eljest erlagt avgift till av staten upprättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionskassa för tjänstepensionering. Detta stadgande avviker från nu gällande föreskrifter i ämnet. Enligt 1907 års pensionslag räknas såsom tjänstår den tid, under vilken tjänsteman inne-

haft i lagen avsedd tjänst eller annan statstjänst eller ock i statens tjänst haft extra ordinarie anställning eller förordnande; enligt lagen för kommunikationsverken och 1921 års kungörelse (nr 456) för den reglerade delen av den övriga civilförvaltningen räknas såsom tjänstår den tid, under vilken tjänsteman i statens tjänst innehaft ordinarie eller extra ordinarie befattning eller annan anställning, som prövas vara därmed jämförlig, eller bestritt förordnande å sådan tjänst, varjämte vid kommunikationsverken räknas såsom tjänstår även tid, under vilken tjänsteman varit delägare i kassa för pensionering av i statens tjänst anställd icke-ordinarie personal. Avgiftsår för bestämmandet av pensions storlek enligt lagen för kommunikationsverken har åter normalt fått beräknas endast för tid, under vilken tjänsteman erlagt avgift till fond, anstalt eller kassa för pensionering av i statens tjänst anställd ordinarie eller icke-ordinarie personal.

Då det nu gäller att fastställa, i vad mån tjänsteman må såsom tjänstår för bestämmandet av pensions storlek — alltså icke för beräklandet av den tidpunkt, från vilken han icke vidare skall vidkännas pensionsavdrag — tillgodoräkna tid före pensionsreglementets ikraftträdande, vill det synas de sakkunniga vara mest följdriktigt, att för dem, som vid reglementets ikraftträdande innehava ordinarie tjänst, tjänstårsberäkningen sker enligt de regler, som varit gällande före det nya reglementets ikraftträdande. Härigenom undvikas en eljest nödvändig, tidsödande och i många fall säkerligen mycket svårutförd omräkning av antalet förvärvade tjänstår. Men även för dem, som vid reglementets ikraftträdande innehava extra ordinarie tjänst eller tjänst å extra stat och nu skulle komma att erhålla pensionsrätt, synes tiden före det reglementet trätt i kraft böra tillgodoräknas såsom tjänstår med tillämpning av de bestämmelser härutinnan, som gällt för ordinarie tjänstemän vid det verk den icke-ordinarie tjänstemannen tillhör. Härigenom skulle enligt de sakkunnigas förmenande på ett lämpligt avvägt sätt tillgodoses de sedan lång tid tillbaka aktuella pensioneringskraven, vad nu i tjänst varande icke-ordinarie tjänstemän angår. De sakkunnigas förslag innebär alltså, att i samband med det nya pensionsreglementets ikraftträdande skall för en var då i tjänst varande ordinarie eller extra ordinarie tjänsteman samt tjänsteman å extra stat fastställas det antal tjänstår, som han under tiden före den 1 juli 1934 intjänat med tillämpning av dittills för ordinarie tjänstemän gällande bestämmelser. Dessa bestämmelser återfinnas, vad angår kommunikationsverkens tjänstemän, i pensionslagen för dessa verks tjänstemän samt för den övriga civila statsförvaltningen i 1907 års pensionslag med därtill för befattningshavare med nyreglerad avlöning gällande särskilda pensioneringsbestämmelser (nr 456/1921), varjämte specialbestämmelser förekomma exempelvis i kungörelsen nr 208/1923 angående provinsialläkarstaten och i kungörelsen nr 400/1919 beträffande statens provningsanstalt.

Med den avfattning de sakkunniga i enlighet med det förestående givit sitt förslag till övergångsbestämmelse i förevarande ämne, skulle nuvarande extra tjänsteman icke få efter framdeles skeende befordran till ordinarie tjänst till-

godoräkna tjänstår för den tid han exempelvis uppehållit ordinarie tjänst på förordnande. Enär ett sådant medgivande skulle komma att medföra, att nuvarande regler för tjänstårsberäkning skulle behöva under en lång tid framåt tillämpas vid sidan av de nya reglerna, vilja de sakkunniga ej förorda en dylik anordning, utan bör i stället stadgandet i 2 § 2 mom. civila tjänstepensionsreglementet för dylika fall tillämpas.

Den rätt till tjänstårsberäkning, varom under förevarande punkt 1 är fråga, bör gälla även vid beräkning av intjänt pension enligt föreskrifterna i 21 § i reglementet.

Då det åter gäller att fastställa, i vad mån tjänstetid, som förflutit före reglementets ikraftträdande, bör få tillgodoräknas såsom tjänstår för beräklandet av den tidpunkt, från och med vilken tjänsteman skall vara befriad från pensionsavdrag, synes böra såsom rättesnöre gälla, att envar tjänsteman skall, i den mån hans återstående tjänstetid därtill förslår, vidkännas pensionsavdrag i sådan utsträckning, att summan av antalet »avgiftsår» och »avdragsår» uppgår till det i 3 § i pensionsreglementet stadgade antalet av 30, varemot — med undantag för det i 23 § 3 mom., första att-satsen, avsedda fallet — avdrag å pension icke bör ifrågakomma. Enligt 1907 års pensionslag övar den omständigheten, huruvida tjänsteman erlagt avgift under större eller mindre antal år, icke någon inverkan på pensionens storlek, utan pensionsavgift utgår under hela den ordinarie tjänstetiden oavsett dess längd, och pensionens storlek influeras allenast av antalet tjänstår vid avgången. Den för kommunikationsverken nu gällande pensionslagen stadgar såsom villkor för att de två tredjedelar av pensionen, som betecknas såsom statspension, skola erhållas till fulla beloppet, att tjänstemannen kan räkna minst 30 tjänstår. För erhållande av även den återstående tredjedelen — avgiftspensionen — till fulla beloppet förutsättes, att tjänstemannen erlagt avgift under 30 år — varken för längre eller kortare tid — till fond, anstalt eller kassa för pensionering av i statens tjänst anställd ordinarie eller icke-ordinarie personal. De sakkunnigas förslag i pensionsreglementet innebär, att för framtiden tjänstår och »avdragsår» skola sammanfalla, vadan för erhållandet av hel pension komma att krävas såväl 30 tjänstår som 30 »avdragsår». Principiellt bör även vid övergången till det nya reglementet detta krav upprätthållas och alltså fordras, att pensionsavgift erlagts eller pensionsavdrag vidkänts under sammanlagt 30 år. Den omständigheten, att i förfluten tid tjänsteman icke varit satt i tillfälle att erlagga pensionsavgift, ehuru han innehaft tjänst, som hädanefter medför pensionsrätt, bör dock icke föranleda avkortning av pensionen eller att han såsom pensionär skall fortsätta att bidraga till sin pensionering. I enlighet med dessa grunder föreslå de sakkunniga, att vid tillämpning av stadgandet i 3 § — d. v. s. vid bestämmandet av den tidpunkt, till och med vilken tjänsteman skall vidkännas pensionsavdrag å sin lön — endast sådan före den 1 juli 1934 förfluten tid må tagas i betraktande, för vilken pensionsavgift erlagts. Enahanda övergångsbestämmelse synes böra

Punkt 2.

bliva gällande även för det i 23 § 3 mom., första att-satsen, avsedda fallet, ehuru väl där åsyftad tjänsteman kan även såsom pensionär hava att vidkännas pensionsavdrag.

I fråga om mera omfattande rätt till tjänstårsberäkning för nu ifrågavarande ändamål erfordras särskilda stadganden för vissa grupper av befattningshavare, såsom här nedan under punkten 9 kommer att angivas.

Punkt 3. Enligt 11 § 2 mom. i de sakkunnigas förslag till pensionsreglemente skall för tjänsteman, som under kortare tid än tre år innehaft den befattning, från vilken han avgår, beloppet av hel pension utgöra medeltalet av de högsta pensionsunderlag, vilka under vart och ett av de senast förflutna tre åren före avgången varit gällande för tjänstemannen. En övergångsbestämmelse erfordras här till förtydligande av vad som skall anses hava utgjort tjänstemannens pensionsunderlag för tid, innan reglementet trädde i tillämpning inom det förvaltningsområde tjänstemannen tillhör. En enkel och till synes rättvist verkande regel torde vara att tillämpa det pensionsunderlag, som enligt det nya reglementet är fastställt för den befattning tjänstemannen under den åsyftade tiden innehaft eller, om sådan befattning icke finnes, pensionsunderlaget för med densamma närmast jämförlig tjänst. Genom denna regel undvikes ett eljest omständligt beaktande av nu gällande bestämmelser om dyrtidstilllägg.

Punkt 4. I 18 § 2 mom. pensionslagen för kommunikationsverken stadgas, att tjänsteman, som efter egen ansökan eller på grund av något sitt förvållande i tjänsten blivit förflyttad från tjänst med högre till tjänst med lägre pensionsunderlag, skall i fråga om statspensionsunderlag anses tillhöra den lägre tjänsten men i fråga om avgiftspensionsunderlag och pensionsavgift tillhöra den tjänst, från vilken förflyttningen skett. De sakkunnigas förslag avviker från denna regel, i det att i 17 § 2 mom. i pensionsreglementet föreskrives, att för sålunda förflyttad tjänsteman skall i pensionshänseende gälla, vad som finnes stadgat för den lägre tjänsten. Den härutinnan föreslagna övergångsbestämelsen innebär, att tjänsteman, som efter förflyttning av nu nämnd anledning erlagt pensionsavgift enligt grunderna för den högre tjänsten, skall i fortsättningen vidkännas det för denna tjänst stadgade pensionsavdraget med rätt för honom att beräkna samma förhöjning av pensionsunderlaget, som hittills föranletts av hans högre avgift.

Punkt 5. De sakkunnigas förslag i fråga om pensionsålder innebära en del såväl sänkningar som höjningar gentemot vad nu gäller. Det synes komma att medföra ett allt för starkt ingripande gent emot tjänstemännen, om dessa förändringar undantagslöst skulle träda i omedelbar tillämpning. För en tjänsteman, som enligt nu gällande bestämmelser skulle hava två eller tre år att kvarstå i tjänst, kan det givetvis medföra ekonomiska bekymmer, om han omedelbart vid reglementets ikraftträdande eller mycket kort tid därefter skulle nödgas avgå. Likaså kan det för en tjänsteman, som planerat för sin avgång vid

en nära liggande tidpunkt, innebära betydande olägenhet att behöva kvarstå i tjänst utöver den beräknade tiden. Av dessa anledningar ha de sakkunniga föreslagit en viss valfrihet för de av stadgandena om ändrad pensionsålder berörda ordinarie tjänstemännen. På det att undantag emellertid icke skola kunna förekomma under en allt för lång tid framåt, har valfriheten dock givits vissa av de olika omständigheterna påkallade begränsningar. Innebörden av de föreslagna bestämmelserna är den, att en tjänsteman, som fått sin pensionsålder sänkt och som därigenom skulle bli nödgad att avgå inom tre år efter reglementets ikraftträdande, skall kunna kvarstå i tjänst till sin nuvarande pensionsålder, samt att den, för vilken höjd pensionsålder skulle inträda, kan, om han nått en levnadsålder av minst femtio år, likaledes bibehållas vid sin nuvarande pensionsålder. Denna förhållandevis stora latitud har föranletts därav, att bland dem, för vilka höjning av pensionsåldern skulle införas, befinna sig tjänstemän, för vilka nu gäller en pensionsålder av endast 55 år. För erhållande av här omförmäld rätt att bibehållas vid gällande pensionsålder har förutsatts, att anmälan därom skall ingivas till vederbörande myndighet senast den 1 juni 1934. Detta datum är föreslaget med hänsyn till att fall kunna inträffa, då avgången eljest skulle komma att ske redan vid slutet av den första månaden efter det nya reglementets ikraftträdande.

Därest, såsom de sakkunniga förmena vara av lönetekniska skäl nödvändigt, de kvinnliga tjänstemän, som kvarstå å de före den 1 juli 1925 gällande avlöningsstadgandena och därmed även å de före nämnda tid gällande pensionsbestämmelserna, skulle komma att i samband med genomförandet av 1928 års lönekommittés förslag till allmänt avlöningsreglemente överföras å detta reglementes stadganden, lär därav böra följa, att de även måste bli underkastade det nya pensionsreglementet. Då en av anledningarna till kvarstående å den äldre lönestaten torde vara att söka i en önskan att bibehållas vid den lägre pensionsålder, som dessförinnan gällt för vissa kvinnliga befattningshavare, skulle det särskilt för deras del vara påkallat att medgiva den ovan berörda valfriheten i fråga om pensionsålder.

För att icke onödigtvis komplicera tillämpningen av stadgandena i 21 § pensionsreglementet angående beräklandet av intjänt pension vid för tidig avgång från tjänst har i förevarande punkt av kungörelsen gjorts ett förbehåll om att vid sådan beräkning skola tillämpas de i reglementet stadgade pensionsåldrarna.

Genom stadgandena i 2 avd. 2 kap. i förslaget till pensionsreglemente ha införts helt nya bestämmelser om rätt för tjänsteman, som icke skulle kunna uppnå det för erhållande av hel pension erforderliga antalet av 30 tjänst-år, att genom extra pensionsavdrag å sin lön bereda sig viss utfyllnad av antalet tjänstår. Reglementet förutsätter, att sådan fråga skall på anmälan av tjänstemannen prövas vid hans första tillträädande av ordinarie tjänst. På det att även de vid reglementets ikraftträdande i tjänst varande befattningshavare, vilka genom skärpt krav i fråga om tjänstårens antal kunde försättas i den situationen, att pensionen bleve avsevärt mindre, än de hittills haft an-

Punkt 6.

ledning beräkna, må kunna begagna sig av den anvisade utvägen att genom extra pensionsavdrag bereda sig utfyllnad av antalet tjänstår, föreslås en övergångsbestämmelse, enligt vilken även den, som före reglementets ikraftträdande tillträtt ordinarie tjänst, skall kunna förvärva sig nu avsedda rätt. För att denna rätt icke skall göras illusorisk genom att det extra pensionsavdraget beräknas enligt förhållandena vid tiden för reglementets ikraftträdande, har det synts de sakkunniga nödvändigt, att det medgivandet lämnas, att avdraget skall beräknas så, som det skulle bestämts, därest reglementet varit i kraft vid tiden för tjänstemannens tillträdande av första ordinarie tjänst, dock att denna tjänst anses vara densamma, som tjänstemannen innehar vid tiden för reglementets trädande i kraft. Tjänsteman, som vill begagna sig av rätten till utfyllnad av antalet tjänstår, skulle alltså komma att vidkännas extra pensionsavdrag allenast under de år, som från reglementets ikraftträdande återstå, till dess han uppnår pensionsåldern. Sett mot bakgrunden av tjänstemannens nuvarande rätt att vid ett ofta väsentligt lägre antal tjänstår än 30 erhålla hel ålderspension, synes denna eftergift vara fullt motiverad.

För att kunna besluta sig i fråga om behovet att förvärva utfyllnad av antalet tjänstår måste tjänsteman givetvis kunna beräkna, huru många tjänstår han vid pensionsålderns uppnående kan ernå. Enligt nuvarande bestämmelser i kommunikationsverkens pensionslag liksom ock enligt föreslagna bestämmelser beror emellertid på Kungl. Maj:ts prövning, huruvida tjänsteman må kunna såsom tjänstår tillgodoräkna sig tid, varunder han exempelvis utom statens tjänst förrättat arbete eller utfört uppdrag, som skäligen synes böra tillgodoräknas såsom tjänstår. Av hänsyn härtill föreslå de sakkunniga under förevarande punkt i övergångsbestämmelserna ett stadgande, enligt vilket tjänsteman för ovanberörda ändamål skall kunna, redan innan reglementet träder i kraft, påkalla prövning av frågan om tillgodoräknande av tjänstår för arbete eller uppdrag, som nyss nämnts.

Punkt 7. På grund av de skiljaktiga bestämmelserna i de sakkunnigas förslag till pensionsreglemente och i den för oreglerade delar av statsförvaltningen alltså i kraft förblivande 1907 års pensionslag har det ansetts nödvändigt meddela föreskrift till förebyggande av att i de visserligen sällsynta undantagsfall, då en tjänsteman kan komma att tvångsvis överföras från den reglerade till den oreglerade delen av statsförvaltningen, han skulle komma i en ogynnsammare ställning i pensionshänseende.

Punkt 8. De nuvarande pensionslagarna liksom det betydande antal författningar och andra av Kungl. Maj:t utfärdade föreskrifter, varigenom ändringar och tillägg till berörda lagar vidtagits eller eljest bestämmelser i fråga om tjänstepension meddelats, skola uppenbarligen icke vidare tillämpas i fråga om sådana tjänstemän, för vilka det nya pensionsreglementet kommer att gälla. För tjänstemän med oreglerad lön skola åtminstone vissa av dessa lagar och författningar fortfarande gälla, liksom även i dem innefattade bestämmelser i

avseende å redan beviljade pensioner alltjämt böra äga tillämpning. De sakkunniga föreslå därför under punkt 8 allenast ett stadgande av innebörd, att förenämnda lagar, författningar och föreskrifter skola upphöra att gälla i vad de innehålla bestämmelser, som strida mot stadgandena i pensionsreglementet, tilläggsbestämmelserna till reglementet och den nu förevarande kungörelsen.

I detta sammanhang torde de sakkunniga böra något beröra vissa vid tidigare tillfällen meddelade stadganden av övergångsnatur, som icke återfinnas i de sakkunnigas förslag till sådana stadganden.

Samtliga i 1907 års pensionslag förekommande övergångsstadganden avse befattningshavare, som icke skulle komma att lyda under det nya reglementet.

Undantagsbestämmelserna i kommunikationsverkens pensionslag, 35 och 36 §§, behöva nu icke upprepas, emedan inga sådana befattningshavare, som avses i förstnämnda paragraf, vidare finnas, samt de tjänstemän, som skulle kunnat åberopa sig på stadgandet i 36 §, numera uppnått minst tolv år i sin befattning.

Vad i kommunikationsverkens pensionslag nu stadgas i 37 § har erhållit uttryck i de sakkunnigas förslag under punkt 1.

Innebörden av bestämmelsen i 38 § kommunikationsverkens pensionslag har återgivits i de sakkunnigas förslag under punkt 2 och under den här nedan omhandlade punkt 9, dock med den ändringen, att de sakkunnigas förslag icke innefattar rätt för tjänsteman att för det i 3 och 23 §§ pensionsreglementet avsedda ändamålet tillgodoräkna såsom tjänstår den tid, under vilken han innehaft ordinarie tjänst utan skyldighet att erlägga pensionsavgift. Då ett sådant medgivande skulle innebära ett principiellt avsteg från det nya reglementet samt dessutom torde vara av skäligen oväsentlig betydelse, ha de sakkunniga icke upptagit detsamma i sitt förslag.

De i kommunikationsverkens pensionslag under 40 § och i 1921 års kungörelse (nr 456), 3 § punkt g) angående den egentliga civilförvaltningen, samt i övergångsbestämmelser till 1925 års kungörelser om ändringar i pensionsbestämmelserna såväl för kommunikationsverken som för den egentliga civilförvaltningen förekommande stadganden av innebörd, att ingen skall genom de nya bestämmelserna lida minskning i fråga om pensionens belopp, hava av nära liggande skäl icke upptagits i de sakkunnigas förslag. Med den utgångspunkt, som gällt för de sakkunniga vid uppgörandet av förslag i fråga om pensionsunderlag, nämligen den lönenivå, som kommit till uttryck i 1928 års lönekommittés betänkande med förslag till allmänt avlöningsreglemente, är det icke att befara, att de föreslagna pensionerna skola komma att understiga pensionerna enligt nu gällande bestämmelser, helst de sakkunniga utgått från att pensionsunderlaget skall utgöra två tredjedelar av lönen å III-ort, medan underlaget nu står i samma proportion till A-ortslönen. De sakkunniga hava i varje fall ansett sig sakna anledning räkna med en situation, som skulle medföra, att, vid dyrtidstilläggens inarbetande i pensionerna, de nya pensionerna skulle komma att utfalla med lägre belopp än med tillämpning av nu-

varande bestämmelser i ämnet, fränsett dyrtidstilläggsbestämmelserna. Det förtjänar emellertid att här framhållas, att åtminstone i vissa fall pension enligt nu gällande bestämmelser kan understiga pension enligt de för vissa kvinnliga tjänstemän före den 1 juli 1925 gällande stadgandena. Sålunda ha 1925 års ändringar i pensionslagen för kommunikationsverken medfört en minskning med 60 kronor för år av pensionen för rikstelefonist; till föjd av de nämnda övergångsbestämmelserna äro emellertid rikstelefonister, som utnämnts före den 1 juli 1925 — ett antal av för närvarande omkring 1 390 — oberörda av denna minskning.

Vad angår den kvinnliga tjänstemän medgivna rätten att kvarstå å de före den 1 juli 1925 gällande pensionsbestämmelserna, har denna fråga berörts här ovan under punkt 5. Såvitt från ämbetsverken infordrade uppgifter utvisa, skulle de befattningshavare, om vilka här är fråga, utgöras av: 3 tjänstemän vid fångvårdsstaten, ett 90-tal tjänstemän vid sinnessjukhusen, 1 tjänsteman vid statistiska centralbyrån, 1 tjänsteman vid postverket samt 9 tjänstemän vid telegrafverket. Icke för någon av dessa grupper av befattningshavare torde överföringen till det nya pensionsreglementet komma att medföra minskning i beloppet av redan tillförsäkrad pension.

För nyreglerade delar av statsförvaltningen är i avlöningsreglementena stadgad skyldighet för tjänsteman att vara underkastad »ändring i fråga om pension», och i de för tjänstemän med nyreglerad lön utfärdade pensionsbestämmelserna föreskrives, att tjänsteman skall vara underkastad sådana »ändringar i pensionsrätten, som kunna varda fastställda i sammanhang med det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering». Anledningen till att förstnämnda skyldighet stadgades i avlöningsreglementena var den, att vid tiden för deras fastställande något därav påkallat förslag till nyreglering av pensionsbestämmelserna icke förelåg utarbetat. Därest nu samtidigt komma att fastställas nya såväl avlönings- som pensionsreglementen, torde berörda skyldighet icke vidare böra föreskrivas, och då anledning lär saknas att bibehålla det tidigare förbehållet i avseende å pensionsväsendets centralisering, hava de sakkunniga i sitt förslag icke upptagit någondera skyldigheten, fränsett dock den uti 5 § tilläggsbestämmelserna till pensionsreglementet omförmälda plikten för kvinnlig tjänsteman att underkasta sig ändring i fråga om pensionsåldern och vad därmed äger samband (se sid. 123).

Punkt 9. Under denna punkt hava sammanförts vissa övergångsstadganden, som beröra särskilda verks tjänstemän.

Provinsialläkarstaten. Vad angår tillgodoräknande av tjänstgöringstid såsom extra provinsialläkare stadgas i kungörelsen den 8 juni 1923 (nr 208) viss rätt beträffande den, som den 1 juli 1923 var förste provinsialläkare eller provinsialläkare och därförut varit anställd såsom extra provinsialläkare, ävensom för den, som vid nämnda tidpunkt var anställd såsom extra provinsialläkare och sedermera erhåller tjänst såsom förste provinsialläkare eller provinsialläkare. I fråga om rätt till pension och tjänstårsberäkning enligt 1907 års pensions-

lag skall nu nämnd person äga att, sedan från tjänstgöringstiden såsom extra provinsialläkare avdragits sju år, räkna två tredjedelar av den återstående tiden lika med tjänstetid i statens tjänst, och må han därutöver i förekommande fall av återstående tredjedelen tillgodoräknas uti ifrågavarande avseende så många år, som motsvara den tid, för vilken årsavgift av honom såsom delägare i extra provinsialläkarnas pensionskassa må inestå hos kassan. I en samtidigt utfärdad kungörelse (nr 209) föreskrevs sådan ändring i det för kassan gällande reglementet, att, där delägare i kassan på grund av förstnämnda kungörelses stadganden fått för pension tillgodoräkna tjänstetid såsom extra provinsialläkare, kassans direktion skall på anmälan av statskontoret låta till pensionsfonden för civila tjänst innehavare utbetala ett belopp, motsvarande den för sådan delägare i kassan avsatta reserven, dock efter avdrag i förekommande fall av så stor del därav, som erfordras för bestridande av den tilläggspension, som det må åligga kassan att utgiva till delägaren.

Såvitt nu anförda bestämmelser avse tillgodoräknande av tjänstetid för bestämmandet av pensions belopp eller av intjänt pension, erfordras intet särskilt stadgande utöver vad punkt 1 här ovan innehåller. För beräkandet åter av den tidpunkt, till och med vilken i den ovan återgivna kungörelsen avsedd person skall vidkännas pensionsavdrag, lär däremot hänsyn böra tagas till sådan tjänstgöringstid såsom extra provinsialläkare, för vilken årsavgift till extra provinsialläkarnas pensionskassa inestår hos kassan.

I 23 § 4 mom. civila tjänstepensionsreglementet stadgas i fråga om ordinarie tjänsteman, som tillsatts genom förordnande på viss tid men som efter minst aderton års förordnande övergår till annan befattning med pensionsrätt enligt reglementet, att för honom må kunna med avseende å pensionsunderlag och pensionsavdrag allt fortfarande tillämpas de stadganden, som gällt under den tid han innehaft förordnandet. Denna rätt torde böra tillerkännas även rektor, vilken före reglementets ikraftträdande återgått till ordinarie tjänst såsom lektor eller adjunkt efter att hava innehaft rektorsförordnande under minst aderton år. Det må erinras, hurusom den s. k. lärarelönekommittén även hade beaktat förevarande spörsmål, som kommittén funnit böra tagas under omprövning vid utarbetandet av ny pensionslag för civila tjänst innehavare (se betänkande 1924: 13, sid. 161).

De allmänna
läroverken.

I enlighet med beslut av 1926 års riksdag har Kungl. Maj:t den 4 juni 1926 förordnat angående rätt för förste postexpeditör och postexpeditör, som tillträtt sin befattning före den 1 juli 1926, att personligen vara i lönehänseende placerad i lönegrad, närmast högre än den, till vilken vederbörandes befattning hör. I pensionshänseende tillhöra ifrågavarande tjänstemän däremot den lönegrad, som är fastställd för befattningen.

Postverket.

Riksdagens beslut om dylik personlig lönegradsplacering för förste postexpeditörer och postexpeditörer — liksom, på sätt här nedan kommer att om-

förmålas, för förste telegrafexpeditörer och telegrafexpeditörer — föranledes av framställning till riksdagen i Kungl. Maj:ts proposition nr 184/1926. Fråga hade i samband därmed icke väckts, i vad mån denna lönegradsplacering borde inverka även på vederbörandes pension. Det vill emellertid synas de sakkunniga riktigt, att — såsom också i ett uttalande inom riksdagen (första kammarens protokoll nr 33/1930, sid. 57) framhållits — för ifrågavarande befattningshavare, vilkas antal är slutgiltigt fixerat, den personliga placeringen i lönehänseende bör medföra motsvarande placering även i pensionshänseende, så att pensionsunderlag och pensionsavdrag samt i förekommande fall extra pensionsavdrag bestämmas efter vad som gäller för den lönegrad, efter vilken lönen utgår. Förslag härom, såvitt angår förenämnda tjänstemän vid postverket, har införts i den avdelning, som omhandlar särbestämmelser för detta verk.

Telegraf-
verket.

Jämlikt stadgande i 37 § punkten b) i kommunikationsverkens pensionslag hava de tjänstemän vid telegrafverket, vilka före den 1 juli 1920 voro delägare i telegrafverkets då av staten övertagna pensionsinrättning, medgivits rätt att såsom avgiftsår tillgodoräkna den tid, som må hava förflutit från det vederbörande tjänsteman uppnått en levnadsålder av 25 år och intill dess han erhållit ordinarie befattning vid verket. Likaledes hava de vid statens övertagande av aktiebolaget Stockholmstelefans anläggningar i telegrafverkets tjänst övergångna tjänstemän, för vilka pensionsavgifter erlagts enligt de för nämnda pensionsinrättning gällande grunderna, medgivits rätt att såsom avgiftsår tillgodoräkna tiden från uppnåendet av 25 års ålder och intill ordinarieblivandet i telegrafverkets tjänst. Enligt 38 § nämnda lag skall pensionsavgift anses vara erlagd för tid, vilken sålunda fått tillgodoräknas såsom avgiftsår. Under åberopande av den utförliga motivering rörande dessa undantagsstadganden, som anfördes i kommunikationsverkens lönekommittés betänkande den 29 januari 1920 angående tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid kommunikationsverken (sid. 59 o. f.), och då rätten att anses hava erlagt pensionsavgift under förberörda tidrymd ingick såsom en förutsättning vid statens övertagande av telegrafverkets pensionsinrättning, torde denna rätt böra bibehållas i oförändrad form. Härom är föreskrift införd i första stycket av den avdelning, som omhandlar särbestämmelser beträffande telegrafverkets tjänstemän.

Vidare har i samma avdelning införts enahanda stadgande rörande förste telegrafexpeditörer och telegrafexpeditörer med personlig lönegradsplacering, som här ovan föreslagits i fråga om motsvarande tjänstemän vid postverket. Av de telegrafister vid telegrafverket, vilka före den 1 juli 1925 erhållit ordinarie anställning, hava emellertid sex anmält sig icke önska underkasta sig de nämnda år vidtagna ändringarna i fråga om avlönning och pension. På sätt här ovan under punkt 5 nämnts, skulle dessa telegrafister dock nu komma att överföras på de nya såväl avlönings- som pensionsreglementenas bestämmelser, i samband varmed de lära komma att såsom telegrafexpeditörer personligen placeras i den lönegrad, den 12:e, som de övriga telegrafexpedi-

törer, vilka erhållit ordinarie tjänst före den 1 juli 1926, personligen tillhöra. Vid sådant förhållande torde de böra jämväl i pensionshänseende personligen anses tillhöra berörda 12:e lönegrad. Något på dessa sex nuvarande telegrafister direkt syftande övergångsstadgande i pensionshänseende är icke behövt, enär frågan kan få sin lösning genom övergångsbestämmelse till avlöningsreglementet.

På sätt i annat sammanhang (sid. 87) erinrats, har Kungl. Maj:t i enlighet med riksdagens beslut genom brev till telegrafstyrelsen den 27 juni 1927 medgivit rikstelefonist rätt att mot erläggande av viss tilläggsavgift till pensionsavgiften bereda sig den ökning av antalet avgiftsår, som kan krävas för att tjänstemannen må kunna ernå trettio avgiftsår och alltså erhålla hel avgiftspension. Då denna anordning till sitt syfte sammanfaller med den av de sakkunniga föreslagna anordningen med utfyllnad av antalet tjänstår genom att lönen minskas med extra pensionsavdrag, vill det synas naturligt, att i och med pensionsreglementets ikraftträdande erläggandet av tilläggsavgifter upphör och tjänstemannen i stället vidkännes extra pensionsavdrag. Detta extra pensionsavdrags storlek bör uppenbarligen bestämmas så, som om det börjat utgå vid den tidpunkt, då tjänstemannen tillträdde sin rikstelefonisttjänst. Under det att enligt de sakkunnigas förslag i 19 § pensionsreglementet rätten till utfyllnad av antalet tjänstår skulle begränsas till att avse högst fem år samt icke få begagnas av den, för vilken mindre än 20 år återstå till pensionsåldern, äro i förenämnda kungl. brev inga motsvarande restriktioner införda. Då det, enligt vad de sakkunniga inhämtat, förekommer ett betydande antal fall — 240 — i vilka rikstelefonist genom tilläggsavgifters erläggande berett sig utfyllnad för större antal avgiftsår än fem, samt även ett 60-tal fall, då för vederbörande återstått mindre än 20 år till pensionsålderns uppnående, räknat från ordinarieblivandet, ha de sakkunniga föreslagit övergångsstadganden, avseende sådana fall.

Av liknande anledning, som här ovan omförmäls beträffande tjänstemän vid telegrafverket, som varit delägare i den förutvarande pensionsinrättningen för nämnda verks tjänstemän, skola de befattningshavare vid statens järnvägar, som före den 1 januari 1911 blivit ordinarie vid detta verk, enligt stadganden i 37 § punkten c) och 38 § i kommunikationsverkens pensionslag anses hava erlagt pensionsavgift för den tid, som må hava förflutit från det vederbörande tjänsteman uppnått en levnadsålder av trettio år och intill ordinarieblivandet. Stadgandet härom har oförändrat införts under den avdelning bland övergångsbestämmelserna, som avser statens järnvägar.

Statens
järnvägar.

Beträffande de tjänstemän, som övergått från Nya Trollhätte kanalbolags till Trollhätte kanal- och vattenverks och därefter till statens vattenfallsverks tjänst eller från Södertälje kanal- och slussverksaktiebolags till statens vattenfallsverks tjänst, har genom föreskrifter i kommunikationsverkens pensionslag 37 § punkten d) och 38 § medgivits, att pensionsavgift skall anses erlagd

Statens
vattenfalls-
verk.

för den tid, under vilken vederbörande innehåft sådan fast anställning hos något av nämnda enskilda företag eller hos statens vattenfallsverk, som av vattenfallsstyrelsen prövas jämförlig med ordinarie tjänst i verket. Denna rätt, som endast tillkommer dem, vilka tillträtt ordinarie tjänst vid verket före den 1 juli 1920, torde böra bekräftas i de nya övergångsbestämmelserna.

Författningsförslag.

F ö r s l a g

till

Reglemente angående tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen.

(Civila tjänstepensionsreglementet.)

1 avd. Allmänna bestämmelser.

1 §.

Detta reglemente samt särskilda av Kungl. Maj:t och riksdagen meddelade tilläggsbestämmelser till reglementet äga tillämpning å ordinarie och extra ordinarie tjänstemän samt tjänstemän å extra stat, vilka äro underkastade bestämmelserna i allmänna avlöningsreglementet eller i extra-ordinarie-reglementet.

2 §.

1. Tjänstår, som avses i detta reglemente, beräknas för tid, under vilken tjänsteman före uppnående av den för honom i reglementet stadgade pensionsåldern innehåft med pensionsrätt förenad befattning i statens tjänst eller eljest erlagt avgift till av staten upprättad eller understödd pensionsanstalt eller pensionskassa för tjänstepensionering. Vid tjänstårsberäkningen skall avdrag göras för tid, under vilken tjänsteman åtnjutit tjänstledighet av annan anledning, än som omförmäles i allmänna avlöningsreglementet 13 och 14 §§ samt 15 § 1 mom.

2. Har tjänsteman eljest i eller utom statens tjänst förrättat arbete eller uppdrag, som finnes vara av beskaffenhet, att tid, varunder sådant arbete eller uppdrag förrättats, skäligen bör tillgodoräknas honom såsom tjänstår, beror på prövning i den ordning Kungl. Maj:t föreskriver, om och i vad mån dylikt tillgodoräknande må äga rum.

3. För tid, under vilken extra ordinarie tjänsteman haft avkortad tjänstgöringstid, skall vid tjänstårsberäkningen vidtagas en reduktion, svarande mot den nedsättning av tjänstgöringstiden, som för tjänstemannen varit gällande.

4. Angående rätt för ordinarie tjänsteman, som tillsatts genom fullmakt eller konstitutorial, att bereda sig viss utfyllnad av antalet tjänstår stadgas i 2 avd. 2 kap.

5. Tid, som tagits i beräkning såsom tjänstår för grundläggandet av rätt till pension, må icke i något avseende ånyo tillgodoräknas såsom tjänstår, så framt icke under nämnda tid fullgjorts annan tjänstgöring än den, på vilken den tidigare tjänstårsberäkningen grundats.

6. Därest vid beräkning av tjänstår den uppkomna slutsumman utvisar del av dag, skall summan avrundas till närmast högre hela dagantal.

3 §.

Från och med den dag tjänsteman tillträder befattning med pensionsrätt enligt detta reglemente och intill utgången av den månad, under vilken han uppnår trettio tjänstår, skall den för befattningen fastställda lönen vara minskad med *pensionsavdrag* till belopp, som framgår av bestämmelserna i 15, 24 och 27 §§.

4 §.

1. Pension till belopp för år räknat, som framgår av detta reglemente, utgår, där ej annorlunda i reglementet stadgas, från och med dagen näst efter den, då avgång från tjänsten ägt rum, till och med den månad, under vilken pensionstagaren avlider eller pensionsrätten eljest upphör.

2. Utbetalning av pension sker månadsvis i efterskott genom postverket enligt de närmare bestämmelser, som meddelas av Kungl. Maj:t.

5 §.

1. Pension enligt detta reglemente må ej åtnjutas av den, som blivit dömd till avsättning eller som till följd av tjänstefel skilts från tjänsten.

2. Har pensionstagare blivit förbryttelse i sin tidigare innehavda tjänst dömd, i stället för till avsättning, till straff enligt 2 kap. 17 § strafflagen, må han från och med månaden näst efter den, under vilken utslaget vunnit laga kraft, åtnjuta allenast en tredjedel av pensionen.

3. Pensionstagare, som undergår direkt ådömt frihetsstraff eller är föremål för åtgärd, som förklarats skola träda i stället för sådant straff, eller ock avtjänar ådömt tvångsarbete, må för den tiden uppbära allenast en tredjedel av pensionen.

Har här avsedd pensionstagare anhörig, vilken för sitt uppehälle är beroende av honom, må den myndighet, som beviljat pensionen, kunna medgiva sådan anhörig rätt att uppbära det förverkade pensionsbeloppet eller del därav.

6 §.

1. Fråga om tjänstemans rätt till pension enligt detta reglemente prövas

- a) beträffande tjänsteman, som avses i 3 avd., av Kungl. Maj:t;
- b) beträffande tjänsteman vid tullverket, postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk eller domänverket av vederbörande verks styrelse, så framt icke annat följer av vad under a) ovan stadgas;
- c) beträffande annan tjänsteman av statskontoret.

2. Avsked må ej meddelas tjänsteman, innan frågan om hans rätt till pension, där sådan fråga förekommer, blivit vederbörligen avgjord.

3. Då pension beviljas, skall den pensionsberättigade erhålla skriftligt bevis därom.

7 §.

Till ledning vid prövning av tjänstemans pensionsrätt skall hos vederbörande myndigheter föras tjänstematrikel enligt de närmare föreskrifter, som utfärdas av Kungl. Maj:t.

8 §.

Därest vid beräkning av pensions belopp enligt grunderna i detta reglemente beloppet icke är i helt krontal jämnt delbart med tolv, skall detsamma avrundas till närmast högre sålunda delbara tal.

2 avd. Ordinarie tjänstemän, som tillsätts genom fullmakt eller konstitutorial.

1 KAP.

9 §.

1. Tjänsteman är skyldig att avgå från tjänsten, då han uppnått den för hans befattning stadgade pensionsåldern, den myndighet, som äger att från befattningen avskeda, likväl obetaget att medgiva anstånd med avskedet, därest och så länge tjänstemannen prövas kunna på tillfredsställande sätt gagna det allmänna, dock icke i något fall längre tid än sammanlagt tre år.

För innehavare av domarämbete inträder skyldigheten att avgå från tjänsten vid utgången av den månad, under vilken han fyller sjuttio år.

2. Tjänsteman kan ock av den myndighet, som äger att från befattningen avskeda, förklaras skyldig att avgå från tjänsten,

a) om han träffats av olycksfall i tjänsten och det behörigen styrkes, att han till följd därav är för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst, samt han prövas icke lämpligen kunna tjänstgöra i sådan annan befattning, till vilken han må vara pliktig att låta sig förflyttas;

b) om det behörigen styrkes, att han till följd av sjukdom, vanförhet eller lyte i andra fall, än under a) sägs, eller till följd av nedsatt arbetsförmåga är för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst samt han prövas icke lämpligen kunna tjänstgöra i sådan annan befattning, till vilken han må vara pliktig att låta sig förflyttas.

3. På därom av vederbörande myndighet gjord framställning äger Kungl. Maj:t förklara tjänsteman, vilken uppnått en levnadsålder, som med högst tre år understiger den för honom bestämda pensionsåldern, skyldig att avgå från tjänsten, därest, utan att sådant fall är för handen, som avses i 2 mom., det befinnes, att han är urständsat att på tillfredsställande sätt fullgöra sina tjänståligganden.

Framställning till Kungl. Maj:t, varom nu är fråga, må icke avlätas, utan att tjänstemannen beretts tillfälle att inkomma med yttrande i ärendet, och skall avgivet yttrande åtfölja framställningen.

4. Angående vissa här avsedda tjänstemäns skyldighet att av annan anledning avgå från sin befattning stadgas i regeringsformen.

10 §.

Rätt att vid avgång från tjänsten åtnjuta pension tillkommer:

a) tjänsteman, för vilken skyldighet att avgå inträtt enligt bestämmelsen i 9 § 1 mom., *ålderspension*;

b) tjänsteman, som enligt bestämmelsen i 9 § 2 mom. a) förklarats skyldig att avgå, *invalidpension*;

c) tjänsteman, som enligt bestämmelsen i 9 § 2 mom. b) eller 3 mom. förklarats skyldig att avgå, *sjukpension*.

11 §.

1. Ålderspension bestämmes i förhållande till antalet tjänstår sålunda, att *hel* pension utgår, därest tjänsteman kan räkna minst trettio tjänstår, men eljest *avkortad* pension.

2. Hel pension sammanfaller till beloppet med det för befattningen enligt detta reglemente gällande pensionsunderlaget; dock att för tjänsteman, som under kortare tid än tre år innehaft den befattning, från vilken avgång äger rum, beloppet av hel pension skall utgöra medeltalet av de högsta pensionsunderlag, vilka under vart och ett av de senast förflutna tre åren före avgången varit gällande för honom.

3. Avkortad pension motsvarar beloppet av hel pension, minskat med $\frac{1}{120}$ för varje full fjärdedel av år, varmed tjänståren understiga trettio.

12 §.

Invalidpension utgår med ett belopp, motsvarande det för befattningen vid tiden för olycksfallet gällande pensionsunderlaget.

13 §.

Sjukpension bestämmes enligt de i 11 § angivna grunderna men utgår med lägst sjuttiofem procent av hel pension. Beloppet av sjukpension må emellertid icke överstiga den ålderspension, som skulle hava tillkommit tjänstemannen, därest han med oförändrat pensionsunderlag kvarstått i befattningen till pensionsålderns inträde.

14 §.

Tjänsteman, som innehar minst trettio tjänstår, må, där det finnes icke vara stridande mot statens intressen, kunna vid frivillig avgång ur statens tjänst tidigast tre år före uppnåendet av pensionsåldern medgivas rätt att komma i åtnjutande av *förtidspension*.

Förtidspension motsvarar hel ålderspension men skall för tiden, intill dess pensionsåldern uppnås, vara minskad med $\frac{1}{120}$ för varje full fjärdedel av år, varmed tjänstemannens levnadsålder vid avgången understiger pensionsåldern.

15 §.

1. Beträffande sådana i detta kapitel avsedda befattningar, för vilka lön utgår enligt den i allmänna avlöningsreglementet införda allmänna löneplanen, skola gälla följande pensionsunderlag samt tillämpas nedan angivna pensionsavdrag, varmed tjänstemans lön skall för tid, som omförmäles i 3 §, vara minskad:

Angående pensionsunderlag och pensionsavdrag i visst fall stadgas i 23 § 4 mom.

Lönegrad	Pensions- underlag kronor	Pensions- avdrag för år räknat kronor	Lönegrad	Pensions- underlag kronor	Pensions- avdrag för år räknat kronor
1	1 824	51	20	5 244	216
2	1 932	57	21	5 592	234
3	2 052	63	22	5 940	255
4	2 160	69	23	6 324	279
5	2 268	75	24	6 696	303
6	2 388	81	25	7 068	327
7	2 496	87	26	7 452	351
8	2 628	93	27	7 824	378
9	2 772	99	28	8 196	405
10	2 940	105	29	8 616	435
11	3 120	114	30	9 036	465
12	3 300	123	31	9 036	465
13	3 564	132	32	9 444	498
14	3 840	144	33	9 864	534
15	4 116	156	34	10 332	573
16	4 380	168	35	10 812	612
17	4 656	183	36	11 280	654
18	4 932	198	37	12 000	720
19	5 244	216	38	12 000	720

2. För justitieråd, regeringsråd och landshövding utgör pensionsunderlaget 12 000 kronor och pensionsavdraget, för år räknat, 720 kronor.

16 §.

Så framt annan pensionsålder icke blivit för befattningen bestämd i den såsom bilaga till detta reglemente fogade åldersförteckningen, inträder pensionsåldern vid utgången av den månad, under vilken tjänsteman uppnår nedan angivna lednadsålder:

för tjänstemän, tillhörande lönegraderna 1—12	63 år
» » » » 13—20	65 »
» » » » 21—38	67 »
» justitieråd, regeringsråd och landshövding	67 »

17 §.

1. Varder tjänsteman utan något sitt förvållande förflyttad till befattning med lägre pensionsunderlag, skall i pensionshänseende för honom fortfarande gälla, vad som finnes stadgat i fråga om den tjänst han vid förflyttningen innehade.

2. Har tjänsteman efter egen ansökning förflyttats till befattning med lägre pensionsunderlag eller har sådan förflyttning föranletts av något tjänstemannens förfarande i tjänsten, skall i pensionshänseende gälla, vad som finnes stadgat för den lägre tjänsten.

3. Nedflyttas befattning till lägre lönegrad och sänkes till följd därav det för tjänsten dittills gällande pensionsunderlaget, skall i pensionshänseende icke inträda någon förändring för den, som vid nedflyttningen innehade befattningen.

4. För ordinarie tjänsteman, som är förordnad att innehava icke-ordinarie befattning med högre pensionsunderlag än det för hans ordinarie tjänst fastställda, skola tillämpas de för icke-ordinarie tjänstemän i reglementet givna bestämmelserna, under iakttagande likväl, att han härigenom icke lider inskränkning i de pensionsförmåner, som tillkomma honom i hans egenskap av ordinarie tjänsteman.

18 §.

Därest tjänsteman, som åtnjuter invalid- eller sjukpension, erhåller pension för annan statstjänst, skall sistnämnda pension minskas med ett belopp, motsvarande två tredjedelar av den lägre pensionen eller, om båda äro lika, av den ena av dem.

2 KAP.

19 §.

1. Därest tjänsteman vid tillträdet av ordinarie befattning nått sådan levnadsålder, att han vid uppnåendet av den för befattningen fastställda pensionsåldern icke kan komma att räkna trettio tjänstår och alltså icke skulle kunna erhålla hel ålderspension, är han berättigad att genom *extra pensionsavdrag* å lönen bereda sig viss *utfyllnad av antalet tjänstår* att räknas honom till godo för ålderspension. Såsom förutsättning härför gäller, att hans levnadsålder vid befattningens tillträde med minst tjugu år understiger pensionsåldern.

2. Den utfyllnad av antalet tjänstår, som genom extra pensionsavdrag må beredas, kan efter tjänstemannens eget val avse minst ett fjärdedels och högst fem år.

3. Framställning om erhållande av rätt till utfyllnad av antalet tjänstår skall av tjänstemannen göras till den myndighet, under vilken han lyder, inom utgången av den månad, varunder befattningen tillträtts. Sådan framställning skall innehålla dels uppgift rörande det antal tjänstår, för vilket han önskar bereda sig utfyllnad, dels medgivande, att den för hans befattning fastställda lönen skall för tiden intill avgången ur tjänst vara minskad med beloppet av det extra pensionsavdrag, som framgår av de i 20 § angivna grunderna för sådant avdrags beräkande.

4. Vid fastställandet av ålderspensions belopp skall för den, som genom extra pensionsavdrag berett sig utfyllnad av antalet tjänstår, så anses, som om tjänståren för honom motsvarade summan av antalet tjänstår enligt 2 § och det antal tjänstår, för vilket utfyllnad beräknats.

20 §.

1. Extra pensionsavdrag bestämmes i förhållande till omfattningen av den utfyllnad av antalet tjänstår, som tjänstemannen önskar bereda sig. Avdragsbeloppets storlek för varje utfyllnadsår framgår av nedanstående tabell:

Lönegrad	Därest från befattningens tillträddande till pensionsålderns uppnående återstå nedan angivet antal hela år									
	20 år	21 år	22 år	23 år	24 år	25 år	26 år	27 år	28 år	29 år
	utgör det årliga extra pensionsavdraget för varje helt utfyllnadsår, kronor									
1	8:04	7:44	6:96	6:36	6:—	5:52	5:16	4:80	4:56	4:20
2	8:52	7:92	7:32	6:72	6:24	5:88	5:52	5:16	4:80	4:44
3	9:12	8:40	7:80	7:20	6:72	6:24	5:76	5:40	5:04	4:80
4	9:60	8:88	8:16	7:56	7:08	6:60	6:12	5:76	5:40	5:04
5	10:08	9:24	8:64	7:92	7:44	6:96	6:48	6:—	5:64	5:28
6	10:56	9:72	9:—	8:40	7:80	7:20	6:72	6:36	5:88	5:52
7	11:04	10:20	9:48	8:76	8:16	7:56	7:08	6:60	6:24	5:76
8	11:64	10:80	9:96	9:24	8:64	8:04	7:44	6:96	6:48	6:12
9	12:24	11:28	10:56	9:72	9:00	8:40	7:92	7:32	6:84	6:48
10	12:96	12:—	11:16	10:32	9:60	8:88	8:40	7:80	7:32	6:84
11	13:80	12:72	11:76	10:92	10:20	9:48	8:88	8:28	7:68	7:20
12	14:64	13:44	12:48	11:64	10:80	10:08	9:36	8:76	8:16	7:68
13	15:72	14:52	13:44	12:48	11:64	10:80	10:08	9:48	8:88	8:28
14	17:04	15:72	14:52	13:44	12:48	11:64	10:92	10:20	9:48	8:88
15	18:24	16:80	15:60	14:40	13:44	12:48	11:64	10:92	10:20	9:60
16	19:44	17:88	16:56	15:36	14:28	13:32	12:48	11:64	10:80	10:20
17	20:64	19:08	17:64	16:32	15:24	14:16	13:20	12:36	11:52	10:80
18	21:84	20:16	18:72	17:28	16:08	15:—	14:04	13:08	12:24	11:40
19	23:16	21:48	19:92	18:48	17:16	15:96	14:88	13:92	12:96	12:12
20	23:16	21:48	19:92	18:48	17:16	15:96	14:88	13:92	12:96	12:12
21	24:72	22:80	21:12	19:68	18:24	17:04	15:84	14:88	13:92	12:96
22	26:28	24:24	22:56	20:88	19:44	18:12	16:80	15:72	14:76	13:80
23	27:96	25:92	24:—	22:20	20:64	19:20	18:—	16:80	15:72	14:64
24	29:64	27:36	25:32	23:52	21:84	20:40	18:96	17:76	16:56	15:60
25	31:32	28:92	26:76	24:84	23:04	21:48	20:04	18:72	17:52	16:44
26	33:—	30:48	28:20	26:16	24:36	22:68	21:12	19:80	18:48	17:28
27	34:68	32:04	29:64	27:48	25:56	23:76	22:20	20:76	19:44	18:12
28	36:24	33:48	31:08	28:80	26:76	24:96	23:28	21:72	20:28	18:96
29	38:16	35:28	32:64	30:24	28:08	26:16	24:48	22:80	21:36	20:04
30	39:96	36:96	34:20	31:80	29:52	27:48	25:68	24:—	22:44	21:—
31	39:96	36:96	34:20	31:80	29:52	27:48	25:68	24:—	22:44	21:—
32	41:76	38:64	35:76	33:24	30:84	28:68	26:76	25:08	23:40	21:96
33	43:68	40:32	37:32	34:68	32:16	30:—	27:96	26:16	24:48	22:92
34	45:72	42:24	39:12	36:36	33:72	31:44	29:28	27:36	25:56	24:—
35	47:88	44:16	40:92	38:04	35:28	32:88	30:72	28:68	26:76	25:08
36	49:92	46:08	42:72	39:60	36:84	34:32	32:04	29:88	27:96	26:16
37	53:16	49:08	45:48	42:24	39:24	36:48	34:08	31:80	29:76	27:84
38	53:16	49:08	45:48	42:24	39:24	36:48	34:08	31:80	29:76	27:84

För justitieråd, regeringsråd och landshövding gäller i fråga om extra pensionsavdrag vad som finnes angivet för tjänsteman, tillhörande 38 lönegraden.

2. Vid övergång till befattning inom annan lönegrad skall — utom i fall, som avses i 17 § 1 och 3 mom. — för tiden därefter det extra pensionsavdraget beräknas enligt de för den nya lönegraden i 1 mom. angivna grunderna. Ändras till följd av övergången den för tjänstemannen dittills gällande pensionsåldern, skall dessutom iakttagas, att det extra pensionsavdraget, där det icke kan helt upphöra, bestämmes till samma belopp, som skulle hava gällt, därest tjänstemannen varit innehavare av den nya befattningen hela den tid, under vilken sådant pensionsavdrag för honom tillämpats.

3. Det med tillämpning av bestämmelserna i 1 och 2 mom. uträknade extra pensionsavdraget avrundas för månad till närmaste med 5 jämnt delbara öretal.

3 KAP.

21 §.

1. Tjänsteman, som avgår ur statens tjänst utan rätt att komma i åtnjutande av pension enligt detta reglemente, är från och med avgången försäkrad till erhållande av *uppskjuten livränta* till det belopp, för år räknat, som enligt försäkringsteknisk beräkning svarar mot den intjänta pensionen.

Vid beräkning av intjänt pension tillämpas den enligt 16 § fastställda normala pensionsåldern eller, om den för befattningen gällande pensionsåldern är högre, sistnämnda ålder. Därest antalet tjänstår vid avgången understiger trettio, minskas den intjänta pensionen med två procent för varje felande helt tjänstår. För tjänsteman, vilken blivit dömd till avsättning på grund av förbrytelse i tjänsten eller som till följd av tjänstefel skilts från tjänsten, skall emellertid den intjänta pensionen i varje fall minskas med två tredjedelar.

Livräntan utbetalas från och med månaden näst efter den, under vilken vederbörande uppnått den ålder, som tillämpats såsom pensionsålder vid beräkning av intjänt pension.

2. Tjänsteman skall erhålla skriftligt bevis över honom vid avgång ur statens tjänst tillkommande rätt till uppskjuten livränta.

3. Därest livränteförsäkrad person ånyo tillträder befattning, som avses i detta reglemente, upphör hans rätt till livränta och skall i stället vid bestämmande av pensionen för den nya tjänsten hänsyn tagas till den tid, under vilken vederbörande förut innehaft sådan anställning, som enligt bestämmelserna i 2 § må räknas honom tillgodo såsom tjänstår för pension.

3 avd. Ordinarie tjänstemän, som tillsätts genom förordnande på viss tid.

22 §.

1. Tjänsteman, som av Kungl. Maj:t förordnats att innehava ordinarie befattning allenast för viss tid, är skyldig att efter beslut av Kungl. Maj:t

frånträda förordnandet, därest han till följd av olycksfall i tjänsten eller av sjukdom befinnes oförmögen till nöjaktig fortsatt utövning av befattningen.

Angående vissa här avsedda tjänstemäns skyldighet att av annan anledning avgå från sin befattning stadgas i regeringsformen.

2. I sammanhang med beslut om förordnandes upphörande, så ock då meddelat förordnande utlöper utan att efterföljas av förnyat förordnande, skall frågan om tjänstemannens rätt till pension avgöras.

23 §.

1. Har tjänsteman, som avses i denna avdelning, under minst tolv år innehaft förordnande å sin befattning, eller har han, oavsett tjänstetidens längd, på grund av olycksfall i tjänsten befunnits oförmögen till nöjaktig fortsatt utövning av befattningen, är han berättigad att vid avgång ur statens tjänst komma i åtnjutande av *hel* pension, vilken till beloppet motsvarar det för befattningen gällande pensionsunderlaget.

2. Därest sådan tjänsteman, innan han uppnått tolv års tjänstetid i befattningen, avgår ur statens tjänst antingen på grund av att förordnandet utlöper utan att efterföljas av förnyat förordnande eller på grund därav, att han till följd av sjukdom, som ej föranletts av olycksfall i tjänsten, befunnits oförmögen till nöjaktig fortsatt utövning av befattningen, så ock därest tjänsteman eljest före berörda tid utan egen begäran nödgas avgå ur statens tjänst, äger han uppbära *avkortad* pension till belopp, som med 1 000 kronor understiger det för befattningen gällande pensionsunderlaget.

3. Såsom undantag från vad i 1 och 2 mom. stadgats gäller, att ålderspensionen för den, som icke innehar minst trettio tjänstår, skall för tiden intill dess summan av antalet tjänstår och pensionsår för honom uppgår till trettio, vara minskad med ett belopp, motsvarande det i 24 § angivna pensionsavdraget;

att pensionen för den, som vid tillträddande av förordnandet innehade tjänst, vilken tillsättes genom fullmakt eller konstitutorial, icke må beräknas till lägre belopp än den pension, som skulle hava tillkommit honom, om han intill tiden för avgången kvarstått i sin förra befattning;

att pensionen för den, som vid avgång från tjänsten redan åtnjuter pension för annan statstjänst, skall minskas med ett belopp, motsvarande två tredjedelar av den lägre pensionen eller, om båda äro lika, av den ena av dem; dock att minskning av pension enligt detta reglemente icke skall äga rum vid förening av sådan pension med pension, som utgår enligt gällande bestämmelser i fråga om pensionering av försvarsväsendets reserver av befäl och civilmilitär personal.

4. I fråga om tjänsteman, vilken vid förordnandets upphörande övergår till annan befattning med pensionsrätt enligt detta reglemente, skall i pensionshänseende gälla, vad för sådan befattning finnes stadgat. Har förordnandet fortgått under minst aderton år, må dock med avseende å pensions-

underlag och pensionsavdrag kunna för honom allt fortfarande tillämpas de stadganden, som gällt under den tid han innehaft förordnandet.

24 §.

1. För sådan i denna avdelning avsedd tjänsteman, vilkens lön utgår enligt viss lönegrad i den uti allmänna avlöningsreglementet införda allmänna löneplanen, gälla såsom pensionsunderlag och pensionsavdrag de för ifrågavarande lönegrad i 15 § angivna beloppen.

2. För generaldirektörs- och chefsbefattningarna vid socialstyrelsen, riks-försäkringsanstalten, pensionsstyrelsen, medicinalstyrelsen, byggnadsstyrelsen, tullverket, kommerskollegium, postverket, telegrafverket, statens järnvägar, statens vattenfallsverk samt domänverket utgöra pensionsunderlaget 12 000 kronor och pensionsavdraget 720 kronor.

4 avd. Icke-ordinarie tjänstemän.

25 §.

1. Beträffande icke-ordinarie tjänstemän med pensionsrätt enligt detta reglemente gäller, att rätt att åtnjuta pension tillkommer:

a) tjänsteman, som entledigas vid eller efter uppnådd pensionsålder, *ålderspension*;

b) tjänsteman, som entledigas på grund därav, att han till följd av olycksfall i tjänsten blivit oförmögen till fortsatt nöjaktig tjänstgöring, *invalidpension*;

c) tjänsteman, som entledigas på grund därav, att han till följd av sjukdom, vanförhet eller lyte i andra fall, än under b) sägs, blivit oförmögen till fortsatt nöjaktig tjänstgöring, dock under förutsättning, att han vid avgången uppnått en levnadsålder av trettio år och kan räkna minst fem tjänstår, *sjukpension*.

2. Därest vederbörande myndighet så prövar skäligt, må sjukpension jämväl kunna tillerkännas tjänsteman, vilken vid en levnadsålder, som med högst tre år understiger den för honom bestämda pensionsåldern, entledigas på grund därav, att han till följd av nedsatt arbetsförmåga eller av annan anledning befinnes urståndsatt att på tillfredsställande sätt fullgöra sina åligganden.

26 §.

I fråga om beräkning av den icke-ordinarie tjänsteman jämlikt 25 § tillkommande pensionens storlek gäller, att

a) ålderspension bestämmes enligt de grunder, som angivas i 11 §;

b) invalidpension utgår med ett belopp, motsvarande det för tjänstemannen vid tiden för olycksfallet gällande pensionsunderlaget; dock att för tjänsteman med avkortad tjänstgöringstid pensionen skall reduceras i samma omfattning, som vid tiden för olycksfallet gällt i fråga om lönen;

c) sjukpension bestämmes enligt de grunder, som angivas i 11 §, varvid emellertid skall iakttas, å ena sidan, att sjukpensionen skall utgå med fem-

tio procent av hel pension, om antalet tjänstår vid avgången understiger tio, men eljest med lägst sjuttiofem procent av hel pension samt, å andra sidan, att sjukpensionen icke må överstiga den ålderspension, som skulle hava tillkommit tjänstemannen, därest han med oförändrat pensionsunderlag kvarstått i befattningen till pensionsålderns inträde.

27 §.

1. Såsom pensionsunderlag och pensionsavdrag för icke-ordinarie befattning gälla de belopp, som enligt bestämmelserna i 15 § utgöra pensionsunderlag och pensionsavdrag för ordinarie befattning, tillhörande lönegrad med ordningsnummer närmast lägre än det, vilket angiver lönegraden för den icke-ordinarie befattningen.

Tillhör befattningen 1:a lönegraden, utgör pensionsunderlaget 1 716 kronor och pensionsavdraget, för år räknat, 45 kronor.

2. För tjänsteman med avkortad tjänstgöringstid skall vidtagas en mot den lägre lönen svarande reduktion av pensionsavdraget.

28 §.

För icke-ordinarie befattning gäller samma pensionsålder som för motsvarande ordinarie tjänst. Där sådan motsvarighet icke finnes, äger Kungl. Maj:t fastställa pensionsåldern.

Tjänsteman, som uppnått pensionsåldern, må icke i något fall bibehållas i tjänst längre tid än sammanlagt tre år utöver nämnda ålder.

29 §.

Angående minskning i vissa fall av invalid- eller sjukpension gälla föreskrifterna i 18 §.

30 §.

Vad i 21 § stadgas angående uppskjuten livränta, skall äga tillämpning jämväl beträffande icke-ordinarie tjänsteman. Därest sådan tjänsteman entledigats på egen ansökan skall emellertid iakttagas, att den intjänta pensionen i varje fall minskas med två tredjedelar.

De närmare föreskrifter, som kunna finnas erforderliga för civila tjänstepensionsreglementets tillämpning, meddelas av Kungl. Maj:t.

Bilaga till civila tjänstepensionsreglementet.

För innehavare av följande befattningar inträder pensionsåldern vid utgången av den månad, under vilken vederbörande uppnår nedan angivna antal levnadsår.

Löne-grad	Verk och befattningar	Levnads-år	Löne-grad	Verk och befattningar	Levnads-år
	1. Verk i allmänhet.			<i>Statens bakteriologiska laboratorium.</i>	
7	Förste expeditionsvakt (förste vaktmästare)	65	8	Vaktmästare och preparator	65
5	Expeditionsvakt (vaktmästare)	65	7	Stallförman	65
	2. Allmänna civilförvaltningen.			<i>Provinsiälläkarstaten.</i>	
	<i>Fångvårdsstaten.</i>		30	Förste provinsiälläkare . .	65
16, 15	Kronohäktesföreståndare . .	67	—	Provinsiälläkare	65
	<i>Utrikesförvaltningen.</i>			<i>Statens sinnessjukhus.</i>	
12	Kanslist	65		Läkarpersonal.	
	<i>Skeppsgosseskolorna.</i>		34—32	Överläkare	65
24	Rektor, Karlskrona	65	28	Förste läkare	65
	<i>Sjökarteverket.</i>		26	Andre läkare	65
26	Förste aktuarie	65	26	Läkare vid sinnessjukhuset i Visby	65
22	Aktuarie	65		<i>Sjukvårdspersonal.</i>	
21	Kartograf	65	14, 10	Uppsyningsman	60
15	Ritare och gravör	63	12, 7	Förestånderska	55
	<i>Yrkesinspektionen.</i>		8	Överskötare	60
28	Yrkesinspektör	63	6	Skötare	60
27	Skogs- och flottledsinspektör	63	6	Översköterska	55
26	Yrkesinspektis	63	3	Sköterska	55
21	Yrkesinspektörsassistent . .	63		<i>Barnmorskeläroanstalterna.</i>	
18	Yrkesinspektisassistent . .	63	28	Överlärare	65
16	Underinspektör	63	21	Barnmorskelärare	65
	<i>Statens tvångsarbetsanstalter.</i>			<i>Landsstaten.</i>	
12	Trädgårdsmästare	65	27	Landsfogde	65
	<i>Medicinalstyrelsen.</i>		21	Landsfiskal	65
20	Inspektris över sjukskötarskeväsendet	63		<i>Tullverket.</i>	
				<i>Tullstaten.</i>	
			18	Tullförvaltare av kl. 4 . .	67
			12	Tullkontorist	65

Löne-grad	Verk och befattningar	Levnads-år	Löne-grad	Verk och befattningar	Levnads-år
	<i>Naturhistoriska riksmuseet.</i>		28	Prosektor	65
10	Preparator	65	10	Preparator	65
10	Uppsyningsman	65		<i>Tandläkarinstitutet.</i>	
7	Vaktmästare och trädgårds-skötare	65	24	Lärare	65
	<i>Konstakademien.</i>			<i>Farmaceutiska institutet.</i>	
30, 26, 24	Professor	65	28	Professor	65
5	Portvakt	65	22	Laborator	65
	<i>Musikaliska akademien.</i>			<i>Tekniska högskolan.</i>	
21	Lärare	65	30	Professor	65
1	Portvakt	65	10	Verkmästare	65
	<i>Universitetet i Uppsala.</i>		7	Laboratievaktmästare . .	65
34	Professor	65	7	Reparatör	65
28	Laborator	65	7	Vaktmästare och preparator	65
28	Lärare i medicinsk radiologi	65		<i>Chalmers tekniska institut.</i>	
28	Prosektor	65	28	Professor	65
28	Observator	65	22	Andre lärare	65
27	Skogsförvaltare	65	7	Laboratievaktmästare . .	65
10	Instrumentmakare	65		<i>De allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarierna.</i>	
10	Preparator	65	34—25	Rektor	65
8	Skogvaktare	65	28—24	Lektor	65
7	Underträdgårdsmästare . .	65	24—20	Adjunkt	65
5	Portvakt	65	21—18	Gymnastik- eller musiklärare	63
5	Trädgårdsmedhjälpare . . .	65	17—12	Annan lärare i övningsämne	65
	<i>Universitetet i Lund.</i>			<i>De tekniska läroverken.</i>	
34	Professor	65	34—28	Rektor	65
28	Föreståndare för den zool. insts entomolog. avd. . .	65	27, 24	Lektor	65
28	Lärare i medicinsk radiologi	65	7	Laboratievaktmästare . .	65
28	Observator	65		<i>Blindundervisningsanstalterna.</i>	
10	Gymnastiklärare	65	32—21	Rektor	65
10	Preparator	65	20, 18	Gymnastik- eller musiklärare	63
8	Lärare i öron-, näs- och hals-sjukdomar	65	19	Ämneslärare	63
7	Underträdgårdsmästare . .	65	16	Ämneslärarinna	60
5	Trädgårdsmedhjälpare . . .	65	15	Arbetslärare	63
	<i>Karolinska institutet.</i>		13	Handarbetslärarinna . . .	63
34	Professor	65	13	Lärarinna i hushållsgöromål	63
28	Laborator	65			

Löne-grad	Verk och befattningar	Levnads-år	Löne-grad	Verk och befattningar	Levnads-år
	<i>Vårdanstalten i Lund för blinda med komplicerat lyte.</i>			<i>Veterinärhögskolan.</i>	
26, 23	Rektor	65	30	Professor	65
16	Ämneslärarinna	60	26	Lärare i hovbeslag	65
13	Slöjdlärarinna	60	8	Vaktmästare och preparator	65
7	Husmoder	60	8	Preparator	65
6	Översköterska	55	8	Verkmästare	65
	<i>Småskoleseminarierna.</i>		7	Fodermarsk	65
25—21	Rektor	65	7	Ladugårdsförfman	65
14	Skolköksföreståndarinna . .	63	7	Sjukvårdare	65
	<i>Folkskolinspektionen.</i>		5	Portvakt	65
24, 21	Folkskolinspektör	65		<i>Veterinärinrättningen i Skara.</i>	
	<i>Dövtumskolorna.</i>		11	Instruktionssmed	65
29—24	Rektor	63		<i>Statens veterinärbakteriologiska anstalt.</i>	
20	Ämneslärare	63	8	Vaktmästare och preparator	65
17	Ämneslärarinna	60	7	Stallförfman	65
8	Yrkeslärarinna	60		<i>Veterinärstaten.</i>	
7, 6	Husmoder	60	21, 20	Länsveterinär	65
	<i>Statens biografbyrå.</i>			<i>Skogshögskolan.</i>	
28	Chef och granskningsman . .	65	30	Professor	65
10	Maskinist	65	26	Lektor	65
9	Kontorist	65	10	Trädgårdsmästare och preparator	65
8	Maskinist	65	7	Vaktmästare och maskinist	65
7	Maskinist och vaktmästare .	65	5	Portvakt	65
	<i>Gymnastiska centralinstitutet.</i>			<i>Statens skogsförsöksanstalt.</i>	
28	Överlärare	65	7	Vaktmästare och maskinist	65
21	Lärare	65		<i>Lantmäteristyrelsen.</i>	
	<i>Lantbruksingenjörer.</i>		10	Arkivbiträde	65
21	Lantbruksingenjör	65		<i>Rikets allmänna kartverk.</i>	
	<i>Statskonsulenter.</i>		26	Observator	65
24	Statskonsulent	65	21	Statsgeodet	65
	<i>Flyinge hingstdepå och stuteri.</i>		21	Statskartograf	65
17	Beridare	63	15	Gravör och heliogravyrritare	63
	<i>Strömsholms hingstdepå.</i>			<i>Sveriges geologiska undersökning.</i>	
16	Beridare	63	26	Statsgeolog	65

Löne-grad	Verk och befattningar	Levnads-år	Löne-grad	Verk och befattningar	Levnads-år
	<i>Kommerskollegium.</i>				
29	Navigationsskolinspektör . .	65	10	Tryckeriförman	65
	<i>Bergsstaten.</i>		7	Stationsmästare av kl. 7 .	65
29	Bergmästare	65	5	Stationsmästare av kl. 8 .	65
22	Gruvingenjör	65		<i>Telegrafverket.</i>	
	<i>Sprängämnesinspektionen.</i>		30	Linjedirektör	65
28	Sprängämnesinspektör . . .	65	27	Förste linjeingenjör	65
	<i>Statens elektriska inspek- tion.</i>		27	Verkstadsingenjör	65
27	Statsinspektör	65	26	Linjeingenjör	65
	<i>Fartygsinspektionen.</i>		24	Överkontrollör	65
27	Förste fartygsinspektör . .	65	22	Avdelningsingenjör	65
	<i>Navigationsskolorna.</i>		22	Förste kontrollör	65
29, 27	Rektor	65	22	Konstruktör	65
22	Lärare	65	22	Radiokommissarie	65
	<i>Lotsverket.</i>		16	Linjemästare	63
	<i>Lotsstyrelsen.</i>		16	Verkmästare	63
26	Fyringenjör	63	15	Ritare	63
21	Byggmästare	63	15	Verkstadsmästare	63
21	Verkmästare	63	12	Radiotelegrafist	60
	<i>Lots- och fyrstaten.</i>		11	Vaktföreståndare	60
27, 26	Lotskapten	65	8	Kontorist	65
11, 9, 7	Lotsförman	60	7	Förrådsman	65
8, 7, 6	Lots	60	7	Reparatör	60
12, 10, 8	Fyrmästare å fyr	65	6	Rikstelefonist	55
7, 6	Fyrvaktare å fyr	65		<i>Statens järnvägar.</i>	
5	Fyrbiträde å fyr	65	30	Maskindirektör	65
	<i>Statens provningsanstalt.</i>		27	Förste baningenjör	65
12	Verkmästare	65	27	Förste maskiningenjör . . .	65
10	Instrumentmakare	65	27	Förste trafikinspektör . . .	65
	3. Statens affärsdrivande verk.		27	Överinspektör	65
	<i>Postverket.</i>		26	Baningenjör	65
20	Postmästare av kl. 3 . . .	67	26	Befälhavare av kl. 1 . . .	65
18	Postmästare av kl. 4 . . .	67	26	Maskiningenjör	65
12	Förrådsmästare	65	26	Signalingenjör	65
12	Stationsmästare av kl. 6 . .	65	26	Telegrafingenjör	65
10	Bokbinderiförman	65	26	Trafikinspektör	65
			26	Överinspektor	65
			25	Stationsinspektor av kl. 1 A	65
			24	Befälhavare av kl. 2 . . .	65
			24	Stationsinspektor av kl. 1 B	65
			22	Baninspektor	65

Löne- grad	Verk och befattningar	Levnads- år	Löne- grad	Verk och befattningar	Levnads- år
22	Elektroingenjör	65		<i>Statens vattenfallsverk.</i>	
22	Konstruktör	65	29	Kanaldirektör	65
22	Maskininspektör	65	28	Driftchef	65
22	Stationsinspektör av kl. 2 .	65	27	Distriktsingenjör	65
21	Byråassistent	65	27, 26	Direktörsassistent	65
21	Expeditionsföreståndare . .	65	21	Kanalinspektör av kl. 1 . .	65
21	Förste styrman av kl. 1 . .	65	15	Maskinmästare	63
16	Överbanmästare	63	15	Ritare	63
15	Ledningsmästare	63	15	Stationsmästare	63
15	Ritare	63	15	Övermontör	63
12	Förrådsmästare	65	14	Förste maskinist	63
12	Lokomotivförare	60	12	Befälhavare å bogserbåt . .	65
12	Stationsmästare av kl. 6 . .	65	12	Förrådsmästare	65
12	Tredje styrman	65	12	Kassör	65
12	Trädgårdsmästare	65	12	Trädgårdsmästare	65
12	Vagngårdsmästare	65	10	Förste kontorist	65
10	Förste kontorist	65	10	Muddermästare	65
10	Verkstadsförman	65	8	Kontorist	65
8	Kontorist	65	7	Förrådsförman	65
8	Stallförman	65	7	Skogsvaktare	65
8	Stationsmästare av kl. 7 . .	65		<i>Domänverket.</i>	
8	Vagnförman	65	29	Överjägarmästare	65
7	Förrådsförman	65	28	Flottledsingenjör	65
7	Förste portvakt	65	28, 27, 26	Jägarmästare	63
7	Lokomotiveldare	60	25	Skogsskolföreståndare	63
7	Trädgårdsförman	65	21	Skogstaxator	63
6	Portvakt	65	20	Överjägarmästarassistent . .	63
5	Eldare å ångfärja	60			

Förslag

till

KUNGL. MAJ:TS KUNGÖRELSE

med tillägsbestämmelser till civila tjänstepensionsreglementet.

1 avd. Allmänna bestämmelser.

1 §.

1. Civila tjänstepensionsreglementet äger icke tillämpning å tjänsteman med pensionsrätt i arméns eller flottans pensionskassa eller i statens pensionsanstalt.

2. Från reglementets tillämplighet är jämväl undantagen tjänsteman vid statens järnvägar, vilken vid statens övertagande av enskild järnväg eller bandel övergått i statens järnvägars tjänst men vid reglementets ikraftträdande icke var underkastad lagen den 4 juni 1920 angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk.

2 §.

Vad i civila tjänstepensionsreglementet stadgas äger icke tillämpning å sådan ordinarie tjänsteman, som tillsättes genom förordnande tillsvidare. Där-
est dylik tjänsteman tillika innehar tjänst, med vilken är förenad rätt till pension enligt reglementet, skall för honom i pensionshänseende gälla, vad som för den tjänsten finnes stadgat.

3 §.

Genom beslut av Kungl. Maj:t må från civila tjänstepensionsreglementets tillämpning kunna undantagas tjänsteman, vilken vid statens övertagande av enskilt företag övergått till befattning, som avses i reglementet.

4 §.

Kungl. Maj:t äger besluta, att bestämmelserna i civila tjänstepensionsreglementet skola i tillämpliga delar bliva gällande jämväl å andra icke-ordinarie befattningshavare än de i 1 § av reglementet avsedda, vilka med hänsyn till anställningens art och omfattning finnas skäligen böra komma i åtnjutande av rätt till pension.

I samband med beslut om dylik utsträckning av reglementets tillämplighet äger Kungl. Maj:t bestämma den lönegrad, till vilken vederbörande befattning är att i pensionshänseende hänföra, eller ock fastställa särskilt pensionsunderlag och pensionsavdrag för befattningen i fråga.

Kvinnlig tjänsteman är pliktig att underkasta sig de ändringar i fråga om pensionsåldern jämte övriga därav föranledda ändringar i civila tjänstepensionsreglementet, vilka framdeles kunna varda av Kungl. Maj:t och riksdagen beslutade.

2 avd. Särskilda bestämmelser.

Justitieråd och regeringsråd.

Därest justitieråd eller regeringsråd avgått från sin tjänst för utövande av statsrådsämbete eller för fullgörande av något av Kungl. Maj:t meddelat uppdrag, varmed rätt till pension icke är förenad men för vilket ersättning av statsmedel utgår, skall, så länge uppdraget varar, i pensionshänseende anses, som om vederbörande alltjämt kvarstode i sin förra befattning, och har han att å sin avlöning vidkännas det pensionsavdrag, varmed hans lön såsom justitieråd eller regeringsråd skulle varit minskad.

Utrikesförvaltningen.

Har ordinarie diplomatisk eller konsulär tjänsteman försatts i disponibilitet, äger Kungl. Maj:t förordna, huruvida tjänstemannen fortfarande skall vara underkastad bestämmelserna i civila tjänstepensionsreglementet, samt i förekommande fall fastställa pensionsunderlag och pensionsavdrag för honom.

I disponibilitet försatt tjänsteman, som är underkastad bestämmelserna i civila tjänstepensionsreglementet, äger såsom tjänstår tillgodoräkna även tid, under vilken han åtnjutit exspektansarvode.

16 §.

För tjänsteman, som varit anställd vid beskickning eller konsulat i Ostasien eller Brasilien minst fem år, inträder pensionsåldern vid utgången av den månad, under vilken han fyller 60 år.

Provinsialläkarstaten.

15 och 20 §§. För provinsialläkare skall med avseende å pensionsunderlag och pensionsavdrag samt extra pensionsavdrag tillämpas, vad som gäller för tjänsteman, tillhörande 27 lönegraden.

De allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarierna.

15 och 27 §§. 1. För lärare i övningsämne beräknas pensionsunderlaget i förhållande till medeltalet veckotimmar, som varit för läraren gällande under de senast förflutna tio läsåren före pensioneringstillfället eller under den kortare tid, som anställningen omfattat; och skall härvid iakttagas, att det för vederbörande lönegrad fastställda pensionsunderlaget minskas med 3 procent för varje veckotimme, varmed medeltalet veckotimmar understiger 30.

2. Pensionsavdrag för övningslärare beräknas i förhållande till det antal

veckotimmar, som tjänstgöringen under läsåret omfattar, sålunda, att det för lönegraden eljest bestämda pensionsavdraget för varje veckotimme, varmed tjänstgöringen understiger 30, minskas med 3 procent. Det på angivet sätt uträknade pensionsavdragets månadsbelopp avrundas därpå till närmaste med 5 jämnt delbara öretal.

Bestämmelserna i 19 och 20 §§ tjänstepensionsreglementet angående utfyll- 19 och 20 §§ nad av antalet tjänstår och om extra pensionsavdrag äga icke tillämpning å övningslärare.

Statens lantbruksingenjörer.

För lantbruksingenjör skall med avseende å pensionsunderlag och pensions- 15 och 20 §§ avdrag samt extra pensionsavdrag tillämpas, vad som gäller för tjänsteman, tillhörande 26 lönegraden.

Veterinärstaten.

För länsveterinär skall med avseende å pensionsunderlag och pensionsavdrag 15 och 20 §§ samt extra pensionsavdrag tillämpas, vad som gäller för tjänsteman, tillhö- rande 22 lönegraden.

Lotsverket.

För tjänsteman, tillhörande lotspersonalen, skall med avseende å pensions- 15, 20 och underlag och pensionsavdrag samt extra pensionsavdrag tillämpas, vad som gäl- 27 §§. ler för tjänst i lönegrad närmast högre än den, till vilken tjänstemannens egen befattning blivit hänförd.

Statens järnvägar.

För lokomotivförare och lokomotiveldare gälla följande särskilda pensions- 15 §. underlag och pensionsavdrag, nämligen

	Pensions- underlag, kr.	Pensions- avdrag för år räknat, kr.
för lokomotivförare	3,504	132
» lokomotiveldare	2,604	93

till

KUNGL. MAJ:TS KUNGÖRELSE.

Kungl. Maj: som den utfärdet reglemente angående tjänste

Civila tjänstepensionsreglementet och de till detsamma hörande tilläggsbe-

1. För bestämmandet av beloppet av pension eller av intjänt pension skall

2. Vid tillämpning av stadgandena i 3 § samt 23 § 3 mom., första att-

Angående rätt för vissa tjänstemän att härutöver tillgodoräkna tjänstår för

3. Därest vid tillämpning av stadgandet i 11 § 2 mom. civila tjänstepen-

4. Har tjänsteman, som före civila tjänstepensionsreglementets ikraftträ-

4. Har tjänsteman, som före civila tjänstepensionsreglementets ikraftträdande på grund av egen ansökan eller till följd av något sitt förvållande för-

flyttats till tjänst med lägre pensionsunderlag, jämlikt då gällande bestämmelser erlagt pensionsavgift, såsom om han kvarstått i den tjänst, från vilken förflyttning skett, skall han från och med den 1 juli 1934 i förekommande fall vidkännas det pensionsavdrag, som i civila tjänstepensionsreglementet är fastställt för den högre tjänsten, och skall för honom pensionsunderlaget anses lika med det för den lägre tjänsten fastställda, förhöjt med en tredjedel av skillnaden mellan det för den högre och det för den lägre tjänsten fastställda pensionsunderlaget.

5. Ordinarie tjänsteman, för vilken till följd av civila tjänstepensionsreglementets bestämmelser angående pensionsålder skyldighet att avgå från tjänsten skulle komma att inträda vid tidigare tidpunkt än med tillämpning av de för honom den 30 juni 1934 gällande stadgandena och inom tre år efter nämnda dag, äger att, på därom av honom före den 1 juni 1934 hos vederbörande verks styrelse gjord anmälan, bibehållas vid den för honom den 30 juni 1934 gällande pensionsåldern.

Därest ordinarie tjänsteman, för vilken av nyss nämnd anledning skyldigheten att avgå från tjänsten skulle komma att inträda vid en senare tidpunkt än enligt de för honom den 30 juni 1934 gällande stadgandena, vid reglementets ikraftträdande nått en levnadsålder av minst femtio år, är han berättigad att, på därom av honom före den 1 juni 1934 hos vederbörande verks styrelse gjord anmälan, bibehållas vid den för honom den 30 juni 1934 gällande pensionsåldern.

Vad sålunda stadgats äger dock icke tillämpning vid beräkning av intjänt pension.

6. Därest tjänsteman, som vid civila tjänstepensionsreglementets ikraftträdande redan innehar ordinarie tjänst, önskar genom extra pensionsavdrag å lönen bereda sig utfyllnad av antalet tjänstår, skall han inom en månad efter reglementets ikraftträdande göra sådan framställning till vederbörande myndighet, som omförmäles i 19 § 3 mom. i reglementet. För nu nämnd tjänsteman skall storleken av det extra pensionsavdraget beräknas så, som om framställningen blivit gjord vid tiden för tjänstemannens tillträde av första ordinarie tjänst, och så, som om denna tjänst varit densamma, som han vid reglementets ikraftträdande innehar.

Vill tjänsteman för här avsett ändamål påkalla prövning jämlikt 2 § 2 mom. civila tjänstepensionsreglementet av rätt för honom att tillgodoräknas tjänstår för tid, varunder han förrättat arbete eller uppdrag, som åsyftas i nämnda moment, äger han att redan före reglementets ikraftträdande därom göra framställning till Kungl. Maj:t, vilken framställning ingives till styrelsen för det verk tjänstemannen tillhör.

7. Därest ordinarie tjänsteman utan ändring beträffande innehavande lönegrad förflyttas till tjänst, å vilken civila tjänstepensionsreglementet icke äger tillämpning, skall tjänstemannen, så länge han kvarstår i den tjänsten, fortfarande vara underkastad föreskrifterna i nämnda reglemente.

8. Vad i lag eller annan av Kungl. Maj:t utfärdad författning eller föreskrift finnes stridande mot vad i civila tjänstepensionsreglementet, de till

detsamma hörande tilläggsbestämmelserna eller denna kungörelse stadgas, upphör att gälla med utgången av juni månad 1934.

9. Kungl. Maj:t har tillika för nedan omförmälda verk funnit gott meddela följande särskilda stadganden.

Provinsialläkarstaten.

Vid tillämpning av stadgandena i 3 § samt 23 § 3 mom., första att-satsen, civila tjänstepensionsreglementet, skall den, som senast den 1 juli 1923 tillträtt tjänst såsom provinsialläkare eller förste provinsialläkare och därför varit anställd såsom extra provinsialläkare, så ock den, som vid nämnda tidpunkt var anställd såsom extra provinsialläkare och sedermera blivit eller bliver innehavare av tjänst såsom provinsialläkare eller förste provinsialläkare, äga att såsom tjänstår tillgodoräkna så många år av tjänstgöringstiden såsom extra provinsialläkare, som motsvara den tid, för vilken årsavgift av honom såsom delägare i extra provinsialläkarnas pensionskassa inestår hos kassan.

De allmänna läroverken.

Vad i 23 § 4 mom. civila tjänstepensionsreglementet stadgas skall äga tillämpning jämväl å sådan vid reglementets ikraftträdande i tjänst varande lektor eller adjunkt, som innehaft förordnande såsom rektor vid allmänt läroverk under minst aderton år.

Postverket.

För förste postexpeditör och postexpeditör, som jämlikt kungörelsen den med föreskrifter angående allmänna avlöningsreglementets ikraftträdande m. m. (nr) blivit i lönehänseende placerad i lönegrad, närmast högre än den, till vilken tjänstemannens befattning är hänförd, skall med avseende å pensionsunderlag och pensionsavdrag samt extra pensionsavdrag tillämpas, vad som gäller för tjänst i den högre lönegraden.

Telegrafverket.

Vid tillämpning av stadgandena i 3 § samt 23 § 3 mom., första att-satsen, civila tjänstepensionsreglementet skall tjänsteman, vilken antingen den 30 juni 1920 var delägare i telegrafverkets pensionsinrättning eller ock vid statens övertagande av aktiebolaget Stockholmstelefans anläggningar övergått till statstjänst och för vilken pensionsavgifter erlagts enligt de för nämnda pensionsinrättning gällande grunderna, äga att såsom tjänstår tillgodoräkna den tid, som må hava förflutit från det han uppnått en levnadsålder av tjugufem år och intill dess han erhållit ordinarie befattning vid telegrafverket.

För förste telegrafexpeditör och telegrafexpeditör, som jämlikt kungörelsen den med föreskrifter angående allmänna avlöningsreglementets ikraftträdande m. m. (nr) blivit i lönehänseende placerad i lönegrad, närmast högre än den, till vilken tjänstemannens befattning är hänförd, skall med avseende å pensionsunderlag och pensionsavdrag samt extra pensionsavdrag tillämpas, vad som gäller för tjänst i den högre lönegraden.

Beträffande rikstelefonist, vilken jämlikt kungl. brev till telegrafstyrelsen den 27 juni 1927 iklätt sig förpliktelse att för erhållande av rätt till hel avgiftspension erlægga viss tilläggsavgift, skall från och med den 1 juli 1934 gälla, att erläggandet av tilläggsavgift upphör och i stället vederbörandes lön skall vara minskad med extra pensionsavdrag, vars storlek bestämmes så, som om stadgandena i 2 avd. 2 kap. civila tjänstepensionsreglementet om utfyllnad av antalet tjänstår varit gällande från den tidpunkt, då tjänstemannen tillträdde sin tjänst såsom rikstelefonist. Utan hinder av vad i 19 § 2 mom. i reglementet sägs, må för nu avsedd tjänsteman antalet utfyllnadsår kunna överstiga fem och rätt till sådan utfyllnad kunna beredas jämväl den, som tillträtt ordinarie rikstelefonisttjänst vid sådan levnadsålder, att mindre än tjugu år då återstått till pensionsåldern, skolande i sistnämnda fall beräkningen av det extra pensionsavdragets storlek ske i anslutning till de grunder, efter vilka sådant avdrag för övriga fall fastställts.

Statens järnvägar.

Vid tillämpning av stadgandena i 3 § samt 23 § 3 mom., första att-satsen, civila tjänstepensionsreglementet skall tjänsteman, vilken före den 1 januari 1911 erhållit ordinarie befattning vid statens järnvägar, äga att såsom tjänstår tillgodoräkna den tid, som må hava förflutit från det han uppnått en levnadsålder av trettio år och intill ordinarieblivandet.

Statens vattenfallsverk.

Vid tillämpning av stadgandena i 3 § samt 23 § 3 mom., första att-satsen, civila tjänstepensionsreglementet skall tjänsteman, vilken vid statens övertagande av företag, tillhörande Nya Trollhätte kanalbolag eller Södertälje kanal- och slussverksaktiebolag övergått till statstjänst och som före den 1 juli 1920 erhållit ordinarie befattning vid statens vattenfallsverk, äga att såsom tjänstår tillgodoräkna jämväl den tid, under vilken han innehaft sådan anställning vid vederbörande enskilda företag samt vid Trollhätte kanal- och vattenverk eller vid statens vattenfallsverk, som av vattenfallsstyrelsen prövas jämförlig med ordinarie tjänst.

Ekonomisk innebörd av de sakkunnigas förslag.

Vid den i det följande (sid. 172) intagna redogörelsen för verkställd försäkringsteknisk utredning angående åtskilliga i betänkandet behandlade frågor finnes fogad en tabell (tab. 13), utvisande beräknat bestånd av pensionärer och de uppskattade pensionskostnaderna vid olika tidpunkter enligt fyra angivna alternativ. Enligt alternativ 1 hava bruttopensionskostnaderna i stort sett beräknats på grundval av nu gällande bestämmelser och det procenttal för dyrtidstillägget, som tillämpas för budgetåret 1932/1933 (12 %), varjämte hänsyn tagits till den automatiska kostnadsökning, som kommer att äga rum till följd av ändringar i pensionärsbeståndet. Alternativ 3 återigen anger pensionskostnaderna vid medräknande av den merkostnad, som föranledes av en höjning av framdeles beviljade pensioner i enlighet med de sakkunnigas förslag och under förutsättning av dettas genomförande från och med den 1 juli 1934. Skillnaden mellan alternativ 3 och 1 utvisar sålunda den direkta kostnadsökningen vid tillämpning av det föreslagna pensionsreglementet.

En sammanställning av de båda alternativen för tidpunkterna $\frac{1}{7}$ 1935 — då reglementet antagits hava tillämpats under ett år — och $\frac{1}{7}$ 1950 ger följande resultat:

		Pensionskostnader i miljoner kronor	
		$\frac{1}{7}$ 1935	$\frac{1}{7}$ 1950
I Allmänna civilförvaltningen	alt. 3	11:39	21:76
	, 1	11:18	18:55
	ökning	0:21	3:21
II Postverket	alt. 3	2:24	6:26
	, 1	2:21	5:25
	ökning	0:03	1:01
III Telegrafverket	alt. 3	1:51	5:99
	, 1	1:47	4:87
	ökning	0:04	1:12
IV Statens järnvägar	alt. 3	8:24	22:12
	, 1	8:07	18:52
	ökning	0:17	3:60
V Statens vattenfallsverk	alt. 3	0:09	0:47
	, 1	0:09	0:38
	ökning	0:00	0:09
I—V	alt. 3	23:47	56:60
	, 1	23:02	47:57
	ökning	0:45	9:03

Bruttokostnaderna för pensioner inom de förvaltningsområden, som skulle beröras av det nya civila tjänstepensionsreglementet, ökas sålunda vid tillämpning av de föreslagna beräkningsgrunderna under första året med 0·45 miljoner kronor i jämförelse med samma kostnader beräknade enligt nu gällande pensionsbestämmelser. År 1950 skulle ökningen hava stigit till 9·03 miljoner kronor.

Vid en dylik jämförelse bör emellertid en uppskattning göras även av *netto*-kostnadsökningen, sålunda den kostnadsökning, som uppstår sedan hänsyn tagits till pensionsfondernas och tjänstemännens bidrag till pensionsutgifternas bestridande. De sakkunniga vilja därvid göra de antagandena, att pensioneringen utsträcker att omfatta även extra ordinarie tjänstemän, att den nuvarande fonderingen av pensionsavgifter upphör från och med $\frac{1}{7}$ 1934 samt att avkastningen av de redan samlade pensionsfonderna — beräknad till konstant belopp — helt tages i anspråk för ifrågavarande ändamål. Jämförelsen skulle därvid erhålla följande utseende:

	$\frac{1}{7}$ 1935	$\frac{1}{7}$ 1950
	miljoner	kronor
Alt. 1		
Pensioner (bruttokostnad)	23·02	47·57
Avgår:		
avkastning från pensionsfonderna	6·23 ¹	6·23
pensionsavgifter	4·34 ²	4·34
Nettokostnad	10·57	10·57
	12·45	37·06
Alt. 3		
Pensioner (bruttokostnad)	23·47	56·60
Avgår:		
avkastning från pensionsfonderna	6·23	6·23
pensionsavdrag	5·67 ²	5·67
Nettokostnad	11·90	11·90
	11·57	44·70
Ökning (+) resp. minskning (—) i jämförelse med alt. 1	— 0·88	+ 7·70

Under den angivna förutsättningen, att fonderingen av tjänstemännens bidrag till pensionskostnaderna upphör och fondavkastningen helt tages i anspråk för löpande pensionsutgifters bestridande, skulle sålunda statens nettokostnad för pensioneringen vid tillämpning av de sakkunnigas förslag till en början minskas — beroende bl. a. på de i jämförelse med nuvarande pensionsavgifter höjda pensionsavdragen — för att år 1950 hava ökats med 7·70 miljoner kronor.

Till sist vilja de sakkunniga framhålla, hurusom — vare sig nuvarande pensioneringsgrunder förbli oförändrade eller de av de sakkunniga föreslagna pensionsbestämmelserna genomföras — möjlighet finnes att genom avbrytande av fondbildningen för pensioneringsändamål ernå en mycket betydande minskning i statens *omedelbara* utgifter för tjänstemännens pensionerande, så-

¹ Avkastningen beräknas utgöra 4,5 % av fondbehållningen $\frac{1}{7}$ 1934, som uppskattats till 138,5 miljoner kronor. (Jfr i övrigt tabellen å sid. 38—39).

² Jfr sid. 208

som framgår av följande sammanställning, avseende tidpunkten den 1 juli 1935. Beloppen äro angivna i miljoner kronor.

A. Med fondering enligt nuvarande grunder:

	Alt. 1.	Alt. 3.
Pensioner (bruttokostnad)	23·02	23·47
Avgår: bidrag från pensionsfonderna c:a	3·50	3·50
Nettokostnad	19·52	19·97

B. Med avbrytande av fonderingen:

	Alt. 1.	Alt. 3.
Pensioner (bruttokostnad)	23·02	23·47
Avgår: avkastning från pensionsfonderna	6·23	6·23
pensionsavgifter (pensionsavdrag)	4·84	5·67
Nettokostnad	10·57	11·90
	12·45	11·57

Omedelbar utgiftsminskning om fonderingen avbrytes:

	Alt. 1.	Alt. 3.
Pensionskostnad enligt A	19·52	19·97
" " B	12·45	11·57
Besparing	7·07	8·40

Ett avbrytande av fonderingen skulle alltså medföra en lättnad i statens omedelbara pensionsutgifter, vilken vid tidpunkten den 1 juli 1935 kan uppskattas till 7·07 miljoner kronor, om nuvarande pensioneringsgrunder bibehållas oförändrade, och till 8·40 miljoner kronor, om de sakkunnigas förslag genomföres. Givetvis komme denna besparing att år från år nedgå. Bland annat på grund av svårigheten att, utan tillgripande av alltför många hypoteser, göra en förutberäkning av de bidrag, som de olika pensionsfonderna framtiden kunna komma att lämna till pensionskostnadernas bestridande i händelse av fortsatt fondering, hava de sakkunniga dock funnit sig böra avstå från att söka närmare utreda de framtida ekonomiska konsekvenserna av fonderingens avbrytande, helst frågan härom, på sätt de sakkunniga i annat sammanhang föreslagit, skulle bliva föremål för särskild utredning.

De sakkunnigas hemställan.

Under återopande av vad förut i detta betänkande anförts hemställa 1930 års pensionssakkunniga, att Kungl. Maj:t måtte

dels föreslå riksdagen godkänna det bifogade förslaget till reglemente angående tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen, jämte tilläggsbestämmelser till reglementet;

dels utfärda kungörelse med föreskrifter angående civila tjänstepensionsreglementets ikraftträdande m. m.;

dels föranstalta om utredning angående behovet av och principerna för en fortsatt fondering av medel för pensioneringsändamål;

dels fastställa formulär till pensionsbrev i anslutning till det av de sakkunniga uppgjorda förslaget till dylikt formulär;

dels uppdraga åt statens pensionsanstalt att verkställa utredning angående erforderliga ändringar i anstaltens reglemente för att befattningshavare, som övergår från i civila tjänstepensionsreglementet avsedd tjänst till befattning med pensionsrätt i statens pensionsanstalt må beredas samma rätt att räkna tjänstår, som enligt sistnämnda reglemente skulle tillkomma befattningshavare vid övergång i motsatt riktning.

De sakkunniga vilja vidare föreslå,

att 2 § 4 mom. i 1928 års lönekommittés förslag till allmänt avlöningsreglemente kompletteras med en bestämmelse om skyldighet för tjänsteman att å sin lön vidkännas pensionsavdrag i enlighet med vad därom är särskilt stadgat, samt

att i samma avlöningsreglementes 9 § intages ett stadgande av följande lydelse:

»Är tjänsteman berättigad att uppbära livränta, pension eller understöd av statsmedel, beror på Kungl. Maj:ts prövning, om och i vad mån avdrag å lönen skall av sådan anledning äga rum.»

Slutligen torde böra tagas under övervägande, huruvida icke de i tilläggsbestämmelserna till allmänna avlöningsreglementet intagna föreskrifterna om skyldighet för vissa förordnade tjänstemän vid telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk att vid förordnandets upphörande återgå till förut innehavd ordinarie befattning vid vederbörande verk böra ändras i anslutning till det av de sakkunniga gjorda uttalandet i detta ämne.

Försäkringsteknisk utredning angående vissa frågor behandlade i 1930 års pensionssakkunnigas betänkande med förslag till civilt tjänstepensionsreglemente.

Av förste aktuarien fil. dr *Tim Jansson*.

1. Föreslagna bestämmelser angående pensionsbelopp m. m.

Det föreslagna civila tjänstepensionsreglementet reglerar pensionsförhållandena för tjänstemän i den civila statsförvaltningen¹ under förutsättning att lönerna bestämts efter 1928 års lönekommittés förslag. I fråga om pensioneringens omfattning, pensionsbelopp och pensionsåldrar föreslås i huvudsak följande bestämmelser.

Pensionsreglementet äger tillämpning å ordinarie och extra ordinarie tjänstemän samt tjänstemän å extra stat. — Tjänstemän å extra stat hava dock ej medtagits vid de i det följande meddelade beräkningarna, enär de inkomna uppgifterna angående dem varit bristfälliga. Denna uteslutning torde ej vara av någon praktisk betydelse, när det gäller att tillämpa beräkningsresultaten. Därjämte hava de fåtaliga ordinarie tjänstemän, som tillsatts genom förordnande, uteslutits vid beräkningarna. Vad nedan sägs har därför begränsats till att gälla endast ordinarie tjänstemän tillsatta genom fullmakt eller konstitutional samt extra ordinarie tjänstemän.

Pension utgår, då tjänsteman avgått från tjänsten vid uppnådd pensionsålder (*ålderspension*) eller då han dessförinnan enligt i reglementet givna bestämmelser måst avgå på grund av olycksfall i tjänsten (*invalidpension*) eller i övrigt på grund av sjukdom, vanförhet, lyte, nedsatt arbetsförmåga eller, inom tre år före pensionsåldern, överhuvud taget oförmåga att tillfredsställande sköta tjänsten (*sjukpension*); för icke-ordinarie tjänstemän äro stadgade vissa modifikationer härutinnan (bl. a. erfordras minst 5 tjänstår för erhållande av sjukpension).

¹ Med »den civila statsförvaltningen» (»civilförvaltningen») förstås i denna utredning de verk, å vilka nuvarande civila pensionslag äger tillämpning (»allmänna civilförvaltningen») samt postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk (»kommunikationsverken»). För vissa tjänster inom allmänna civilförvaltningen (t. ex. för häradsarkivare, lantmätare m. fl.) föreligger icke löne-regleringsförslag från 1928 års lönekommitté. Dessa tjänster hava emellertid i princip medtagits vid de av mina beräkningar, som avse absoluta kostnadsiffror (t. ex. under 10. Statens framtida årskostnader för pensioner). De fem pensionsfonder som svara mot allmänna civilförvaltningen, postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk äro civila pensionsfonden, postverkets pensionsfond, telegrafverkets pensionsfond, statens järnvägars pensionsfond och statens vattenfallsverks pensionsfond. — Med den här tillämpade terminologien kommer t. ex. domänverket att föras under allmänna civilförvaltningen.

I fråga om ordinarie tjänstemän är pensionsåldern normalt

för lönegraderna 1—12 63 år

» » 13—20 65 »

» » 21—38 67 »

» justitieråd, regeringsråd och landshövdingar 67 år.

För åtskilliga befattningar äro emellertid bestämda särskilda pensionsåldrar avvikande från de normala. — Pensionsåldern är icke beroende av befattningshavares kön.

För icke-ordinarie befattning gäller samma pensionsålder som för motsvarande ordinarie tjänst.

Pensionsunderlagen äro lika för män och kvinnor. De angivas för olika lönegrader å sid. 149 och 155 i betänkandet.¹

Hel ålderspension, lika med pensionsunderlaget, utgår under förutsättning av minst 30 tjänstår; är antalet tjänstår mindre än 30, avkortas ålderspensionen proportionellt till det mindre belopp, som svarar mot antalet tjänstår. Invalidpension är i regel lika med pensionsunderlaget. Sjukpension är för ordinarie tjänsteman i princip minst 75 % av pensionsunderlaget och för icke-ordinarie tjänsteman i princip minst 50 % av pensionsunderlaget. Har tjänsteman innehaft den befattning, från vilken avgång sker, kortare tid än 3 år, tillämpas ett modifierat, efter medeltalsberäkning bestämt pensionsunderlag.

Tjänsteman, som innehar minst 30 tjänstår, må, där det befinnes icke vara stridande mot statens intressen, vid frivillig avgång ur statens tjänst tidigast tre år före uppnåendet av pensionsåldern medgivas rätt att komma i åtnjutande av *förtidspension*. Förtidspensionen är från och med pensionsålderns uppnående lika med hel ålderspension men dessförinnan reducerad, dock högst med $\frac{1}{10}$.

Om tjänsteman vid tillträdet av ordinarie befattning senast 20 år före pensionsåldern nått sådan levnadsålder, att han vid pensionsåldern kommer att räkna mindre än 30 tjänstår, är han berättigad att genom *extra pensionsavdrag*² å lönen bereda sig viss *utfyllnad av antalet tjänstår* att räknas honom tillgodo för ålderspension.

Därest tjänsteman avgår ur statens tjänst utan rätt till tjänstepension enligt reglementet, är han försäkrad till erhållande av *uppskjuten livränta* till ett belopp lika med hans vid avgången intjänta pension eller viss del därav.

2. Grundlinjer i fråga om pensionsavdragens beräkning.

Enligt de sakkunnigas förslag skall tjänsteman, i likhet med vad nu gäller, delvis själv bestrida kostnaden för sin egenpension, nämligen därigenom, att han får vidkännas viss pensionsavgift, av de sakkunniga benämnd *pensionsavdrag*. Pensionsavdraget skall upphöra, när det löpt under 30 år och i varje fall, fränsett ett fåtal vid beräkningarna undantagna tjänster, vid befattningshavares avgång från tjänsten. Enligt av de sakkunniga givna direktiv skola

¹ Pensionsunderlagen äro beräknade som $\frac{2}{3}$ av högsta III-ortslön enligt den av 1928 års lönekommitté föreslagna allmänna löneplanen med avrundning till närmaste tolvtal kronor. De vid mina beräkningar tillämpade underlagen hava däremot ej på nämnda sätt avrundats; de kunna avvika från de i betänkandet angivna med 4 kronor i ena eller andra riktningen.

² Beträffande de *ordinarie pensionsavdragen*, se nedan under 2.

pensionsavdragen beräknas så, att de täcka en tredjedel av pensionskostnaden.

Enär staten skall ansvara för att de reglementsenliga pensionerna till fullo utgå, oberoende av i vad mån dessa enligt en eller annan beräkningsgrund täckas genom pensionsavdragen, äro pensionsavdragen icke nödvändiga för pensioneringens säkerställande.

I fråga om grundlinjerna för de *extra pensionsavdragens* beräkning får jag hänvisa till vad nedan under 9. sägs.

3. Material för beräkningarna.

För beräkningarna hava de sakkunniga införskaffat vissa uppgifter beträffande befattningshavare i tjänst $\frac{1}{7}$ 1930 ävensom angående vid nämnda tidpunkt utgående pensioner.

Uppgifterna angående befattningshavare i tjänst hava i huvudsak avlämnats å tryckta blanketter, avseende för reglerade verk såväl ordinarie som extra ordinarie tjänstemän samt befattningshavare å extra stat, för oreglerade verk endast ordinarie tjänstemän. Beträffande de oreglerade verkens extra ordinarie tjänstemän hava vissa i annan ordning erhållna, delvis hypotetiska siffror kommit till användning. Uppgifter hava erhållits från samtliga verk, med några undantag, vilka tillsammans representera endast ett fåtal tjänstemän. Två olika huvudtyper av formulär hava ifyllts av varje uppgiftslämnande verk, i båda fallen med särskilda blanketter för var och en av följande sex kategorier, i den mån de berörts av uppgifterna: manliga ordinarie tjänstemän, kvinnliga ordinarie tjänstemän, manliga tjänstemän å extra stat, kvinnliga tjänstemän å extra stat, manliga extra ordinarie tjänstemän, kvinnliga extra ordinarie tjänstemän.

Å den ena huvudtypen av formulär anges för varje slag av befattning antal tjänstemän med fördelning efter födelseår.

Å den andra huvudtypen av formulär redovisas de utnämningar inom det uppgiftslämnande verket, vilka skett åren 1910—1929 och avsett sådan befattningshavare, som var i tjänst $\frac{1}{7}$ 1930; såväl utnämning till hans dåvarande tjänst som utnämningar till hans tidigare innehavda tjänster hos verket ha medtagits, i den mån de falla inom tjuguårsperioden; uppgiften har lämnats för varje slag av erhållna befattningar för sig och innehåller för vart och ett av de nämnda kalenderåren antal utnämningar samt medelutnämningssålder. Det må nämnas, att, enär transporter från annat verk behandlats lika med utnämningar, de funna medelutnämningssåldrarna äro något för höga, om de skola avse *första* utnämning till tjänst inom en bestämd grad; den härigenom uppkomna höjningen av medelåldrarna kan emellertid möjligen uppvägas därigenom, att arten av det använda underlaget för medeltalsberäkningen är sådan, att något för stor vikt gives åt låga utnämningssåldrar.

Uppgifterna angående $\frac{1}{7}$ 1930 utgående pensioner hava erhållits från de pensionsutbetalande verken. De avse uteslutande pensioner, utgående på grund av lag eller allmän författning till f. d. tjänstemän. För varje pensionstagare

har angivits: kön, födelseår, tjänsteställning vid avgång ur statstjänst samt i förekommande fall lönegrad vid avskedet, storleken av pensionen samt av förekommande pensionstillägg och pensionsförhöjningar ävensom av dyrtidstillägg, upptaget till 16 % av underlaget för dyrtidstilläggsberäkningen. För pensionärer med oreglerade pensioner har angivits den lönegrad enligt den nya lönegradsindelningen, till vilken vederbörande med hänsyn till arten och omfattningen av den tjänst han bestritt närmast är att hänföra. Slutligen hava även erhållits vissa uppgifter ägnade att belysa invaliditetsrisken för ordinarie tjänstemän under åren 1920—1929; se härom nedan under 4.

4. Invaliditetsundersökning.

Från de pensionsutbetalande verken, med undantag av generaltullstyrelsen, hava de sakkunniga för vart och ett av åren 1920—1929 erhållit uppgift — med fördelning efter avgångsålder — å antalet ordinarie tjänstemän, vilka erhållit sjuk- eller invalidpension. Dessa uppgifter omfatta 1 006 beviljade sjuk- och invalidpensioner, fördelade sålunda på de olika verken eller pensionsfonderna:

	Män	Kvinnor
Allmänna civilförvaltningen (exkl. tullverket)	64	16
Postverket	193	35
Telegrafverket	19	76
Statens järnvägar	576	23
Statens vattenfallsverk	4	—
	856	150

Invaliditetsrisken definieras som kvoten mellan antalet inträffade invaliditetsfall (sjuk- och invalidpensionsfall) och antalet aktiva under årsrisk. För en beräkning av invaliditetsrisken erfordras således kännedom angående tjänstemannabeståndet under loppet av den undersökta perioden. Beståndsuppgifter förefunnos emellertid endast (jfr ovan under 3.) beträffande befattningshavare i tjänst $\frac{1}{7}$ 1930 och pensionerade befattningshavare förefintliga $\frac{1}{7}$ 1930. För tiden före $\frac{1}{7}$ 1930 har jag konstruerat vissa hypotetiska beståndssiffror för befattningshavare i tjänst under antagandet att avgång från tjänsten endast skett vid pensionsåldern eller på grund av dödsfall eller invaliditet dessförinnan samt att inträde i ordinarie tjänst skett vid 30 års ålder. Dödligheten har antagits följa pensionsförsäkringskommitténs dödlighetstabell för män. Genom att den frivilliga avgången måst negligeras vid rekonstruktionen av det tidigare beståndet, leder den gjorda hypotesen sannolikt till ett något för lågt antal observationsår och alltså till något för höga invaliditetsrisker — i samma riktning ehuru i mindre grad torde verka det förhållandet, att den valda dödlighetstabellen troligen ger en för låg dödlighet för den undersökta perioden. Den förstnämnda felkällan har troligtvis ingen större betydelse för åldrar över 40 år. För lägre åldrar torde den egentligen ha betydelse i fråga om kvinnorna. En överslagsberäkning på grundval av material från telegrafverket leder till den slutsatsen angående erforderlig korrektion, att de funna invaliditetsrisker-

na för kvinnor före 40 års ålder egentligen i genomsnitt torde böra minskas med ungefär 10 %.

För kvinnliga tjänstemän hos statens järnvägar samt manliga och kvinnliga tjänstemän hos statens vattenfallsverk har ingen beräkning skett, enär beståndet är jämförelsevis litet. Härigenom uteslutas 27 invaliditetsfall från undersökningen. Vidare uteslutas för samtliga tjänstemän åldrarna under 30 år på grund av den stora osäkerheten i beståndssiffrorna för dessa åldrar, varigenom ytterligare 6 invaliditetsfall bortfalla.

Beräkningsresultaten meddelas i tab. 1.

Siffrorna för allmänna civilförvaltningen hava icke sammanräknats med siffrorna för kommunikationsverken på grund därav, att bestämmelserna angående skyldighet att avgå från tjänsten äro väsentligt strängare enligt kommunikationsverkens pensionslag än enligt civila pensionslagen; så t. ex. är på grund av sjukdom varaktigt arbetsoförmögen tjänsteman enligt sistnämnda lag skyldig att avgå från tjänsten med sjukpension endast under förutsättning att han haft fem års oavbruten tjänstledighet till följd av sjukdomen, medan enligt kommunikationsverkens pensionslag skyldighet att avgå från tjänsten vid varaktig arbetsoförmåga på grund av sjukdom är stadgad utan något villkor angående fem års sjukledighet. Invaliditetsriskerna för under civila pensionslagen lydande verk å ena sidan och kommunikationsverken å andra sidan äro alltså grundade på olika invaliditetsbegrepp. Till jämförelse med de funna invaliditetsriskerna angivas i tabellen de av pensionsförsäkringskommittén beräknade invaliditetsriskerna för män resp. kvinnor, varvid för åldersintervallerna 30—34 år, 35—39 år etc. meddelats de av nämnda kommitté funna talen för åldrarna 32 år, 37 år etc.

Följande förhållanden må särskilt framhållas:

- 1) Kvinnas invaliditetsrisk är på det hela taget större än jämnårig mans.
- 2) Invaliditetsriskerna för statstjänstemän, framför allt de manliga, understiga, åtminstone fränsett åldrar nära pensionsåldern, de av pensionsförsäkringskommittén beräknade; härtill torde i varje fall hava medverkat den omständigheten, att ordinarie statstjänstemän, i synnerhet de manliga, hava ett ekonomiskt intresse av att icke bliva sjuk- eller invalidpensionerade (jfr nedan), medan omvända förhållandet åtminstone i viss utsträckning torde råda ifråga om den av pensionsförsäkringskommittén undersökta befolkningsgruppen.
- 3) Invaliditetsriskerna för tjänstemän i verk, å vilka civila pensionslagen äger tillämpning, äro obetydliga och avsevärt lägre än för övriga tjänstemän; skillnaden torde, såsom redan antytts, bland annat bero därpå, att olika invaliditetsbegrepp tillämpats.

Statens sammanlagda löne- och pensionskostnader för en arbetsoförmögen tjänsteman bliva större vid tillämpning av civila pensionslagens regler än vid tillämpning av kommunikationsverkens och de sakkunnigas strängare regler, enär sjukavlöningen är större än sjukpensionen. Tager man vid beräkningen av pensionsavgifterna hänsyn till den mot det tillämpade invaliditetsbegreppet svarande invaliditetsrisken, bli de pensionsavgifter, som åläggas tjänstemannen, högre, ju strängare bestämmelser om avgångsskyldighet man utgått

Tab. 1. Invaliditetsundersökning, avseende tioårsperioden 1920—1929.

Ordinarie manliga tjänstemän.

Å l d e r	Allmänna civilförvaltningen (exkl. tullverket)			Postverket			Telegrafverket			Statens järnvägar			Post- och telegrafverken samt statens järnvägar			Pensionsförsäkringskommitténs invaliditetsrisker för män
	O		i	O		i	O		i	O		i	O		i	
	O	I	i	O	I	i	O	I	i	O	I	i	O	I	i	
30—34 år	12 645	0	0·0000	6 041	6	0·0010	2 550	2	0·0008	39 539	22	0·0006	48 130	30	0·0006	0·0030
35—39 »	17 750	3	0·0002	7 818	17	0·0022	3 036	0	0·0000	40 387	45	0·0011	51 241	62	0·0012	0·0037
40—44 »	17 282	8	0·0005	9 273	16	0·0017	3 095	2	0·0006	37 704	52	0·0014	50 072	70	0·0014	0·0047
45—49 »	13 678	10	0·0007	7 401	23	0·0032	2 426	2	0·0008	31 840	54	0·0017	41 667	79	0·0019	0·0061
50—54 »	10 846	15	0·0014	4 223	30	0·0071	1 704	3	0·0018	20 602	67	0·0032	26 529	100	0·0038	0·0083
55—59 »	9 164	9	0·0010	2 588	31	0·0130	1 005	6	0·0060	12 289	159	0·0129	15 882	196	0·0123	0·0132
60—64 »	6 871	15	0·0022	2 148	64	0·0298	366	3	0·0082	6 313	172	0·0272	8 827	239	0·0271	0·0248
65—69 »	1 207	4	0·0033	500	5	0·0100	48	0	0·0000	320	2	0·0062	868	7	0·0081	0·0690
	89 443	64		39 992	192		14 230	18		188 994	573		243 216	733		

Ordinarie kvinnliga tjänstemän.

Å l d e r	Allmänna civilförvaltningen (exkl. tullverket)			Postverket			Telegrafverket			Post- och telegrafverken			Pensionsförsäkringskommitténs invaliditetsrisker för kvinnor		
	O		i	O		i	O		i	O		i	O		i
	O	I	i	O	I	i	O	I	i	O	I	i	O	I	i
30—34 år	5 422	0	0·0000	923	0	0·0000	7 773	9	0·0011	8 696	9	0·0010	0·0030		
35—39 »	4 099	7	0·0017	938	0	0·0000	6 532	10	0·0015	7 470	10	0·0013	0·0038		
40—44 »	2 700	3	0·0011	1 074	10	0·0093	4 260	22	0·0052	5 334	32	0·0060	0·0051		
45—49 »	1 781	4	0·0022	866	5	0·0058	2 392	13	0·0054	3 258	18	0·0055	0·0072		
50—54 »	1 271	0	0·0000	535	7	0·0131	1 467	12	0·0082	2 002	19	0·0095	0·0109		
55—59 »	597	2	0·0034	463	11	0·0238	716	6	0·0084	1 179	17	0·0144	0·0174		
60—64 »	105	0	0·0000	364	2	0·0055	152	3	0·0197	516	5	0·0097	0·0845		
	15 975	16		5 163	35		23 292	75		28 455	110				

O = antalet aktiva under årsrisk.

I = antalet beviljade sjuk- och invalidpensioner.

i = invaliditetsrisken ($= \frac{I}{O}$)

från, ehuru statens totala utgift för lön och pension samtidigt blir mindre. En beräkningsmetod, som leder till dylika konsekvenser, synes icke rimligen kunna ifrågasättas. Det synes i stället skäligt, att beräkningen av pensionsavgifterna verkställas utan hänsyn till invaliditetsrisken, en ståndpunkt, som även intagits av tidigare kommittéer och som godkänts av de sakkunniga. Vid de i det följande gjorda beräkningarna har ej heller hänsyn tagits till pensioner utgående före pensionsåldern vid förtidspensionering.

5. Antaganden angående räntefot och dödlighet.

Såsom ovan under 4. angivits, hava de försäkringstekniska avgiftsberäkningarna ansetts böra verkställas utan hänsyn till invaliditet. Nedan diskuteras frågan angående den räntefot och den dödlighet, som böra läggas till grund.

I fråga om den räntefot och de dödlighetsmått, vilka av livförsäkringsbolag skola underställas Konungen för stadfästelse, stadgas i 213 § lagen om försäkringsrörelse följande:

»Räntefoten må icke väljas högre än som, med hänsyn till kända förhållanden, kan anses för framtiden betryggande. Dödlighetsmättet må, i fråga om försäkringar för dödsfall, icke väljas lägre och, i fråga om försäkringar för livsfall, icke högre än som på grund av tillgänglig erfarenhet beträffande den ifrågavarande arten av försäkringsrörelse kan anses betryggande.»

Med andra ord: de olika beräkningsfaktorerna skola vara valda så, att de var för sig under normala år och även i genomsnitt räknat för en längre sammanhängande tidsperiod kunna väntas ge en vinst åt försäkringsrörelsen.

De betryggande *dödlighetsantagandena* för den försäkringsart, varom här är fråga, ålderspensionsförsäkring eller — med en teknisk benämning — försäkring av uppskjutna livräntor, skola väljas under beaktande av att denna är hänförlig till försäkring för livsfall. För dylik försäkring anses de av försäkringsbolagen för närvarande tillämpade dödlighetstabellerna ej längre betryggande, och de torde antagligen inom en snar framtid komma att ersättas med den nya tabellen R 32, vilken meddelats i en utredning angående dödlighetsantaganden för livränteförsäkring, verkställd av inom handelsdepartementet tillkallade sakkunniga (Statens offentliga utredningar 1932: 4). Jag tillåter mig att citera följande uttalande av de nämnda sakkunniga (sid. 68 och 70 i betänkandet):

»Såsom i inledningen framhållits har föreliggande utredning avsett åstadkommandet av betryggande dödlighetsantaganden i fråga om försäkring av uppskjutna och genast börjande livräntor, försäkring av livräntor, utgående på grund av olycksfall, samt försäkring av överlevelseräntor i den mån förmanstagaren vidkommer.

Med avseende på användandet av den framlagda tabellen för ovan nämnda ändamål vilja de sakkunniga framhålla, att undersökningen närmast baserats på den allmänna befolkningsdödligheten och dess utveckling och sålunda i

första hand motsvarar de krav, som vid kollektiv försäkring böra ställas på betryggande dödlighetsantaganden. — — — — —»

Dödligheten skall vid nu förevarande beräkningar avse en kollektiv försäkring. Vad beträffar vissa av de tjänstemannagrupper, om vilkas pensionering här är fråga, har jag haft tillgång till uppgifter, som belysa dessas dödlighet i förhållande till befolkningsdödligheten under en och samma tidsperiod. Då jämförelsen i stor utsträckning avser redan för åtskilliga år sedan förflutna tidsperioder, har jag icke ansett den vara av sådant intresse, att jag funnit mig böra bifoga den här; jag vill endast nämna, att jämförelsen synes bestyrka, att dödligheten inom olika tjänstemannagrupper varierar avsevärt i förhållande till befolkningsdödligheten. Siffrorna giva emellertid icke anledning att antaga, att tjänstemännens dödlighet i *genomsnitt* väsentligen avviker från befolkningsdödligheten. Då tabellen R 32 torde få anses innebära en förutberäkning av befolkningsdödligheten verkställd i för livsfallsförsäkring såvitt möjligt betryggande riktning, synes denna tabell böra antagas vara betryggande även i fråga om tjänstemannadödligheten vid förevarande beräkningar.

Den betryggande *räntefoten* vid beräkningar i fråga om ålderspensioner till statstjänstemän torde böra vara densamma som i fråga om livbolagens försäkring av uppskjutna livräntor, givetvis under förutsättning att inga sådana bestämmelser eller restriktioner i fråga om de statliga pensionsfondernas placering gälla, att dessa fonders förräntning väsentligen avviker från förräntningen av en med iakttagande av vederbörlig försiktighet placerad livräntefond i ett livförsäkringsbolag. I vad mån den av bolagen nu tillämpade räntefoten 4 % får anses vara betryggande, är ett spörsmål, som, med hänsyn till den i det följande intagna ståndpunkten, torde kunna förbigås.

Tabellen R 32 och en viss räntefot, sannolikt högst 4 %, torde enligt det nyss sagda få anses vara *betryggande grunder*, alltså sådana, som, såvitt förutses kan, ge vinst. Då betryggande beräkningsgrunder ej äro nödvändiga för att statens pensionsförbindelser skola kunna fullgöras, synes man emellertid ha anledning att som ett annat möjligt alternativ i fråga om statens tjänstemannapensionering uppställa *självkostnadsgrunder*. På dylika grunder skulle ställas det kravet, att de för den beräkningsfaktor, varom fråga är, kunna väntas i *genomsnitt* giva varken vinst eller förlust. *Självkostnadsgrunder* skulle innebära en räntefot högre än den »betryggande» räntefoten och en dödlighet högre än den i tabellen R 32 angivna.¹

Vill man tillämpa *självkostnadsgrunder*, må emellertid beträffande räntefoten särskilt framhållas, att svårigheten att göra tillräckligt säkra prognoser angående dess utveckling i framtiden synes vara så stor, att den valda räntefoten alltid måste få en mer eller mindre nominell karaktär. Det kan rent av ifrågasättas, om det icke är principiellt riktigast att helt enkelt fastslå en viss räntefot, vilken ingår i direktiven för beräkningarna jämförd med täckningskvoten $\frac{1}{3}$. Skola pensionsavgifterna fonderas, och fastslås det i den för-

¹ Betryggande grunder eller självkostnadsgrunder, som nu fastställas, torde böra upptagas till förnyad prövning åtminstone efter förloppet av ett eller annat decennium.

fattning, som reglerar fondbildningen, att fonderna skola förräntas efter en viss räntefot, borde ränteantagandet för beräkningarna härmed i huvudsak vara avgjort.

Man synes vid valet av räntefot tillsvidare kunna utgå från det förhållandet, att räntefoten vid den av riksgäldskontoret verkställda upplåningen hos olika statliga pensionsfonder för närvarande skall regleras med hänsyn tagen till den effektiva medelräntefoten för under de senaste fem åren upptagna fasta statslån och att i enlighet härmed för budgetåret 1931/1932 fastställts en räntefot för dylik upplåning av 4·5 à 4·6 %. De sakkunniga hava i anslutning härtill såsom lämplig räntefot angivit 4·5 %, vilken räntefot jag därför tillämpat vid beräkningarna.¹ — Det har givetvis icke förbisetts, att å penningmarknaden för närvarande (september 1932) gällande effektiva ränta för statslån är lägre än 4·5 %.

Tab. 2. Jämförelse mellan mäns och kvinnors försäkringsavgifter vid tillämpning av tabellen R 32.

Tabellen avser en pension av 100 kronor, en pensionsålder av 63 år och avgiftsbetalning i 30 år, dock icke längre än till pensionsåldern. Dödlighet enligt tabellen R 32 för män resp. kvinnor samt en räntefot av 4·5 % läggas till grund.

Avgiftsbetalningen börjar vid åldern	Försäkringsavgift för		Avgiften för kvinna överstiger avgiften för man med nedan- stående antal procent
	man kr.	kvinna kr.	
20 år	7·63	7·98	4·6
25 „	9·69	10·13	4·5
30 „	12·36	12·92	4·5
35 „	16·33	17·04	4·3
40 „	23·10	24·08	4·2
45 „	34·24	35·65	4·1
50 „	54·99	57·15	3·9
55 „	103·73	107·56	3·7
60 „	321·91	332·80	3·4

I fråga om dödligheten har jag på grund av ett uttalande av chefen för handelsdepartementet, återgivet å sid. 8 i ovannämnda betänkande, ansett mig böra välja tabellen R 32, ehuru dess användning torde få anses innebära en säkerhetsmarginal. Dock har jag tillämpat dödlighetsantagandena för män även i fråga om kvinnor, vilket innebär, att jag för de kvinnliga befattningshavarna, vilka utgöra 17 % av hela antalet tjänstemän, räknat med något högre dödlighet än enligt tabellen R 32 för kvinnor. Denna avvikelse från sistnämnda tabell torde emellertid ej hava större betydelse för beräkningarna. Man

¹ Därest fondering av pensionsavdragen skall ske, torde sådana pensionsfonds tillgångar, vilka ingå som förlagsmedel för vederbörande verk, från och med pensionsreglementets ikraftträdande böra förräntas efter 4·5 %, vilket skulle innebära en höjning av den för närvarande gällande räntefoten för dylika placeringar med 0·5 %.

kan i detta sammanhang, om man så vill, taga hänsyn därtill, att de ordinarie kvinnliga befattningshavarnas familjepensionsavgifter endast till en obetydlig del åtgå för bestridande av familjepensioner och i övrigt kunna disponeras för andra ändamål. Man behöver endast utnyttja en mindre del av nämnda disponibla belopp för att kompensera skillnaden mellan männens och kvinnornas dödlighet, för den händelse denna skillnad, såsom i tabellen R 32, reducerar sig till att motsvara en åldersskillnad av 1 år. Till belysande härav angivas i tab. 2 för pensionsåldern 63 år de försäkringsavgifter, som vid olika åldrar erhållas, om man räknar med tabellen R 32 för män resp. tabellen R 32 för kvinnor.

Vid högst 30-årig avgiftsbetalningstid och pensionsåldern 63 år överstiger alltså kvinnas försäkringsavgift jämnårig mans med mellan 3 och 5 %. Man finner mera allmänt för här förekommande avgiftsbetalningstider, att kvinnas försäkringsavgift överstiger jämnårig mans med högst 6 % för pensionsåldern 67 år, högst 5 % för pensionsåldern 63 år och högst 3 % för pensionsåldern 55 år.

Att kvinnornas frivilliga avgång från tjänsten före pensionsåldern torde ha betydligt större omfattning än männens, synes icke i detta sammanhang böra tillmätas någon betydelse, enär enligt de sakkunnigas förslag, såsom redan omförmäts, även de frivilligt avgångna hava viss pensionsrätt. — I förbigående må nämnas, att, efter tillgänglig erfarenhet att döma, de olika grupperna av manliga tjänstemän sinsemellan visa större skiljaktigheter i fråga om dödligheten än män och kvinnor sinsemellan enligt tabellen R 32, vilket givetvis icke hindrar, att de kvinnliga tjänstemännens dödlighet i *genomsnitt* kan vara lägre än de manliga tjänstemännens.

Det torde böra framhållas, att tabellen R 32 innebär en mycket avsevärd sänkning av dödligheten i förhållande till tidigare beräkningsgrunder. De här valda beräkningsgrunderna, tabellen R 32 för män och 4.5 % räntefot (»R 32 M 4.5 %»), vilka torde kunna karakteriseras som *betryggande grunder* i fråga om *dödligheten*, och åtminstone i princip som *självkostnadsgrunder* i fråga om *räntefoten*, leda sålunda trots den relativt höga räntefoten i allmänhet till högre avgifter än de av kommunikationsverkens lönekommitté i huvudsak tillämpade grunderna, nämligen allmänna dödlighetstabellen för män i Sverige 1901—1910 och 4 % räntefot (»St.C. M 1901—10 4 %»), vilket i fråga om rekryteringsgrader framgår av den i tab. 3 meddelade jämförelsen. Skulle tabellen R 32 för män och 4 % räntefot (»R 32 M 4 %») nu ha valts som beräkningsgrunder, hade detta, såsom framgår av tab. 3, medfört en synnerligen kraftig avgiftsförhöjning under i övrigt oförändrade förutsättningar.

Det bör understrykas, att beräkningsgrunderna icke valts med hänsyn till något visst fonderingssystem. Även vid tillämpning av beräkningsgrunder, som sedermera under en viss tidsperiod i och för sig visa sig vara betryggande, kan en fonderingsplan leda till mindre täckning än den avsedda, om pensionerna efter planens fastställande höjas genom en lönereglering utan att retroaktivavgifter uttagas.

Tab. 3. Jämförelse mellan försäkringsavgifter

Försäkringsavgift i kronor för 100 kronors pension (avgiftsbetalning i 30 år, dock icke längre
gives med

Avgiftsbetalningen börjar vid åldern	Pensionsålder 67 år			Pensionsålder 65 år		
	R 32 M 4·5 %	St. C. M 1901-10 4%	R 32 M 4 %	R 32 M 4·5 %	St. C. M 1901-10 4%	R 32 M 4 %
20 år	5·09	4·88	6·24	6·27	6·08	7·63
25 »	6·47	6·16	7·74	7·97	7·67	9·47
30 »	8·25	7·80	9·64	10·17	9·71	11·80
35 »	10·60	9·96	12·09	13·06	12·40	14·80
40 »	14·32	13·42	16·03	18·26	17·28	20·34
45 »	20·53	19·60	22·60	26·56	25·10	29·13
50 »	31·04	29·05	33·65	41·23	38·96	44·52
55 »	51·51	48·29	55·00	72·10	68·25	76·74
60 »	103·85	97·71	109·35	168·68	160·15	177·09
65 »	430·42	407·14	447·33			

6. Försäkringsteknisk avgiftsberäkning till vägledning vid fastställandet av pensionsavdrag.

Enligt de av de sakkunniga fastställda grundlinjerna skola pensionsavgifterna (pensionsavdragen) bestämmas så, att de täcka $\frac{1}{3}$ av pensionskostnaden. Pensionsavdrag skall vidare, oberoende av inträffade befordringar, upphöra, när det löpt under 30 år, och i varje fall, fränsett ett fåtal vid beräkningarna uteslutna tjänster, vid befattningshavares avgång från tjänsten; det har vid mina beräkningar antagits, att avbrott i avgiftsbetalningen icke äger rum samt att avgång sker senast vid pensionsåldern. Med dessa givna utgångspunkter äro, även sedan antagandena angående räntefot, dödlighet och invaliditet fixerats, ett obegränsat antal lösningar möjliga. Enär avgifterna äro obligatoriska, förblir antalet lösningar obegränsat, även om man, såsom i det följande sker, inskränker sig till att betrakta sådana lösningar, enligt vilka pensionsavgiften — fränsett avgiftsbetalningstidens maximering till 30 år — är oförändrad, så länge tjänstemannen kvarstår i en och samma grad.

Beräkningen kan antingen ske *individuell* (i princip en enda lösning) eller *genomsnittligt* (obegränsat antal lösningar).

Vid *individuell* beräkning graderas avgiften med hänsyn till inträdes- och befordringsålder samt pensionsålder på samma sätt, som sker vid försäkring i en pensionsanstalt. Avgiften för den första med pensionsrätt förenade tjänsten beräknas som den försäkringspremie, vilken erlagd under 30 år motsvarar en uppskjuten livränta från pensionsåldern, lydande å ett belopp lika med $\frac{1}{3}$ av ålderspensionen. Ändras sedermera pensionsunderlaget eller pensionsåldern på grund av befordran, ändras avgiften enligt försäkringstekniska grunder.

Avgiften i första med pensionsrätt förenade tjänst kan för vissa åldrar be-

uträknade enligt olika beräkningsgrunder.

än till pensionsåldern). Avgift enligt de av de sakkunniga fastställda beräkningsgrunderna anfetstil.

Pensionsålder 63 år			Pensionsålder 60 år			Pensionsålder 55 år		
R 32 M 4·5 %	St. C. M 1901-10 4%	R 32 M 4 %	R 32 M 4·5 %	St. C. M 1901-10 4%	R 32 M 4 %	R 32 M 4·5 %	St. C. M 1901-10 4%	R 32 M 4 %
7·63	7·46	9·21	10·00	9·88	11·94	14·98	15·00	17·58
9·69	9·41	11·43	12·70	12·46	14·82	19·03	18·91	21·81
12·36	11·91	14·24	16·20	15·78	18·46	26·42	26·08	29·77
16·33	15·65	18·42	22·55	21·84	25·27	38·07	37·37	42·23
23·10	22·05	25·62	32·61	31·47	35·96	58·35	57·05	63·76
34·24	32·63	37·40	50·22	48·35	54·54	100·38	97·88	108·12
54·99	52·39	59·16	86·92	83·63	93·05	229·84	223·81	244·24
103·73	98·96	110·05	200·59	193·20	211·88			
321·91	307·90	337·04						

räknas enligt tab. 3; de i tabellen med fetstil upptagna beloppen angiva avgiften för 100 kronors avgiftspension.¹ Exempelvis blir avgiften för nyinträdande e. o. stationskarl (e. o. 5:e lönegraden, pensionsunderlag 2 160

kronor, pensionsålder 63 år) $9·69 \times \frac{2\,160}{300} = 69·77$ kronor, om inträdesåldern

är 25 år, och $12·36 \times \frac{2\,160}{300} = 88·99$ kronor, om inträdesåldern är 30 år. Av

tab. 3 framgår, att en förskjutning av pensionsåldern eller inträdesåldern med några år avsevärt förändrar avgiftsbeloppet. Följande exempel torde giva en föreställning om storhetsordningen av den ändring i avgiftsbeloppet, som sker, om inträdes- eller pensionsålder ändras med 1 år.

Ex. 1. Utgångspunkt är pensionsåldern 67 år och inträdesåldern 30 år. Avgiften, som under nämnda förutsättning är 8·25 % av avgiftspensionsbeloppet, ökas, om inträdesåldern ändras till 31 år, till 8·67 % av avgiftspensionsbeloppet och höjes alltså med 5·1 % av sitt ursprungliga belopp. Om inträdesåldern förblir oförändrad 30 år men pensionsåldern i stället sänkes till 66 år, ändras avgiften till 9·18 % av avgiftspensionsbeloppet och ökas alltså med 11·3 % av sitt ursprungliga belopp.

Ex. 2. Utgångspunkt är pensionsåldern 60 år och inträdesåldern 25 år. Avgiften, som under nämnda förutsättning är 12·70 % av avgiftspensionsbeloppet, ökas, om inträdesåldern ändras till 26 år, till 13·33 % av avgiftspensionsbeloppet och höjes alltså med 5·0 % av sitt ursprungliga belopp. Om inträdesåldern förblir oförändrad 25 år men pensionsåldern i stället höjes till 61 år, ändras avgiften till 11·64 % av avgiftspensionsbeloppet, och minskas alltså med 8·3 % av sitt ursprungliga belopp.

De i tab. 3 angivna siffrorna kunna icke användas för beräkning av avgifts-

¹ Med avgiftspension förstås här $\frac{1}{3}$ av hela pensionen.

förhöjning vid befordran. Höjes icke pensionsåldern vid en befordran, kan avgiftsförhöjningen bli mycket betydande, om endast ett fåtal år äro kvar av den 30-åriga avgiftsbetalningstiden. Det må framhållas, att täckning för $\frac{1}{3}$ av pensionskostnaden över huvud taget icke kan erhållas vid individuell beräkning för det fall, att befordran till tjänst med högre pensionsunderlag sker senare än 30 år, sedan pensionsavdragen börjat löpa.

Vid *genomsnittlig* beräkning äro åtskilliga alternativ tänkbara. Jag begränsar mig till det av de sakkunniga fastställda alternativet, att pensionsavgiften skall beräknas endast med hänsyn till lönegraden, alltså oberoende av individuell pensionsålder och individuella inträdes- och befodringsåldrar. Det torde ligga närmast till hands att utgå från att de genomsnittliga avgifterna skola vara beräknade som medeltalet av de individuellt beräknade avgifterna för de olika tjänstemännen i en och samma grad. En dylik anslutning till den individuella beräkningsmetoden skulle i princip medföra, att en tjänsteman icke betalar för någon eventuell framtida befordran; befordran får påverka endast sådana pensionsavgifter, som erläggas, sedan befordran skett. I praktiken låter övergången från individuell beräkning till genomsnittlig beräkning sig emellertid icke genomföras på annat sätt, än att man lägger till grund samma inträdes-, befodrings- och pensionsåldrar för de olika innehavarna av samma slag av befattning, nämligen de genomsnittliga åldrarna, och tillämpar den individuella beräkningsmetoden på dessa åldrar. Enligt av de sakkunniga givna direktiv skola de genomsnittliga inträdes- och befodringsåldrarna väljas enligt erfarenheten från hela perioden 1910—1929. För de undergrupper inom e. o. 5:e lönegraden, resp. ordinarie 5:e lönegraden, resp. ordinarie 6:e lönegraden o. s. v., som bildas av e. o. stationskarlar och förrådsvakter, resp. ordinarie stationskarlar och förrådsvakter resp. trafikbiträden o. s. v., uträknas sålunda avgifter enligt den individuella metoden under antagandet att samtliga förevarande tjänstemän inträda i e. o. 5:e lönegraden vid 23·9 års ålder, därifrån eventuellt befodrars till ordinarie 5:e lönegraden vid 26·4 års ålder samt därifrån eventuellt till ordinarie 6:e lönegraden vid 37·6 års ålder¹ o. s. v. Allmänt taget bilda dylika befattningar, mellan vilka befordran sker, tillsammans en grupp, inom vilken avgiftsberäkning sker efter samma formler som vid individuell beräkning. I vissa fall sammanföras flera lönegrader, vilka ej passeras successivt utan parallellt, till en genomsnittsgrad. När uträkningen för de olika grupperna är färdig, beräknas därefter genomsnittsavgiften för de olika befattningarna i samma lönegrad för grupperna sammantagna, dels inom en och samma fond, dels för samtliga fonder. »Vägning» sker därvid efter antalet befattningshavare i tjänst och icke efter antalet avgiftsbetalare, vilket ur vissa synpunkter hade varit riktigare men skulle ha nödvändiggjort införande av nya hypoteser; en ändring av vikterna i nämnda riktning synes i övrigt medföra endast obetydliga ändringar i genomsnittsbeloppen.

En beräkning efter ovannämnda principer gjordes av doktorerna Palmqvist och Fagerholm för kommunikationsverkens lönekommittés räkning. Den av

¹ På grund av avgifternas avsevärda beroende av tillämpade åldrar (jfr exemplen å sid. 183) hava för vissa mycket stora grupper, t. ex. den här ifrågakvarande, genomsnittsåldrarna beräknats i tiondels år.

mig verkställda avgiftsberäkningen skiljer sig dock från den av Palmqvist och Fagerholm verkställda däruti, att jag icke som dessa räknat med de för varje befattning gällande faktiska pensionsåldrarna utan i stället enligt lämnade direktiv utgått från följande åldrar:

för ordinarie 1—12:e graderna och motsvarande e. o. grader 63 år
 » » 13—20:e » » » » » 65 år
 » » 21—38:e » » » » » 66 år.

Dessa åldrar överensstämma utom den sist angivna med de av de sakkunniga fastställda *normala* pensionsåldrarna (63, 65 och 67 år). De överensstämman även, fränsett åldern 63 år, tämligen väl med medelpensionsåldrarna för ifrågavarande grader (62·12, resp. 64·73, resp. 65·67 år); se nedanstående sammanställning (tab. 4), utvisande för de tre grupperna av lönegrader antalet ordinarie tjänstemän $\frac{1}{7}$ 1930, fördelade efter de av de sakkunniga föreslagna pensionsåldrarna, ävensom medelpensionsåldrarna (för oreglerade verk har inplaceringen i lönegrader skett med tillämpning, i den mån så varit möjligt, av 1928 års lönekommittés förslag).

Tab. 4. Fördelningen av de ordinarie tjänstemännen efter de av de sakkunniga föreslagna pensionsåldrarna.

Lönegrad och kön	Antal tjänstemän med pensionsåldern					Summa antal tjänste- män	Medel- pensions- ålder, år
	67 år (inkl. domare)	65 år	63 år	60 år	55 år		
1—12:							
Män	—	2 774	20 888	4 376	—	28 038	62·73
Kvinnor	—	17	2 981	196	2 737	5 931	59·21
Män och kvinnor . . .	—	2 791	23 869	4 572	2 737	33 969	62·12
13—20:							
Män	155	3 467	574	14	—	4 210	64·78
Kvinnor	5	316	62	40	—	423	64·26
Män och kvinnor . . .	160	3 783	636	54	—	4 633	64·73
21—38:							
Män	1 769	2 768	180	—	—	4 717	65·67
Kvinnor	2	27	1	—	—	30	65·07
Män och kvinnor . . .	1 771	2 795	181	—	—	4 747	65·67

Att den normala pensionsåldern i stället för den genomsnittliga tillämpas i fråga om lönegraderna 1—12 har sin grund däri, att den genomsnittliga pensionsåldern här ej oväsentligt påverkats av de lägsta pensionsåldrarna 55 och 60 år; pensioner från sistnämnda pensionsåldrar hava i hög grad karaktären av sjukpensioner, och förhandenvaron av dessa pensionsåldrar bör därför ej verka höjande å avgiftsnivån för den berörda lönegraden över den nivå, som svarar mot normal pensionsålder; däremot kan det vara motiverat att för er-

Tab. 5. Gruppindelning tillämpad vid den försäkringstekniska utredningen.

Grupp	Antal tjänstemän i gruppen		Rekryteringsgrad(er) och genomsnittsålder för inträde däri
	Män	Kvinnor	
I. Allmänna civilförvaltningen.			
A. Reglerade verk.			
1. Innehavare av befattningar, vilka i allmänhet rekryteras från amanuens-, e. o. kammarskrivare-, e. o. assistent- eller dylik grad (exkl. länsstyrelserna)	2 973		$\left\{ \begin{array}{l} \text{e. o. 14} \quad 30 \text{ år} \\ \text{e. o. 15} \quad 31 \text{ } \\ \text{e. o. 16} \quad 24 \text{ } \end{array} \right. >^1$
2. Innehavare av befattningar, vilka i allmänhet rekryteras från e. o. 5:e eller e. o. 6:e graden (ej lotspersonal o. manlig skötarpersonal vid statens sinnessjukhus)	4 561		$\left\{ \begin{array}{l} \text{e. o. 5} \quad 24.7 \text{ } \\ \text{e. o. 6} \quad 30 \text{ } \end{array} \right. >$
3. Tjänstemän fr. o. m. e. o. 14:e graden i länsstyrelserna	388		$\left\{ \begin{array}{l} \text{e. o. 14} \quad 26 \text{ } \\ \text{e. o. 15} \quad 31 \text{ } \end{array} \right. >$
4. Professorer vid universiteten i Uppsala och Lund samt vid Karolinska institutet	144		e. o. 34 41 >
5. Kronojägare ²	716		e. o. 9 29 >
6. Sköterskor och förestånderskor vid statens sinnessjukhus		1 477	e. o. 3 27 >
7. Kvinnlig kontorspersonal med rekrytering i allmänhet från e. o. 2:a graden		465	e. o. 2 22 >
8. Kvinnliga tjänstemän, i huvudsak kontorspersonal, med rekrytering i allmänhet från e. o. 4:e graden . .		1 118	$\left\{ \begin{array}{l} \text{e. o. 4} \quad 27 \text{ } \\ \text{o. 6} \quad 32 \text{ } \\ \text{o. 7} \quad 31 \text{ } \\ \text{o. 8} \quad 30 \text{ } \end{array} \right. >$
9. Lotspersonal	454		
10. Manlig skötarpersonal vid statens sinnessjukhus	1 036		e. o. 6 26 >
S:a I A	10 272	3 060	
B. Oreglerade verk.			
11. Extralärare, adjunkter, lektorer och rektorer vid allmänna läroverk, tekniska gymnasier och seminarier . .	1 850		e. o. 21 adjunktskompetent 28 år lektorskompetent 30 >
12. Manliga övningslärare vid allmänna läroverk och seminarier	244		e. o. 18 26 år
13. Landsfiskaler	401		e. o. 15 26 >
14. Ämneslärarinnor		187	e. o. 18 26 >
S:a I B	2 495	187	
S:a I	12 767	3 247	
II. Postverket.			
15. Brevbärare, postiljoner, stationsmästare m. fl.	3 641		e. o. 5 23.5 >
Transport	3 641		

¹ Genomsnittsålder vid anställning som e. o. kammarskrivare är 21 år och vid annan anställning i e. o. 16:e lönegraden 30 år; resulterande genomsnittlig inträdesålder för hela e. o. 16:e lönegraden i grupp I är 24 år.

² Med »kronojägare» förstås här e. o. eller ordinarie kronojägare. Likaså förstås i denna tabell med »brevbärare» e. o. eller ordinarie brevbarare o. s. v.

Grupp	Antal tjänstemän i gruppen		Rekryteringsgrad(er) och genomsnittsalder för inträde däri
	Män	Kvinnor	
Transport	3 641		
16. Postassistenter, postmästare, notarier m. fl.	1 300		e. o. 15 23 år
17. Kvinnlig kontorspersonal		469	e. o. 4 25 >
18. Kvinnliga postexpeditörer m. fl.		402	e. o. 11 25 >
19. Stationsmästare kl. 7, 8		51	{ o. 5 38 > o. 7 38 >
S:a II	4 941	922	
III. Telegrafverket.			
20. Reparatörer, linjeförman, linjemästare	923		o. 7 34 >
21. Ingenjörer	110		e. o. 20 27 >
22. Stationsbiträden och stationsförman	191		e. o. 5 21 >
23. Ritare	44		e. o. 15 27 >
24. Assistenten hos styrelsen, revisorer, sekreterare	46		e. o. 15 21 >
25. Assistenten i övrigt, kontrollörer, telegrafkommissarier	280		e. o. 15 21 >
26. Rikstelefonister, vaktföreståndare		1 823	o. 6 27·8 >
27. Kvinnlig kontorspersonal med rekrytering i allmänhet från e. o. 2:a eller e. o. 4:e graden		159	{ e. o. 2 28 > e. o. 4 23 >
28. Kvinnlig kontors- och kassapersonal med rekrytering i allmänhet från e. o. 7:e graden		467	e. o. 7 21 >
29. Telegrafexpeditörer och telegrafkommissarier (kvinnlige)		822	e. o. 11 21 >
S:a III	1 594	3 271	
IV. Statens järnvägar.			
30. Stationskarlar, förrädsvakter, trafikbiträden, kontorister, konduktörer, stationsförman, stationsmästare m. fl.	9 261		e. o. 5 23·9 >
31. Stationsskrivare, stationsinspektörer, trafikinspektörer	820		e. o. 15 25 >
32. Banvakter, banförman, banmästare	2 816		e. o. 5 27·4 >
33. Lokeldare, lokförare, lokmästare	2 783		e. o. 7 24·7 >
34. Vagn- och stallkarlar, vagnskötare, stallförman m. fl.	2 634		e. o. 5 26·2 >
35. Kontorsskrivare, bokhållare, notarier m. fl.	416		e. o. 15 24 >
36. Ingenjörer	222		e. o. 20 30 >
37. Reparatörer, verkstadsförman, verkstadsmästare	942		e. o. 7 29 >
38. Ritare	85		e. o. 15 26 >
Transport	19 979		

Grupp	Antal tjänstemän i gruppen		Rekryteringsgrad(er) och genomsnittsålder för inträde däri
	Män	Kvinnor	
Transport	19 979		
39. Kvinnlig kontorspersonal		341	e. o. 4 23 år
40. Städerskor, effektivvårdare		133	e. o. 1 35 »
S:a IV	19 979	474	
V. Statens vattenfallsverk.			
41. Maskinister, montörer m. fl.	245		e. o. 6 34 »
42. Ingenjörer	100		e. o. 17 31 »
S:a V	345	—	
S:a I—V	39 626	7 914	
	47 540		

hållande av avsedd täckning göra en mera generell höjning av avgiftsnivån. Att pensionsåldrarna egaliserats vid avgiftsberäkningen medför en viss ehuru icke tillräcklig utjämning mellan de olika lönegraderna.

Indelningen av befattningshavarna i grupper enligt den ovan meddelade principen har verkställts i samråd med de sakkunniga. En översikt över de 42 vid avgiftsberäkningens verkställande använda grupperna ävensom resultaten av avgiftsberäkningen meddelas i tab. 5 och tab. 6.

De 42 grupperna omfatta 47 540 ordinarie och extra ordinarie tjänstemän eller ungefär 96 % av samtliga av ämbetsverken redovisade ordinarie och extra ordinarie tjänstemän. De ej medräknade tjänstemännen skulle, om de medtoges, konstituera ett stort antal smågrupper och hava därför av praktiska skäl måst uteslutas. Det föreligger ingen anledning att antaga, att deras uteslutning i nämnvärd grad påverkat de funna genomsnittresultaten.

Som förklaring till uppkomsten av de under olika förhållanden skilda resultaten må sammanfattas följande, till stor del redan berörda fakta:

- 1) Pensionsavgiften ökas med fallande pensionsålder.
- 2) Pensionsavgiften för lägsta tjänsten i en grupp ökas med inträdesåldern.
- 3) Avgiftsförhöjningen vid befordran blir under förutsättning av oförändrad pensionsålder större ju högre befodringsåldern och ju lägre inträdesåldern i lägsta graden är (detta därför att antalet återstående avgiftsår efter befordran blir så mycket mindre, varför kostnadsökningen så mycket mera drabbar varje särskilt avgiftsår). De högsta redovisade avgiftsprocenterna förekomma därför i fall, där första inträde skett vid låg ålder och befordran till tjänsten i fråga skett nära slutet av den 30-åriga avgiftsbetalningstiden — i synnerhet om befordran medfört en relativt stor höjning av pensionsunderlaget.

Tab. 6. Försäkringstekniskt beräknade avgifter (genomsnittssiffror för varje fond, resp. hela civilförvaltningen).

Lönegrad		Allmänna civilförvaltningen		Post-verket	Telegraf-verket	Statens järnvägar	Statens vattenfallsverk	Hela civilförvaltningen	
extra ordinarie	ordinarie	Reglerade verk kr.	Oreglerade verk kr.					kr.	Procent av pensionsunderlaget
1						86·99		86·99	5·08
2	1	51·02			68·14			51·33	2·81
3	2	67·51						67·51	3·49
4	3	74·44		66·15	60·09	60·09		72·86	3·56
5	4	71·92		67·14	65·05	70·37		70·05	3·24
6	5	73·65		69·71	61·21	75·18	112·01	74·74	3·29
7	6	84·23		76·60	85·83	79·74	119·76	83·40	3·50
8	7	97·05		101·17	106·06	86·34	125·90	93·76	3·76
9	8	104·44		95·63	84·82	92·94	131·85	97·29	3·70
10	9	111·53						111·53	4·03
11	10	130·55		133·57	110·21	139·36	219·34	131·82	4·48
12	11	151·22		119·70	99·11	103·41		112·48	3·61
13	12	208·87		161·85	164·48	152·30	171·59	163·06	4·95
14	13	105·41						105·41	2·95
15	14	153·57	107·14	92·70	91·16	101·85	167·85	123·02	3·20
16	15	128·81		101·73	99·05	117·33	181·01	113·42	2·76
17	16	133·56		272·65	205·33	289·83	156·16	187·47	4·28
18	17	142·75	129·90	150·12	156·52	146·73	183·38	146·75	3·15
19	18	168·88		230·31	152·07	179·74		188·01	3·82
20	19	180·80	162·52		153·43	177·69	190·15	166·51	3·18
21	20	197·64	150·80	269·62	172·53	192·62	195·46	178·31	3·40
22	21	171·72	167·98	245·09	191·14	194·76		173·77	3·11
23	22	214·40		413·47	205·25	219·14	200·06	255·14	4·29
24	23		197·34					197·34	3·12
25	24	260·98		589·10	1 011·63	425·17		389·29	5·81
26	25	232·96		854·92		493·13		615·07	8·70
27	26	283·46		785·61	228·12	295·61	262·56	291·57	3·91
28	27	313·00	294·11		283·40	365·57	267·70	306·25	3·91
29	28	355·72	320·16	1 146·45	324·95		293·19	349·22	4·26
30	29	407·28	413·51	1 194·03				479·16	5·56
	30	433·48	480·25	1 271·94	458·17	543·41	347·12	446·61	4·94
	32		411·78					411·78	4·36
	33	509·44	419·57					451·02	4·57
	34	498·40	511·23					500·17	4·84
	36	649·93						649·93	5·76
	38	981·48						981·48	8·18

4) Avgiftsförhöjningen minskas väsentligt eller övergår i avgiftsminskning, om befordran sker till en tjänst med högre beräknad pensionsålder.

Ovan har uttalats den uppfattningen, att den valda räntefoten i viss mån har en nominell karaktär. De uträknade avgiftsbeloppen ha även, om man bortser från dödlighetsantagandet, påverkats av andra beräkningsfaktorer av delvis nominell karaktär, nämligen inträdes- och befordringsåldrar samt befordringsgång. Det är nämligen givetvis omöjligt att nu förutsäga något om framtida inträdes- och befordringsåldrar, bl. a. därför att staten genom sin framtida, nu okända politik i fråga om inrättandet av tjänster o. d. kommer att ha inflytande å dessa åldrar. Man torde ej hava annat att göra än att bygga på hittillsvarande erfarenhet från en ej alltför kort period.¹ Att även en obetydlig ändring i inträdesåldrarna har ett mycket avsevärt inflytande på de försäkringstekniskt beräknade pensionsavgifterna har redan tidigare berörts. Ävenledes kan en ändring i befordringsgången avsevärt påverka avgiftens storlek.

De försäkringstekniskt beräknade avgifterna böra givetvis användas till vägledning vid pensionsavdragens fastställande. På grund av det nyss sagda kunna de emellertid därvid endast anses som ungefärliga hållpunkter.

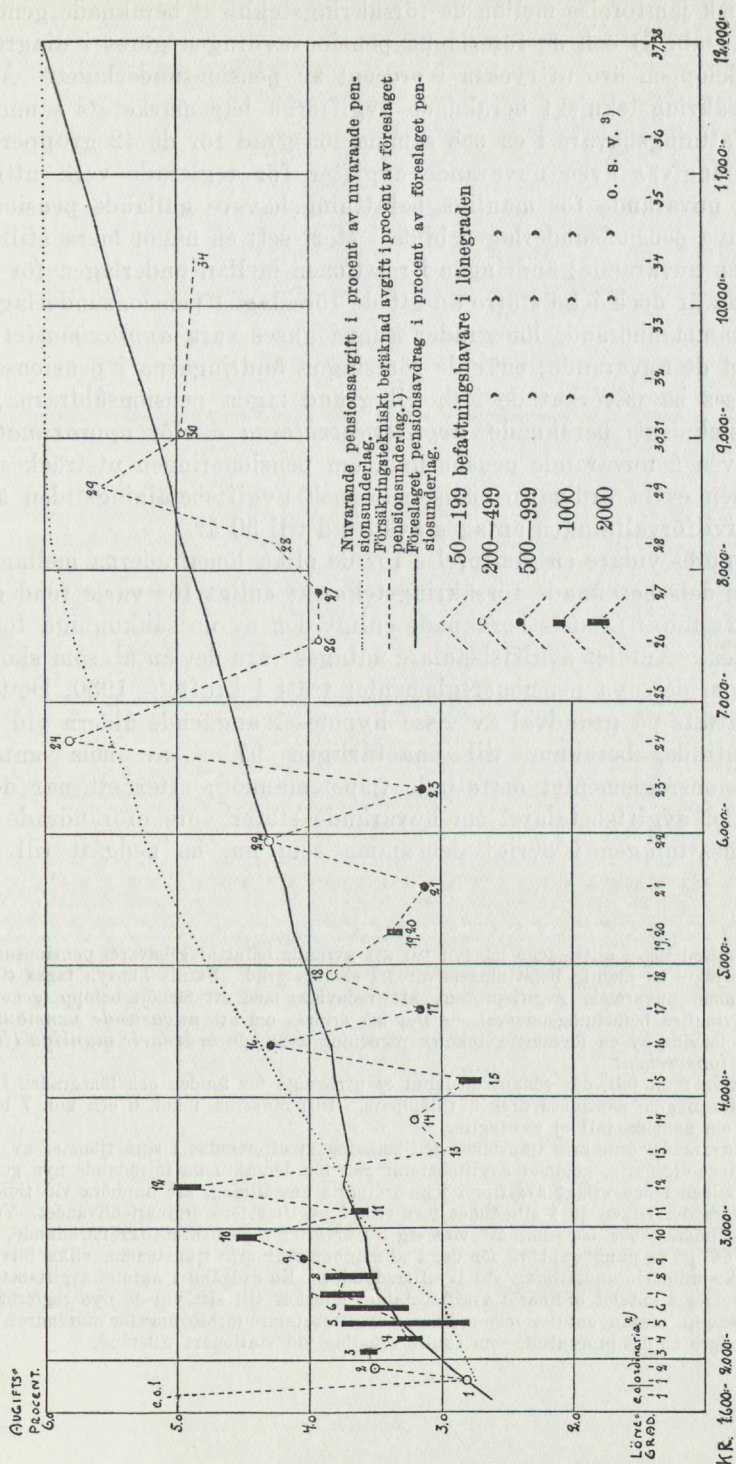
7. Av de sakkunniga fastställda pensionsavdrag.

Därest man vill ha en med lönegraden jämnt stigande avgiftsserie, kunna de funna avgiftsbeloppen ej oförändrade användas, utan en utjämning måste ske. En mångfald olika lösningar äro möjliga. Med hänsyn till det under 6. avslutningsvis anförda är uppställandet av dylika lösningar och träffandet av ett val bland dessa knappast att anse som ett försäkringstekniskt spörsmål. Jag meddelar här endast följande av de sakkunniga fastställda lösning, vilken förutom en utjämning innebär en genomsnittlig avgiftshöjning för mellangraderna och de högre graderna, avsedd att kompensera en brist i täckningen (jfr sid. 195).

En enkel metod för erhållande av en jämnt förlöpande avgiftscurva består däri, att man låter avgiftsprocenten (avgiften i procent av pensionsunderlaget) variera linjärt med pensionsunderlaget (jfr nuvarande civila pensionslags avgiftsbestämmelser för oreglerade verk). Bestämmer man exempelvis denna linjära funktion så, att avgiften för den viktiga ordinarie 5:e lönegraden överensstämmer med den försäkringstekniskt beräknade och att avgiften för högsta möjliga pensionsunderlag, 12 000 kronor, är 6 % av underlaget, erhåller man, efter vissa avrundningar, speciellt för de lägsta lönegraderna, den pensionsavdragsserie, vilken föreslagits av de sakkunniga (jfr sid. 149 och 155).

¹ I fråga om medelutnänningsåldrarnas variationer under perioden 1910—1929 enligt det ovan under 2. omnämnda materialet hava siffror meddelats 1928 års lönekommitté, som på grundval av dessa upprättat en sammanställning för vissa befattningar. Jag tillåter mig att hänvisa till denna sammanställning (Statens offentliga utredningar 1931: 12, sid. 25, 30, 31).

Diagram. Kurvor utvisande pensionsavgiften i procent av pensionsunderlaget.

¹⁾ Angives endast om antalet befattningshavare i lönegraden är minst 50.

²⁾ E. o. lönegrad fr. o. m. den 2:a redovisad under ordinarie lönegrad med närmast lägre nummer.

³⁾ En rektangel avser ett antal av minst 1000 befattningshavare; antalet är proportionellt mot rektangelns höjd.

En grafisk jämförelse mellan de försäkringstekniskt beräknade genomsnittsavgifterna (tab. 6) och de föreslagna pensionsavdragen göres i diagrammet å sid. 191. Beloppen äro uttryckta i procent av pensionsunderlaget. Å kurvan för de försäkringstekniskt beräknade avgifterna har markerats sammanlagda antalet befattningshavare i en och samma lönegrad för de 42 grupperna. Till jämförelse angivas även nuvarande avgifter för reglerade verk uttryckta i procent av nuvarande för manliga befattningshavare gällande pensionsunderlag.¹ De nya pensionsunderlagen bilda i stort sett en något mera »tillplattad» skala än den nuvarande; ändringen i relationen mellan underlagen för de olika lönegraderna är dock icke större än att de föreslagna pensionsunderlagen inom en grupp sammanhörande lönegrader kunna anses vara *approximativt* proportionella mot de nuvarande; enär de föreslagna ändringarna i pensionsåldrarna ej böra anses ha påverkat de i 6. till grund lagda pensionsåldrarna, äro de försäkringstekniskt beräknade *avgiftsprocenterna* därför *approximativt* tillämpliga även å nuvarande pensionslag, om pensioneringen utsträcker till att omfatta även extra ordinarie tjänstemän och avgiftsbetalningstiden även för allmänna civilförvaltningen antages avkortad till 30 år.

I tab. 7 göres vidare en jämförelse för de olika lönegraderna mellan summa årsavgifter, dels beräknade försäkringstekniskt enligt för varje fond gällande medeltal (jfr tab. 6),² dels beräknade enligt den av de sakkunniga föreslagna avdragsserien. Antalet avgiftsbetalare antages vara det antal, som skolat ifrågakomma, om det nya pensionsreglementet trätt i kraft $\frac{1}{7}$ 1930. Detta antal, som uppskattats på grundval av vissa hypoteser angående åldern vid avgiftspliktens inträde, beräknas till ungefärligen 97 % av hela antalet av de av pensionsreglementet omfattade tjänstemännen; efter ett par decennier skulle antalet avgiftsbetalare, om nuvarande stater vore oförändrade och ålderssammansättningen i övrigt densamma som nu, ha nedgått till ungefär 89 %.³

¹ Vid jämförelsen tages alltså icke hänsyn till att kvinnlig befattningshavares pensionsunderlag för närvarande är lägre än manlig befattningshavares i samma grad. Skulle hänsyn tagas till nämnda förhållande, komme nuvarande avgiftsprocent att redovisas med ett förhöjt belopp (genomsnitt för manliga och kvinnliga befattningshavare). — Det må erinras om att *nuvarande pensionsavgifter* fastställets med ledning av en försäkringsteknisk utredning avseende *ordinarie manliga tjänstemän i kommunikationsverken*.

² I det relativa fåtal fall, där sådant medeltal ej uträknats för fonden och lönegraden i fråga, har i stället det föreslagna pensionsavdraget tillämpats. Differenserna i kol. 6 och kol. 7 bliva alltså desamma, som om nämnda fall ej medtagits.

³ När de nuvarande ordinarie tjänstemännen småningom efterträdas i sina tjänster av nuvarande eller framtida icke-ordinarie, kommer avgiftsbetalningen för den sålunda inträdande nya generationen av ordinarie, vilken redan erlagt avgifter i icke-ordinarie anställning, att upphöra vid tidigare ålder än för den nuvarande, vilken ju i allmänhet icke erlagt avgifter före ordinarieblivandet. Verkan härav på avdragssumman bör begynna att visa sig 30 år efter reglementets ikraftträdande, enär pensionsavdragen då på en gång upphöra för de, i allmänhet ordinarie tjänstemän, vilka blivit avgiftspliktiga i en icke-ordinarie anställning vid ikraftträdandet. En nedgång i antalet avgiftsbetalare uppstår härvid genom att antalet ordinarie avgiftsbetalare minskas till sitt vid de nya reglernas tillämpning normala belopp, medan antalet icke-ordinarie avgiftsbetalare förblir ungefär oförändrat. Procenttalet 89 % är högre än det procenttal, som skulle erhållas vid stationärt tillstånd.

Tab. 7. Jämförelse mellan försäkringstekniskt beräknade avgifter och i reglements-förslaget angivna pensionsavdrag för olika lönegrader.

(Summa för hela civilförvaltningen).

1	2	3	4	5	6	7
L ö n e g r a d		Antal avgifts- betalare	Summa årsavgifter		Pensionsavdragen överstiga (+) eller understiga (—) de försäk- ringstekniskt beräknade avgif- terna med följande belopp	
e. o.	o.		Försäkrings- tekniskt beräknade avgifter kr.	Föreslagna pensions- avdrag kr.	+	—
1		157	12 902	7 065		5 837
2	1	391	20 051	19 941		110
3	2	466	31 460	26 562		4 898
4	3	1 548	112 876	97 524		15 352
5	4	2 198	153 896	151 662		2 234
6	5	12 029	896 777	902 175	5 398	
7	6	6 260	522 414	507 060		15 354
8	7	3 954	372 232	343 998		28 234
9	8	4 625	449 924	430 125		19 799
10	9	583	64 696	57 717		6 979
11	10	1 667	219 911	175 035		44 876
12	11	1 541	173 304	175 674	2 370	
13	12	2 187	354 670	269 001		85 669
14	13	172	19 008	22 704	3 696	
15	14	411	50 343	59 184	8 841	
16	15	2 095	241 138	326 820	85 682	
17	16	763	139 120	128 184		10 936
18	17	817	119 967	149 511	29 544	
19	18	314	58 385	62 172	3 787	
20	19	287	47 538	61 992	14 454	
21	20	1 125	197 925	243 000	45 075	
22	21	865	151 212	202 410	51 198	
	22	252	61 160	64 260	3 100	
24	23	750	148 168	209 250	61 082	
	24	503	170 657	152 409		18 248
26	25	35	14 806	11 445		3 361
27	26	379	109 702	133 029	23 327	
	27	810	248 251	306 180	57 929	
	28	116	40 638	46 980	6 342	
	29	65	31 404	28 275		3 129
	30	331	147 834	153 915	6 081	
	32					
	och högre	249	134 927	145 053	10 126	
Summa		47 945	5 517 296	5 670 312	418 032	265 016

Nedan meddelas ett sammandrag av tab. 7 med fördelning på 3 grupper av lönegrader:

L ö n e g r a d	Antal avgifts- betalare	Summa årsavgifter		Pensionsavdragen överstiga (+) eller understiga (—) de försäkringstekniskt beräkna- de avgifterna med följande belopp	
		Försäk- ringstek- niskt be- räknade avgifter kr.	Föreslagna pensions- avdrag kr.	+ kr.	— kr.
e. o. 1—13, ord. 1—12 . . .	37 606	3 385 113	3 163 539	7 768	229 342
e. o. 14—21, ord. 13—20 . . .	5 984	873 424	1 053 567	191 079	10 936
e. o. 22— , ord. 21— . . .	4 355	1 258 759	1 453 206	219 185	24 738
	47 945	5 517 296	5 670 312	418 032	265 016

Det torde böra understrykas, att en isolerad jämförelse mellan försäkrings- tekniskt beräknad avgift och pensionsavdrag för en enda befattning eller lönegrad (annan än rekryteringsgrad) är meningslös; man måste samtidigt jämföra de försäkringstekniskt beräknade avgifterna och pensionsavdragen för de lägre grader, från vilka befattningen eller graden rekryteras. Vid den i följande avdelning gjorda undersökningen angående täckningen samman- föras alltid genom befordran sammanhörande befattningar i samma grupp, varigenom lättare en korrekt jämförelse ernås.

De i tab. 7 och ovanstående sammandrag företagna jämförelserna synas, även om man tager hänsyn till det nyss gjorda påpekandet, tillräckligt be- kräfta det redan antydda förhållandet, att den nya avdragsskalan, åtminstone sett från den valda utgångspunkten, liksom den nuvarande avgiftsskalan har en tendens till för låga avdrag för de lägre lönegraderna — 5:e lönegradens undantagsställning bör dock observeras (jfr utgångspunkterna vid skalans konstruktion) — och för höga avdrag för mellangraderna och de högre löne- graderna, dock i relativt mindre grad än den nuvarande (jfr diagrammet). Frågan angående huruvida och i vilken mån en dylik principiellt olika be- handling av olika lönegrader bör ske och eventuellt redan förutsatts vid löner- nas bestämmande, är ett rent löneregleringsproblem och kan icke här bliva föremål för något omdöme.

I tab. 8 göres en jämförelse mellan försäkringstekniskt beräknade avgifter och föreslagna pensionsavdrag för de olika pensionsfonderna.

Den gjorda jämförelsen mellan försäkringstekniskt beräknade avgifter och föreslagna pensionsavdrag visar givetvis icke i vad mån avdragen för de olika pensionsfonderna täcka de verkliga pensionskostnaderna, i varje fall där- för att de försäkringstekniskt beräknade avgifterna grundats på beräknade pensionsåldrar och ej på de verkliga pensionsåldrarna.

Tab. 8. Jämförelse mellan försäkringstekniskt beräknade avgifter och i reglementsförslaget angivna pensionsavdrag för olika pensionsfonder.

Fond eller verk	Summa försäkringstekniskt beräknade avgifter kr.	Summa pensionsavdrag kr.	Pensionsavdrag i procent av försäkringstekniskt beräknade avgifter	$\frac{1}{3}$ av vidstående procenttal
Allm. civilförvaltningen, reglerade verk	1 681 185	1 719 606	102·3	34·1
Allm. civilförvaltningen, oreglerade verk	628 955	819 447	130·3	43·4
Hela allm. civilförvaltningen	2 310 140	2 539 053	109·9	36·6
Postverket	594 957	590 097	99·2	33·1
Telegrafverket	541 659	532 665	98·3	32·8
Statens järnvägar	1 959 550	1 909 266	97·4	32·5
Statens vattenfallsverk	110 990	99 231	89·4	29·8
Hela civilförvaltningen	5 517 296	5 670 312	102·8	34·3

8. Genomsnittlig täckning av pensionskostnaden för nyinträdda genom pensionsavdragen.

Pensionsavdragen hava, såsom redan nämnts, i genomsnitt satts högre än de försäkringstekniskt beräknade avgifterna. Detta har skett för att uppväga den brist i täckningen, som förorsakats genom höjningen av de faktiska medelpensionsåldrarna vid avgiftsberäkningen. I vad mån detta ernåtts, framgår av följande beräkningar angående den procent, med vilken pensionerna i genomsnitt täckas av pensionsavdragen (täckningsprocenten).

Vid beräkningar angående den genomsnittliga täckningen erhållas olika resultat beroende på hur man avgränsar den tidsperiod och de pensionsbelopp, som täckningen skall avse. De relativa vikter, med vilka pensionsavdragen för de olika graderna skola vägas mot pensionskostnaderna vid genomsnittsberäkningen, komma nämligen i allmänhet att ändras, när denna avgränsning ändras.

Pensionsavdragen hava fastställts med ledning av beräkningar gjorda under förutsättning att det nya pensionsreglementet gällt under befattningshavarens hela tjänstetid. De lämna därför — förutsatt att avdragstiden alltid är begränsad till 30 år — icke tillräcklig täckning för det fall att tjänsteman erlagt lägre avgifter än de föreslagna, innan reglementet trätt i kraft. Med andra ord: pensionsavdragen äro avsedda att täcka $\frac{1}{3}$ av pensionskostnaden för framtida tjänstemän, medan en så hög grad av täckning däremot icke kan väntas bli uppnådd för nuvarande tjänstemän. För att det skall kunna konstateras, huruvida avsedd täckning uppnåtts, bör graden av täckning genom pensionsavdragen därför beräknas uteslutande i fråga om fram-

tida tjänstemän. I fråga om dessa är man givetvis hänvisad till hypoteser. I likhet med försäkringsinspektionen i dess utlåtande den 20 januari 1926 angående 1921 års pensionskommittés betänkande med nytt förslag till civil tjänstepensionslag har jag räknat med de tjänstemän, som vid stationärt tillstånd skulle inträda under ett år; inträdes- och befordringsåldrar, befordringsgång och dödlighet hava därvid valts på samma sätt som vid den ovan företagna avgiftsberäkningen; avgång från statstjänsten antages ske endast vid pensionsåldern eller dessförinnan på grund av dödsfall. Vid beräkningen av ifrågakommande kapitalvärden har ävenledes tillämpats nämnda beräkningsgrunder samt den vid avgiftsberäkningen använda räntefoten 4.5 %. I motsats till vad som skett vid avgiftsberäkningen hava de verkliga pensionsåldrarna (55, 60, 63, 65, 67 år) i stället för beräknade åldrar (63, 65, 66 år) lagts till grund.

Resultaten av beräkningarna meddelas i tab. 9.

Den genomsnittliga täckningsprocenten är för en årgång nyanställda tjänstemän, om hänsyn tages till sedermera väntad befordran, för hela den civila statsförvaltningen 32.7 %. För de olika fonderna eller verken äro procenttalen:

allmänna civilförvaltningen, reglerade verk	32.6 %
allmänna civilförvaltningen, oreglerade verk	41.2 %
<u>hela allmänna civilförvaltningen</u>	<u>34.6 %</u>
postverket	38.2 %
telegrafverket	23.8 %
statens järnvägar	32.4 %
statens vattenfallsverk	30.7 %

Den genomsnittliga täckningsprocenten varierar, såsom framgår av ovanstående siffror, avsevärt för de olika fonderna. De framkomna olikheterna bero därpå, att täckningsprocenten för en viss tjänstemannagrupp framför allt påverkas av följande tre faktorer:

1) verkliga pensionsåldern: täckningsprocenten ökas med ökad pensionsålder; ett relativt stort antal tjänstemän med låga pensionsåldrar i en grupp sänker avsevärt täckningsprocenten;

2) rekryteringsgraden: täckningsprocenten ökas i stort sett med rekryteringsgradens nummer; ett relativt stort antal högre resp. lägre tjänster i en grupp höjer alltså resp. sänker ej oväsentligt täckningsprocenten;

3) inträdesåldern: täckningsprocenten minskas med stigande inträdesålder; ett relativt stort antal tjänstemän med hög inträdesålder sänker avsevärt täckningsprocenten.

Framför allt visa sig för det föreliggande materialet faktorerna 1) och 2) vara av betydelse i nämnd ordning. Vid den under 7. gjorda jämförelsen mellan summa försäkringstekniskt beräknade avgifter och summa föreslagna pensionsavdrag blevo proportionstalen (se sista kolumnen i tab. 8) ej så avsevärt varierande för de olika fonderna som här på den grund, att i stort sett icke faktorn 1) utan endast faktorerna 2) och 3) kunde göra sig gällande; sistnämnda

Tab. 9. Beräkning för de olika grupperna av det procenttal, varmed pensionskostnaden täckes genom pensionsavdragen för i framtiden anställda befattningshavare (täckningsprocenten).

1	2	3	4
Grupp nr	Kapitalvärdet (beräknat med hänsyn till eventuell befordran) av under ett år nyanställda befattningshavares blivande		Täckningsprocent (= kol. 2 i procent av kol. 3)
	pensionsavdrag	pensioner	
I. Allmänna civilförvaltningen.	kr.	kr.	
A. Reglerade verk.			
1	343 346	826 528	41·5
2	188 701	592 669	31·8
3	31 333	68 222	45·9
4	51 901	146 830	35·3
5	35 276	119 187	29·6
6	44 625	292 534	15·3
7	11 023	32 629	33·8
8	32 909	108 483	30·3
9	25 671	120 940	21·2
10	39 635	160 850	24·6
Summa I A	804 420	2 468 872	32·6
B. Oreglerade verk.			
11	240 101	584 868	41·1
12	25 555	63 561	40·2
13	34 009	82 655	41·1
14	18 207	40 025	45·5
Summa I B	317 872	771 109	41·2
Summa I A och I B	1 122 292	3 239 981	34·6
II. Postverket.			
15	124 700	365 180	34·1
16	96 529	200 021	48·3
17	10 703	35 407	30·2
18	20 408	55 637	36·7
19	2 507	10 436	24·0
Summa II	254 847	666 681	38·2
III. Telegrafverket.			
20	55 324	264 949	20·9
21	12 345	28 108	43·9
22	5 835	14 645	39·8
23	2 444	6 973	35·0
Transport	75 948	314 675	

1	2	3	4
G r u p p n r	Kapitalvärdet (beräknat med hänsyn till eventuell befordran) av under ett år nyanställda befattningshavares blivande		Täckningsprocent (= kol. 2 i procent av kol. 3)
	pensionsavdrag	pensioner	
	kr.	kr.	
Transport	75 948	314 675	
24	2 932	5 498	53·3
25	18 445	37 954	48·6
26	88 375	516 418	17·1
27	4 361	12 688	34·4
28	14 650	36 211	40·5
29	33 655	77 027	43·7
Summa III	238 366	1 000 471	23·8
IV. Statens järnvägar.			
30	335 925	947 699	35·4
31	60 947	146 691	41·5
32	109 268	375 530	29·1
33	127 183	499 485	25·5
34	93 386	292 924	31·9
35	33 124	73 677	45·0
36	30 120	73 321	41·1
37	52 409	183 941	28·5
38	6 254	16 996	36·8
39	14 540	40 254	36·1
40	3 504	20 323	17·2
Summa IV	866 660	2 670 841	32·4
V. Statens vattenfallsverk.			
41	13 845	57 804	24·0
42	13 370	30 783	43·4
Summa V	27 215	88 587	30·7
Summa I—V	2 509 380	7 666 561	32·7

faktorer inverka i samma riktning vid båda jämförelserna men hava givetvis ej kvantitativt samma betydelse i bägge fallen.

Inverkan av faktorerna 1) och 2) vid förevarande undersökning framgår genom uppställningen av tab. 10.¹

¹ Det torde vid jämförelse med sammandraget å sid. 194 observeras, att detta är uppställt efter uppnådd lönegrad och icke, i motsats till tab. 10, efter rekryteringsgrad. Exempelvis kommer i nämnda sammandrag 12:e lönegraden alltid att redovisas i mellersta raden. I tab. 10 däremot kommer den att redovisas under lägre tjänster, om rekryteringsgraden är exempelvis e. o. 5, men under högre, om rekryteringsgraden är exempelvis e. o. 11.

Täckningsprocenten blir enligt tab. 10 i genomsnitt

- 1) för de grupper av tjänstemän, vilka rekryteras från högst ordinarie 10:e eller extra ordinarie 10:e lönegraden
 - a) pensionsålder lägst 63 år 32·5 %
 - b) pensionsålder helt och hållet eller till övervägande del 55 eller 60 år 20·5 %
- 2) för de grupper av tjänstemän, vilka rekryteras från lägst ordinarie 11:e eller extra ordinarie 11:e lönegraden 41·9 %.

Vad speciellt beträffar pensionsålderns inverkan, torde det vara av ett visst intresse att jämföra tab. 10 med tab. 11, som för olika verk eller grupper av verk angiver procentuella antalet ordinarie tjänstemän med de båda lägsta pensionsåldrarna 55 och 60 år.

Den påfallande låga täckningsprocenten för telegrafverket får sin förklaring därigenom, att ej mindre än 51·7 % av antalet ordinarie tjänstemän i verket enligt förslaget har pensionsåldern 55 eller 60 år. Även i övrigt motsvaras i stort sett ett högt procenttal för de låga pensionsåldrarna i ett verk av en låg täckningsprocent och omvänt. Om tab. 11 ensam vore utslagsgivande, skulle täckningsprocenterna komma i följande ordning räknat begynnande med den högsta: 1), 2) och 3) allmänna civilförvaltningen, oreglerade verk, postverket samt vattenfallsverket (jämförda), 4) statens järnvägar, 5) allmänna civilförvaltningen, reglerade verk, 6) telegrafverket. Att vid hänsynstagande till alla tre faktorerna ordningen i stället blir 1) allmänna civilförvaltningen, oreglerade verk, 2) postverket, 3) allmänna civilförvaltningen, reglerade verk, 4) statens järnvägar, 5) statens vattenfallsverk, 6) telegrafverket, beror i huvudsak därpå, att allmänna civilförvaltningens verk, särskilt de oreglerade, få högre täckningsprocent genom den större proportionen högre tjänster samt att statens vattenfallsverk få lägre täckningsprocent på grund av redovisade höga inträdesåldrar (se även resultaten för de olika fonderna vid jämförelsen mellan summa försäkringstekniskt beräknade avgifter och summa föreslagna pensionsavdrag i tab. 8). Det bör understrykas, att täckningsprocenten icke alls behöver sammanfalla med det procenttal, med vilket en pensionsfond enligt gällande författning skall bidra till utgående pensioner; vid täckningsprocentens beräkning toges nämligen hänsyn endast till framtida befattningshavares avdrag och deras pensioner, medan vid bidragsprocentens beräkning i varje fall hänsyn skall tagas till ingående fondbehållning samt inkomster och utgifter för fonden, avseende nuvarande befattningshavare och nuvarande pensionärer — nu gällande bidragsprocenter bygga ju i övrigt på nuvarande avgifter. Täckningsprocenten visar emellertid den riktning, i vilken bidragsprocenten påverkas av nyinträden efter pensionsreglementets ikraftträdande, under förutsättning att dessa ske enligt de gjorda antagandena.

9. Extra pensionsavdrag.

De sakkunniga hava för beräkningen av de extra pensionsavdragen fastställt den principen, att avdragen för befattningar med pensionsåldern 65 år skola täcka hälften av pensionskostnaden samt att det avdrag, som i enlighet

Tab. 10. Täckningsprocent vid gruppering med

	Rekryteringsgrad högst ord. eller e. o. 10:e löne-					
	Pensionsålder lägst 63 år ¹				Pensionsålder helt övertäglende del	
	Grupper	Pensions-avdrags kapital-värde	Pensioners kapital-värde	Täck-nings-procent	Grupper	Pensions-avdrags kapital-värde
<i>Allmänna civilförvaltningen.</i>						
Reglerade verk	2, 5, 7, 8	267 909	852 968	31·4	6, ² 9, ³ 10 ⁴	109 931
Oreglerade verk						
Hela allmänna civilförvaltningen		267 909	852 968	31·4		109 931
<i>Postverket</i>	15, 17, 19	137 910	411 023	33·6		
<i>Telegrafverket</i>	22, 27, 28	24 846	63 544	39·1	20, ⁵ 26 ⁶	143 699
<i>Statens järnvägar</i>	{30, 32, 34, } {37, 39, 40}	609 032	1 860 671	32·7	33 ⁷	127 183
<i>Statens vattenfallsverk . . .</i>	41	13 845	57 804	24·0 ⁸		
Hela civilförvaltningen		1 053 542	3 246 010	32·5		380 813

härmed uträknats för tjänst tillträdd ett bestämt antal år före ifrågavarande pensionsålder och för en bestämd utfyllnadspension, skall gälla även för andra pensionsåldrar. En tjänsteman, som vid 40, resp. 47 års ålder erhåller en befattning med pensionsåldern 60, resp. 67 år, har alltså att för en utfyllnadspension av 100 kronor vidkännas samma årliga pensionsavdrag intill sin avgång från tjänsten som en tjänsteman, vilken vid 45 års ålder erhåller en befattning med pensionsåldern 65 år.

I tab. 12 meddelas de extra pensionsavdragen för ett helt utfyllnadsår, d. v. s. för en utfyllnadspension lika med $\frac{1}{30}$ av pensionsunderlaget. Avdragen angivas i procent av pensionsunderlaget. Beräkningsgrunderna äro här, liksom vid de verkställda beräkningarna angående ordinarie pensionsavdragen, dödlighetstabellen R 32 för män och en räntefot av 4·5 %. I likhet med vad som skett vid övriga av mig för de sakkunniga verkställda beräkningar antages befattningshavare i varje fall avgå från tjänsten, då han uppnår pen-

¹ Något alternativ i fråga om pensionsåldrarna utöver de båda angivna finnes icke, enär befattningar med pensionsåldrarna 55 och 60 år, då de förekomma i någon av förevarande 42 grupper, antingen konstitueras hela gruppen eller ock bilda majoritet.

² Pensionsålder 55 år för samtliga tjänstemän.

³ Pensionsålder 60 år (med några få undantag).

⁴ Pensionsålder 60 år för samtliga tjänstemän.

⁵ Pensionsålder 60 år för 54 % av antalet tjänstemän (reparatörer).

⁶ Pensionsålder 55 år för 90 % av antalet (rikstelefonister) och 60 år för övriga 10 % (vakt-föreståndare).

⁷ Pensionsålder 60 år för praktiskt taget hela gruppen.

⁸ Täckningsprocenten låg på grund av hög redovisad inträdesålder.

hänsyn till rekryteringsgrad och pensionsålder.

graden och hållet eller till 55 eller 60 år ¹		Rekryteringsgrad högre än ord. och e. o. 10:e lönegraden				Samtliga rekryterings- grader		
Pensioners kapital- värde	Täck- nings- procent	Grupper	Pensions- avdrags- kapital- värde	Pensioners kapital- värde	Täck- nings- procent	Pensions- avdrags- kapital- värde	Pensioners kapital- värde	Täck- nings- procent
574 324	19·1	1, 3, 4 11—14	426 580 317 872	1 041 580 771 109	41·0 41·2	804 420 317 872	2 468 872 771 109	32·6 41·2
574 324	19·1		744 452	1 812 689	41·1	1 122 292	3 239 981	34·6
		16, 18	116 937	255 658	45·7	254 847	666 681	38·2
781 367	18·4	{21, 23, 24, 25, 29}	69 821	155 560	44·9	238 866	1 000 471	23·8
499 485	25·5	{31, 35, 36, 38}	130 445	310 685	42·0	866 660	2 670 841	32·4
		42	13 370	30 783	43·4	27 215	88 587	30·7
1 855 176	20·5		1 075 025	2 565 375	41·9	2 509 380	7 666 561	32·7

sionsåldern; avgång före uppnåendet av nämnda ålder antages ske endast genom dödsfall. Övergång till annan statstjänst antages icke förekomma, ej heller avbrott i de extra pensionsavdragens utgående.

Tab. 11. Procentuella antalet tjänstemän med pensionsåldrarna 55 och 60 år.

1	2	3	4
	Av antalet ordinarie tjänstemän har följande procent		Summa procent
	pensionsåldern 55 år	pensionsåldern 60 år	
<i>Allmänna civilförvaltningen.</i>			
Reglerade verk	10·29	12·20	22·49
Oreglerade verk	0·04 ²	1·94 ²	1·98 ²
Hela allmänna civilförvaltningen	8·37	10·28	18·65
<i>Postverket</i>	0·00	0·00	0·00
<i>Telegrafverket</i>	35·94	15·76	51·70
<i>Statens järnvägar</i>	0·00	12·80	12·80
<i>Statens vattenfallsverk</i>	0·00	0·00	0·00
Hela civilförvaltningen	6·31	10·67	16·98

¹ Se not 1, sid. 200.² Ifrågavarande tjänstemän ingå ej i någon av de 42 grupperna och äro alltså ej medtagna i tab. 9 eller tab. 10.

Tab. 12. Extra pensionsavdrag.

Antal år, som återstå från befattningens tillträddande till pensionsålderns upp- nående	Extra pensionsavdrag för varje helt utfyllnadsår, räknat i procent av pensionsunderlaget
20	0.4427
21	0.4090
22	0.3788
23	0.3515
24	0.3267
25	0.3043
26	0.2838
27	0.2651
28	0.2479
29	0.2322

De meddelade extra pensionsavdragen täcka på grund av den fastställda beräkningsmetoden exakt 50 % av utfyllnadspensionen, under förutsättning att pensionsåldern är 65 år och att förenämnda beräkningsgrunder tillämpas. För pensionsåldern 67 år täckes 55.3 à 55.6 %, för pensionsåldern 63 år 45.5 à 45.7 %, för pensionsåldern 60 år 40.3 à 40.7 % och för pensionsåldern 55 år 34.4 à 34.9 % av utfyllnadspensionen genom de extra avdragen; täckningskvoterna för de olika i tab. 12 avsedda inträdesåldrarna differera alltså högst med några tiondels procent, om pensionsåldern är oförändrad.

10. Statens framtida årskostnader för pensioner.

Under förutsättning att de pensioner, som beviljats före det nya pensionsreglementets ikraftträdande, skola behållas oförändrade, komma statens årskostnader för utbetalda pensioner icke att omedelbart vid ikraftträdandet ökas i avsevärdare mån på grund av de höjda pensionsunderlagen, utan denna höjning gör sig endast successivt gällande i den mån nya pensioner till ett mera betydande antal beviljats efter nämnda tidpunkt. Vid bedömandet av den kostnadsökning, som förslaget under nämnda förutsättning medför, bör man därför uppskatta kostnaderna under något eller några olika år efter reglementets ikraftträdande. Som utgångspunkt väljer man härvid i princip de totala bruttopensionsbelopp,¹ som under olika år i framtiden skulle utbetalas, om nuvarande pensionsbestämmelser fortfarande komme att gälla; det förutsättes här dock, att i en nära framtid alla oreglerade tjänster nyregleras samt att alla extra ordinarie tjänstemän erhålla pensionsrätt, varvid jämväl pensionsåldrarna ändras till de av de sakkunniga föreslagna. Antalet pensionärer kan väntas stiga årligen och därmed även summa pensioner, åtminstone under de närmaste decennierna (»automatisk kostnadsökning»). Är uppskattningen av de ifrågakvarande beloppen verkställd, har man att undersöka, i vad mån de skulle ha ökats, om det nya reglementet hade varit gällande från och med en viss tidpunkt. Med andra ord: blir det nya reglementet fastställt, stiga pensionskostnaderna årligen, icke blott på grund av övergången till de nya pensions-

¹ Uttrycket »brutto» avser här, att avdrag icke skett för bidrag från pensionsfonder eller dylikt.

bestämmelserna utan även på grund av den automatiska kostnadsökningen, vilken alltså bör frändragas, när det gäller att bedöma effekten av de sakkunnigas förslag i och för sig. Givas de nya pensionsunderlagen retroaktiv giltighet, i motsats till vad ovan förutsatts, bör även i detta fall den automatiska kostnadsökningen avdragas, om man vill göra en motsvarande undersökning för framtida år; den härvid uppkomna differensen innehåller då även merkostnaden på grund av den retroaktiva tillämpningen.

Fyra alternativ, vilkas huvudinnehåll skisseras å följande rader, hava undersökts:

- Alternativ 1 (utgångspunkten): endast automatisk kostnadsökning;
- Alternativ 2: automatisk kostnadsökning; höjning av framdeles beviljad pension för kvinnlig befattningshavare till överensstämmelse med pensionen för manlig befattningshavare i samma lönegrad;
- Alternativ 3: automatisk kostnadsökning; höjning av framdeles beviljade pensioner enligt de sakkunnigas förslag;
- Alternativ 4: automatisk kostnadsökning; höjning av framdeles beviljade pensioner enligt de sakkunnigas förslag; omreglering av redan beviljade pensioner till överensstämmelse med de av de sakkunniga för motsvarande lönegrad föreslagna beloppen.

Nedan angivas de olika alternativen mera i detalj. Det har förutsatts, att det nya pensionsreglementet träder i kraft den 1 juli 1934.

Alternativ 1. Pensioner beviljade till och med $\frac{1}{7}$ 1930 beräknas till de totala årsbelopp (inkl. pensions- och dyrtidstillägg), med vilka de utgingo per $\frac{1}{7}$ 1930, dock att dyrtidstillägget sänkes från 16 % till 12 %, vilket sistnämnda procenttal fastställts för budgetåret 1932/1933. Pensioner beviljade $\frac{2}{7}$ 1930—³⁰/₁₀₀ 1934 beräknas enligt nu gällande författningar och ökas med dyrtidstillägg efter 12 %. Pensioner beviljade från och med $\frac{1}{7}$ 1934 beräknas enligt nu gällande författningar; dock tillämpas de av de sakkunniga föreslagna pensionsåldrarna, varjämte extra ordinarie befattningshavare erhålla pensionsrätt¹ och oreglerade tjänster behandlas som nyreglerade med den av 1928 års lönekommitté föreslagna lönegradsplaceringen eller — för de fall, där löne-regleringsförslag från nämnda kommitté icke föreligger — erhålla den inplacering, som synts de sakkunniga skälig; dyrtidstillägg efter 12 % utgår. I enlighet med gällande författning beräknas i fråga om nyreglerade pensioner kvinnlig befattningshavares pensionsunderlag på grundval av en avlöning utgående efter en löneklass lägre än för manlig befattningshavare.

Alternativ 2. Lika med alternativ 1 med det undantag, att för pensioner beviljade från och med $\frac{1}{7}$ 1934 kvinnas pensionsunderlag höjes, så att det blir lika med manlig befattningshavares i samma lönegrad.

Alternativ 3. Pensioner beviljade före $\frac{1}{7}$ 1934 beräknas lika med alternativ 1. Pensioner beviljade från och med $\frac{1}{7}$ 1934 beräknas enligt de sakkunnigas förslag. Pensioner beviljade före $\frac{1}{7}$ 1934 bygga i regel på lägre pensionsunderlag för kvinna än för man i samma lönegrad; pensionsunderlag för

¹ Införandet av pensionsrätt för extra ordinarie tjänstemän torde medföra endast en oväsentlig förändring av summa utgående pensionsbelopp; däremot påverkas givetvis pensionsavgiftssumman.

Tab. 13. Beräknat bestånd av pensionärer (f. d. ordinarie

	Pensionärer 1/7 1934					Pensionärer 1/7 1935				
	Antal	Pensionsbelopp i miljoner kronor				Antal	Pensionsbelopp i miljoner kronor			
		Alt. 1	Alt. 2	Alt. 3	Alt. 4		Alt. 1	Alt. 2	Alt. 3	Alt. 4
I. Allm. civilförvaltningen.										
Kvarlevande av 1/7 1930 förefintliga pensionärer	1 875	6·87	6·87	6·87	9·00	1 757	6·46	6·46	6·46	8·40
Pensionerade efter 1/7 1930 . .	955	3·78	3·78	3·78	4·74	1 194	4·72	4·72	4·93	5·87
Summa I	2 830	10·65	10·65	10·65	13·74	2 951	11·18	11·18	11·39	14·27
II. Postverket.										
Kvarlevande av 1/7 1930 förefintliga pensionärer	527	1·45	1·45	1·45	1·81	500	1·38	1·38	1·38	1·71
Pensionerade efter 1/7 1930 . .	223	0·64	0·64	0·64	0·78	289	0·83	0·83	0·86	1·00
Summa II	750	2·09	2·09	2·09	2·59	789	2·21	2·21	2·24	2·71
III. Telegrafverket.										
Kvarlevande av 1/7 1930 förefintliga pensionärer	367	0·86	0·86	0·86	1·17	352	0·83	0·83	0·83	1·12
Pensionerade efter 1/7 1930 . .	187	0·49	0·49	0·49	0·60	249	0·64	0·64	0·68	0·79
Summa III	554	1·35	1·35	1·35	1·77	601	1·47	1·47	1·51	1·91
IV. Statens järnvägar.										
Kvarlevande av 1/7 1930 förefintliga pensionärer	2 462	5·55	5·55	5·55	7·04	2 328	5·28	5·28	5·28	6·64
Pensionerade efter 1/7 1930 . .	844	2·08	2·08	2·08	2·54	1 139	2·79	2·79	2·96	3·41
Summa IV	3 306	7·63	7·63	7·63	9·58	3 467	8·07	8·07	8·24	10·05
V. Statens vattenfallsverk.										
Kvarlevande av 1/7 1930 förefintliga pensionärer	24	0·06	0·06	0·06	0·08	23	0·06	0·06	0·06	0·08
Pensionerade efter 1/7 1930 . .	12	0·02	0·02	0·02	0·03	15	0·03	0·03	0·03	0·04
Summa V	36	0·08	0·08	0·08	0·11	38	0·09	0·09	0·09	0·12
Summa I—V	7 476	21·80	21·80	21·80	27·79	7 846	23·02	23·02	23·47	29·06

och extra ordinarie tjänstemän) vid olika tidpunkter.

Pensionärer 1/7 1940					Pensionärer 1/7 1945					Pensionärer 1/7 1950				
Antal	Pensionsbelopp i miljoner kronor				Antal	Pensionsbelopp i miljoner kronor				Antal	Pensionsbelopp i miljoner kronor			
	Alt. 1	Alt. 2	Alt. 3	Alt. 4		Alt. 1	Alt. 2	Alt. 3	Alt. 4		Alt. 1	Alt. 2	Alt. 3	Alt. 4
1 181	4·38	4·38	4·38	5·53	685	2·46	2·46	2·46	3·09	328	1·10	1·10	1·10	1·39
2 384	9·18	9·16	10·33	11·13	3 589	13·19	13·25	15·34	15·96	4 945	17·45	17·55	20·66	21·06
3 565	13·51	13·54	14·71	16·66	4 274	15·65	15·71	17·80	19·05	5 273	18·55	18·65	21·76	22·45
360	0·99	0·99	0·99	1·21	233	0·63	0·63	0·63	0·77	136	0·36	0·36	0·36	0·44
690	1·89	1·90	2·18	2·30	1 315	3·45	3·46	4·11	4·20	1 896	4·89	4·91	5·90	5·96
1 050	2·88	2·89	3·17	3·51	1 548	4·08	4·09	4·74	4·97	2 032	5·25	5·27	6·26	6·40
271	0·65	0·65	0·65	0·83	193	0·45	0·45	0·45	0·58	126	0·29	0·29	0·29	0·36
653	1·62	1·65	1·93	2·02	1 337	3·10	3·18	3·82	3·89	2 016	4·58	4·71	5·70	5·75
924	2·27	2·30	2·58	2·85	1 530	3·55	3·63	4·27	4·47	2 142	4·87	5·00	5·99	6·11
1 655	3·83	3·83	3·83	4·68	1 063	2·43	2·43	2·43	2·96	615	1·38	1·38	1·38	1·69
3 118	7·57	7·57	8·86	9·24	5 449	12·99	13·00	15·56	15·86	7 444	17·14	17·15	20·74	20·93
4 773	11·40	11·40	12·69	13·92	6 512	15·42	15·43	17·99	18·82	8 059	18·52	18·53	22·12	22·62
17	0·05	0·05	0·05	0·06	11	0·03	0·03	0·03	0·04	7	0·02	0·02	0·02	0·03
35	0·09	0·09	0·10	0·11	66	0·18	0·18	0·21	0·22	110	0·36	0·36	0·45	0·45
52	0·14	0·14	0·15	0·17	77	0·21	0·21	0·24	0·26	117	0·38	0·38	0·47	0·48
10 364	30·20	30·27	33·30	37·11	13 941	38·91	39·07	45·04	47·57	17 623	47·57	47·83	56·60	58·06

pensioner beviljade från och med $\frac{1}{7}$ 1934 äro lika för man och kvinna i samma lönegrad.

Alternativ 4. Pensioner beviljade före $\frac{1}{7}$ 1934 omräknas efter de pensionsunderlag, som skulle ha erhållits, om det av de sakkunniga föreslagna reglementet hade gällt vid pensionernas beviljande. Beträffande befattningshavare avgångna från oreglerade tjänster före $\frac{1}{7}$ 1930 har inplacering i lönegrad skett efter förslag av vederbörande pensionsutbetalande verk. Pensioner beviljade från och med $\frac{1}{7}$ 1934 beräknas enligt de sakkunnigas förslag. Samma pensionsunderlag beräknas genomgående för manliga och kvinnliga tjänstemän i samma lönegrad.

De verkställda beräkningarna angående utbetalda pensionsbelopp hava avsett tidpunkterna $\frac{1}{7}$ 1934, $\frac{1}{7}$ 1935, $\frac{1}{7}$ 1940, $\frac{1}{7}$ 1945 och $\frac{1}{7}$ 1950. Enär beräkningen icke fortsatt utöver tidpunkten $\frac{1}{7}$ 1950, har det med hänsyn till de nedan meddelade antagandena icke varit nödvändigt att här liksom vid beräkningen angående täckningen uppställa hypoteser angående framtida rekryterings- och befordringsförhållanden inom statsförvaltningen. Uppställandet av hypoteser i fråga om framtida tjänstemän skulle vara betydligt vanskeligare vid förevarande beräkning, som inriktar sig på *absoluta* tal, än vid beräkningen angående täckningen, där det gällde *relativa* tal.

Beräkningarna bygga på de under 3. omförmälda uppgifterna angående ordinarie tjänstemän och pensionärer (f. d. ordinarie tjänstemän) vid tidpunkten $\frac{1}{7}$ 1930.¹ Följande förenklade antaganden hava gjorts, vilka torde giva tillräcklig noggrannhet för ändamålet:

1) Tjänsteman inträder i befattning, som medför pensionsrätt, senast 20 år före pensionsåldern.²

2) Befordran till högre tjänst sker senast 20 år före pensionsåldern.²

3) Dödligheten följer tabellen R 32 för män; avgång från tjänsten sker icke av annan orsak än dödsfall eller uppnående av pensionsåldern.

Beräkningarna hava i övrigt verkställts med tillämpning av approximationsmetoder; beträffande avvecklingen av pensionärsbeståndet $\frac{1}{7}$ 1930 hava de delvis överslagsberäknings karaktär, vilket bland annat motiverats av de i vissa fall bristfälliga primäruppgifterna. Jag har emellertid genom vissa gjorda kontrollberäkningar fått den uppfattningen, att endast oväsentliga avvikelser föreligga från de resultat, som skulle erhållas genom en strikt tillämpning av de meddelade beräkningsgrunderna.

De uträknade siffrorna avse *pensionärsbestånd*, d. v. s. antal och summa årliga pensionsbelopp för vid en viss tidpunkt förefintliga pensionärer. Ifrågasvarande pensionsbelopp överensstämman — fränsett i fråga om alternativ 4 tidpunkten $\frac{1}{7}$ 1934 — ungefärligen med pensionsutbetalningarna under det år, vars mitt beståndssiffran avser. Beståndet $\frac{1}{7}$ 1935 kan alltså anses repre-

¹ Jfr not 1, sid. 203.

² Räknar man icke längre fram i tiden än till $\frac{1}{7}$ 1945, resp. $\frac{1}{7}$ 1940, kan tiden 20 år i antagandena 1) och 2) utbytas mot 15, resp. 10 år. Ehuru antagandet av en »befordringsfri» tid av 20 år före pensionsåldern vid beräkningen för tidpunkten $\frac{1}{7}$ 1950 onekligen innebär en mycket stark förenkling av de faktiska förhållandena, torde det härigenom uppkomna felet vara utan egentlig betydelse.

sentera pensionsutbetalningarna kalenderåret 1935 o. s. v. (pensionsutbetalningarna under budgetåret 1934—1935 beräknas ungefärligen som medeltalet mellan beståndssiffrorna $\frac{1}{7}$ 1934 och $\frac{1}{7}$ 1935).

Beräkningsresultaten meddelas i tab. 13.

Enligt tab. 13 kunna de sammanlagda årliga pensionsutbetalningarna brutto för tjänstemän inom den civila statsförvaltningen — vilka för tidpunkten $\frac{1}{7}$ 1930, om dyrtidstillägget reduceras till 12 %, på grundval av de till de sakkunniga uppgivna siffrorna beräknas till ungefär 17·93 miljoner kronor — vid tidpunkten $\frac{1}{7}$ 1950 (eller, vilket betyder ungefär detsamma, under kalenderåret 1950) beräknas uppgå till

enligt alternativ 1	47·57 miljoner kronor		
» » 2	47·83	»	»
» » 3	56·60	»	»
» » 4	58·06	»	»

Medelpensionsbeloppet per pensionär är vid alternativ 4, där pensionsunderlaget för samtliga pensionärer beräknats enligt enhetliga regler, $\frac{1}{7}$ 1934 3 717 kronor, $\frac{1}{7}$ 1935 3 704 kronor, $\frac{1}{7}$ 1940 3 581 kronor, $\frac{1}{7}$ 1945 3 412 kronor och $\frac{1}{7}$ 1950 3 295 kronor och sjunker alltså, när man går framåt i tiden. Detta synes visa, att tyngdpunkten av pensionsutbetalningarna kan väntas komma att flyttas i riktning mot de lägre graderna under loppet av den tidsperiod, varom fråga är.

Den totala kostnadsökningen brutto för den civila statsförvaltningen blir följande vid övergång från alternativ 1 till något av övriga tre alternativ (beloppen angivna i miljoner kronor).

	1/7 1934	1/7 1935	1/7 1940	1/7 1945	1/7 1950
Alternativ 2	0·00	0·00	0·07	0·16	0·26
» 3	0·00	0·45	3·10	6·13	9·03
» 4	5·99	6·04	6·91	8·66	10·49

Mot de beräknade bruttopensionsutbetalningarna är att som inkomst (annan än skattemedel samt driftsmedel i affärsdrivande verk) ställa bidrag från pensionsfonderna, om man ansluter sig till nu tillämpad bokföring av pensionerna. Då de sakkunniga emellertid icke hava tagit ställning till frågan, huruvida och i vad mån fondering för pensionsändamål framdeles skall ske, inskränker jag mig här till att betrakta de speciella *kontanta* inkomster, som staten kan räkna med för tjänstepensionsändamål, nämligen befattningshavares *pensionsavgifter* (resp. *pensionsavdrag*) samt *räntor å redan samlade pensionsfonder*.

Vad beträffar *pensionsavgifterna* antages det vid alternativen 1 och 2, att nuvarande avgiftsbelopp tillämpas, dock att de extra ordinarie tjänstemännen även erlægga avgift, nämligen den avgift, som gäller för ordinarie lönegrad med närmast lägre nummer (för e. o. 1:a lönegraden 33 kronor), och att avgiftsbetalningstiden alltid begränsas till 30 år. För dessa alternativ kan under de å sid. 192 angivna förutsättningarna pensionsavgiftssumman varje år av de närmaste decennierna antagas bli

för allmänna civilförvaltningen	2·09	miljoner kronor
» postverket	0·44	» »
» telegrafverket	0·39	» »
» statens järnvägar	1·34	» »
» statens vattenfallsverk	0·08	» »
Summa 4·34 miljoner kronor		

Vid alternativen 3 och 4 gälla de av de sakkunniga föreslagna pensionsavdragen för ordinarie och extra ordinarie tjänstemän. Dessa avdrags årssumma, ävenledes beräknad under de förutsättningar, som å sid. 192 angivits, ävensom merinkomsten enligt alternativen 3 och 4 i förhållande till alternativen 1 och 2, angives nedan (jfr tab. 8).

	Pensionsavdrag enligt de sak- kunnigas förslag (alternativen 3 och 4)	Merinkomst i förhållande till alter- nativen 1 och 2
Allmänna civilförvaltningen	2·54 milj. kr.	0·45 milj. kr.
Postverket	0·59 » »	0·15 » »
Telegrafverket	0·53 » »	0·14 » »
Statens järnvägar	1·91 » »	0·57 » »
Statens vattenfallsverk	0·10 » »	0·02 » »
Summa 5·67 milj. kr.		1·33 milj. kr.

Såsom antytts i not 3, sid. 192, kommer avdragssumman att under de där angivna förutsättningarna sjunka, när 30 år förflutit efter det nya reglemen-
tets ikraftträdande.

I vilken ordning den ovan uppskattade merinkomsten kan komma att mot-
väga ökningen i bruttoutgifterna, blir beroende på hur fonderingsspörsmålet
löses.

I fråga om *räntorna å pensionsfonderna*, skulle dessa bli desamma vid
alternativen 3 och 4 som vid nuvarande ordning, om merinkomsten genom nu-
varande pensionsavgifters utbytande mot de föreslagna pensionsavdragen di-
rekt finge användas för pensionsutbetalningar och därutöver bidragen från
fonderna fortfarande utginge med sina på grund av nuvarande pensionsunder-
lag och pensionsavgifter för de olika befattningarna beräknade belopp. I all-
mänhet blir givetvis ränteinkomsten beroende av efter vilka principer fonde-
ringen sker.

Särskilda yttranden.

Herr *Eriksson* har anfört:

Under en lång följd av år har, särskilt från de lägre tjänstemännen vid statens järnvägar, framförts den meningen, att de nu gällande pensionsåldrarna äro allt för höga. Tjänstens krävande natur medför, att tjänstemännen äro utslitna redan innan ännu pensionsåldern uppnås, och i följd härav erhålles i genomsnitt ganska ringa valuta för de uppostringar, som gjorts under en lång tjänstetid genom erläggande av pensionsavgifter. Man anser också, att det borde kunna beredas en person tillfälle att efter en lång och arbetsfylld levnadsbana erhålla pension, och i följd härav en möjlighet till vila, medan ännu någon del av andliga och fysiska krafter står åter.

Främst har man emellertid ansett, att sociala skäl och arbetsgivarintressen tala för en sänkning av pensionsåldern för tjänstemännen. I vår tid av omfattande arbetslöshet, vilken särskilt gör sig gällande bland de yngre årsgrupperna av den arbetsföra delen utav befolkningen, borde det vara ett socialt intresse att genom pensionering av äldre personer bereda arbete och anställning åt de yngre. Det avlöningssystem, som tillämpas för tjänstemännen, borde också ovillkorligen leda till en sådan åtgärd. De i tjänsten äldre tjänstemännen erhålla nämligen avsevärt högre avlöning än vad som utgår till de i tjänsten yngre. Särskilt när det gäller befattningar, där stor rörlighet och spänstighet erfordras, betalar staten sålunda i regel lägre avlöning till den bättre arbeidskraften än till den sämre, ett förhållande, som i sig självt alstrar missmod och missnöje och är stridande mot vad som på andra arbetsområden tillämpas. När det gäller befattningar i högre lönegrader, dit befordran sker från lägre lönegrader, skulle en sänkt pensionsålder medföra, att yngre och dugande tjänstemän kunde erhålla befordran, medan de ännu stå mitt uppe i sin fulla arbeidskraft. De större fördelarna av en avsevärd sänkning av pensionsåldrarna för tjänstemännen anses därför ligga på statens och samhällets sida.

För egen del hyser jag samma åsikter, som här anförts. Även om jag finner förklarlig den strävan att kvarstå i tjänst, som vissa till högre ålder komma tjänstemän lägga i dagen, måste jag först och främst finna, att samhällets intressen kräva att den, vars arbeidskraft och initiativförmåga i avsevärd mån nedgått, bör lämna plats åt nya krafter. Pensionen bör göras så stor, att tjänstemannen icke på grund av fruktan för sin framtida utkomst förmås kvarstå i tjänst. Erfarenheten har också visat, att innehavarna av de högre och bättre avlönade befattningarna med större jämnmod finna sig i en hög pensionsålder än de lägre tjänstemännen. Det antagandet ligger nära till hands, att detta

förhållande har sin grund i att fullgörandet av tjänsten i det förra fallet är förenat med mindre kroppslig möda än i det senare fallet. Att de åldriga tjänstemännen själva icke märka, att deras kvarblivande i tjänst är ett hinder för en god utveckling av verksamheten, är måhända naturligt.

Det är min fulla övertygelse, att det nu gällande systemet med bibehållande i statens tjänst av tjänstemän intill en levnadsålder av 65 och 67 år, ja i vissa fall ännu längre, är ur samhällelig synpunkt skadligt och olämpligt. Men även när det gäller tjänstemännen i de lägre ställningarna, för vilka pensionsåldern är fastställd till 63 år, måste man säga, att denna ålder är alltför hög. En stor procent anställda i högre levnadsålder, av vilka icke mera kan fordras det mått av arbete, som kan presteras av yngre personer, medför behov av större personal, än vad eljest kunde vara erforderligt. Det saknas icke heller exempel på att man måst inrätta speciella befattningar med lindrigare arbetsuppgifter just för att bereda arbetsmöjlighet för personer, vilka på grund av sin ålder icke längre förmått att fullgöra det mått av arbete, som normalt erfordras uti befattningen i fråga.

Jag anser sålunda, att i samband med den nu ifrågavarande revisionen av pensionsförfattningarna en generell sänkning av pensionsåldrarna bör företagas. En allmän pensionsålder av 60 år, lika för män och kvinnor, bör enligt min mening genomföras. Från denna bestämda allmänna pensionsålder böra undantagas, såsom även av de sakkunniga föreslagits, viss kvinnlig sjukskötarpersonal och rikstelefonister, för vilka pensionsåldern bör fastställas till 55 år. För befattningarna lokomotivförare, lokomotiveldare samt eldare å ångfärja, samtliga vid statens järnvägar, bör på grund av de dessa befattningar åliggande ansträngande arbetsuppgifterna pensionsåldern sänkas till 58 år.

Genom pensionsålderns fastställande på nyss angivet sätt kan vinnas en del förenklingar i avfattningen av reglementet. Sålunda kunna stadgandena i 9 § 3 mom., 14 § och 25 § 2 mom. såsom obehövligen uteslutas. De av de sakkunniga i dessa punkter föreslagna bestämmelserna äro också till sin innebörd synnerligen diskutabla och komma säkerligen i tillämpningen att giva anledning till många delade meningar och mycket missnöje. Det vore därför till stor fördel, om dessa stadganden uteslöts ur reglementsförslaget.

Beträffande de i 14 § intagna bestämmelserna är att märka, att i många fall säkerligen tvekan kommer att uppstå, huruvida vid sjukpensionering till följd av nedsatt arbetsförmåga pensionens belopp skall bestämmas i enlighet med bestämmelserna i 13 § eller enligt stadgandena i 14 § andra stycket. Dessutom uppstår den oegentligheten, att en tjänsteman, som pensionerats i enlighet med föreskrifterna i 14 § men som sedermera före uppnåendet av pensionsåldern drabbats av sjukdom, det oaktat skall intill dess pensionsåldern uppnås vidkännas minskning i pensionens belopp, även om antalet av hans tjänstår skulle berättiga honom till att erhålla hel pension såsom *sjukpension*.

Även i fråga om de av de sakkunniga föreslagna pensionsbeloppen måste jag anföra en från majoriteten avvikande mening. Då de av majoriteten föreslagna pensionsbeloppen grundats på de i 1928 års lönekommittés förslag till allmänt avlöningsreglemente intagna lönebeloppen, men jag till sagda kommittés be-

tänkande fogat en reservation beträffande lönesiffrorna och föreslagit andra sådana, följer härav, att jag, även med iakttagande av de sakkunnigas system för pensionsbeloppens bestämmande, måste komma till andra pensionsbelopp än de av majoriteten föreslagna.

Pensionsbeloppen för varje befattning böra givetvis stå i ett visst förhållande till den avlöning, som utgår för befattningen i fråga. Så är också förhållandet beträffande det pensionsavdrag eller den pensionsavgift, som skall förenas med pensionsrätten. Då det grundläggande momentet i detta fall är avlöningarna, och dessa till sina belopp icke äro för framtiden fastställda, synes det vara ändamålslost, att jag nu framlägger en skala för de pensionsbelopp och pensionsavdrag, som jag anser böra fastställas. Jag nöjer mig alltså med att här anföra såsom min uppfattning, att den av de sakkunniga föreslagna skalan för pensionsbeloppen, och i anslutning härtill även pensionsavdragen, bör omarbetas, med uttalande tillika av förhoppning om att, vid den vidare behandling av löne- och pensionsfrågorna, som nödvändigtvis måste komma till stånd, innan förslag till deras lösning förelägges riksdagen, de av mig nu och tidigare framförda synpunkterna måtte beaktas.

Herr *Sidenbladh* har anfört:

Införandet av det avlöningssystem, som fått sitt uttryck i 1919 års avlöningsreglemente för kommunikationsverken, föranledde utfärdandet av 1920 års pensionslag för nämnda verk. Då sedermera ett efter mönster av kommunikationsverkens avlöningsbestämmelser utarbetat avlöningsreglemente vunnit tillämpning beträffande vissa andra verk inom den civila statsförvaltningen, befanns, att för dessa senare verk dittills gällande 1907 års civila pensionslag borde ersättas med modernare författningar. 1921 års pensionskommitté och 1926 års pensionsutredning, vilka fått i uppdrag att utarbета sådana författningar, sökte naturligt nog, i den mån så ansågs lämpligen kunna ske, ansluta sina förslag i ämnet till 1920 års pensionslag för kommunikationsverken.

Sedan emellertid 1928 års lönekommitté uppgjort förslag till nya avlöningsbestämmelser, avsedda att tillämpas beträffande den civila statsförvaltningen i dess helhet, och direktiv givits 1930 års pensionssakkunniga att till grund för de sakkunnigas förslag i pensionsfrågan lägga sistberörda avlöningsbestämmelser, har saken kommit i delvis ändrat läge.

Med hänsyn härtill har jag, ehuru jag deltagit i tidigare utredningar i ämnet och oaktat den i föreliggande betänkande anförda motiveringen icke i alla hänseenden överensstämmer med min uppfattning, dock funnit mig kunna biträda det nu framlagda förslaget till lösning av pensioneringsspörsmålet efter i viss mån nya linjer.

Statens offentliga utredningar 1932

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande rörande erkännande och verkställighet av utländsk civildom. [2]

Lagberedningens förslag till revision av ärvdabalken. 4. Förslag till lag om boutredning och arvskifte m. m. [16]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

1930 års pensionsakkunniga. Betänkande med förslag till reglemente ang. tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen, m. m. [19]

Kommunalförvaltning.

Normalförslag till byggnadsordningar m. m. 1. Byggnadsordning för stad, köping och större municipalsamhälle. [6]

2. Byggnadsordning för mindre municipalsamhälle. [7]

3. Byggnadsordningar och utomplansbestämmelser för landsbygden. [8] 4. Bilagor till normalbyggnadsordningar för städer och för landsbygden. [9]

Normalförslag till provisoriska byggnadsföreskrifter. [11]

Statens och kommunernas finansväsen.

Skattentjämningsberedningen 1. Statistisk utredning ang. det kommunala skattetrycket. [13]

Politi.

Socialpolitik.

Hälso- och sjukvård.

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Sociala jordutredningens betänkande med förslag till vissa ändringar i den sociala arrendelagstiftningen. [1]

Jordbruksutredningens betänkanden. 6. Promemoria rörande inkomstutvecklingen inom Sveriges jordbruk i jämförelse med i andra näringsgrenar och dess sammanhang med lönepolitiken. [10] 7. Betänkande ang. åtgärder för lindrande av jordbrukets kreditvärighet. [12] 8. Arbetarfrågan inom det svenska jordbruket. [14]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

De ekonomiska verkningarna för sjöfarten av 1928 års lotsförfattningssakkunnigas förslag till lotsavgifter. [15]

Kommunikationsväsen.

Betänkande rörande frivilliga sammanslutningar mellan enskilda järnvägar i Skåne m. m. [6]

Utredning rörande motorfordonsbeståndet i Sverige. [18]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Dödlighetsantaganden för livränteförsäkring. [4]

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Utredning och förslag rörande ändrade grunder för biskoparnas avlöning och därmed sammanhängande frågor. [17]

Försvarsväsen.

Luftförsvarsutredningens betänkande. Utredning beträffande hemortens och civilbefolkningens skyddande vid luftanfall mot Sverige. [8]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.